

Collocata
accanto
antica
legatura
(6.12.A.21
bis)

5.1998
[illegible]

Sic propriis
consuluit

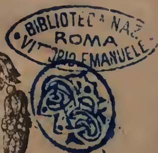
ANTONII POSSEVINI SOCIETATIS IESV

TRACTATIO

De Poësi & Pictura ethica, humana, & fabulosa collata cum vera, honesta, & sacra.

Adiectus est in hac editione nouus Index, qui omnia notatu digna complectitur.

LVGDVNI,
Apvd Ioannem Pillehotte,
ad Insigne Nominis Iesv.
M. D. XC V.
Cvm Privilegio.

Priuilegium Vice-prouincialis Lugdun. Societatis Iesu.

MICHAEL COYSSARDVS, Vice-prouincialis Societatis Iesu, in Prouincia Lugdunensi, permittit (iuxta priuilegium eidem Societati à Rege Christianissimo, die 10. Maij anni 1583 concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne Libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque illorum permissione imprimant) Ioanni Pillehotte Lugdun. Bibliopolæ, vt opus cui titulus est, ANTONII POSSEVINI DE POESI ET PICTVRA TRACTATIO, ad sex proximos annos imprimere, ac liberè diuendere possit. Datum Lugduni, Die 15. Oct. 1593.

M. COYSSARDV

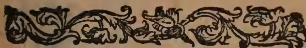

ARGVMENTVM.

POESIM & Picturam hoc libro coniunximus; tum quod æqua vtriusque sit potestas; tum ne essent iterandæ de pietate cautiones, ac monita: non interea nescij, Picturā, sicuti & Plasticam, ac Glyphicam, quòd ad proportiones, lineásq; ducendas, atque ad aptissimos colores inducendos pertinet, potissimum ab Arithmetica, & Optica mutuare complura; vt sine illis haud posse profici eximii Pictores antiqui dixerint. Accedit, quòd tota vis Poëseos, atque Picturæ duobus absoluitur, docendo & delectando; quódque, Poësis efficit narrationibus, episodiis, encomiis, tropis, & eiusmodi aliis: idem Pictura facit, quæ coloribus vtens, ex ipsis rebus, aut quales hæ esse deberent, capessit notiones, quibus lineamenta, lucem, vmbram, recessus imitatur. Vtraque item quidquid vbique

præſtantiſſimum reperit, id è multis in vnum, quod ſibi propoſuerit, transfert:vt non tam à perſonis, aut à natura didiciſſe, quàm potius his dare leges poſſe videatur. Quamobrem æquum erat, ne diſſociarentur, quæ tot ſymbolis perſimiles, ac quaſi nexibus aptæ eſſent inter ſeſe. Nos igitur, quæ de iis tractanda ſunt in hæc capita diſtinximus.

CAPITA.

CAPITA.

sacris,

ANTONII
POSSEVINI
SOCIETATIS
IESV

TRACTATIO.

De Poësi, & Pictura ethnica, humana, & fabulosa, collata cum vera, honesta & sacra.

Quinam de Poëtica scripserunt seu Græcè, siue Latinè.

CAPVT PRIMVM.

PORSEOS Originem, ac poëmatum per genera, & modos diuisionem: Materiam item, quę ad pedes pertinet: præterea Partitionem eorum, ad quæ referuntur, personarum expressio, ceteræque peristases, ac virtutes Poëtæ; nimirum prudentia, efficacia, siue energia, varietas, suauitas: Figuram quoque, ac figurarum species: deinde Characterem, hoc est formam dicendi multiplicem: addo & Imitationem, atq; Iudicium: Et Græcorum cum Latinis, atque horum cum iis, qui Italica hodier-

na lingua ſcripſerunt Collationem: quæve reliqua ad Poëtices vtilitatem, iucunditatem, ac dignitatem ſpectare videbātur; Plato, Ariſtoteles, Horatius, quique in eos commentaria ediderunt, Hieronymus item Vida, ſed & Pontanus, Marantha, Parthenius, Micyllus, & alij, de quibus dicendum eſt poſtea, tractarunt. Sanè verò Bartholomæus Lombardus Veronenſis præfatione in Ariſtotelis librum de Poëtica ad Academicos Inflammatos: quæve alia in eundem librum, vnà cum Vincentio Madio commentaria adiecit: Quæ item Madius hic in Poëticam Horatij, & Alexander Picolhomineus in Poëticam Ariſtotelis ſcripſit, plura ſuppeditant, quæ huc faciunt. Sed & Lilius Gregorius Gyraldus Ferrarienſis, cum hiſtoriæ Poëtarum tam Græcorum, quàm Latinorum Dialogos conſcripſiſſet, ex quibus ſcripta, & vitas eorum expreſſit, addidit iudicium de Poëtis: de quibus item Andreas Tiraquellus egit, vti de aliis ſolet. Acceſſit denique Latina Iulij Cæſaris Scaligeri Poëtica, ſpiſſum ſane opus, & ſagacis ingenij, atque ingentis in viro eruditionis argumentum, quemadmodum priore libro Bibliothecę noſtræ Selectæ diximus. Veruntamen concoquenda erant multa, vel reuocato identidem opere ad examen, ac certè aliquandiu (niſi in nouennium voluiſſet) preſſo, vel aliena etiam adhibita lima, quando laborum noſtrorum,

Videdus expurgatorius Index Hiſpanus vbi de Lilio Greg. Giraldo. Andreas Tiraquellus vbide nobilitate.

animos, ac plerumque obiecta trabes non finit eos inſpicere qui ſolent in feſtucis alienis eſſe lyncei. Id ſanè in tanto Viro, quo forſan maiorem hæc ætas non tuliſſet, ijs in diſciplinis quas profeſſus eſt, dolendum eſt, minus eum ad petram ex qua exciſi ſumus reſpexiſſe. Cum igitur opus illud Poëticæ ſuæ partitus eſſet in libros ſeptem Hiſtoricū, Hylen, Ideā Paraſceuē, Criticum, Hypercriticū, Epinomidem, pollicitus eſt ſe de poëſi hiſtoricè ſcripturum : quod tamen non præſtitit, cùm de origine poëſeos egit, quemadmodum ſequenti capite oſtendemus; neque item omnino æquum de Poëtis iudicium tulit, ſi tamen is in culpa fuerit: nam hæreticos Geneuenſes, qui eius Poëticam ediderunt, quædam ademiſſe, quædam adieciſſe eius operibus, vt poſteà dicemus, mihi pro comperto eſt. Quin & in quibus Veteres, & alij notantur, atque vbi de ritibus Catholicæ Eccleſiæ nonnulla carpuntur, eò magis hic prēmonenda ſunt, quod eius viri auctoritas, & eruditio ſenſim poſſent legentium mentes à ſemita veritatis auertere.

lib. 1. c. 2.

Pariſienſis editio in folio (vt vocant) ab his erroribus libera eſt.

Ac quidem vbi abundantiore ſenſu Ariſtotelem, Pauſaniam, & cæteros reprehendit, non adeò magni momenti videri poſſent, vt præcauerentur, niſi quod quantò iuuentus in omni veritate veſtiganda curabit eſſe circunſpectior, tantò deinceps oculatior fiet aliis in grauioribus rebus, vt neque omni ſpiritui credat; & verò quod bonum eſt, tan-

tum requirat & teneat. Neque enim desunt, qui ægrè ferunt à Scaligero repræ-
cap.11. hendi Aristotelem, qui Tragœdiã in fabulam, mores, dictionem, sententiam, apparatum, melodiam diuiserit, cùm tamen hunc doctissimi viri tueantur, eo loco non quantitatis, sed qualitatis partes
cap.2. enumerantem: Platonem autem accusandum esse non censent, quasi omnes è Repub. Poëtas exegerit (quem tamen excusat Maximus Tyrius, cùm impro-
lib.1.c.2. bos tantum eiecisse dicat) quódq; Phædonem, & Symposia scripserit, quę Scaliger nominat monstra. Nec me latet, quę de Pythiis ludis, atque Hercule dicat, quem Admeto Regi seruiuisse constat è
cap.23. Pausania. At cum de coronæ vsu loquitur, quem à Promethei vsque temporibus deductum à Doctioribus scribit, poterat addere eundem morem ab Atheneo ex vetustissimo Auctore tributum
Tertullianus de corona militum. Iano: ac Tertulliano referentē, ex antiquissimo scriptore Claudio Saturnino à Pandora primam coronam inuectam fuisse. Ceterũ idem ipse Saturninus scripsit sensisse Pherecidem, Saturnum fuisse coronæ inuentorem. Saturnus autem & Ianus sine dubio fuere Prometheo antiquiores. Adde Diodorũ (eodem Tertulliano scribēte) velle Iouem, qui Prometheum vinxit, coronatum fuisse victis Titanibus. Sed & alia sunt, quæ antiquitatis periti facilè animaduertent, si alterum semper oculum antiquioribus le-

teri parti audiendæ melior auris semper asseruanda est.

Sed quoniam diximus suprà, extare in aliĳs eius operibus nonnulla, quibus mores Catholicæ religionis iniquè carpuntur, eadem omnia delenda sunt, & Iuuenes præmonendi, ne quam inde labem animis suis aspergant. Quale illud, dum tanquàm ridicula exprobratur corona Monachorum: aut cum hæc ipsa leguntur verba lib. 3. Poëtices, qui & Idea inscribitur. cap. 1. Nam ista nostra monstra (inquit) quæ Monasticam addidere, non intelligunt hominem esse animal sociale. Sic ibi, Vix autem crediderim ab Viro, qui peracri fuit iudicio, & plurimę lectionis ista excidisse, cùm coronæ Monachorum, & Sacerdotalis, plerique antiquissimi Viri mentionem fecerint, [a] Dionysius Areopagita, [b] Anicetus Pōtifex, [c] Athanasius, [d] Palladius, [e] Hieronymus, [f] Epiphanius, [g] Augustinus, ac rursus coronæ Sacerdotalis, [h] Hieronymus, & Augustinus, [k] Concilium item, Carthaginense, [l] Toletanum, [m] Isidorus denique & [n] Beda. Ac de statu Monachorum, quæ encomia & in sacris, & in patrum scriptis passim extent, superuacane-

In Parisiensi editione non habetur.

CORONA RELIGIOSORUM antiquissima.

a Dionysius.

b Anicetus. Ponc. ad episcopos Gallos.

c Athanas. lib. de Virginit.

d Palladius in hist Lausiaca ca. 41.

Hieron. epi. ad Sabin. f Epiphanius hæres. 80. g August. de op. Monachorum cap. vlt. h Hieron. ep. ad August. quæ est 26. inter Augustini epist. i August. epist. 147. k. Conc. Carthag. 4. can. 44. l Toletan. 4. can. 40. m Isidorus lib. 2. de offic. diui. cap. 4. n Beda. lib. 5. histor. Angl. ca. 22

uacaneum fuerit dicere ijs, qui vniuersā antiquitatis scholam, veterésque Christiani Orbis Patres legerint. Videlicet huius vitæ (Monasticæ) auctor Paulus, (inquit Hieronymus ad Eustochium) illustrator Antonius, & vt ad superiora conscendam, Princeps Ioannes Baptista; de quo, vti & de toto Monastico statu cum sexcenti, ne dicam mille, tum Petrus Canisius & Bellarminus nostri egregiè scripserint, blasphemas hæreticorum calumnias facile conuincunt, quę cò procliuius irrepserunt in opera Scaligeri, quò apud ° Ioannem Crispinum Caluinianum Geneuæ primò sunt editi, licet locum suppresserit, vt venalia essēt exemplaria, cùm & quæ Roberti Constantini Medici ad eundem Ioannem Crispinū de Scaligeri libris inserta est epistola, post eiusdem Scaligeri ad Syluium filium præfationem, tollenda sit, nec ipse Crispinus ab senatu Parisiensi edendi eos Poëtices libros facultatē exprimere potuisset, nisi Lugdunensis Typographi Antonij Vincentij opera & nomine abusus fuisset. Quare & priuilegium, & quod subiectum est Francisci Beraldi Epigramma Græcum, tum in Scaligeri, tum etiā in eiusdem Crispini hominis pestilentis laudem pari cura ex eodem hoc opere eximendum est.

° Io. Crispinus pestilens hæreticus. Delenda in Scaligeri Poeticæ fronte.

Pergit autem Scaliger de Gręcis Latinísque Poëtis iudicium ferre, pręter illa

cus dicitur, vbi agitur de imitatione, atque iudicio, & libro sexto, quem inscripsit Hypercriticum. Quinto, nimirũ vbi confert Grçcos Poëtas cum Latinis, ac inprimis Homerũ, atque Virgilium, & ex his alios; sexto autem, quo scribit iudicium de ætatibus Poëseos Latinæ, quas statuit quinq;: vbi expendit Plautũ, & Terentium, deinde & recentiores Marullum, Petrarcham, Philelphum: Vęgiũ, Bigum, Augurellum, Augerianum, Baptistam Fieram, Mycillum, Quin etiam Baptistam Mantuanum Carmelitã, Accium, Rogerium, Vulteium, Cordũ, Molonum, Amasæum, Alexandrum, Gaidadum, Mombritium, Rhodophilum, Doletum (quem reprobat) Verinum, Egnatium, (ac de Vlrino inquit: Circumferuntur Michaëlis Verini adolescentis quædam carmina maturo digna viro, quibus ob illius probitatem, ob ipsorum grauitatem, non solum à me nulla castigatio, sed etiam ab omnibus Poëtis debetur summa laus. Strozies, Mutiũ, Palingeniũ, Pierium, Cottã, Aonium, Beatianũ, Naugerium, Collatium, Alciatũ, Castillioneũ, Faustum, Bonincontrum, Lancinum, Altilium, Erasmum, Melanctonem, de quibus Erasmo & Melanctone, vt de Strugelio, Æmylio, Acontio, Vuolfio, Camerario, si Scaliger ea, quæ opus erant in primis scripsisset, videlicet eos aut in fide nutasse, aut in hæreses prorsus corruisse, minus eos laudasset, cum & hoc ad hæreses illorum insinuendas

Michaëlis Verini carmina cur digna lectu.

ſinuandas malè ſanis mentibus poſſit
addere ſtimulum: Quamuis & hæc libris
adiuncta fuiſſe Scaligeri ab hęreticis, eſt
cur dubitem, qui poëmata ipſius in Gal-
liis ante triginta annos ſcripta, & edita
viderim: vt neque mirandum ſit, nihil
de Prudentio, Sedulio, & alijs Priſcis, ac
pijs Poëtis hoc libro à Scaligero agi, cũ
hæc Geneuæ, vbi liber eſt editus, haud
cudantur. Ceterum & reliquos Poëtas
ferè æquales noſtros, ac certè huius ſæ-
culi Scaliger iudicat, Pontanum Sanna-
zarium, Fracaſtorium, Cerratum, Bem-
bum, Politianum, Vidam, in quibus cum
non ſemper, neque in omnibus neruum,
numerorũ candorem, venuſtatem admi-
retur, errores item notat, & corrigit. In
alio autem noſtri ſæculi Poëta cum quę-
dam reprehendat, quæ legenti Scaligerũ
eo in loco ſunt obuia: ſic inquit. Idem e-
» tiam cum Dominum IESVM heroa vo-
» cat, valdè me commouit, ſanè vox im-
» pia, & vtroque indigna, ne argutetur
» quiſpiam heroem è ſemiſſe Deum ex al-
» tero ſemiſſe hominẽ. Non poſſunt mon-
» ſtrorum figmenta vero Deo noſtro con-
» uenire. Nam qui ei magnanimi quoque
» adiecit epithetum, aut Ariſtotelem, aut
» ipſum IESVM ludere dicetur. Hæc ille.
» Hos cum expediſſet, aſcẽdit ad quartã
ca.5. Hypercrit. ætatẽ, in qua agit de Marco, Sereno, Si-
donio, Calphurnio, Boëtio, Auſonio, Pau
lino, Claudiano: de Nemeſiano itẽ actu-
rus niſi quod cum Gratio qui fuit ſecun-

lit de eo iudicium. Ac de Boëtio quidem sic ait: Boëtij Seuerini ingenium, eruditio, ars, ſapientia, facilè prouocat omnes Auctores, ſiue illi Græci ſint, ſiue Latini, ſæculi barbarie eius oratio ſolum deterior inuenitur: At quæ libuit ludere in poeſi, diuina ſanè ſunt, nihil illis cultius, nihil grauius, neque denſitas ſententiarum venerem, neque acumen abſtulit candorem. Equidem cenſeo paucos illi cōparari poſſe. Valla docet eum Latinè loqui, at Vallam Boëtius bene ſapere, ſic Scaliger. Boëtij laus.

Mox venit ad tertiam ætatem, in qua agnoſcit Sulpitium, ſētentiámque ſuam pronūtiat de Perſio, Iuuenale, Martiale, Seneca, Valerio Flacco, Silio, Statio, Lucano; illud de Martiale piè, hoc eſt, rectiſſimè obſeruans, cùm inquit. Multa ſūt eius Epigrammata diuina, in quibus & ſermonis caſtitas, & argumenti ſpecies luculenta eſt: verſus verò candidi, numeroſi, pleni, denique optimi. Alia fœda ne legerem quidem, tantum abeſt, vt ad cenſuram vocem. Hæc ille.

Deinceps ſecundam perſequitur ætatem, in qua Gratium, & Nemeſianum, Quintilium, Varum, Sabinum, Propertium, Ouidium, Tibullum, Catullum, Horatium examinat, nec tacet, quibus è locis explodendæ ſunt partes eorum ob impudicitiam, & laſciuiam, vt de Catullo item dicat. Multa in eo ſunt quorum pudet, multa languida, quorum miſeret; multa coacta, quorum piget.

At

At verò vt ad ipsa Iulij Cęsaris Scaligeri poëmata veniam, quando & hinc aliquod de viro iudiciũ ferri potest, sciendum est plura extare, quorũ nomina hæc sunt. Apiculæ vbi epistolæ. Adamãtij Catelli tumulus. Vrbes, Nemesis, Heroes, Logogriphi. Teretismata, vbi Satyrę. Archilochus. Manes Catulliani, Noua Epigrammata, Hipponax, Ata, Farrago, Sidera, Hymni, Thaumantia, Anacreõtica, Epidorpidum lib. 5. Aræ Fracastoreæ, Lacrymæ. De Regnorum euersionibus. Nymphæ indigenæ. Ænigmata.

Iosephus filius, accepta hęc Poemata ab Antonio Gryphio, typographo cui a patre erant commendata integra corrupit

Veruntamen quoniam & hæc à Geneuensibus hęreticis edita sunt in lucẽ, anno huius sæculi septuagesimo quarto, suppresso loci, & Typographi nomine propterea sciendum est, vt pleraque passim inspersa sunt aduersus Ecclesiá Catholicam, siue in Teretismatibus, siue in Hypponace, & Logogryphis, siue in libris Epidorpidum, & de Regnorũ euersionibus, sic ab iisdem hæreticis detruncata esse quæcunq; Scaliger de cœlitũ sanctitate, veneratione, & inuocatione olim piè, ac Catholicè scripserat.

Iam verò etsi Basilius, ac Plutarchus Græci Auctores, Christianus ille Theologus; Ethnicus hic scriptor, ea ratione, qua cęteri de Poëtica non scripserunt: ea tamen in legendis Poematibus prophanis præcepta, & monita tradidere, vt nemo Poëtas lecturus, vel expositurus, præcipua quædam ex illis prætermittere debeat: Quæ vtinam tanquam antidota

[Po]ta propinarentur adoleſcentibus, antequam ad venena, quę in pleriſq; Poëtis latent, accederent. Quin & Gregorius Nazianzenus, cum re ipſa, qualia eſſent pangenda carmina, ſummus videlicet Theologus, atque Poëta monſtraſſet, paucis, ſed fœcundiſſimis carminibus, quænam, & quanta Chriſtianis ingeniis materia Poëſeos ſe offerret, ſic innuit.

Gregor. Nazianz. quam materiam delegit ad poëſim.

Organum Dei ſum, ac bene modulatis carminibus Dei, quem omnia contremiſcunt, laudes cano; cano inquam, non Troiam, non Argonautas, non aprinum caput, non celebrem Herculem, non quomodo aptiſſima compage terra cum mari cohæreat, non gemmarum ſplendorem, non cœleſtium orbium curſum, non furioſos amores, non eximiam iuuenum lyram prioribus digitis molliter pulſantium, formam. Verum Deum illum magnum, Trinitatíſque lumen cano, magnóſque Angelorum hymnos, quibus propius ſtantes certatim mecum celebrant, cano etiam Mundi concentum, & quidem præſentis vitæ concentum longe præſtantiorem, quem omnibus rebus ad vnum finem properantibus auide expecto. Cano inſuper immortalem Chriſtiani paſſionum gloriam, quibus me humanam formam cœleſti admiſcens Diuinitate affecit.

Mixtionem meam, & temperationem cano; neque enim creationis meæ ratio vllo ſermone pro dignitate explicari poteſt, quóve pacto ex cœleſti, & terrena natura concinnatus ſim. Hominibus poſtremo Dei legem, Mundíque facinora, ac conſilia, reíque vtriuſque fidem cano, vt nimirum, & illa animo tuo condas, & ab his quàm longiſſimè fugias, diémque aduentantem

exti-

Sacerdoti nullus edendus sonus, qui à concentu Diuino discrepet.

extimescas. Hæc sunt, quæ lingua mea cytharæ cuiusdam instar modulatur. Quo magis nobis, qui sacerdotij manus obimus, prouidendum est, ne quem vllum sonum edamus, qui ab huiusmodi concentu discrepet. Equidem ipse puris sacrificiis, quibus magnum illum Regem mortalibus concilio, puram linguam seruabo: Neque enim committam, vt ab aliena lingua, fœdáque, atq; obscœna mente viuificum illud sacrificium purissimo Deo mittam. Ex vno eodémque fonte non simul & dulcis, & amarulenta aqua scaturiet: purpureæ vesti cœnum minimè conuenit. Quid enim? Nónne sacerdotis filiis ignis alienus olim exitium attulit, quòd sacrificio manus suas impunè admouissent? nónne sacrosancta Dei Arca mortem ei accersiuit, qui labantem, & inclinatam contrectaret? His exemplis commoueor, grauissimeq; vereor, ne quid mihi mali puram Trinitatem impurè attingenti diuinitus accidat. Atque vtinam sceleratam quoque mentem dies multos huc, illúcque temerè vagantem, velut fræno quodam propius ad metam cogere, atque inflectere, aut certè à fraude, & imposturа omnino liberam in pectore retinere liceret. Hæc (Græco licet carmine) Nazianzenus.

Moyses, & Dauid quænam cecinere.

Verumenimuero multô antea Moyses, & Dauid eadem cecinere, qui & Poëtices materiam vberrimam, verissimam, sublimem, dignam mentibus, quę à Deo factæ ad Deum anhelant, posteris reliquerunt. Quæ si, vt secundo libro Bibliothecæ Selectæ scripsimus, cum omnibus Epicis, cúmque Pindari Epinicijs, quę ille inscripsit Olympionica, Nemeo-

meonica, Pythionica, conferantur; nemo non viderit, quàm iſta meras ſapiant nugas, & ineptias, præ Diuinis illis, ac iucundiſſimis laudibus, quibus imbuendi eſſent adoleſcentum animi, priuſquam falſis Poëtarum fabulis, ac ſomnijs oppleti, locum deinde aut anguſtiſſimum, aut nullum cœleſtibus, quæ altiſſimè animos attollunt, & paſcunt, myſterijs linquerent.

Sed & ineunte hoc ſeculo Macarius Mutius Camers aureum emiſerat libellum de ratione ſcribendi Poëmata; quem denique diu deliteſcentem, ac penè ex hominum memoria penitus ſublatum huic noſtro labori adtexuimus, digniſsimum quidem, qui legatur ab omnibus. Macarius Mutius Camers.

Atqui & plures ante annos, quàm ſcriptor ille ad noſtras manus perueniret rogati à Laurentio Gambara Brixiano Poëta, vt eius nomine tractationem de recta Poëſeos ratione ſcriberemus, aſſenſimus Quæ quoniam ſæpe è Typographijs Romana, Lugdunenſi, Veneta prodiit, eiúſque partem Bibliothecę noſtræ ſelectæ adtexuimus, inde multa peti poterunt, quæ huc ſpectant. Liber 2. Bibl. Select. c. 25

Quinam hoc ſæculo de Poëtica ſcripſerunt Italica lingua.

CAP. II.

INter eos verò, qui & Italica hodierna lingua, & ſoluta oratione de Poëtica ſcripſerunt, numerantur quattuor, Antonius Minturnus, Ioannes Baptiſta Giraldus, Io. Baptiſta Pigna, Franciſcus Patritius. Ant. Minturnus. Io. Bapt. Giraldus. Io. Bapt. Pigna.

Frãcifcus Patritius Ludouicus. Caftelue-trius.

Patricius. Ludouicum Cafteluetriũ haud addimus, nifi quatenus conceffu Apoftolicæ Romanæ Sedis alicui legere liceurit expurgatum: quemadmodum Indice prohibitorum librorũ admonemur: Qui etiam fi legi pofsit, expediet, vt quę Annibal Charus aduerfus eundem Cafteluetrium fcripfit primò percurrantur.

Sed ad Minturnum quod attinet, præcepta ille Heroica, Tragica, Comica, Satyrica, & aliarum Poëfeon etiam Italicarum tradidit. Francifcus autem Patricius accuratè, eruditè, fideliter hiftoricam Poëtarum decadem de origine, ac progrefsibus Poëfeos fic edidit, vt primo libro ẹgerit de furore Poëtico. Secundo, num Poëfis orta fit è caufsis ab Ariftotele allatis. Tertio: num Poëfis fit imitatio. Quarto: num Poëta fit imitator. Quinto: num Poëmeta fcribi pofsint oratione foluta. Sexto: Num fabula magis, quàm verfus fit propria Poëtæ. Septimo: num Empedocles maior Homero Poëta fuerit. Octauo: num ex hiftoria pofsit Poëma formari. Nono: num antiqua Poëmata conftabant harmonia, & rythmo. Decimo: num fint plures imitationis modi: quibus expendit quæ fibi fuerant obiecta: quæve ad eximij Poëtæ Torquati Taxi Poëma Italicum de Hierofolyma recuperata, fiue de bello Syriaco pertinent. quod poëma audio excufum iri limatius.

Poëtices origo, diuiſio, vtilitas. Ac num Poëtæ vocandi ſint, qui de naturalibus, aut ſupranaturalibus, vel item de moralibus hiſtoricè, ſed carmine ſcripſerunt.

CAP. III.

Plato in Ione.

PLATO in Ione Poëticam Diuino cuidam tribuit Numini: quamobrem artem eſſe negat, quaſi non tam induſtria, & labore, quàm Diuino afflatu comparetur. Ea verò, quoniam res, non tam imitari, quàm facere videtur: (vnde & nomen παρὰ τοῦ ποιεῖν accepit) addat autem ficta veris, vel fictis vera imitetur: deinde item, quoniam maiore ornamentorum apparatu, quàm Rhetorica propoſitam ſibi materiam explicat; ab eodem Platone ſpecies Rhetorices fucatricis in Gorgia eſſe dicitur.

Origo Poëtices

Cur Poëtica ſic dicta.

Ariſtot. lib. Poët.

Cic. 2. de Oratore.

Ariſtoteles autem naturalem quidem dicit eſſe Poëticam, ſed quæ arte iuuari queat, & perfici. Sed & cùm dicit, Poëtarum aliquos à natura eſſe benè formatos: non negat tamẽ aliquos à mente abſtrahi tanquam furore percitos. Id quod poſteà planiùs Cicero, vt ſolet, pronunciauit, cùm ſcripſit: Poëtam neminem ſine inflammatione animorum exiſtere poſſe, & ſine afflatu quaſi furoris.

Pindarus in eo ſe gloriatur aduerſariis Bacchilide nimirum, & Simonide eſſe ſuperiorem, quòd ipſe natura Poëta ſit, illi autem didicerint à Magiſtris, in

quo

quo tantum esse vult, vt eo potissimum nomine, se aliquæ, illos coruorum similes esse dicat:

σόφος (inquit) ὁ	*Sapiens multa sciens na-*
πολλὰ εἰδὼς φυᾶ	*tura, qui verò didicerint,*
μαθόντες δὲ λάβροι παγ-	*vehementes garru-*
γλωσσία, κόρακες ὡς	*litate, coruorũ mo-*
ἄκραντα γαρύετον	*re irrita garriunt Io-*
Διὸς πρὸς ὄρνιχα θεῖον.	*uis in alitẽ diuinũ.*

At rursus Plato, Quemadmodum variæ sunt imitationis species, sic varias

Diuisio Poëtices. Poëticas facit. Veram alteram, quam εἰκαστικὴν: alteram falsam, quam φανταστικὴν, hoc est phantasticam nominat. Veram

Vera Poëtice. inquam illam, quod honesta docendo delectet, quippe quæ versatur in materia laudabili: Falsam autem, quæ obscæna, & vitiosa in animos hominum suis illecebris instillet:

Falsa Poëtice. quam propterea idem

Plato lib. 10. de Republ. Plato è sua Republica exterminare visus est. Nos de vera, deinceps de falsa dicemus.

Primum igitur se offert Diuina Poëtica, cuius ante omnes Sacræ literæ men-

Diuina Poësis. tionem faciunt, sicut de Mose locuti ostendimus. Eius verò Poëticæ qui primum auctorem faciunt Tubalem, quem Scriptura vocat Patrem fuisse omnium canentium cithara, haud malè dixerunt; quamuis & antiquior fuerit, quemadmodum euicimus, vbi Scaligerum Piero

Lib. 1. Bib. Select. ca. 35. Macedoni Poëticæ originem tribuentem refutauimus. Porrò sacram Poësim attentarunt imitari Orpheus, Musæus & alii Græci antiquiores: sed vt liquidam cælestium

lestium rerum notitiam non hauserant, Poëticam ipsam contaminarunt.

Sequitur Naturalis, qualis inter Ethnicos fuit Empedoclis, Nicandri, Oppiani, Arati, Lucretii, Pontani. Fracostorii, & reliquorum: sed quæ in Lucretio, cauenda sint, ea posteà dicam.

Naturalis Poësis.

Naturali succedit Moralis, vt Phocylidis, Pythagoræ, Theognidis, & eorum qui mox Elencho Poëtarum aliquot tam veterum, quàm recentiorum erunt adscripti.

Moralis Poëtica.

Sub Morali locari possunt, qui Oeconomica versu conscripsere, quales Hesiodus, & Virgilius suis Georgicis: quíve Politica siue ciuilia, vti Solon, Tyrthæus, & reliqui: Deinde qui varia illa persecuti sunt Epica, Lyrica, Comica, Tragica, Epigrammata non ablegan-, si ad virtutem inducant, vitiosa non mittant.

Oeconomica, & Politica. Poësis. Epica. Lyrica. Comica. Tragica. Epigrammata.

Hic vero litem non fecero, num ii ëtæ sint, qui argumenta rerum natuium, vel Geographica, vt Dionysius Situ orbis, vel qui Columbeidem, c est Christophori Columbi nauigaonem, vel historica, quemadmodum icanus, carmine sunt persecuti. De his m cum agitata res sit ab iis, qui de e Poëtica scripsere, tum in sententiam ionysii Lambini dudum est, cum de-e di, qui in Epicis non eos tantùm nu-erandos esse ducit, qui res fortiter, & æclarè gestas, belláque cecinerunt, vt omerus, Apollonius, Ennius, Varius,

Num veri Poëtę dici possint, q historica, vel naturalia, & alia Philosophica scripsérunt, carmine.

Dionysij Lambini sententia.

Virgilius, Lucanus: aut qui de agricultura scripserunt, vt Hesiodus, aut qui de piscibus, & venatione, vt Oppianus: verum etiam, multóque adeò magis eos, qui rerum caussas occultas, atque à natura inuolutas versibus explicarunt, vt Empedocles, & Lucretius: & qui de affectibus animi comprimendis, de virtutibus expetendis, de vitiis fugiendis heroico carmine præcepta reliquerunt, vt Pythagoras, vt Phocylides, vt Horatius. Nam cum è rerum naturalium cognitione, morúmque, ac virtutum explicatione homines efficiántur, nescio quomodo, maiores, atque clariores: & dum ex vtraque re animi magnitudo contra aduersa, rerúmque humanarum imbecillitatem, fortitudo contra mortis timorem, temperantia contra libidinem, constantia Catholicæ Religionis contra hæreses comparetur: Poetis autem hoc maximè propositum esse debeat, vt Lectorem reddant meliorem: secundo loco, vt delectent: absurdum sit profectò, eum, qui talia argumenta heroico carmine pro rerum dignitate tractarit, indignum Poëtæ nomine iudicari: bellorum autem & rerum rusticarum, ac similium Scriptorem solum in Poëtarum numero, cœtúque collocari. Magnopere etiam Lambinus ab iis dissentit (quamuis graues sint auctores) qui Empedoclem, & cæteros huius generis scriptores è Poëtarum choro sustulerunt, nihílque eos neque Poëtæ proprium, neque cum Homer

Primo loco debēt Poetæ homines facere meliores: deinde delectare.

mero commune, præter numeros habe-
rè pronunciarunt. ijs vero libentibus
assentitur, qui illum, & Philosophum
præstantem, & optimum Poetam fuisse
censuerunt. Non enim poësim imitatio-
ne sola, sed numeris, & figuris, & virtu-
tibus poeticis metiendam putat: neque
Poetam imitatorem quendam statuit tã-
tùm, sed ingenio excellentem virum, &
mente concitatum, & penè (vt ille dicit)
diuinum: verbis porrò non semper vten-
tem vsitatis, & popularibus, & de medio
sumptis, sed interdum, & quidem sæpius
nouatis, priscis, longe arcessitis: res mag-
nas, res admirabiles, res abstrusas, ac re-
conditas in lucem proferentem. Deni-
que ei, cui sit ingenium, cui mens diui-
nior, atque os magna sonaturum, dat no-
minis huius honorem, vt iubet Flaccus.

Lambinus rectè putat Poesim non esse imitatione sola metiendam. Quæ requirantur in Poeta.

Os magna sonans Poetę debeť esse.

Hæc igitur cum ita se habeant, cer-
tissimum est ea, quæ Regius Propheta,
quæ ye alij ad Dei gloriam concine-
runt, tantùm abesse, quin veram Poeseos
formam habuerint pro ratione rerum,
quas scribendas susceperant; vt reliqua
Poemata, quæ tantùm ex fabulosis in-
uolucris constant, fabulæ potius sint,
quàm Poemata; nam & propter huius-
modi Poematum genus, vetus illud pro-
uerbium in ore multorum fuit, Poetas
multa mentiri; vti vel ipse Aristoteles
inquit primo libro Metaphysicorum.

David, & alij Psalmographi veri Poetæ.

Poëmata fabulosa veras esse fabulas.

Aristoteles afferit Poetas multa mẽtiri.

Ceterum honestæ omnis Poeseos in-
gens vtilitas est, atque ad res ediscendas
commoditas, vt vera dixerit, qui eam

Honestæ Poeseos laus.

adoleſcentis animi nutricem, & alumnam vocauit. Certè ipſe carminum flexus, & numerus, vt animum allicit, ſic memoriæ hæret, variâque iucunditate mentem permulcens facit, ne penè vnquam ea, quæ rectè percepit, obliuiſcatur. Quin & incitat ad laudanda Dei opera, magnóque eſt ad remiſsionem curarum leuamento. Quæ quoniam duabus Orationibus, quæ ſunt ſexta, & ſeptima Franciſcus Bencius noſter eleganter, ac piè eſt perſecutus, Lectorem ad illum remittimus, cuius extant viginti duæ orationes, Romæ editæ. quæ & Ingolſtadij poſteà recuſa ſunt numero aucto. Quin & ex Poetarum, & apum comparatione, quam M. Antonius Muretus lib. 8. cap. 1. Variarum lectionum argutè, ac doctè attulit, vtilitatem ipſius Poeticæ, vnuſquiſque intelliget. De qua item Petrus de Valentia in Benedicti Ariç Montani hymnos, & ſecula, hoc ipſo anno breui præloquio ſatis cordatè ſcripſit.

Poetarũ, & Apũ cõparationẽ vide in M. Anto. Mureti li. 8. ca. 1. variarum lectionum. Ariæ Mõtani hymni editi Antuerp. 1593.

Vſus qualis, ac fructus è Poetis Ethnicis: Adduntur cautiones.

Cap. IIII.

ID verò ante omnia fatendum eſt, è pleriſque Poetis Ethnicis multa quoque intelligi poſſe, quæ ad rerum naturas veſtigandas, & ad mores efformandos pertinent: Stylum item, ac verborum proprietátem ſiue Græcæ, ac Latinæ ſiue

ſiue aliarum linguarū ex ijs poſſe comparari: delectum tamen eorum habendum, & cautiones omnio adhibendas, quas ipſimet Ethnici, ſed altius, atque ſolidius, Patres hac de re docuerunt. Earum verò prima, hos qui ſequuntur, auctores habeat. Prima cautio.

Quod facere (inquit Iſocrates) duxeris eſſe turpe, ea exiſtima ne pulchrum quidem eſſe dicere. Idem Perſæ, vt ait Herodotus, obſeruabant. Iſocrates ad Demonicum. Herodotus lib. 1.

Ac Iuuenalis inquit: Satyra 14.

Nil dictu fœdum, viſúque hæc limina tangat,
Intra quæ puer eſt: procul hinc, procul ite puellæ, Iuuenali.
Lenonum & cantus pernoctantis paraſiti,
Maxima debetur puero reuerentia, ſi quid
Turpe paras. Nec tu pueri contempſeris annos,
Sed peccaturo obſiſtat tibi filius infans.

Eodem ſpectant, quæ Ouidius cecinit.

Eloquar inuitus, teneros ne tange Poetas, Ouid. lib 2. de Remedio Amoris.
Submoueo dotes impius ipſe meas.
Callimachum fugito, non eſt inimicus amori,
Et cum Callimacho tu quoque Coe noces.
Me certè Sappho meliorem fecit amicæ,
Nec rigidos mores Muſa Thaleia dedit.
Carmina quis potuit tutò legiſſe Tibulli?
Vel tua, cuius opus Cynthia ſola fuit?
Quis potuit lecto durus diſcedere Gallo?
Et mea neſcio quid carmina tale ſonant.

Plutarchus certe homo, licet à noſtra religione alienus monet, haud minus paratos eſſe debere, qui Poetas legunt, quàm qui ad vitandam ebrietatem de collo pendentibus ametyſtis lapidibus vtuntur. *Quemadmodum enim* (inquit) *ad* Plutarchus Opuſ. quo modo legēdi ſunt Poetæ.

vrbis expugnationem, reliquis alijs obseratis, satis vna est, quæ pateat porta, qua hostes irrumpant, ita custoditis sensibus, si ipsæ tantùm aures falsa, turpiáque excipiant, summam afferunt perniciem menti, cuius prope sedem locatæ sunt. Quamobrem & perito Duce opus esse ait & inter tot fabulas, atque commenta, quæ tumultu omnia opplent, mentemque è proprio quasi deturbant loco, cautissime incedat oportet quisquis salutis suæ serio curam gerit.

S, Hieronymus illa interpretans verba. *Et dedit Terra eorum ranas in penetralibus Regum ipsorum,* in ranis, *inquit,* Poetarum carmina designari; qui à Catholica regula discrepantes Regum terrenorum corda deceptionum fabulis replent.

Hieron. in Psa. 77. Eadem fermè repetit, cũ alia illa verba expendit. *Et ranam & disperdidit eos.* Quin & Damaso scribens, Absit, inquit, vt de ore Christiano sonet, Iuppiter omnipotens, & Mehercule, Mecastor, & cetera magis portenta quàm verba.

Verba quædam Poetarũ magis portenta quam verba.

Quæ enim vnà cum alijs dixerit vir sanctus Augustinus, ea alibi attulimus; Is autem torrentem Tartareum Poetarum istorum lectionem vocat.

Lib. 1. Bibl. Selec. cap. 25.

Deteriores denique esse perniciosissimis lenonibus non defuere, qui dixerint Poetas: quod isti & libera fronte & quasi perpetua illecebra animos è statu dimouent honestatis.

Secunda cautio.

Clē. Stromat. lib. Addo, Patres antiquos (si quis illos nobis obiecerit) tum Græcos, tum Latinos

tinos diligenter quidem volutasse Poetas Ethnicos: at ideo, vt non tam inde elegantiam dicendi addiscerent, quàm vt gentilium errores confutarent: nam cum suum quoddam Græci habuerint naturale testamentum, nempe vnius Dei cognitionem, quam illis Deus apertam exhibuit, ex suo ipsorum testimonio potuere conuinci; quòd (vt Cyrillus ait) Græci contra ineffabilem gloriam Omnipotentis scelestum figmentum composuerunt, ac quodam quasi laqueo animas simpliciorum illaqueantes, quem cognouerant Deum, non vt Deum glorificauerunt, sed partim metu, partim veritatem in iniustitia detinentes, euanuerunt in cogitationibus suis: ac proinde Sapientiam Dei, quę iustissimè illos deseruit, fuisse iustificatam. Quamobrem sicut Hebræi vasa argentea, & aurea mutuati sunt ab Ægyptijs ad eorum expoliationem, ac submersionem; & Dauid de latere Goliæ superbissimi gladium eripuit ad eum necandum; ita ex eorum quasi armamentario, quæ quidem iure nostra sunt, tela sumuntur, vt eorum errores oppugnentur, non defendantur, impietas accusetur, non nouis identidem scriptis religione vera obscurata mendacium illustretur.

Et sanè, vt strenui militis est suis ipsius armis ferire hostem, ita (quemadmodum inquit S. Gregorius Nazianzenus) prudentis est viri efficere id, quod in venenatis quibusdam; & reptilibus fe-

S. Basili9. quomodo legendi sunt Poetæ. S. August. lib. 2. de Doctrina Christiana ca. 20. Niceph. li 10. c. 26. Clem. Stromat. lib. 6. Cyril. lib. 3. aduer. Iulianum.

Rom. 1. Luc. 7. Exod. 2. S. Aug. de Doctr. Christiana. S. Hierõ. in epistola ad Magnum. Oratorem, cuius initium, Sebasium nostrum. Io. Damasc. li. 4. de fide orthod cap. 18.

Tertul. lib. apologet contra Gentes. Iuſtin. Protreptico, ſeu ad monitorio contra Gentes. Euſeb. Cæſar. de Præpar. Euang. Theodoret. Cyrẽs de curat. affect. Græcarũ. H[illegible] ad Latã ep. 7.

ris accidit, quarum carnes vtiliter ad ſalutem pharmacis, & remedijs admiſcentur. Sed vt grandis eſt prudentiæ aurum in luto quærere, ita nec probi, nec iudicio recte vtentis eſt hoc moliri, priuſquam ſanctorum Scriptorum libros euo lucrimus, quibus edocemur, qua ratione ea tela ex hoſtium manibus extorquenda ſint. Quinetiam ſicuti qui venena tractaturi, niſi prius antidotis ſeſe præmuniant, quique ad bellum profecturi ſunt, niſi antea ſibi arma comparẽt, præcipites, atque imprudentes iure exiſtimantur: ita ad impiorum dogmata, fabulas, portenta, impudicos amores perlegendos, vt imparati, nec præmuniti accedamus, iudicet is, qui verè prudens ſit, quantę prudentiæ fuerit.

Tertia cautio.

Denique aio confici eundem eſſe Poëticum abſolutiorem Apparatum, quàm qui hactenus prodiit: in quem etiã multa conferantur ex obſcenis Poetis haud obſcena, citra Diuini honoris offenſam, & pietatis iacturam Is autem apparatus qualis, & quantus eſſe debeat, dicemus, ſi prius cauſſas attulerimus quæ nobis illius cogitationem iniecerint. Earum verò prima eſt quod ſatisfaciendum videtur ingenijs, quę veterũ Poëtarum phraſibus atque elocutione, ac numero priuari nolunt: eoque minus, quòd hoc ſeculo, quàm quo maximè excitata ſunt

vbique

vbique Poëſeos ſtudia, additáque incitamenta ab ijs, qui obſcenos poëtas Grecos & Latinos, addo item recentes aliarum gentium, verſionibus, ſcholijs atque elegantibus typis illuſtrarũt, de ipſa poeſi vberius quàm vnquã antea ſcribentes. Accedit quòd qui paucos ante annos Priſcorum carmina obſcenitate ſublata edi Romę curârunt, non omnino ſunt aſſecuti, quod alioquin ſapienter optauerãt. Cum enim, demptis pleriſque carminibus, interpoſitæ fuiſſent ſtellulę relictíque eſſent quaſi hiantes loci, hi magis lectores illexerunt, vt integra Poemata conquirerent, atque perlegerent, quæ fortaſſe neglexiſſent. His omnibus adduntur Commentarij & Dictionaria, reliquáve eiuſmodi fœditatibus jiſdem ſcatentia; quæ ſi qui pij viri mundarent, ſanctum eſſet operępretium. Ceterum ea purgandi ratio quæ pro turpioribus rebus, aut verbis, honeſtiora ſubrogat non probatur, tum quia quantacunque adhibeatur purgatio, ſemper tamen liber cuius argumentum turpe ſit, priſtinum ac natiuum redolet odorem, aut ſaporem, Certe ipſe dicendi character, alluſiones, rerũ ſeries, vis affectuum, ſchemata, aliaque huiuſmodi, quod virus hauſeruat ab Auctoris animo, id in lectoris mentẽ quãuis ea de re nihil cogitantẽ, latenter inſtillant.) tum quia quicquid in eorum, quę ſcripſit Auctor, locum ſufficitur, vix pertingere poteſt ad eam, vel inuentionem, vel Latinitatẽ; quę ceteris reſpon-

Purgãda eſſe Dictionaria & Commentarios in Poetas quibus eſt admixta obſcenitas.

deat. Quod si denique huiusmodi expurgatio esset adhibenda, ea paucissimis voculis, & commode ac cum dignitate præstari posset: alioquin ineunda potius videretur alia quædam ratio longè aptior, nempe vt ex vno aliquo Auctore, verbi gratia, Horatio seligerentur honestæ tãtum odę, prætermissis turpibus Poëmatibus, titulis verò eiusmodi libro præfigeretur. SELECTA QVÆDAM ex Horatio, ex Catullo, vel ex Tibullo &c.

Prætereа qui flores (ne dicam spinas) Poëtarum collegerunt, vt Textor; vel comparationes eorum inter sese contulerunt, non separarunt preciosum à vili.

Primum ergo à Poëtis qui insanabiles sint non omnia quęcunque scripto mandarunt, discenda sunt: quamobrem satestο si quæ ex bonis Poëtis hauriri nequeunt ea tantummodo ex alijs sumantur quæ ad poëticam elocutionem spectant. Nam inuentionem, & dispositioné imaginum abunde suppeditant nonnullæ partes Virgilij, Horatij, Senecæ; aliqua item Claudiani Panegyrica pársque Syluarum Statij; ac si quid in elegantioribus epigrammatibus Claudiani, Ausonij, Martialis sit, quod sine labe à Christianis oculis aspici possit. Ac cum poetica elocutio pręcipuè iuuanda sit exemplis, descriptione rerum, locorum, personarũ, temporum comparationibus, & similibus ornatúque sentẽtiarum & fictionibus rerum vel naturaliũ vel moralium vel aliarum; breuibus illis sanè,

sed

ſed exquiſitis; hęc è Lucretio Tibullo, Catullo, Propertio, Ouidio de Arte, de Remedio, de Metamorphoſib⁹, Achilleide Statij, Claudiano, Silio Italico, Lucano, Terentio, Plauto ſic peti poſſent, vt ad quatuor tamquam locos communes & capita redacta eſſent. PRIMVM deſcriptiones bellicorum Apparatuũ, Congreſſuũ, Victoriarum. Veris, Diei, Temporis, Inuidię, Fluminis, Animalis alicu⁹ & aliorũ eiuſmodi, quę ſunt prope innummera. SECVNDVM. comparationes: quarum diſponendarum ratio è Scaligero poſſet hauriri; cum ceteroquin eam ipſe rem potius delineauerit, quàm abſoluerit. TERTIVM. ſententiæ honeſtæ, & graues, quę pro Virtutum ac Vitiorum ordine quando plerumque ad humanas actiones pertinent, quanto compoſitiores eſſent, ac ſelectiores, tantò admirabiliorem vim haberent ad informandos animos puritatémque, & elocutionem ſolidam inſinuandam. QVARTVM. fictiones, quę tùm è Latinis, tum item è Græcis Homeri, Pindari Heſiodi, & aliorum poematibus (adiuncta Latina verſione) poſſent decerpi, cuiuſmodi illę ſunt Quod Terra columnę innitatur. Quòd Mũdus hic aurea vinciatur catena. Quòd fama ſit monſtrum. Quod ſerpens qui caudam mordet ſit tempus. Quòd dum Deus loquitur, Creaturæ contremiſcant, & altum agant ſilentiũ. Præterquã quòd ad tollendam obſcenarum fictionum occaſionem plerę que poëticę inuentiones

QVATVOR loci communes Poëtici Apparatus.

breuiſſimè ſuo ordine locari poſſent, ſalua in omnibus Religione, è Mercurio Triſmegiſto, Platone, Philone, Plutarcho, Maximo Tyrio, Sanctiſque potiſſimum Patribus quos, Diuinus ſpiritus mirificè afflauit.

Exempla è Patribus, qui Poetarum Ethnicorum teſtimonijs vſi Ethnicos oppugnarunt.

CAP. V.

Prima cautio ex antiquis Patribus. Iuſtin. martyr. li. de Monarchia. & ſerm. ad hort. ad Græcos.

QVonam autem modo ex Ethnicis Poetis ad vnum Deum indicandũ, plures autem Deos reijciendos imitati Apoſtolum tum Clemens Alexandrinus, Euſebius, Theodoretus, & alij; tum Iuſtinus ex Homero, Æſchylo, Philemone, Orpheo, Pythagora, Sophocle, Euripide, Menandro oſtenderint, ex ſequẽtibus liquebit. vt ſi verſus quos adijciemus, ſeparatim, quaſi è luto exemptę gẽmę ob oculos ponantur, eiſdem Poetis, ad vſum rectè adhibendis, ac quaſi ad eas gemmas in auro concinnandas, poſſint idem Iuſtinus, & reliqui Patres eſſe tuti. ſcholiaſtæ, atque (vt ita dicam) opifices.

Patres quomodo poſſint eſſe ſcholiaſtę Poetarũ Ethnicorum.

Afferam exempli cauſſa paucos verſus è Sophocle, atque Philemone, ex quibus idem Græcos oppugnat, probans vnum eſſe Deum, & extremum Iudicij diem prænuntians.

ΣΟΦΟ-

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ.

εἷς ταῖς ἀληθείαισιν εἷς ἐστὶ θεός. Vnus Deus.
ὃς οὐρανόν τ' ἔτευξε, καὶ γαῖαν μακράν,
πόντου τε χαροπὸν οἶδμα, κἀνέμων βίας.
θνητοὶ δὲ πολλοὶ καρδίαν πλανώμενοι
ἱδρυσάμεσθα πημάτων παραψυχὰς,
θεῶν ἀγάλματ' ἐκ λίθων, ἢ χαλκέων,
ἢ χρυσοτεύκτων, ἢ ἐλεφαντίνων τύπους
θυσίας τε τούτοις καὶ καλὰς πανηγύρεις
τεύχοντες, οὕτως εὐσεβεῖν νομίζομεν. hoc est.

SOPHOCLIS.

Vnus verè vnus Deus est.
Qui Cælum condidit, amplámque Terram,
Amœnósq; fluctus maris, & vẽtorũ impetus.
Sed nos multi mortales corde errantes,
Ereximus malorum solatia,
Deorum simulachra, ex lapidibus, & lignis, Falsorum Deorũ simulachra vnde inuecta..
Aut aureorum, aut eburneorum figuras,
Hisque sacrificia, & pulchros conuentus
Peragentes, putamus nos esse pios.

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ.

Ἔσται γὰρ ἔσται κεῖνος αἰῶνος χρόνος,
ὅταν πυρὸς γέμοντα θησαυρὸν σχάσῃ
χρυσωπὸς αἰθὴρ, ἡ δὲ βοσκηθεῖσα φλὸξ
ἅπαντα τἀπίγεια, καὶ μετάρσια
φλέξει μανεῖσα. ὅταν δ' ἐκλίπῃ τὸ πᾶν,
φροῦδος μὲν ἔσται κυμάτων ἅπας βυθὸς,
γῆ δ' ἑδράνων ἔρημος, οὐδ' ἀὴρ ἔτι
πτερωτὰ φῦλα βαστάσει πυρουμένη.
καὶ γὰρ καθ' ᾅδην δύο τρίβους νομίζομεν,
μίαν δικαίων, χ' ἀτέραν τῶν ἀδίκων. hoc est.

SOPHOCLIS.

Dies Iudicij extremi prædictus à Sophocle.

Erit enim, erit illud sæculorum tempus,
Cum plenum ignis thesaurum laxabit
Igneus æther, pastúque flamma
Omnia & terrestria, & sublimia
Comburet insaniens, Vbi deinde defierint oïa,
Nusquam erit fluctuum omnis gurges,
Eritque Terra sedibus deserta, nec amplius
Volucrum genus portabit dum ardebit.
Nam ad Inferos duas semitas existimamus,
Vnam iustorum, alteram iniustorum,

ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ.

PHILEMON.

Οἴει σὺ τοὺς θανόντας ὦ Νικόστρατε
τρυφῆς ἁπάσης μεταλαβόντας ἐν βίῳ,
καὶ γῆν καλύψειν, ὡς ἀπὸ τοῦ πάντ' εἰς
χρόνον
πεφευγέναι τὸ θεῖον ὡς λεληθότας;
ἔστι δίκης ὀφθαλμὸς, ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ.
εἰ γὰρ ὁ δίκαιος, καὶ ἀσεβὴς ἕξουσιν ἕν,
ἅρπαζ' ἀπελθὼν κλέπτ', ἀποστέρει, κύκα.
μηδὲν πλανηθῇς, ἔστι κἂν ἅδου κρίσις,
ἥν περ ποιήσει θεὸς ὁ πάντων Δεσπότης,
οὗ τοὔνομα φοβερὸν οὐδ' ἂν ὀνομάσαιμι ἐγώ.

hoc est.

Putásne tu mortuos, ô Nicostrate,
Omnibus delitijs in vita potitos,
Terra ita tectum iri, vt deinceps in omne
tempus
Effugerint numen tanquam latuerint?
Est æquitatis oculus, qui omnia videt.
Si enim iustus, & impius eadem conditione
futuri sunt,
I, rape, furare, frauda, misce,

PHILEMONIS de oculo Dei omnia cernētis, & rectissime mortuos quo-

Errare noli, eſt & apud Inferos iudicium, que iudicantis.
Quod faciet Deus omnium Dominus, Admonitio.
Cuius nomen formidabile ne nominare quidem auſim.

Et verò nil prohiberet hos verſus (ſed ab alijs ſecretos) docere pueros, vt ſcirent, quidquid deinceps Ethnici illi effutiuerint de ſuis dijs, id vel Magiſtratus metu, vel peccatis aciem mentis obcæcantibus eos ſcripſiſſe,

Neque item obeſſet ſi addiſcerẽt, quæ ipſimet Poëtæ Ethnici aduerſus ſe ipſos ſcripſere in deriſum falſorum Deorum, contra Poëmatum ſuorum mendacia. Qualia illa ſunt Callimachi, de quo alia paulò pòſt afferemus: cùm enim dixiſſet velle ſe canere Iouem dantem cœlitibus iura, ilicò dubitat cuias ille ſit. Inquit autem & Iouis genus eſſe controuerſum, & Cretes ſemper fuiſſe mendaces. Ait autem,

Πῶς καὶ νιν, Δικταῖον ἀείσομεν, ἠὲ λύκαιον;
ἐν δοιῇ μάλα θυμός. ἐπεὶ γένος ἀμφήριστον
Ζεῦ σὲ μὲν Ἰδαίοισιν ἐν οὔρεσί φασι γενέσθαι
Ζεῦ, σὲ δ' ἐν Ἀρκαδίῃ, πότερον πάτερ ἐψεύ-
σαντο,
Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται. & cæt.

Latinè autem ſic.

Sed quid? Dictaũ cantabimus, anne Lycæum?
Hic mihi mens hæret, quia diſceptatur origo
Iuppiter, Idæis memorãt te montibus ortum,
Aſt alij Arcadicis mentiti ſunt, Pater, vtri?
Creta vſque eſt mendax:

Ad

Ad cum Paulus teſtimonium huius aduerſus ipſos Græcos retorſerit, videt, Chriſtiana mens, quatenus Poetarum illorum teſtimonio interdum vtendum ſit. Quin etiam cùm ipſe Apoſtolus dixerit. Qui reſiſtit poteſtati, ordinationi Dei reſiſtit: Callimachus autem hoc ad falſos Deos, atque ad Phœbum referat, intelligitur, quinam apud Chriſtianos debeat eſſe vſus iſtiuſmodi Poetarum.

Pauli teſtimoniũ ex Callimacho.

Neque verò ſatis habuit Callimachus, qui Iouem ita irriſerit, ſed eodem hymno veteres Poetas mentitos eſſe aſſerit, qui Saturni filijs tria Regna, Cæli, Maris, Inferni ſorte tribuerint. Inquit autem ſic.

CALLIMACHVS

Δηναιοί δ' οὐ πάμπαν ἀληθέες ἦσαν ἀοιδοὶ
φάντο πάλον Κρονίδῃσι διάτριχα δώματα νεῖμαι.
τὶς δέ κ' ἐπ' οὐλύμπῳ τε, καὶ ἀίδι κλῆρον ἐ-ρύσσαι,
ὃς μάλα μὴ νενίηλος; ἐπ' ἰσαίῃ γὰρ ἔοικε
πήλασθαι. τὰ δὲ τόσσον, ὅσσον διὰ πλεῖστον ἔχουσι.
ψευδοίμην ἀΐοντος ἅ κεν πεποίθοιεν ἀκουήν.
οὐ σὲ θεῶν ἐσσῆνα πάλοι θέσαν· ἔργα δὲ χειρῶν
σή τε βίη, τό τε κάρτος, ὃ καὶ πέλας εἴσαο δίφρου
θήκας δ' οἰωνὸν μέγα ὑπέροχον ἀγγελιώτην.

Latinè ſic.

Dictáque priſcorum non ſunt veracia Vatum,
Saturni hæc natis ſortem tria Regna dediſſe.

Nam

Nā Cælū, atque Erebū quisnam cōmittere sorti,
Qui sana sit mente, velit? nā æqualia, quæ sunt
Sors patitur. Verum hæc discrimina plurima
sentit.
Mentirer, quæ aures alicuius credere possent.
Non sors te Regem Diuum, sed dextera fecit,
Visque tua, & robur solio quod semper adhæret
Iussisti alituum tua ferri à Principe tantum.

POETARVM GRÆCORVM *antiquorum distinctior expensio: & quænam ratio eis vtendi, ac primò de Homero.*

CAPVT VI.

IAm verò Poetas Græcos Ethnicos, qui habebantur principes heroici carminis, & nonnullos alios accepimus Græcè (& quidem castigatiores) editos simul vno volumine ante quadraginta circiter annos. Ij autem sunt.

Homerus, Hesiodus, Orpheus, Callimachus, Aratus, Nicander, Theocritus, Moschus, Bion, Dionysius de Situ orbis, Coluthus, Tryphiodorus, Musæus, Theognis, Phocylides, Pythagoræ aurea carmina. Fragmenta denique aliorum, hoc est, quædam ex Elegijs Solonis, quæ continent γνώμας, hoc est, sententias morales. Ex Tyrtæo περὶ τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς hoc est, de bellica virtute. Ex Riano, ex Naumachio, ex Panyaside, ex Euphorione, ex Antimacho, ex Orpheo, Ex Lino, ex Mimnermo, ex alijs Callimachi. Poëtæ græci.

Fragmen-

Empedoclis fragmenta quędam extare.

Fragméta verò heroici Poematis Empedoclis extabant quidem manuſcripta, at neſcio cur adiecta non fuerint. Sanè hunc de rerum natura libros ſcripſiſſe, nemini litteris tincto ignotum eſt, quin etiam aliorum & ipſius ſcriptorum. Pachimerus philoſophus in Ariſtotelis Ethica; Sophionius in ijs quæ de anima ſcripſit, Simplicius in primum Phyſicorum fecere mentionem. Hymnos verò naturales edidit ſicuti à Menandro eſt proditum. At cum ab erroribus immunis non eſſet. Palingeneſiã quoque credidiſſe videtur ex ijs illius verſibus, quos Origenes affert in libro philoſophumenon.

Origenes quid de Empedocle.

Χαίρετ' ἐγὼ δ' ὑμῖν θεὸς ἄμβροτος, οὐκ ἔτι
θνητὸς
ἤδη γὰρ ποτ' ἐγὼ γενόμην κούρη τε, κόρος τε
θάμνος τ' οἰωνός τε, καὶ ἐξ ἁλὸς ἔμπορος
ἰχθῦς. *Hoc eſt.*

Non ego mortalis vobis Deus ipſe, valete.
Ille ego qui quondam fueram Virgoque, puerq;
Atque frutex, volucerque, & venditus ex mare piſcis.

De Homero Herodotus.

Iam igitur de Homeri origine, & vita, Herodotus; at de vita, & Poeſi eius Plutarchus, qui copioſè, ac diligenter de dictione, figuris, coloribus, ſententijs, philoſophicis eius dogmatibus egit. De vita item ipſius Dion Chryſoſtomus: at de Homericis quęſtionibus, hoc eſt περὶ ζητημάτων triginta Porphyrius Philoſophus

Plutarchus

Dion Chryſoſtomus.

ph' atq; de Nympharũ antro in Odyſſea, ſcripſerunt. E quibus latus patet campus erudito, & probo tũ linguæ Grecæ diuitias, tum ea quæ ad mores, vel ad rerum naturam faciunt, indicandi: ſed & ſimul inprimis ſecernendi improbum à probo.

Scio autem Euſtathium Archiepiſcopum Theſſalonicenſem, qui Homerum interpretatus eſt Græcè ἐν ταῖς παρεκβολαῖς, ita de Iliade Homeri locutum.

Euſtathi' παρεκβολαί hoc eſt excerpta.

Καὶ ἔστιν ἀληθῶς βασιλικὸν χρῆμα ἡ Ὁμήρου ποίησις, καὶ μάλιστα ἡ ἰλιάς. Καὶ παροιμία μέν τις, κακῶν ἰλιάδα φησὶ, αὕτη δὲ καλοῦ παντός ἐστιν ἰλιάς, δραματικώτερον μὲν σχηματιζομένη διὰ τῆς μονοειδοῦς μὲν, πολυπροσώπου δὲ ἀφηγήσεως, γέμουσα δὲ μυρίων, ὧν ἄν τις εἴποι, καλῶν, φιλοσοφίας, ῥητορείας, στρατηγικῆς ἐντεχνίας, διδασκαλίας τῆς περὶ ἠθικῶν ἀρετῶν, τεχνῶν ὅλως παντοίων, καὶ ἐπιστημῶν. ἔχει τις καὶ δόλους ἐπαινετοὺς ἐκεῖθεν μαθεῖν, καὶ ψευδῶν κερδαλέων συνθέσεις, καὶ σκωμμάτων δριμύτητας, καὶ ἐγκωμίων μεθόδους. Φρόνησιν δὲ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅσην περιποιεῖται τοῖς προσέχειν ἐθέλουσι. Καὶ ὅσα δὲ τῇ ἱστορίᾳ ἐπιθεωροῦνται σεμνὰ οὐκ ἂν οὐδὲ τὴν Ὁμήρου τέχνην τῶν τοιούτων ἀποστερήσῃ τίς, τῆς πολυπειρίας, τοῦ τὰς ἀκοὰς ἡδύνειν, τοῦ τὰς ψυχὰς παιδεύειν, τοῦ εἰς ἀρετὴν ἐπαίρειν, τῶν ἄλλων, οἷς ἱστορῶν εὐδοκιμεῖ.

Euſtathi' in Homerum: is autẽ Euſtathius vixit anno 1180. Alex. III. ſub Andronico Imp. Græco.

Εἰ δ' ὅλη μύθων γέμει, οὐκ ἐπιτρέπειν αὐτὸν κινδυνός ἐστι τοῦ θαυμάζεσθαι. ἀλλὰ πρῶτον μὲν, οὐ πρὸς γέλωτα οἱ Ὁμηρικοὶ μῦθοι, ἀλλ' ἐννοιῶν ἐν γενναίων σκιαί εἰσιν, ἢ παραπετάσματα. hoc eſt.

EVSTATHIVS de Homero.

Et eſt profectò regium quid Homeri poeſis, & præſertim Ilias. Et paræmia quidem ait, malorum

lorum Ilias, hæc verò omnis boni est Ilias, Dramatis quidem in modum confecta vniformi, sed plurium constans narratione personarum, scatens verò omni, quæ quis dicere posit, bonorum genere, philosophia, rhetorica facultate, bona ducendi exercitus arte, virtutum disciplina moralium, artium denique quarumlibet, & scientiarum. Discere quis inde potest & laudabiles dolos, versutorumque mendaciorum effictiones, & acerbitates dicteriorum, & methodos encomiorum, prudentiam verò dicere vix posset aliquis, quantam pariat attendere volenti.

Iliadem Homeri non esse malorum sed bonorum Iliadem.

Quæ etiã historiæ laudabilia inesse videntur, ijs Homericam artem nemo priuabit, multa experientia, aurium delectatione, animorum informatione, ad virtutem excitatione, alijsque, quæ historiam conficiendo probatur. Quòd si quia fabularum plenus est, idcirco nulla dignũ admiratione quis putet; primum quidem, non mouent Homericæ fabulæ risum, sed nobilium sensuum vmbræ sunt, aut velamina. hac Eustathius.

Nicolai Maiorani Apologia de Homero.

Sed & cum Eustathij commentarij ob paucitatem exemplarium, non procul abessent ab interitu; Nicolaus autem Maioranus eos recudi Romæ curasset; præfixit operi Apologiam de Homero sat doctam; & eruditam, qua quid Plato re vera, quid Aristoteles, quid Strabo, Plutarchus, Dion Chrysostomus, & alij veteres: addo item & Patres Basilius, & Gregorius Nazianzenus de Homero senserint, non adeo multis verbis, sed presse explicuit, vindicans illum (vt inquit) ab Homero-mastygibus, simùlque

Plutarch. lib. quomodo oporteat iuuenem

que

que docens, cur Poetæ sub fabularum inuolucris, variæ philoſophiæ ſecreta texiſſent: adiecit quinam lucubrationes ſiue commentaria in Homerum ſcripſiſſent: quorum reliquias quæ extabant Euſtathius in ſuas παρεκβολὰς ſiue decerpta contulit. Poetas audire.

In Euſtathij verò commentaria Matthęus Deuarius Indicem confecit, in quem res omnes memoratu dignas contulit, ſed & minima quæque totùmque penè ipſum Euſtathium in ordinem cōcinnè diſtributum, ſub vnum quaſi aſpectum oculorum ſubiecit. Matthęus Deuarius Greg. XIII. Pont. Max floruit.

Encomia porrò Homeri hæc ſunt inter alia.

Ἔοικε μὲν γὰρ τῶν καλῶν ἁπάντων τούτων τῶν τραγικῶν πρῶτος διδάσκαλος, καὶ ἡγεμὼν γενέσθαι. Plato 10. de rep.

Idem in 2. de Rep. Deorum filios, & Prophetas Deorum vocat Poetas.

In Lyſi Patres, & duces Sapientiæ.

In Ione. ἅμα δ' ἀναγκαῖον εἶναι ἔν τε ἄλλοις ποιηταῖς διατρίβειν πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς, καὶ δὴ καὶ μάλιστα ἐν Ὁμήρῳ τῷ ἀρίστῳ καὶ θειοτάτῳ τῶν ποιητῶν, καὶ τὴν τούτου διάνοιαν ἐκμανθάνειν, μὴ μόνον τὰ ἔπη ζηλωτόν ἐστι. Diuiniſſimum Poëtarũ Homerũ vocat Plato.

In Theæteto, allatis plurium philoſophorum nominibus. τίς ἂν οὖν (inquit) ἔτι πρὸς τοσοῦτον στρατόπεδον, καὶ στρατηγὸν Ὅμηρον δύναιτο ἀμφισβητήσας μὴ οὐ καταγέλαστος γενέσθαι. Preſtans Dux exercitus Homerus Platoni.

Plutarchus in lib. de Musica quid de Homero senserit.

Plutarchus docet in libro περὶ μουσικῆς non solum musicam oblectationem, sed etiam reconditos sensus Homericis versibus contineri: καὶ μὴ μηδεὶς ὑπολαβέτω, ὅτι πρὸς τέρψιν μόνον χρησίμην ἀπὸ τῆς μουσικὴν Ὅμηρος διὰ τούτων, ἀλλὰ καὶ βαθύτερος ἐστὶ νοῦς ἐγκεκρυμμένος τοῖς ἔπεσι.

Democritus.

Democritus, Dione referente, ait. Ὅμηρος φύσεως λαχὼν θεαζούσης, ἐπέων κόσμον ἐτεκτήνατο παντοίων, ὡς οὐκ ἐνὸν ἄνευ θείας, καὶ δαιμονίας φύσεως οὕτω σοφὰ, καὶ καλὰ ἔπη ἐργάσασθαι.

Dionysius Halicarnassæus.

Dionysius Halicarnassęus. κορυφὴ μὲν οὖν ἁπάντων (ait) ὁ σκοπὸς, ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα, καὶ πᾶσαι δικαίως ἂν Ὅμηρος λέγοιτο. πᾶς γὰρ αὐτοῦ τόπος οὐ τις ἂν ἅψηται, ταῖς τε αὐστηραῖς καὶ γλαφυραῖς ἁρμονίαις εἰς ἄκρον διαπεποίκιλται.

Aristoteles.

Aristoteles eum θαυμάσιον appellat. alibi vero. πρῶτος γε τούτοις λέξει καὶ διανοίᾳ πάντας ὑπερβέβληκε. & alibi. καὶ οὐδὲν ἄηθες, ἀλλ' ἔχον ἦθος. & alibi. Ὅμηρος δέ γε ἄλλα τε πολλὰ ἄξιος ἐπαινεῖσθαι, καὶ δὴ ὁ ὅτι μόνος τῶν ποιητῶν οὐκ ἀγνοεῖ, ὃ δεῖ ποιεῖν αὐτόν.

Socrates Homeri dictus discipulus.

Socrates Homeri dictus est discipulus ab Dione Chrysostomo.

Basilius.

Basilius. πᾶσα μὲν ἡ ποίησις τοῦ Ὁμήρου ἀρετῆς ἐστιν ἔπαινος, καὶ πάντα αὐτῷ πρὸς τοῦτο φέρει ὅ,τι μὴ πάρεργον.

Gregor. Naziañ.

Gregorius Nazianzenus. καλεῖ τὸν Ὅμηρον vocat, hoc est inclytum.

In Eustathio, & alijs Ho-

Similia verò idem Eustathius dixit in præfatione in Odysseam Homeri. At expediebat adijcere, quæ Clemens Alexandrinus,

xandrinus, quęve plerique antiquissimi Græciæ Patres de varijs Homeri Poematis partibus iudicarunt; ne quid dicam de Platone, qui eum integrè nō admisit, nec pueris voluit prælegi. Et Dionysius quidem Lambinus vir valde doctus, idémq; Parisijs nostra ætate istarum litterarum professor regius, etsi in Ethnicis Poetis putabat, non debere nos esse nimis seueros, neque fastidiosós: non tamen continere se potuit, quin fateretur, plura in Homero esse remotissimá à veritate, atque à religione Christiana: quæ quidem ex eo malui huic loco inserere, quàm ex me ipso promere: ne quis cogitet, quoniam Diuinis disciplinis diu est cùm operam damus, à nobis hęc iniquius, aut rigidius perstringi.

meru*m* laudantibus quænam cautio adhibenda.

Quàm multa sunt, inquit ille, apud eum de Dijs absurda, eorúmque maiestate indigna? quàm multa fœda, obscena, flagitiosa, turpia (quamquam magna quædam, & recondita mysteria in huiusmodi fabulis inuoluta delitescere non me fugit: quæ non est huius loci aperire, aut explicare) sed tamen cui sunt illa inaudita? Iuppiter ipse Deorum, atque hominum Rex, sexcentis adulterijs, stuprísque nobilitatus? Ganymedes ab eodem propter formam raptus? Mars à Vulcano in adulterio deprehensus? Mercurius Marti complexum Veneris inuidens, sibíque talem amoris successum exoptans? Iuno muliebri illo dolore à Iouis incontinentia suscepto excruciata? Venus in prælio à Diomede sauciata? Thetis, & Aurora Iouem pro filijs, ne in acie cadant, deprecantes? Iam Heroibus, & fortissimis

Dionysij Lambini verba de Homero.

mis totius Græciæ, atque Asiæ viris quam personam imposuit? quos mores attribuit? quam orationem affingit? iurgant inter se, conuiciantur, maledicunt, libidine inflammantur, ira incenduntur, ægritudine contabescunt, plorant, lamentantur. Achilles Apollini minatur: cum Xantho fluuio decertare paratus est: iuuenibus Troianis captiuis crudelissime interfectis Patroclo parentat. Eundem mortuum tantum vitæ desiderium afficit: tantum mortis odium percipit, vt dicat, malle se ab inferis excitatum homini non adeo copioso mercenariam operam præstare, quàm mortuis omnibus imperare.

Ceterum, qui vtiliter, atque honestè voluerit Homeri carminibus vti, is sequi poterit vel consilium Eudociæ, qui centones ex eo in CHRISTI Domini laudem confecit: vel Nonnum imitari, qui profano poëmate abiecto, sacram Poësim elegantissimis versibus scripsit: vel Gregorium Nazianzenum sequi, cœlestes sibi (non laureas & vmbratiles) nectentem coronas, dum cœlesti spiritu cecinit.

De Orpheo & Musæo.

CAP. VII.

DE Orpheo, & Musęo, vti de alijs optandum erat: vt qui hactenus illos edidere, vnam vel alteram cautionem adscripsissent. Nempe alteram, qua præmoniti fuissent lectores, nil veri, aut boni in ijs existere, quod ad eos non manauerit ab illis, qui ea ætate Diuinam Scripturam fide casta seruabant. alteram

verô:

verò: Quæ de Dijs dicuntur, ea ipsa nunc esse pleraque omnia vt falsa, sic inutilissima. Monstrosum vocat Benedictus Arias Montanus, & sacrilegum, qui autumant ex varietatibus Deorum carmen constare non posse, hoc est, sine Ioue, Baccho, Mercurio, Marte, Vulcano, atque illis innumeris Gentiliũ Dijs. Quare & Victor Giselinus scitè monuit sequente paræneſi quantopere ista cauẽda sint. Ita autem cecinit.

Arias Montan⁹ quid mõstrosum vocet.

Ah valeant tandem vatum lasciua priorum
Carmina: sat scenæ, sat numerisque datum.
Nã quid adhuc vano strepitu, & tẽtigine vocũ
Mens abducta, Deûm numina mille facit?
Decipitúrque modis, quos inficit igne Cupido
Siue Catulle tuus, siue Tibulle tuus?
Anne igitur glandes iterum, atque Acheloia præstat
Cornua, post habito farre, meróque sequi.
Absit vt hæc animum teneant delyria turpis
Quin valeat potius cum Ioue turba suo.
Martis bella, tori Veneris, fœda Orgia Bacchi
Huic placeant, Christus cui placuisse nequit.
Cui nomen quòd si dedimus, vitámque per omnẽ
Ponimus in patrijs mystica thura focis,
Hunc vnum mẽs illa velit, vox ipsa loquatur,
Vnius in laudem, quidquid agemus, eat.
Cúmq; diẽ reuehet Phœbus, cum Luna tenebras,
Gnauiter huic grates barbitos icta sonet.
Ecquis enim sacris libeat modo viuere Musis,
Ecquis ab humano dignior ore cani,
Quam qui mẽtis opes homini cõcedit, & illam
Aetheris arcano concitat igne sui?

Victoris Giselini Parænesis, qua dehortatur ab lasciua licentia scribendi Poëtas.

Ergo

Ergo Deos, iterum dicam, sileamus ineptos,
Moribus & castis quidquid obesse potest.
Proq; his Artifici summo meditemur honores,
Fecit, vti Vatum gloria magna, puer.
Dauid. *Siue illum latè Regem suspexit Idume,*
Siue hostis profugum texit ab ore sui.
At nunc ille Patri Summo, superísque choreis
Lætum indefessa pangit ab arte melos:
Nablia nunc tenero pulsans vocalia plectro,
Nunc digitis citharæ fila sonora legens.
Quem prope mellifluo deducunt pectine cantus,
Iuuencus *Hispalis aurifero quos tulit, ora sinu,*
Sedulius. *Præcipuè vates toties quem insueta canentem*
Prosper. *Audijt attonitis Flauus Iberus aquis.*
Prudentius. *Felices, quibus ora Deus cæli amne rigauit*
Irriguo, sua quos iussit, & acta loqui,
Et cæli monstrare vias, ac certa laborum
Præmia, siue bonis, siue futura malis.
Horum digna sacra demū sunt carmina Cedro,
Aque secutura posteritate legi.
Quisquis at infelix, inhonesto carmine, Circes
Pocula sectatus, Numina vana colit:
Hunc Phlegethon, Stygijque manent vada liuida fontis,
Tartareúsque suo Iuppiter igne coquet.
Ergo si quis eris, faciles quem cælitus auræ
Afflarunt, cœli te pius ardor agat.
Sint Heliconiades Christus, sit Christus Apollo,
Inque tua illius tempora laurus eat.
Non tibi Pegaseus fons, aut Libethrides vndæ
Ioan.4. *Sed Christi extinguat viuida lympha sitim.*
Cuius magna loquar, tenuis si guttula tantum
Diuino roret labra liquore tua,
Ilicet hinc veros sentis in pectore fontes
Crescere, & æternis viuere fluminibus.

Feli

Felices latices, felicia pocula, felix
Tu quicunque sitim non aliunde leuas,

De Hesiodo.

Capvt. VIII.

QVi Theogoniam Hesiodi legerit, meminerit eorum, quę Epiphanius contra Valentinos, siue Gnosticos scripsit, qui, quòd Theogoniam Hesiodi, trigintaque illa secula sunt imitati, in absurdissimas hęreses inciderunt. Et ò horum (exclamat Epiphanius) nugacitatem, & tantam vanitatem, qui coniugarunt Poeticis, & gentilibus fabulamentis suam ipsorum nugacitatem. Ac paulò pòst idem Epiphanius ostendit, ex Hesiodo, Orpheo, ac Stesichoro innumeros illos, qui apud ipsos Dij nominantur, fluxisse id, quod & Irenæus prædixerat ex Apostolo, reprehendens eos, qui sermonibus falsis, & genealogijs vanis, atque interminatis futuri erant, vt intenderent.

Epiph. 31. hæresi.

At non ipsi tantum Christianæ Ecclesiæ Patres, verumetiam alij habuere, vbi Hesiodum carperent. Extat enim Luciani Dialogus, qui Hesiodus inscribitur, in quo Hesiodum de se multa narrantem inducit, eúmque ipse, vt solet, irridet. extantque ideò Epigrammata in Hesiodum plura. Pręterquam quod notum prouerbium illud est de ijs, qui supersenescunt. HESIODIA SENECTA, de quo & Pindari distichon habetur.

Lucianus contra Hesiodũ.

In lib. Epigrammatum.

Hesiodia senecta.

Ceterum, quod ad emendatiorem Hesiodi editionem pertinet, cum in antiqua non tam Opera & dies, quàm Theogonia, & Aſpis eſſent mendoſiſsimæ, minus tamen mendoſæ fuere, quas in Veneta accepimus, quam cum ſcholijs edidit Io. Fräciſcus Trincauell⁹ anno 1537.

Verum ne cui rerum cœleſtium auido verę

Ἐκ τῆς ἀρχῆς Νόννου ποιητοῦ πανοπολίτου μεταβολῆς τοῦ κατὰ ἰωάννην εὐαγγελίου. ἡ ἀρχή.

Nonni Poëtæ Græci elegantiſsimi de Generatione Filij Dei Diuina, & humana ex principio Euangelij S. Ioãnis.

Ἄχρονος ἦν ἀκίχητος, ἐν ἀῤῥήτῳ λόγος ἀρχῇ,
Ἰσοφυὴς γενετῆρος ὁμήλικος, υἱὸς ἀμήτωρ,
Καὶ λόγος αὐτοφύτοιο, θεοῦ, φῶς ἐκ φάεος φῶς.
Πατρὸς ἔην ἀμερίστος, ἀτέρμονι σύνθρονος ἕδρῃ,
Καὶ θεὸς ὑψιμέδεθλος ἔην λόγος: οὗτος ἀπ' ἀρχῆς,
Ἀενάῳ συνέλαμπε θεῷ, τεχνήμονι κόσμου.
Πρεσβύτερος κόσμοιο, καὶ ἔπλετο πάντα δι' αὐτοῦ,
Ἄπνοα, καὶ πνείοντα. καὶ ἐργοπόνου δίχα μύθου,
Οὐδὲν ἔφυ τό περ ἔσκε. ὃ ἔμφυτος ἦεν ἐν αὐτῷ
Ζωὴ πᾶσα μένουσα, καὶ ὠκυμόρων φάος ἀνδρῶν.
Ζωὴ πάντροφος ἦεν. ἐν ἀχλυόεντι δὲ κόσμῳ.
Οὐρανίαις σελάγιζε βολαῖς γαιήοχος αἴγλη,
Καὶ ζόφος οὔμιν ἔμαρψε. μελισσοβότῳ δ' ἐνὶ λόχμῃ
Ἔσκε τὶς οὐρεσίφοιτος ἐρημάδος ἀστὸς ἐρίπνης,
Κῆρυξ ἀρχιγόνου βαπτίσματος. οὔνομα δ' αὐτῷ
θεῖος

verę Theogoniæ exempla Gręco carmine ſcripta deſint, habeant erudita ingenia quæ poſſint alijs vel proponere ad Chriſti Domini natiuitatem celebrandam, vel item ad imitandum hæc quæ ſequuntur.

Hæc Nonni carmina quamuis au&or ad nos miſerit ſine vlla interpretatione, in gratiam tamen Rudiorum eorum verbum è verbo expoſitionem ſubiunximus.

SIne tempore erat, incomprehenſibile, ineffabilj Verbum principio,
Æquè exiſtens Patri vero, filius ſine matre,
Et Verbum per ſe exiſtentis Dei, lumen, ex lumine lumen:
A patre erat indiuiſũ, æterna vna ſedẽs in ſede:
Et Deus altigenitus erat Verbum. hoc ab initio
Æterno ſimul ſplendebat cum Deo opifice mũdi,
Antiquius mundo: & erant omnia per ipſum
Non ſpirantia & ſpirantia. & laborioſo ſine verbo
Nihil natum eſt quod quidem erat: & inſita erant in ipſo
Vita omnibus chara, & cito morientium lumen virorum.
Vita omniũ altrix erat: in. caliginoſo verò mũdo
Cæleſtib⁹ ſplẽdebat radijs terrã illuſtrãs fulgor
Et caligo non eum apprehendit. In ſylua autem ab apibus depaſta
Erat quidem montiuagus deſerta cuius petra,
Præco primigeneni baptiſmi: nomen verò ipſi

Ad cum Paulus teſtimonium huius aduerſus ipſos Græcos retorſerit, videt, Chriſtiana mens, quatenus Poetarum illorum teſtimonio interdum vtendum ſit. Quin etiam cùm ipſe Apoſtolus dixerit. Qui reſiſtit poteſtati, ordinationi Dei reſiſtit: Callimachus autem hoc ad falſos Deos, atque ad Phœbum referat, intelligitur, quinam apud Chriſtianos debeat eſſe vſus iſtiuſmodi Poetarum.

Pauli teſtimoniũ ex Callimacho.

Neque verò ſatis habuit Callimachus, qui Iouem ita irriſerit, ſed eodem hymno veteres Poetas mentitos eſſe aſſerit, qui Saturni filijs tria Regna, Cæli, Maris, Inferni ſorte tribuerint. Inquit autem ſic.

CALLIMACHVS

Δηναιοί δ' οὐ πάμπαν ἀληθέες ἦσαν ἀοιδοί
φάντο πάλον Κρονίδῃσι διάτριχα δώματα
νεῖμαι.
τίς δέ κ' ἐπ' οὐλύμπῳ τε, καὶ ἀΐδι κλῆρον ἐ-
ρύσσαι,
ὃς μάλα μὴ νενίηλος; ἐπ' ἰσαίῃ γὰρ ἔοικε
πήλασθαι. τὰ δὲ τόσσον, ὅσον διὰ πλεῖστον
ἔχουσι
ψευδοίμην ἀΐοντος ἅ κεν πεπίθοιεν ἀκουήν.
οὔ σε θεῶν ἐσσῆνα πάλοι θέσαν· ἔργα δὲ χειρῶν
σή τε βίη, τό τε κάρτος, ὃ καὶ πέλας εἵσαο δίφρου
θήκαο δ' οἰωνὸν μέγα ὑπείροχον ἀγγελιώτην.

Latinè ſic.

Dictáque priſcorum non ſunt veracia Vatum,
Saturni hæc vatis ſortem tria Regna dediſſe.

Nam

Nã Cælũ, atque Erebũ quisnam cõmittere sorti,
Qui sana sit mente, velit! nã æqualia, quæ sunt
Sors patitur. Verum hæc discrimina plurima sentit.
Mentirer, quæ aures alicuius credere possent.
Non sors te Regem Diuum, sed dextera fecit,
Visque tua, & robur solio quod semper adhæret
Iussisti alituum tua ferri à Principe tantum.

POETARVM GRÆCORVM *antiquorum distinctior expensio: & quanam ratio eis vtendi, ac primò de Homero.*

CAPVT VI.

IAm verò Poetas Græcos Ethnicos, qui habebantur principes heroici carminis, & nonnullos alios accepimus Græcè (& quidem castigatiores) editos simul vno volumine ante quadraginta circiter annos. Ij autem sunt.

Homerus, Hesiodus, Orpheus, Callimachus, Aratus, Nicander, Theocritus, Moschus, Bion, Dionysius de Situ orbis, Coluthus, Tryphiodorus, Musæus, Theognis, Phocylides, Pythagoræ aurea carmina. Fragmenta denique aliorum, hoc est, quædam ex Elegijs Solonis, quæ continent γνῶμαι, hoc est, sententias morales. Ex Tyrtæo περὶ τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς hoc est, de bellica virtute. Ex Riano, ex Naumachio, ex Panyaside, ex Euphorione, ex Antimacho, ex Orpheo, Ex Lino, ex Mimnermo, ex alijs Callimachi.

Poëtæ græci.

Fragmen-

Empedoclis fragmenta quędam extare.

Fragmẽta verò heroici Poematis Empedoclis extabant quidem manuſcripta, at neſcio cur adiecta non fuerint. Sanè hunc de rerum natura libros ſcripſiſſe, nemini litteris tincto ignotum eſt, quin etiam aliorum & ipſius ſcriptorum. Pachimerus philoſophus in Ariſtotelis Ethica; Sophionius in ijs quæ de anima ſcripſit, Simplicius in primum Phyſicorum fecere mentionem. Hymnos verò naturales edidit ſicuti à Menandro eſt proditum. At cum ab erroribus immunis non eſſet. Palingeneſiã quoque credidiſſe videtur ex ijs illius verſibus, quos Origenes affert in libro philoſophumenon.

Origenes quid de Empedocle.

Χαίρετ' ἐγὼ δ' ὑμῖν θεὸς ἄμβροτος, οὐκ ἔτι θνητὸς
ἤδη γάρ ποτ' ἐγὼ γενόμην κούρη τε, κόρος τε
θάμνος τ' οἰωνός τε, καὶ ἐξ ἅλος ἔμπορος ἰχθύς. Hoc eſt.

Non ego mortalis vobis Deus ipſe, valete.
Ille ego qui quondam fueram Virgoque, puerq;
Atque frutex, volucerque, & venditus ex mare piſcis.

De Homero Herodotus.

Iam igitur de Homeri origine, & vita, Herodotus; at de vita, & Poeſi eius Plutarchus, qui copioſè, ac diligenter de dictione, figuris, coloribus, ſententijs, philoſophicis eius dogmatibus egit. De vita item ipſius Dion Chryſoſtomus: at de Homericis quęſtionibus, hoc eſt περὶ ζητημάτων triginta Porphyrius Philoſophus

Plutarchus

Dion Chryſoſtomus.

ph⁹ atq; de Nympharũ antro in Odyssea, scripserunt. E quibus latus patet campus erudito, & probo tũ linguæ Grecæ diuitias, tum ea quæ ad mores, vel ad rerum naturam faciunt, indicandi: sed & simul inprimis secernendi improbum à probo.

Scio autem Eustathium Archiepiscopum Thessalonicensem, qui Homerum interpretatus est Græcè ἐν ταῖς παρεκβολαῖς, ita de Iliade Homeri locutum. Eustathi⁹ παρεκβολαὶ hoc est excerpta.

Καὶ ἔστιν ἀληθῶς βασιλικὸν χρῆμα ἡ Ὁμήρου ποίησις, καὶ μάλιστα ἡ Ἰλιάς. Καὶ παροιμία μὲν κακῶν Ἰλιάδα φησί, αὕτη δὲ καλοῦ παντός ἐστιν Ἰλιάς, δραματικώτερον μὲν σχηματιζομένη διὰ τῆς μονῳδίας μὲν, πολυπροσώπου δὲ ἀφηγήσεως, γέμουσα δὲ μυρίων, ὧν ἄν τις εἴποι, καλῶν, φιλοσοφίας, ἐμπειρίας, στρατηγικῆς ἐν τεχνίαις, διδασκαλίας τῆς περὶ ἠθικῶν ἀρετῶν, τεχνῶν ὅλως παντοίων, καὶ ἐπιστημῶν. ἔχει τίς καὶ δόλους ἐπαινετοὺς ἐκεῖθεν μαθεῖν, καὶ ψευδῶν κερδαλέων συνθέσεις, καὶ σκωμμάτων δριμύτητας, καὶ ἐγκωμίων μεθόδους. Φρόνησιν δὲ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅσην περιποιεῖται τοῖς προσέχειν ἐθέλουσι. Καὶ ὅσα δὲ τῇ ἱστορίᾳ ἐπιθεωροῦνται σεμνὰ οὐκ ἂν οὐδὲ τὴν Ὁμήρου τέχνην τῶν τοιούτων ἀποστερήσει τίς, τῆς πολυπειρίας, τοῦ τὰς ἀκοὰς ἡδύνειν, τοῦ τὰς ψυχὰς παιδεύειν, τοῦ εἰς ἀρετὴν ἐπαίρειν, τῶν ἄλλων, οἷς ἱστορῶν ἐνευδοκιμεῖ.

Eustathi⁹ in Homerum: is autẽ Eustathius vixit anno 1180. Alex. III. sub Andronico Imp. Græco.

Εἰ δ' ὅλη μύθων γέμει, ἐκπίπτειν αὐτὸν κινδυνώδης ἐστὶ τοῦ θαυμάζεσθαι. ἀλλ' οὐ περὶ τὸν μὲν, οὐ πρὸς γέλωτα οἱ Ὁμηρικοὶ μῦθοι, ἀλλ' ἐννοιῶν ἦν γενῶν σκιαί εἰσιν, ἢ παραπετάσματα. hoc est.

Et est profectò regium quid Homeri poesis; & præsertim Ilias. Et paræmia quidem ait, malorum EVSTATHIVS de Homero.

lorum Ilias, hæc verò omnis boni est Ilias, Dramatis quidem in modum confecta vniformi, sed plurium constans narratione personarum, scatens verò omni, quæ quis dicere possit, bonorum genere, philosophia, rhetorica facultate, bona ducendi exercitus arte, virtutum disciplina moralium, artium denique quarumlibet, & scientiarum. Discere quis inde potest & laudabiles dolos, versutorumque mendaciorum effictiones, & acerbitates dicteriorum, & methodos encomiorum, prudentiam verò dicere vix posset aliquis, quantam pariat attendere volenti.

Iliadem Homeri non esse malorum sed bonorum Iloadem.

Quæ etiã historiæ laudabilia inesse videntur, ijs Homericam artem nemo priuabit, multa experientia, aurium delectatione, animorum informatione, ad virtutem excitatione, alijsque, quæ historiam conficiendo probatur. Quòd si quia fabularum plenus est, idcirco nulla dignũ admiratione quis putet; primum quidem, non mouent Homericæ fabulæ risum; sed nobilium sensuum vmbræ sunt, aut velamina. hac Eustathius.

Nicolai Maiorani Apologia de Homero.

Sed & cum Eustathij commentarij ob paucitatem exemplarium, non procul abessent ab interitu; Nicolaus autem Maioranus eos recudi Romæ curasset; præfixit operi Apologiam de Homero sat doctam; & eruditam, qua quid Plato re vera, quid Aristoteles, quid Strabo, Plutarchus, Dion Chrysostomus, & alij veteres: addo item & Patres Basilius, & Gregorius Nazianzenus de Homero senserint, non adeo multis verbis, sed presse explicuit, vindicans illum (vt inquit) ab Homero-mastygibus, simùlque

Plutarch. lib. quomodo oporteat iuuenem

que docens, cur Poetæ sub fabularum inuolucris, variæ philosophiæ secreta texissent: adiecit quinam lucubrationes siue commentaria in Homerum scripsissent: quorum reliquias quæ extabant Eustathius in suas παρεκβολὰς siue decerpta contulit.

Poetas audire.

In Eustathij verò commentaria Mattheus Deuarius Indicem confecit, in quem res omnes memoratu dignas contulit, sed & minima quæque totùmque penè ipsum Eustathium in ordinem cōcinnè distributum, sub vnum quasi aspectum oculorum subiecit.

Mattheus Deuarius Greg. XIII. Pont. Max floruit.

Encomia porrò Homeri hæc sunt inter alia.

Ἔοικε μὲν γὰρ τῶν καλῶν ἁπάντων τούτων τῶν τραγικῶν πρῶτος διδάσκαλος, καὶ ἡγεμὼν γενέσθαι.

Plato 10. de rep.

Idem in 2. de Rep. Deorum filios, & Prophetas Deorum vocat Poetas.

In Lysi Patres, & duces Sapientiæ.

In Ione. ἅμα δ' ἀναγκαῖον εἶναι ἔν τε ἄλλοις ποιηταῖς διατρίβειν πολλοῖς, καὶ ἀγαθοῖς, καὶ δὴ καὶ μάλιστα ἐν Ὁμήρῳ τῷ ἀρίστῳ καὶ θειοτάτῳ τῶν ποιητῶν, καὶ τὴν τούτου διάνοιαν ἐκμανθάνειν, μὴ μόνον τὰ ἔπη ζηλωτόν ἐστι.

Diuinissimum Poëtarũ Homerũ vocat Plato.

In Theæteto, allatis plurium philosophorum nominibus. τίς ἂν οὖν (inquit) ἔτι πρὸς τοσοῦτον στρατόπεδον, καὶ στρατηγὸν Ὅμηρον δύναιτο ἀμφισβητήσας μὴ οὐ καταγέλαστος γενέσθαι.

Prestans Dux exercitus Homerus Platoni.

Iutar-

Plutar chus in lib. de Musica quid de Homero senserit. Plutarchus docet in libro περὶ μουσικῆς non solum musicam oblectationem, sed etiam reconditos sensus Homericis versibus contineri: καὶ μη μηδεὶς ὑπολαβέτω, ὅτι πρὸς τὸ ἔστιν μόνον χρήσιμον ἀνῆπτο μουσικὴν Ὅμηρος διὰ τούτων, ἀλλὰ καὶ βαθύτερος ἐστι νοῦς ἐγκεκρυμμένος τοῖς ἔπεσι.

Democritus. Democritus, Dione referente, ait. Ὅμηρος φύσεως λαχὼν θεαζούσης, ἐπέων κόσμον ἐτεκτήνατο παντοίων, ὡς οὐ κενὸν ἦν ἄνευ θείας, καὶ δαιμονίας φύσεως οὕτω σοφὰ, καὶ καλὰ ἔπη ἐργάσασθαι.

Dionysius Halicarnassæus. Dionysius Halicarnasseus. κορυφὴ μὲν οὖν ἁπάντων (ait) ὁ σκοπὸς, ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα, καὶ πᾶσαι δικαίως ἂν Ὅμηρος λέγοιτο. πᾶς γὰρ αὐτοῦ τόπος οὐ τις ἂν ἅψηται, ταῖς τε ἀυστηραῖς καὶ γλαφυραῖς ἁρμονίαις εἰς ἄκρον διαπεποίκιλται.

Aristoteles. Aristoteles eum θεσπέσιον appellat. alibi vero. πρῶτός γε τούτοις λέξει καὶ διανοίᾳ πάντας ὑπερβέβληκε. & alibi. καὶ οὐδὲν ἀηθές, ἀλλ' ἔχον ἦθος. & alibi. Ὅμηρος δέ γε ἄλλα τε πολλὰ ἄξιος ἐπαινεῖσθαι, καὶ δὴ ὅτι μόνος τῶν ποιητῶν οὐκ ἀγνοεῖ, ὃ δεῖ ποιεῖν αὐτόν.

Socrates Homeri dictus discipulus. Socrates Homeri dictus est discipulus ab Dione Chrysostomo.

Basilius. Basilius. πᾶσα μὲν ἡ ποίησις τοῦ Ὁμήρου ἀρετῆς ἐστιν ἔπαινος, καὶ πάντα αὐτῷ πρὸς τοῦτο φέρει ὅ,τι μὴ πάρεργον.

Gregor. Naziań. Gregorius Nazianzenus. κλυτὸν Ὅμηρον vocat, hoc est inclytum.

In Eustathio, & alijs Ho- Similia verò idem Eustathius dixit in præfatione in Odysseam Homeri. At expediebat adijcere, quæ Clemens Alexandrinus,

[Alex]andrinus, quęve plerique antiquiſsimi Græciæ Patres de varijs Homeri Poematis partibus iudicarunt; ne quid dicam de Platone, qui eum integrè nō admiſit, nec pueris voluit prælegi. Et Dionyſius quidem Lambinus vir valde doctus, idémq; Pariſijs noſtra ætate iſtarum litterarum profeſſor regius, etſi in Ethnicis Poetis putabat, non debere nos eſſe nimis ſeueros, neque faſtidioſós: non tamen continere ſe potuit, quin fateretur, plura in Homero eſſe remotiſsima à veritate, atque à religione Chriſtiana: quæ quidem ex eo malui huic loco inſerere, quàm ex me ipſo promere: ne quis cogitet, quoniam Diuinis diſciplinis diu eſt cùm operam damus, à nobis hęc iniquius, aut rigidius perſtringi.

merum laudantibus quænam cautio adhibenda.

Quàm multa ſunt, inquit ille, apud eum de Dijs abſurda, eorúmque maieſtate indigna? quàm multa fœda, obſcena, flagitioſa, turpia (quamquam magna quædam, & recondita myſteria in huiuſmodi fabulis inuoluta deliteſcere non me fugit: quæ non eſt huius loci aperire, aut explicare) ſed tamen cui ſunt illa inaudita? Iuppiter ipſe Deorum, atque hominum Rex, ſexcentis adulterijs, ſtupríſque nobilitatus? Ganymedes ab eodem propter formam raptus? Mars à Vulcano in adulterio deprehenſus? Mercurius Marti complexum Veneris inuidens, ſibíque talem amoris ſucceſſum exoptans? Iuno muliebri illo dolore à Iouis incontinentia ſuſcepto excruciata? Venus in prælio à Diomede ſauciata? Thetis, & Aurora Iouem pro filijs, ne in acie cadant, deprecantes? Iam Heroibus, & fortiſsimis

Dionyſij Lambini verba de Homero.

mis totius Græciæ, atque Asiæ viris quam personam imponit? quos mores attribuit? quam orationem affingit? iurgant inter se, conuiciantur, maledicunt, libidine inflammantur, ira incenduntur, ægritudine contabescunt, plorant, lamentantur. Achilles Apollini minatur: cum Xantho fluuio decertare paratus est: iuuenibus Troianis captiuis crudelissime interfectis Patroclo parentat. Eundem mortuum tantum vitæ desiderium afficit: tantum mortis odium percipit, vt dicat, malle se ab inferis excitatum homini non adeo copioso mercenariam operam præstare, quàm mortuis omnibus imperare.

Ceterum, qui vtiliter, atque honestè voluerit Homeri carminibus vti, is sequi poterit vel consilium Eudociæ, qui centones ex eo in CHRISTI Domini laudem confecit: vel Nonnum imitari, qui profano poëmate abiecto, sacram Poësim elegantissimis versibus scripsit: vel Gregorium Nazianzenum sequi, cœlestes sibi (non laureas & vmbratiles) nectentem coronas, dum cœlesti spiritu cecinit.

De Orpheo & Musæo.

CAP. VII.

DE Orpheo, & Musęo, vti de alijs optandum erat: vt qui hactenus illos edidere, vnam vel alteram cautionem adscripsissent. Nempe alteram, qua præmoniti fuissent lectores, nil veri, aut boni in ijs existere, quod ad eos non manauerit ab illis, qui ea ætate Diuinam Scripturam fide casta seruabant. alteram verò:

verô: Quæ de Dijs dicuntur, ea ipsa nunc esse pleraque omnia vt falsa, sic inutilissima. Monstrosum vocat Benedictus Arias Montanus, & sacrilegum, qui autumant ex varietatibus Deorum carmen constare non posse, hoc est, sine Ioue, Baccho, Mercurio, Marte, Vulcano, atque illis innumeris Gentiliũ Dijs. Quare & Victor Giselinus scitè monuit sequente parænesi quantopere ista cauẽda sint. Ita autem cecinit.

Arias Montan' quid mõstrosum vocet.

Ah valeant tandem vatum lasciua priorum
Carmina: sat scenæ, sat numerisque datum.
Nã quid adhuc vano strepitu, & tẽtigine vocũ
Mens abducta, Deûm numina mille facit?
Decipitúrque modis, quos inficit igne Cupido
Siue Catulle tuus, siue Tibulle tuus?
Anne igitur glandes iterum, atque Acheloia præstat
Cornua, post habito farre, meróque sequi.
Absit vt hæc animum teneant delyria turpis
Quin valeat potius cum Ioue turba suo.
Martis bella, tori Veneris, fœda Orgia Bacchi
Huic placeant, Christus cui placuisse nequit.
Cui nomen quòd si dedimus, vitámque per omnẽ
Ponimus in patrijs mystica thura focis,
Hunc vnum mẽs illa velit, vox ipsa loquatur,
Vnius in laudem, quidquid agemus, eat.
Cúmq; diẽ reuehet Phœbus, cum Luna tenebras,
Gnauiter huic grates barbitos icta sonet.
Ecquis enim sacris libeat modo viuere Musis,
Ecquis ab humano dignior ore cani,
Quam qui mẽtis opes homini cõcedit, & illam
Aetheris arcano concitat igne sui?

Victoris Giselini Parænesis, qua dehortatur ab lasciua licentia scribendi Poëtas.

Ergo

Ergo Deos, iterum dicam, sileamus ineptos,
Morbus & castis quidquid obesse potest.
Proq; his Artifici summo meditemur honores,
Fecit, vti Vatum gloria magna, puer,
Dauid. *Siue illum latè Regem suspexit Idume,*
Siue hostis profugum texit ab ore sui.
At nunc ille Patri Summo, superisque choreis
Lætum indefessa pangit ab arte melos:
Nablia nunc tenero pulsans vocalia plectro,
Nunc digitis citharæ fila sonora legens.
Quem prope mellifluo deducunt pectine cantus,
Iuuencus *Hispalis aurifero quos tulit, ora sinu,*
Sedulius. *Præcipuè vates toties quem insueta canentem*
Prosper. Pruden-tius. *Audijt attonitis Flauus Iberus aquis.*
Felices, quibus ora Deus cæli amne rigauit
Irriguo, sua quos iußit, & acta loqui,
Et cæli monstrare vias, ac certa laborum
Præmia, siue bonis, siue futura malis.
Horum digna sacra demũ sunt carmina Cedro,
Aque secutura posteritate legi.
Quisquis at infelix, inhonesto carmine, Circes
Pocula sectatus, Numina vana colit:
Hunc Phlegethon, Stygijque manent vada liuida fontis,
Tartareusque suo Iuppiter igne coquet.
Ergo si quis eris, faciles quem cælitus auræ
Afflarunt, cæli te pius ardor agat.
Sint Heliconiades Christus, sit Christus Apollo,
Inque tua illius tempora laurus eat.
Non tibi Pegaseus fons, aut Libethrides vndæ
Ioan.4. *Sed Christi extinguat viuida lympha sitim.*
Cuius magna loquar, tenuis si guttula tantum
Diuino roret labra liquore tua,
Ilicet hinc veros sentis in pectore fontes
Crescere, & æternis viuere fluminibus.

Feli

Felices latices, felicia pocula, felix
Tu quicunque sitim non aliunde leuas,

De Hesiodo.

Capvt. VIII.

QVi Theogoniam Hesiodi legerit, meminerit eorum, quę Epiphanius contra Valentinos, siue Gnosticos scripsit, qui, quòd Theogoniam Hesiodi, trigintaque illa secula sunt imitati, in absurdissimas hęreses inciderunt. Et ò horum (exclamat Epiphanius) nugacitatem, & tantam vanitatem, qui coniugarunt Poeticis, & gentilibus fabulamentis suam ipsorum nugacitatem. Ac paulò pòst idem Epiphanius ostendit, ex Hesiodo, Orpheo, ac Stesichoro innumeros illos, qui apud ipsos Dij nominantur, fluxisse id, quod & Irenæus prædixerat ex Apostolo, reprehendens eos, qui sermonibus falsis, & genealogijs vanis, atque interminatis futuri erant, vt intenderent.

Epiph. 31. hæresi.

At non ipsi tantum Christianæ Ecclesiæ Patres, verumetiam alij habuere, vbi Hesiodum carperent. Extat enim Luciani Dialogus, qui Hesiodus inscribitur, in quo Hesiodum de se multa narrantem inducit, eúmque ipse, vt solet, irridet. extantque ideò Epigrammata in Hesiodum plura. Pręterquam quod notum prouerbium illud est de ijs, qui supersenescunt. HESIODIA SENECTA, de quo & Pindari distichon habetur.

Lucianus contra Hesiodũ.

In lib. Epigrammatum.

Hesiodia senecta.

verę Theogoniæ exempla Gręco carmine ſcripta deſint, habeant erudita ingenia quæ poſſint alijs vel proponere ad Chriſti Domini natiuitatem celebrandam, vel item ad imitandum hæc quæ ſequuntur.

Hæc Nonni carmina quamuis au&or ad nos
miſerit ſine vlla interpretatione, in
gratiam tamen Rudiorum eo-
rum verbum è verbo
expoſitionem ſub-
iunximus.

SIne tempore erat, incomprehenſibile, ineffabilj Verbum principio,
Æquè exiſtens Patri vero, filius ſine matre,
Et Verbum per ſe exiſtentis Dei, lumen, ex lumine lumen:
A patre erat indiuiſū, æterna vna ſedēs in ſede:
Et Deus altigenitus erat Verbum. hoc ab initio
Æterno ſimul ſplendebat cum Deo opifice mūdi,
Antiquius mundo: & erant omnia per ipſum
Non ſpirantia & ſpirantia. & laborioſo ſine verbo
Nihil natum eſt quod quidem erat: & inſita erant in ipſo
Vita omnibus chara, & cito morientium lumen virorum.
Vita omniū altrix erat: in. caliginoſo verò mūdo
Cæleſtib⁹ ſplēdebat radijs terrā illuſtrās fulgor
Et caligo non eum apprehendit. In ſylua autem ab apibus depaſta
Erat quidem montiuagus deſerta cuius petra,
Præco primigeneni baptiſmi: nomen verò ipſi

Diuinus Ioannes, populum seruans, hic surrexit
Nuntius firmiloquus, vt de lumine eloqueretur
Testimonium, vt omnes vnius praeconis voce
Rectā fidem haberent, infinitam, matrem mūdi.
Non tamen ille erat intelligens lumen, sed vt solùm
Omnibus aperiret diuiniloquam mentem.
Et luminis praecursor non praedicati appareret
Commune testimonium dicens Deum recipienti populo,
Etenim suo cum Patre verum primitiuum lumē
Vnigenitum Verbum erat, quod hominem omnem mundat,
Spiritualibus radijs illustrans naturam hominū,
Venientium in terram. erat autem in incredulo mundo
Improuisus, & mundus infinitus erat per ipsum
Et Verbum non cognouit aduenā mundus errās
Prope erat apud suos, sui vero ipsum insipiente, rabie
Vt hospitem non honorabant: qui verò ipsum prudenti animo
Non errantes susceperunt, & non mentem habebant errantem,
Caelestem omnibus vnum donauit honorem,
Filij Dei patris semper viui vt dicerentur.
Quos natura non peperit puerpera, non vita cognouit
Humanae germen voluntatis neque, ipsum
Carnis amore geniti nuptiale arauit cubile,
Sed Dej nati sunt non arati filij patris
Et Verbum per se existens caro factum est, Deus homo,
Serò genitum, prius genitum, ineffabilj quodam vinculo

Ξωῦσαις ζαθέαν βροτέοισι σύζυγα μορφήν.
Καὶ θεὸς οἶκον ἔναιε ξὺν ἀνδράσι, καὶ κλέος αὐτοῦ
Εἴδομεν ἀνδρομέοισιν ἐν ὄμμασιν οἷα τε ἠμὴν
Υἱοῦ μουνογένοιο παρ' ὑψίστοιο τοκῆος,
Καὶ χάριτος πέπληθε, καὶ ἀτρεκίης γενέτηρος.

ΘΕΟΓΟΝΙΑ.

Federici Iamotij Theogonia.

Μαλοβῶται δραστῆρες εὔφρονα κέκλυτε μολπὰν
Γυιοκόρου μελέτας ἄδυτι μᾶχος ἔη.
Ἠνίδε σάμερον ἐς φάος ἤλυθε κεδνὸς ὁ ποιμὰν
Τῆνος, ὑπὸ σπλάγχνων ματρὸς ἀριστογόνω,
Ματρὸς ἀριστογόνω, τὰν ἄλικες ἔδραμον ὧραι
Παρθένον ἀιδίαν, παρθένον ἀθάνατον.
Ὠράνιοντι θάημα. παῖς μόλιν, ὄφρα σαώσῃ
Βουπελατᾶν τε γένος, καλλικεράων τε βόας
Μᾶλα τε, κείρω πόκον ἄγχιστον ὀπάων ἀμάλων
Καὶ χρυσᾶν γενεὰν ἐκ λεχέων ἀνάγῃ,
Ὄφρα δ' ἀγαπάζομεν τὲς ἀλιτρέος ὕστερον ὄλβω,
Νόσφιν ἄτερ τε κακῶ, νόσφιν ἄτερ τε μαχᾶν,
Ὠρανίδων τὸν πάντα σεβίζομες ἔμφρονι θυμῷ,
Μίσφ' ἐπὶ παγκάρπω τᾶν χθονὸς ἐσχατιᾶν.
Α', πρῖνα ποχίων ἕδρον ἀσφαλὲς, ἅ, τε πάντεδρος
Εἰ ἀνα, θνατῶν κοιρανέοντι χορὰς.
Οὐ νέμεσις διχόβουλος ἐπέσσεται, οὐ φθόνος ἄτα
Δύσφρονι μαστίσδων βάσκανον αἰνοσίαν,
Οὐ περφρενῶν ταραχαὶ θυμοῦ ἄλγεες, οὔτε κανῆρεν
Νεῖκος, ἐριπλαγκτᾶν ὁ νιφάδες πολέμων,
Ἐσλὸς ἐπεὶ ποιμὰν καὶ τρακέα σάμοον ἀκόντων
Ῥήξει, καὶ λογχᾶν ἶνας ἀ. μαιμακέτων.

Consocians diuinam mortalj comparent formã.
Et Deus domum incoluit cum hominibus: & gloriam eius
Vidimus humanis oculis, quasi honorem
filij vnigeniti ab altissimo patre.
Et gratia repletus est, & veritate patris.

THEOGONIA EIVSDEM IAMOTII LATINÈ VERSA.

Pastores auidam lætis date cantibus aurem,
Acribus hinc curis dulce leuamen erit.
Ecce hodie summum Pastorem lucis in oras
Protulit ex aluo prole beata parens,
(Prole beata parens æquæui temporis annis
Virgo pudica fuit virgo perenne manet)
Miratur Cælum puerum venisse, bubulcos
Seruet vt agrestes, cornigerúmque pecus;
Lanigeras-ve seruet oues, ouiúmque magistros:
Detrahat & pigris aurea secla thoris.
Vt liceat posthac cura, bellóque solutis
Immota nobis prosperitate frui:
Panáque cælicolam lætanti mente colamus
Omniferi extremos orbis adusque sinus.
Iustitia humanos cætus quæ fulcit, & vrbes,
Et pax iustitiæ proxima sede regent,
Non discors aderit Nemesis, non inuida tabes,
Quæ flagro damni liuida corda demat:
Nec motus animorum acres, nec iurgia dira:
Non streperæ nubes horrida militiæ.
Namque bonus pastor rigidi cum turbine teli
Proteret inuicta spicula missa manu.

Ἔγγυος ἐγκνάμπτῳ μεταμείψεται οὔλιον
αἰχμὴν,
Καρποφόρῳ γαίας νῶτον ἀροτρευσέμεναι.
Καὶ βαρὺν ἐς πελέκεις μεταχήσεται ἀμφο-
τομεῦντας
Χαλκὸν, ὃς αἰχματᾶν ἦν ξίφος ὀλομένων:
Νῦν δὲ λύκον τε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν
ἔχοντες,
Μηκέτι δ' ἀλλάλοις λυγρὰ νοεῦντι βροτοί.
Μαλθαξεῖ βασιλῆος ἀμόντορα θυμὸν ὀλύμπῳ,
Πατρί τε χωσαμένῳ μῶνος ὑπαντιάσαι.
Νῄιδας ἀνθρώπους ἀλητήμονες ἔννασαν ὄρφναι
Κυκλοφόρων ἐτέων τέτρασι χιλιάσιν,
Ἃς δὲ θοαῖς ἀκτῖσι σελιάσδεται ἀμβροσία νύξ
Ἀνδράσιν εὐθείας ἐμφανίζαζα τρίβους.
Ἴομες εἰν ἑνὶ πάντες ἀτέρμονα ποιμνία
πάντων
Ἐκ γαγαῶτα κόρας καῖρον ἐποψόμενοι.
Ἦνθον σκαπτοῦχοι τοὶ ποιμένες, ἀγέται ἰνθον.
Ἦνθε κυβερνατᾶν ἐσμὸς ἐρισθενέων,
Παῖδα θεάνθρωπον ζατέω πατρὸς ὄφρα
σέβωνται
Σοῦ θεννώ, ὦ φίλοι, σοῦ τε πολυσπερέες.
Δῶρον ἔῃ τίκε παιδὸς ἐπάξιον, οὔτι κεν ἀμνὸς,
Οὐ γλάγος, οὐ πόπανον. θνατὰ βροτοῖσι
πρέπει.
Οἴσομες ἀχράντως κεκαθαρμένον ἦτορ, ἄνακτι
Οἴσομες ἀφθάρτῳ θυμὸν ἀδόντα δίκα.

Vomere

Vomere lethalem ficam mutabit obunco,
Qui patulum terræ fertilis æquor aret.
Æráque in ancipitem vertet funesta securim,
Quæ modo fatiferi militis ensis erant.
Iam bene conuenient animis agnique lupique,
Nec mala vicino qui meditetur, erit.
Solus hic vltrices mulcebit numinis iras,
Solus & auersum leniet ipse Patrem.
Annos mille quater tenebris inuoluerat atris
Incautos homines deuius error agens.
Ignibus at rapidis nox hæc diuina coruscans,
Impauidum recto tramite pandit iter.
Eia agite vnanimes moderantē cuncta puellū
Visamus, tenera virgine Matre satum.
Sceptrigeri venêre duces, venere Tyranni,
Turbáque commissis nobilis imperijs,
Patre Deo natum vt colerent hominemque
Deumque
Ferte citi comites, vndíque ferte gradum.
Sed puero quæ digna damus? non liba nec agnū
Non lac, mortalem dona caduca decent:
Innocuum puro donemus pectore Regem,
Donemúsque animo, qui sacra iura colat.

At de generatione Filij Dei tum Diuina, tum humana, qui Græcum Poema vellet alia quoq; ratione texere, id ex libro Sexto carminum Benedicti Ariæ Montani, qui eum librum inscripsit. ORIENNEM poterit petere: præsertim autem ex salutatione, & acclamatione illa ad IESVM Nazarenum, Quę sic habet.

Summis Nazarides orte parentibus
Nam viuente Deo, matréque Virgine
Dictat certa fides credere editum extremi tempore seculi.
Filius Dei. *Æternus fueras cum Patre Filius,*
Cum nondum in numerum defluerent dies:
Sed non corpus erat non animus tibi,
Quæ nunc dictus homo tenes.
Angelis maior. *Nobis maior eras maior & Angelis*
Quantum fine carens præstat & eminet
Queis natura modum prouida queis dedit
Certis ordinibus gradum:
Post cum consiliis & Patris, & tuis.
Et menti placuit Spiritus illius
Qui numen, licet est tertius, est idem
In nobis similis venis.
Caro. *Idem túque Deus magnus vt antea*
In cælóque manens, natus in infimis
Deus. *Terris ipse Deus dicier integer*
Homo. *Gaudes, integer atque homo.*
Nam quis terrigenum te celebret Deum?
Quem digne haud valeant dicere spiritus,
Supremi fuerint quamlibet ordinis,
Vnicè dilectus: *Artis primitiæ istius.*
Mortalis sed enim nemo satis queat

Te nostrum genus, ac scribere sanguinem,
Cum sis vnus homo quem Deus vnicè
Carum ducit & agnitum.
Quid nos ingenio tam sterili & nimis
Deducto ac tenui carmine possumus
Istis exiguæ ponere laudibus
Vocis & strepitu lyræ.
At si te sileam sic mihi conscius,
Quem iam quidve senex quod deceat canā.
In cuius varijs vna laboribus
Solamen cythara extitit.
Certe vt nulla recens materies modis
Sit credenda meis, hæc referam tamen,
Quæ iam dicta alijs cogito dum memor
Curæ & mæstitiæ cadunt.
Hinc primum celebrans incipiam grauis
Error principio me rapit, vt putem,
Primum posse aliquid dicere & vltimum
De te scribere qui paret.
Ergo vt meminero quæ tibi qualibet Regum proge-nies.
Succurrent serie, dum gradior viam,
Cantando recolam, Regia Principum
Sanctorum soboles aue.
Nam te perpetuis Iuda recognitum Inde ex tribu.
Inscribit tabulis: hæc genus indicant
A primis proauis, quos hominum sator Adamus filius.
Pingui ex puluere finxerat.
Et magnum populis inde fidelibus Abraha-mi.
Exemplum Saraës vir resucrentibus
Gratus principibus, notus & hostium
Terror te sibi præscius.
Arcanis tenuit pollicitus, fore Semen promissū.
Diuino & genitum munere filium Gentium benedic-tio.
Felicem variis gentibus vndique
Cæli templa quot ambiunt.

Quin & veridicis carminibus potens
Quæ sunt quæ fuerant tradere nec minus
Quæ ventura forent Iesiades, suum
Dauid filius. *Natum præcinuit Dauid*
Regnantum ille quidem constitit optimus
Ornatúsque Déo & multiplicem istius
Quem tu verus agis gessit imaginem
Pastor, sed tamen haud parem
A Magis Rex prædicatus. *Regem te genitum prædocuit polo*
Visa stella viris quos sapientiæ
Exornat titulus, te ergo quis ambigat
Summum dicere Principem.
A Ioanne Sanctus cognitus. *At quam sanctum hominem te venerarier*
Sit fas, ille etiam sensit in alueo
Iordanis qui homines quotquot eunt volens
Vnum te excipiens lauat.
Ioanne maior. *Hic quanquam celebris nomine gratiæ*
Longè fassus ait, se tibi vt imparem
Debere, ad genitæ, cedere, vt abluas
Quidquid sordis inhæserat
Templo augustior. *Templi magnificis molibus altior*
Extas, atque Dei multa capacior,
Patri gratissimus. *Vnum te ipse suam lætitiam Parens*
Natum cum vocat asserit.
Præceptor. declaratus. *Ille istis manibus tradita prædicat*
Dispensanda tuis nutibus omnia,
Quæ, donare potes, queis labor atque onus
Quietis promissor. & exhibitor. *Peccati requiem negant.*
His præbes requiem veráque gaudia
Nam puri miseris auctor es otij
Quæ non ipse dicas sabbata, sunt onus.
Ægypti, ac labor improbus.
Maior omnibus Prophetis. *Tu cunctis etiam vatibus anteis*
Quotquot prisca pia secula viderant:
Vatum de numero nemo fuit tibi

Se qui non ſua & arroget.
Moſes qui fuerat viſus idoneus Maior Moſe.
Signis Iſraeli teſqua per arida
Ducendo ipſe pedum, & cum grege 'phi-ſtulam.
Defert huic Domino, vt minor.
Fidum ſe famulum qui dederat prius
Expectare iubens te melioribus
Cuſtodem ac dominum legitimum artibus
Maiori pecori ac ducem.
Illi cauſa breuis contigit Iſraël. Maior dux maioris Populi.
Biſſena Iſacidæ progenies viri.
Cunctis læta fore vt paſcua conſulas
Et communia gentibus.
Felix tu pecori pabula quærere
In ſuſpecta, mali & libera g raminis:
Felix præcipui ſeminis agnitor
Quod fundo in proprio ſeras. Vitis vera.
Te cultor pater vt propriam fouet
Vitem, quique tuis pampinis inſitus
Succis legitimè creſcit agricolam
Et fructu, & folijs iuuat.
Qui terram varijs induit ac nouis
Ramis, & folio & frondibus arborum
Vnam fructiferam cætera vincere
Certam ligna ſacrauerat.
Cuius et medico præſidio, breuis
Quæ nunc vita hominum, non numerabiles Vita.
Produxiſſe dies incolumes poteſt
Leti, intactáque morſibus.
Magna & multa ſibi dum male conſulunt
Mortales adimunt commoda, & illius
Ligni ſubſidio ſe procul amouent
Excluſos aditu & via.
Nunc quam priſca diu ſecla negauerant

Vltro

Lux. *Vltro vita hominum, lúxque volens adest.*
Quis sese ipsa probans viuere, fas aït,
Fas est viuere, viuite.
Vià. *Ac nescire viam nemo negotio*
Dux. *Apponat, docilis dum modo te ducem*
Teque vltro expositam dum teneat viam
Voto non erit irrito.
Demum quidquid erat pollicitus poli
Rector, diuitias, regnáque tucida,
Veritas. *Tu præstas, ideò solus & efficax*
Summa & dicere veritas.
Iesvs magni polliciti nuncius. *Et regni ipse* Iesvs *nuncius aduenit*
Magni, & polliciti denique Pontifex
Pontifex. *Vt quas diuitias cum Patre possidet*
Diuisor diuitiarũ in suos. *Fratres diuidat in suos.*
Seruis non placidum qui fuerant pecus
Nec seruire valens ipse vicarium
Se dat, quique operas assiduas vetans
Scripta ergastula deleat.
Filius hominis. *Magno sponte Patri se famulum dedit*
Idémque vltró homines filius audijt,

Εἰς τὴν ἁγίαν σωτῆρος ἡμῶν γέννησιν.

ἰὼν γηθέεσι χρύσεος ἀμφίει.
Χρυσὸς γὰρ σταλάει ξανθὸς ἀπ' αἰθέρος.
Μῦθος δ' οὐ Δανάας τοῦτο παλαίφατος
ὢνου γιγνομένου δόλος
Ex Prosperi Martinengi Theotocodia. Ἀμῶς δ' ἐὸν μόνος λύτρον ἔφυ θεὸς,
Τὸ χρυσοῦ γέγονε κρέσσον ἀγάνορος,
Ἐμπλήσας τε κέρας καλὸν ἀγνὰς πένης
τὸν πλοῦτον πόρεν ἀτρεκῆ.
Οὐδὲν ἀμελέοις ἄμμι βιοσσόος.
Τα πέμνη βασιλεὺς ἔμπεδον ἔρκιον,

Nempe hac arte Deo reddere filium
Adami è famulo parat
Quis turbæ per agros esurientium, Turbarum in deserto pastor.
Iam larga subito fercula sufficit?
Vt istis meritò de manibus queam
Natam dicere copiam.
Hic commissa scelus quæ hic hominum luit Insons.
Insons ipse tamen purus & innocens, Purus. Innocẽs.
Has vltro ipse volens, & bonus excipit, Expiator.
Parteis fortis vt expiet,
Sic vt ante suo numine comparem
Æternum Pater hunc summus amauerat, Dilectus.
Nunc & iure sua pro reuerentia à Deo.
Gratum diligit hunc virum.
O lumen decus ô te excipientium Lumen.
Opportuna quibus commoda prospicias Decus.
Hos instante tibi quamlibet aspero
Vitæ diligis exitu.
Tantis tôtque diu cognite munerum
Signis atque opibus qui Domini refers
Auctor nomen opes pacificam & vicem
Felix, fauste, & ades precor.

In sanctam Saluatoris nostri Natiuitatem.

O iam terrigenis aurea secula.
Aurum nam rutilans rorat ab æthere.
Nec prisca hæc Danaes fabula mentiens
Mutati in pretium Iouis.
Nostrum nos redimens fit pretium Deus.
Auri quod pretio fit pretiosius.
Arcellamque replens Virginis integræ
Hic veras dat opes inops.
O partus miseris certa salutifer
Quo Rex terrigenis fœdera spondeat,

Et

Καὶ κτηνοῖς περιχύσι γ' ἄιματος, οὐρανοῦ
Ἐννάστη φυγάδας δόμοις.
Τίς φωνὰ κ' ἐνέποι θ' ἀδέα χάρματα,
Ὧν ἁ γεναμένα γενοσα τ' ἴδρις θεοῦ,
Ὡς φῶς λαμπρότερον νυκτιφαῶν πυρῶν
ἄντρου λάμψεν ὑπαὶ μυνῶ.
Ὦ βαιὸν περ ἐὸν δῶμα πανόλβιον.
οὐκ εἰκᾷ ναέταις ναστὸν ὀλυμπίοις,
Κἂν μικρὸν μεγάροις ἰσοπαλὲς πόλου,
Ἐστῆκος μέγ' ἀνάκτορον.
Ποίαις δὴ καναχαῖς ἀιδέξαι πλάκες
Ἁπνόνευ, χορὸς τᾶμος ὅκ' ἔνθεος
Τὸν παιᾶνα κροτεῖ τᾷδε δόνων ἔπη
πανσέμνω τόκω ἐμπρεπῆ.
Ὦ κρείοισα πολὺ μοῦνα ἁγνὰ λεχῶ,
Κούρα τ' ἀμφ' ὑπάτω πρεσβυτάτα δόμων
Οὐ σοῖς δῶρα φέρειν δμωσὶν ἀναίνεο
Ἁμῶν τὺ κλέος ἔξοχον.
Τύνη δ' ἃ γλυκὰ παρθένου κλέος
Συγγνώμας ἀγανὰς ἔντυε δωρεᾷ
Ἁμᾶς, ὡς πυκάσαι στέμμα τὸν ἀγλαόν.
κρονίων κύδει παιδίμω. hoc est.

DE THEOCRITO,

qua occasione agitur de Eclogis tam ipsius, quàm Virgilij, & aliorum, ac de noua Ecloga specie magno indicio, vti & pietate conscripta.

CAPVT IX.

PRæstitisse in Eclogis Grecè Theocritus, Latinè Virgilius visi sunt. At Theócritus in pastoricia simplicitate nudam habet delectationem, quæ cito afficit satietate; id verò plusquàm in Latina

Et partas pretio sanguinis exules
In Cæli reuehat domos.
Sed quæ vox referat dulcia gaudia,
Quæ sentit pariens conscia numinis,
Cum lux Sidereis clarior ignibus
Antri fulsit in abdito.
O felix nimium parua domuncula,
Non frustra superis peruia ciuibus,
Quamuis parua poli æquanda penatibus
Magni regia Principis.
Quo cæli resonant carmine compita,
Cum demissa polo turba sonorius
Hic Pæana canit, carmina proferens
Sacro debita partui.
O Regina poli sola puerpera,
Ac Virgo in supero prima palatio,
Non hic dona neges ferre clientibus,
Nostri tu decus optimum.
At tu progenies Virginis inclita,
Sic nos nunc veniæ munere præpara,
Vt tandem emeritos nos tua fulgidis
Cingat gloria laureis.

---

tina lingua ei contigit, vt Dorica pastoribus conuenientissima loqueretur, quæ Lectori plus ridiculæ delectationis affert, quàm Virgilius, qui eiusmodi linguæ caruit commoditate. Quin etiam Seruius, Donatus, & Terentianus leges quasdam, quibus hexameter Bucolicus, ab hexametro heroico differre dicitur, à Virgilio neglectas esse asserunt, at à Theocrito sæpius obseruatas. Verumtamen Virgilius, qui Latinam Poesim in multis rectè conformauit, ostendit condiri

Seruius. Donatus. Terentianus.

Eclogæ possunt condiri Sale Sapientia. condiri eclogas posse sapientiæ sale, qui animos attollat ad res grandiores, & digniores, quales sunt, quæ ecloga quarta cecinit. quę incipit.

Sicelides Musæ paulò maiora canamus,
Non omnes arbusta iuuãt, humilésq; myricæ.
Si canimus siluas, siluæ sint Consule dignæ.

Hæc

ΠΟΛΛΙΟΝ.

Ecloga Virgilij Græcè.

Σικελίδες μοῦσαι μεῖζόν τι ἀείδωμεν ἔργον,
Οὐ πάντας τέρπουσι βάτοι, καὶ χθαμαλαί τε μυρῖκαι.
Ἄλσεα εἰ ὑμνῶμεν, καὶ ὑπάτοιο τὸ ἄξιον ἄλσος.
Κυμαίου σύμπαντος νῦν ἦλθε μελῳδίου αἰών.
Ἄψ στίχοι αἰώνων ἐξ ἀρχῆς ἐκγεγάασιν,
Παρθένος ἠδὲ ἀνῆλθε, Κρόνου βασιλεία ἀνῆλθεν.
Νῦν τέκος οὐρανόθεν νεαρὸν καταπέμπεται ἄμμιν.
Κούρῳ γινομένῳ τὺ, ὑφ' ὧ κε σιδήρεος αἰὼν
Λήξει, καὶ κόσμῳ ἀνστήσεται χρύσεον ἔθνος,
Ἵλαος Εἰλήθυια ἔση. σὸς ἀνάσσει Ἀπόλλων.
Σοῦ, μέγα κῦδος τοῦθ', ὑπάτου σου, ἄρξετ' αἰῶνος
Πολλίων, μεγάλοι προάγειν ἄρξουσί τε μῆνες,
Ἀρχοῦ σεῖο, κακῶν εἰ ὦσιν ἔτ' ἴχνια ἔργων,
Αἰδίου λύσουσι φόβου γῆν ὥσπερ ἅπαντα
Ἀθανάτων λήψων βίον, ὀψόμενός τε θεοῖσιν
Μισγομένοις ἥρωας, ὁδ' αὖ ὀφθήσεται αὐτοῖς.
Κόσμου δ' εἰρήνῃ ἀρετῆσι πατρὸς βασιλεύσει.
Ἀλλὰ σ' ἄνευ μόχθου πρῶτα ζείδωρος ἄρουρα,
Πάντοτε ἕρποντας κισσοὺς σὺν βάκχαρι κοῦρε,
Καὶ σὺν ἀκάνθοισιν κολοκάσια δῶρ' ἐπιχεύσει.
Αὐταὶ ἐσοίσουσιν χίμαιραι σπαργῶντα δόμονδε

Daniel Halsuortus.

Αρχου

Hæc igitur suaserim delibanda, & ab amatorijs, quibus reliquæ fere Eclogæ scatent, secernenda, ne quid labis legentium mentibus adhæresceret. Quod si quid eiusmodi siue ad exemplum, siue ad canendum Grecè ex Eclogis depromi cuperent, eandem habemus Virgilij Eclogam Dorice, ac feliciter à Daniele Halsuorto Anglo Grecis versibus, ita redditam, vt singulis Latinis ferè respondeant.

POLLIO.

Sicelides Musæ, pauló maiora canamus. Veniam prefatur, quod Bucolici carminis leges excedat.
Non õnes arbusta iuuant, humiléśq; myricæ,
Si canimus syluas, syluæ sint Consule dignæ.
Vltima Cumæi venit iam carminis ætas
Magnus ab integro seclorum nascitur ordo:
Iam redit & Virgo, redunt Saturnia regna:
Iam noua progenies cælo demittitur alto.
Tu modó nascenti puero quo ferrea primúm Apostrophe.
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta faue Lucina: tuus iam regnat Apollo.
Téque adeó decus hoc æui, te Consule inibit Anadiplosis.
Pollio: & incipient magni procedere menses.
Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua soluent formidine terras.
Ille Deûm vitam accipiet. Diuísque videbit
Permistos Heroas. & ipse videbitur illis:
Pacatúmque reget patrijs virtutibus orbem.
At tibi prima puer nullo munuscula cultu
Errantes hederas passim cum baccare tellus,
Mistáque ridenti colocasia fundet acantho.
Ipsæ lacte domum referent distenta capellæ Ab hoc
Vbera:

Αὐθῆτα αὐτόμολοι. ἀγέλ' ἐ δείσουσι λέοντας.
Αὐταὶ χρύσεσιν τοι ἐράσμια κοιτίδες ἄνθη.
Ηδη δ' ἑνός ὄφεσι καὶ φάρμακα πάντα θανεῖται.
Ηδη Ἀσσύριον πάντα τε φυήσετ' ἄμωμον.
Ἀλλ' ἐπεὶ ἡρώων κλέα καὶ ὀρθώματα πατρὸς,
Καὶ ἀναγνώσκειν, ἀρετὴν γνῶναι τε δυνήσῃ,
Κρέμα ξανθεῖται πεδίον ξανθὸν σαχύεσσιν.
Πυρναία τραχείαις σαφυλὴ βλασῇ τ' ἀκάνθαις
Η' δ' ἐξ δρυσσῦν δρύες δροσερὸν μέλι στάξει.
Ι'χνια σμικρὰ δόλε ἀτὰρ ἀρχαίοιο μένουσιν,
Ο's περάαν πόντον νηυσὶν περὶ τείχεσ' ἀν ὤρσοι
Ο's πόλιας βάλλειν, καὶ τέμνειν ἄυλακ' ἀρούραις.
Ἀλλος καὶ τότε Τυφὶς κ' ἄλλη ἔσεται Ἀργὼ,
Η' φέροι Η'ρωας, πόλεμοι ἄλλοι τε ἔσονται.
Καὶ πάλιν εἰς ἱερὰν Τροίης πόλιν ἵξετ' Ἀ-
χιλλεύς.
Ἀλλ' ἐπεὶ ἡλικίας ἀκμὴ σέγε ἄνδρα ποιήσῃ,
Εἴξει καὶ πόντῳ ναύτης, καὶ τις οὔτε θαλάσσῃ
Κτήματα ἀλλάξει. πᾶσ' ἴσαι πάμφορος αἶα.
Οὐκέτι χθὼν ξυσὸν, δρέπανον μήτ' ἄμπελος
οἴσει.
Ηδη καὶ στιβαρὸς ζυγὰ βουσὶν λύσει ἀροτήρ.
Ψεύσεται οὐδ' ἔριον τὰ χρώματα ποικίλα
λαλιὸν,
Αὐτὸς ὁ ἀλλὰ κριὸς λειμῶσιν πορφυρέοιο
Οστρέου, ἠδὲ πόκον μεταμείψει λυσιμάχου,
Σάνδυκι αὐτομάτως βόσκων ἐσθήσονται ἀρνές.
Αἰῶνας τοίοις τελέειν, ὅις εἶπον ἀτράκτοις
Μοίρα ἀκινήτῳ σύμπασαι ὁμόφρονες αἶσαι.
Θεσπεσίαις τιμαῖς ἐγχείρει (νῦν χρόνος ἔσται)
Ω' τέκος ἀθανάτων μέγα ἢ σὲ διοτρεφὲς
ἔρνος,
Θᾶσαι ὡς κόσμος νεύει ἐπὶ ἄχθει κοιλός
Καὶ χθὼν, καὶ πόντε πέλαγος, καὶ οὐρανὸς αἰπὺς
Θᾶσ' ἐπ' ἐλευσομένῳ ὡς φαιδρὰ ἅπαντα αἰῶνι.

Aiδe

ra: nec magnos metuent armenta leones.
tibi blandos fundent cunabula flores,
cidet & serpens, & fallax herba veneni
cidet: Assyrium & vulgò nascetur amomum.
At simul Heroum laudes, & facta parentis
m legere, & quæ sit poteris cognoscere virtus,
olli paulatim flauescet campus arista,
cultisque rubens pendebit sentibus vua:
t duræ quercus sudabunt roscida mella.
auca tamen suberunt priscæ vestigia fraudis.
Quæ tẽtare Thetin ratibus, quæ cingere muris
ppida: quæ iubeant telluri infindere sulcos:
Alter erit tum Tiphys, & altera quæ vehat
Argo
Delectos Heroas: erunt etiam altera bella:
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.
Hinc vbi iam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet & ipse mari vector, nec nautico pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non rastros patietur humus, non vinea falcem.
Robustus quoque iam tauris iuga soluet arator:
Nec varios discet mentiri lana colores:
Ipse sed in pratis aries iam suauè rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera luto,
Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos.
Talia secla suis dixerunt currite fusis
Concordes stabili fatorum numine Parcæ.
Aggredere ò magnos (aderit iam tempus) honores,
Chara Deũm soboles, magnũ Iouis incrementũ.
Aspice conuexo nutantem pondere mundum,
Terràsque, tractúsque maris, cælúmque profundum:
Aspice, venturo lætentur vt omnia seclo,

Ab hoc versu vsque ad illũ, Hinc vbi, &c. omnia ex Sibyllino carmine sumpta sunt. vide Lact. lib. 7. cap. 27.

Occupatio.

Expositio per congeriẽ.

Ex Catullo sumptum esse hunc versum putat Macrob. lib. 6. Sat. c. 1.

O mihi

Αἴθε τόσον ζωῆς πύματον μίμνῃ μέρος ἡμῖν
Πνεῦμά τε τόσσον ὅσον σὰ ἐμ' ἀρκέσει ἔργα
ἐνίσπειν.
Οὔτε με οὐ κ' ἔστιν νικάσαι Θρᾴκιος Ὀρφεύς,
Οὔτι Λίνος τῷ περ μήτηρ, ὁ πατὴρ καὶ ἐκείνῳ,
Ὀρφεῖ Καλλιόπεια Λίνῳ ὡραῖος Ἀπόλλων.
Πὰν εἰ Ἀρκαδίας κρινούσης ἄμμι μ' ἔελσθεν
Ἀρκαδίας Πὰν κρινούσης νικῆσ' ἐμὲ εἴποι.
Ἄρχεο μικκὲ γέλῳ γνώσκειν μητέρα κοῦρε.
Μητέρι οἱ δέκα μῆνες ἐνέγκαν πήματα πολλά.
Ἄρχεο μικκὲ κόρ' ᾧ οὐ μειδιόωντε τοκῆες,
Οὐ θεὰ οὔτ' εὐνῆς, θεὸς ἠξίου οὔτε τραπέζης.

O mihi tam longè maneat pars vltima vitæ,
Spiritus, & quantúm sat erit tua dicere facta:
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus
Nec Linus: huic mater quamuis, atque huic pater adsit
Orphei Calliopeia: Lino formasis Apollo.
Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum.
Incipe parue puer risu cognoscere matrem
Matri longa decem tulerunt fastidia menses:
Incipe parue puer cui non risere parentes
Nec Deus hunc mēsa, Dei nec dignata cubili est

Parthenodia Martinegi Græca & Latina.

At & honesta Ecloga, siue Idyllium est in Theotocodia, siue Parthenodia Titi Prosperi Martinengi; qua Ecloga laudat eximum quendam Archimandritam, qui nominabatur Astrum, seu sydus. Interlocutores sunt Sebinus, & Daphnis. Incipit autem sic.

Δαφνὶς ὁ γενναῖος, καὶ ἐνὶ κναμοῖσι στεῖνος
ἀροβίων γεραιὸς πολὺ Δάφνιδι πιστὸς ἑταῖρος

αι ν ομα νῶν βοτὰ καλὰ κατ' ὄρεα ῥαμαν νόμευον.

μφο τωγ' ἤτλω θαλερῷ νεοθηλέες ἀγαῶ.

qua sequuntur. Hæc vero cum reliquis Græ carminibus habentur in appendice ad eius-Auctoris sacra Poemata.

eque vero me latet, quas piscatorias logas Iacobus Sanazarius, & Ioánes uianus Pontanus pastorales & Antous Heraldin⁹, sacras & alij alias scripunt. sed cum præter nitorem, & eleantiam carminum, nos ipsam cum eaem elegãtia pietatem præcipue spectenus, probos, & ingenuos adolescentes, einde item inprimis eorum Præceptoes, & Parentes in Domino precor, vt si andem Græcam, & Latinam Virgilij Eclogam sibi proposuerint, simul Constantini Magni Imperatoris, quam habuit ad fidelium cætum de ipsis Virgilij versibus, tanquam sociam, & interpretem adhibeant; quæ vt habeatur ad manus, huc adtexendam duximus; addituri statim post illam nouum, & sanctũ genus Eclogarum, quod collaudando Deo, mira pietate, vti & iudicio Iacobus Pontanus noster inter alia sua Poemata confecit: quod collatum cum quarta, & octaua Ecloga Virgilij, intelliget quisque, ecquid hoc præ illis ad verè ędificandos animos sapiat.

Ex constantini Imperatoris oratione, quam habuit ad sanctorum cætum.

Iam noua progenies cælo demittitur alto. CON-STANTI-NI MA-

Et iterum in alio Bucolicorum libro:

Sicelides

ONI Imp. interpretatio Eclogę Vigilij.

Sicelides Musæ paulo maiora canamus.

Quid isto apertius? Addit enim.

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.

Cumęam vult planè Sibyllam esse. Neque his contentus erat ille quidem: sed progressus est longius, adeo vt eius vti testimonio necessitas postulare videatur.

Magnus ab integro seclorum nascitur ordo:
Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.

Quid ergo? Quę est illa Virgo, quæ redijt? An non quæ plena, & grauida facta est è Spiritu sancto? Et quid obstat, quominus puella hęc grauida è Spiritu Dei, Virgo maneat perpetuò? Reuertetur etiam Dominus ipse, qui Virgo est. Secundò, & orbem afflictum aduentu suo leuabit. Adiungit item Poeta:

Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea Mundo.
Casta Lucina faue.
Hoc duce, si qua manent sceleris vestigia nostri.
Irrita perpetua soluent formidine terras.

Perspicuè igitur possumus intelligere, etiam hęc, quę dicta sunt per allegoriam occulte, his qui vim verborum altius perquirunt, CHRISTI Diuinitatem sub aspectu subijcere: ac poetam ne quis princeps in ciuitate, quę caput Imperij est, ipsi, quòd contra patrias leges scripsisset, quódque, maiorum instituta olim de Dijs sancita reiecisset, crimini dare posset, veritatem tanquam inuolucris quibusdam texisse. Vidit enim, credo, beatum

Virgilius cur texe-

beatum, & eximium aduentus Saluatoris mysterium: verum vt immanem euitaret crudelitatem, mentes audientium ad suam ipsorum consuetudinem traduxit; aitque nouæ proli aras extruendas esse, templa apparanda, sacrificia obeunda. Ea igitur, quę sequuntur apte ad prudentum intelligentiam inducit, ait enim, rit inuolucris veritatem.

Ille deûm vitam accipiet, Diuísque videbit
Permistos heroas, & ipse videbitur illis.
Pacatúmque reget patrijs virtutibus orbem.
At tibi prima puer nullo munuscula cultu
Errantes hederas paßim cum baccare tellus,
Mistáque ridenti colocasia fundet acantho.

Vir admirabilis, & omni doctrina eximiè ornatus, accurate illorum temporum perspiciens crudelitatem.

Ipsæ lacte domum (inquit) *referent distenta capellæ*
Vbera, nec magnos metuent armenta leones.

Vera planè sunt, quę dicit, nam regiæ aulæ principes fides non extimescet.

Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores,
Occidet & serpens, & fallax herba veneni
Occidet: Assyrium vulgo nascetur amomum.

His certe nec verius quicquam, nec ad Saluatoris virtutem aptius dici poterat. Ipsa enim Dei cunabula Spiritus sancti virtute flagrantes flores nouæ soboli extulerunt. Serpens vero, à quo primi nostri Parentes primum in fraudem impulsi, & mentes eorum à temperantia naturaliter ipsis insita ad voluptatum blanditias traductæ erant, vt interitum ipso-

At de generatione Filij Dei tum Diuina, tum humana, qui Græcum Poema vellet alia quoq; ratione texere, id ex libro Sexto carminum Benedicti Ariæ Montani, qui eum librum inscripsit. ORIENNEM poterit petere: præsertim autem ex salutatione, & acclamatione illa ad IESVM Nazarenum, Quę sic habet.

Summis Nazarides orte parentibus
Nam viuente Deo, matréque Virgine
Dictat certa fides credere editum extremi tempore seculi.
Filius Dei. *Æternus fueras cum Patre Filius,*
Cum nondum in numerum defluerent dies:
Sed non corpus erat non animus tibi,
Quæ nunc dictus homo tenes.
Angelis maior. *Nobis maior eras maior & Angelis*
Quantum fine carens præstat & eminet
Queis natura modum prouida queis dedit
Certis ordinibus gradum:
Post cum consiliis & Patris, & tuis.
Et menti placuit Spiritus illius
Qui numen, licet est tertius, est idem
In nobis similis venis.
Caro. *Idem túque Deus magnus vt antea*
In cœlóque manens, natus in infimis
Deus. *Terris ipse Deus dicier integer*
Homo. *Gaudes, integer atque homo.*
Nam quis terrigenum te celebret Deum?
Quem digne haud valeant dicere spiritus,
Supremi fuerint quamlibet ordinis,
Artis primitiæ ipsius.
Vnicè dilectus: *Mortalis sed enim nemo satis queat*

Te nostrum genus, ac scribere sanguinem,
Cum sis vnus homo quem Deus vnicè
Carum ducit & agnitum.
Quid nos ingenio tam sterili & nimis
Deducto ac tenui carmine prossumus
Istis exiguæ ponere laudibus
Vocis & strepitu lyræ.
At si te sileam sic mihi conscius,
Quem iam quidve senex quod deceat cant.
In cuius varijs vna laboribus
Solamen cythara extitit.
Certe vt nulla recens materies modis
Sit credenda meis, hæc referam tamen,
Quæ iam dicta alijs cogito dum memor
Curæ & mæstitiæ cadunt.
Hinc primum celebrans incipiam grauis
Error principio me rapit, vt putem,
Primum posse aliquid dicere & vltimum
De te scribere qui paret.
Ergo vt meminero quæ tibi qualibet — Regum proge-nies.
Succurrent serie, dum gradior viam,
Cantando recolam, Regia Principum
Sanctorum soboles aue.
Nam te perpetuis Iuda recognitum — Inde ex tribu.
Inscribit tabulis: hæc genus indicant
A primis proauis, quos hominum sator — Adamus filius.
Pingui ex puluere finxerat.
Et magnum populis inde fidelibus — Abraha-mi.
Exemplum Saraës vir resucrentibus
Gratus principibus, notus & hostium
Terror te sibi præsciens.
Arcanis tenuit pollicitus, fore — Semen promissũ.
Diuino & genitum munere filium
Felicem variis gentibus vndique — Gentium benedic-tio.
Cæli templa quot ambiunt.

Quin & veridicis carminibus potens
Quæ sunt quæ fuerant tradere nec minus
Quæ ventura forent Iesiades, suum
Dauid filius. *Natum præcinuit Dauid*
Regnantum ille quidem constitit optimus
Ornatúsque Déo & multiplicem istius
Quem tu verus agis gessit imaginem
Pastor, sed tamen haud parem
A Magis Rex prædicatus. *Regem te genitum prædocuit polo*
Visa stella viris quos sapientiæ
Exornat titulus, te ergo quis ambigat
Summum dicere Principem.
A Ioanne Sanctus cognitus. *At quam sanctum hominem te venerarier*
Sit fas, ille etiam sensit in alueo
Iordanis qui homines quotquot eunt volens
Vnum te excipiens lauat.
Ioanne maior. *Hic quanquam celebris nomine gratiæ*
Longè fassus ait, se tibi vt imparem
Debere, ad genitæ, cedere, vt abluas
Quidquid sordis inhæserat
Templo augustior. *Templi magnificis molibus altior*
Extas, atque Dei multa capacior,
Patri gratissimus. *Vnum te ipse suam lætitiam Parens*
Natum cum vocat asserit.
Præceptor. declaratus. *Ille istis manibus tradita prædicat*
Dispensanda tuis nutibus omnia,
Quæ, donare potes, queis labor atque onus
Peccati requiem negant.
Quietis promissor. & exhibitor. *His præbes requiem veráque gaudia*
Nam puri miseris auctor es otij
Quæ non ipse dicas sabbata, sunt onus.
Ægypti, ac labor improbus.
Maior omnibus Prophetis. *Tu cunctis etiam vatibus anteis*
Quotquot prisca pia secula viderant:
Vatum de numero nemo fuit tibi

Se qui non ſua & arroget.
Moſes qui fuerat viſus idoneus Maior Moſe.
Signis Iſraeli teſqua per arida
Ducendo ipſe pedum, & cum grege phi-ſtulam.
Defert huic Domino, vt minor.
Fidum ſe famulum qui dederat prius
Expectare iubens te melioribus
Cuſtodem ac dominum legitimum artibus
Maiori pecori ac ducem.
Illi cauſa breuis contigit Iſraël. Maior dux maioris Populi.
Biſſena Iſacidæ progenies viri.
Cunctis læta fore vt paſcua conſulas
Et communia gentibus.
Felix tu pecori pabula quærere
In ſuſpecta, mali & libera g raminis:
Felix præcipui ſeminis agnitor
Quod fundo in proprio feras. Vitis vera.
Te cultor pater vt propriam fouet
Vitem, quique tuis pampinis inſitus
Succis legitimè creſcit agricolam
Et fructu, & folijs iuuat.
Qui terram varijs induit ac nouis
Ramis, & folio & frondibus arborum
Vnam fructiferam cætera vincere
Certam ligna ſacrauerat.
Cuius et medico præſidio, breuis
Quæ nunc vita hominum, non numerabiles Vita.
Produxiſſe dies incolumes poteſt
Leti, intactáque morſibus.
Magna & multa ſibi dum male conſulunt
Mortales adimunt commoda, & illius
Ligni ſubſidio ſe procul amouent
Excluſos aditu & via.
Nunc quam priſca diu ſecla negauerant

Vltro

Lux. *Vltro vita hominum, lúxque volens adest.*
Quis sese ipsa probans viuere, fas ait,
Fas est viuere, viuite.

Via. *Ac nescire viam nemo negotio*
Dux. *Apponat, docilis dum modo te ducem*
Teque vltro expositam dum teneat viam
Voto non erit irrito.

Demum quidquid erat pollicitus poli
Rector, diuitias, regnáque lucida,
Veritas. *Tu præstas, ideò solus & efficax*
Summa & dicere veritas.

IESVS magni polliciti nuncius. *Et regni ipse IESVS nuncius aduenit*
Magni, & polliciti denique Pontifex
Pontifex. *Vt quas diuitias cum Patre possidet*
Diuisor diuitiarũ in suos. *Fratres diuidat in suos.*

Seruis non placidum qui fuerant pecus
Nec seruire valens ipse vicarium
Se dat, quique operas assiduas vetans
Scripta ergastula deleat.

Filius hominis. *Magno sponte Patri se famulum dedit*
Idémque vltró homines filius audijt,

Εἰς τὴν ἁγίαν σωτῆρος ἡμῶν γέννησιν.

ἰὼν γηθήεισι χρύσεος ἀμφίει.
Χρυσὸς γὰρ σταλάει ξανθὸς ἀπ' αἰθέρος.
Μῦθος δ' οὐ Δανάας τοῦτο παλαίφατος
ὤνου γιγνομένου δόλος.

Ex Prosperi Martinengi Theotocodia. Ἁγνᾶς δ' ἀρνὸς μόνος λύτρον ἔφυ θεός,
Τὸ χρυσοῦ γίγνεται κρέσσον ἀγάνορος,
Ἐμπλήσας τε κόλπους καλὸν ἁγνῆς πένης
Τὸν πλοῦτον πόρεν ἀτρεκῆ.

Οὐδὲν ἀμελέοις ἄμμι βίοτος.
Τὰ πάμνη βασιλεὺς ἔμπεδον ἔρκιον,

Καὶ

Nempe hac arte Deo reddere filium
Adami è famulo parat — Turbarum in deserto pastor.
Quis turbæ per agros esurientium,
Iam larga subito fercula sufficit?
Vt istis meritò de manibus queam
Natam dicere copiam.
Hic commissa scelus quæ hic hominum luit — Insons.
Insons ipse tamen purus & innocens, — Purus.
Has vltro ipse volens, & bonus excipit, — Innocēs. Expiator.
Parteis fortis vt expiet,
Sic vt ante suo numine comparem
Æternum Pater hunc summus amauerat, — Dilectus. à Deo.
Nunc & iure sua pro reuerentia
Gratum diligit hunc virum.
O lumen decus ô te excipientium — Lumen.
Opportuna quibus commoda prospicias — Decus.
Hos instante tibi quamlibet aspero
Vitæ diligis exitu.
Tantis tótque diu cognite munerum
Signis atque opibus qui Domini refers
Auctor nomen opes pacificam & vicem
Felix, fauste, & ades precor.

In sanctam Saluatoris nostri Natiuitatem.

O iam terrigenis aurea sæcula.
Aurum nam rutilans rorat ab æthere.
Nec prisca hæc Danaes fabula mentiens
Mutati in pretium Iouis.
Nostrum nos redimens fit pretium Deus.
Auri quod pretio fit pretiosius.
Arcellámque replens Virginis integræ
Hic veras dat opes inops.
O partus miseris certa salutifer
Quo Rex terrigenis fœdera spondeat,

Καὶ κτηνῖς περιχύσι γ' ἄιματος, οὐρανοῦ
Ἐννάσῃ φυγάδας δόμοις.
Τίς φωνὰ κ' ἐνέποι θ' ἁδέα χάρματα,
Ὧν ἁ γήναμένα γεινατ' ἴδρις θεοῦ,
Ὡς φῶς λαμπρότερον νυκτιφαῶν πυρῶν
ἄντρου λάμψεν ὑπαὶ μυχῶ.
Ὦ βαιὸν τὸ ἐὸν δῶμα πανόλβιον.
οὐκ εἰκᾶ ναέταις νασὸν ὀλυμπίοις,
Κὰν μικρὸν μεγάροις ἰσοπαλὲς πόλου,
Ἐστὶ ἔν οἶκος μέγ' ἀνάκτορον.
Ποίαις δὴ καναχαῖς ἀιδέιζωμαι πλάκες
Ἀπνόνζ, χορὸς πᾶμ ὄχ' ἔνθος
Τὸν παιᾶνα κροτεῖ πᾶδε δόνων ἔπη
πανσέμνῳ τόκῳ ἐμπρεπῆ.
Ὦ κρείοισα πόλου μοῦνα ἁγνὰ λεχῶ,
Κούρα τ' ἀμφ' ὑπάτω πρεσβυτάτα δόμων
Οὐ σοῖς δῶρα φέρειν δμωσὶν ἀναίνεο
Ἀμῶν τὸ κλέος ἔξοχον.
Τύνη δ' ὦ γλυκὰ πάρθεν' οὐκ κλέος
Συζυγάμας ἀγανὰς ἔντος δωρεᾶ
Ἁμᾶς, ὡς πυκάσαι στέμμα σὸν ἀγλαόν.
κορωνὶν κύδει ψαυδίμω. hoc eſt.

DE THEOCRITO, qua occaſione agitur de Eclogis tam ipſius, quàm Virgilij, & aliorum, ac de noua Eclogæ ſpecie magno iudicio, vtò & pietate conſcriptæ.

CAPVT IX.

PRæſtitiſſe in Eclogis Grecè Theocritus, Latinè Virgilius viſi ſunt. At Theócritus in paſtoricia ſimplicitate nudam habet delectationem, quæ cito afficit ſatietate; id verò pluſquàm in Latina

Et partas pretio sanguinis exules
In Cæli reuehat domos.
Sed quæ vox referat dulcia gaudia,
Quæ sentit pariens conscia numinis,
Cum lux Sidereis clarior ignibus
Antri fulsit in abdito.
O felix nimium parua domuncula,
Non frustra superis peruia ciuibus,
Quamuis parua poli æquanda penatibus
Magni regia Principis.
Quo cæli resonant carmine compita,
Cum demissa polo turba sonorius
Hic Pæana canit, carmina proferens
Sacro debita partui.
O Regina poli sola puerpera,
Ac Virgo in supero prima palatio,
Non hic dona neges ferre clientibus,
Nostri tu decus optimum.
At tu progenies Virginis inclita,
Sic nos nunc veniæ munere præpara,
Vt tandem emeritos nos tua fulgidis
Cingat gloria laureis.

---

tina lingua ei contigit, vt Dorica pastoribus conuenientissima loqueretur, quæ Lectori plus ridiculæ delectationis affert, quàm Virgilius, qui eiusmodi linguæ caruit commoditate. Quin etiam Seruius, Donatus, & Terentianus leges quasdam, quibus hexameter Bucolicus, ab hexametro heroico differre dicitur, à Virgilio neglectas esse asserunt, at à Theocrito sæpius obseruatas. Verumtamen Virgilius, qui Latinam Poesim in multis rectè conformauit, ostendit condiri

Seruius. Donatus. Terentianus.

Hæc igitur suaserim delibanda, & ab amatorijs, quibus reliquæ fere Eclogæ scatent, secernenda, ne quid labis legentium mentibus adhæresceret. Quod si quid eiusmodi siue ad exemplum, siue ad canendum Grçcè ex Eclogis depromi cuperent, eandem habemus Virgilij Eclogam Dorice, ac feliciter à Daniele Halsuorto Anglo Grçcis versibus, ita redditam, vt singulis Latinis ferè respondeant.

POLLIO.

Sicelides Musæ, pauló maiora canamus. Veniam prefatur, quod Bucolici carminis leges excedat.
Non ões arbusta iuuant, humilésq; myricæ,
Si canimus syluas, syluæ sint Consule dignæ.
Vltima Cumæi venit iam carminis ætas
Magnus ab integro seclorum nascitur ordo:
Iam redit & Virgo, redunt Saturnia regna:
Iam noua progenies cælo demittitur alto.
Tu modó nascenti puero quo ferrea primúm Apostrophe.
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta faue Lucina: tuus iam regnat Apollo.
Téque adeó decus hoc æui, te Consule inibit Anadiplosis.
Pollio: & incipient magni procedere menses.
Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua soluent formidine terras.
Ille Deûm vitam accipiet. Diuisque videbit
Permistos Heroas. & ipse videbitur illis:
Pacatúmque reget patrijs virtutibus orbem.
At tibi prima puer nullo munuscula cultu
Errantes hederas paßim cum baccare tellus,
Mistáque ridenti colocasia fundet acantho.
Ipsæ lacte domum referent distenta capellæ Ab hoc
Vbera:

Οὔθετα αὐτόμολοι. ἀγέλ' ἐ δείσσσι λέοντας.
Αὐταὶ χεύσσσιν τοι ἐράσμια κοιτίδες ἄνθη.
Ηδη δ' αἰνός ὄφις, καὶ φάρμακα πάντα θανεῖται.
Ηδη Ασσύριον πάντα τε φυτήσετ' ἄμωμον.
Αλλ' ἔπει ἡρώων κλέα καὶ ὀρθώματα πατρὸς,
Καὶ ἀναγινώσκειν, ἀρετὴν γνῶναι τε δυνήσῃ,
Ηρέμα ἔσσεῖται πεδίον ξανθὸν σταχύεσσιν.
Πυρναία τραχείαις σαφυλὴ βλασῇ τῇ ἀκάνθαις
Η' δ' ἐξ δρωσσῦντα δρυὲς δροσερὸν μέλι στάξει.
Ι'χνια σμικρὰ δόλυ ἀτὰρ ἀρχαίοιο μυθῦσιν,
Ο'ς περάαν πόντον νηυσὶν περὶ τέχεσ' ἂν ὤγοι
Ο'ς πόλιας βάλλειν, καὶ τέμνειν ἄυλακ' ἀρύρας,
Α'λλος καὶ τότε Τυφὶς κ' ἄλλη ἔσσεται Αργὼ,
Η' φέροι Η'ρωας, πόλεμοι ἄλλοιτε ἔσσονται.
Καὶ πάλιν εἰς ἱερὰν Τροίης πόλιν ἵξετ' Α'-
χιλλεύς.
Α'λλ' ἐπεὶ ὁλικίας ἀκμὴ σέγε ἄνδρα ποιήσει,
Εἴξειν καὶ ποντω ναύτης, πέτυς οὔτε θαλάσση
Κτήματα ἀλλάξει. πᾶσ' ἔσται πάμφορος αἶα.
Οὐκέτι χθὼν ξυσὸν, δρέπανον μήτ' ἄμπελος
οἴσει.
Ηδη καὶ σιδαρὸς ζυγὰ βοῶν λύσει ἀρωτὴρ.
Φεύσεται ἐδ' ἔριον τα χρώματα ποικίλα
λαλιὸν,
Αὐτὸς ὁ ἀλλὰ κελὸς λειμῶσιν πορφυρέοιο
Οσρέυ, ἠδὲ πόκον μεταμείψει λυσιμαχίυ,
Σάνδυκι αὐτομάτως βόσκων ἐσθήσεται ἀρνός.
Αἰῶνας τοίοις τελέειν, οἷς εἶπον ἀτράκ τος
Μοίρα ἀκινήτῳ σύμπασαι ὁμόφρονες αἶσαι.
Θεασεσίαις τιμαῖς ἐγχείρει (νῦν χρόνος ἵξεται)
Ω' τέκνος ἀθανάτων μέγα ἡ δὲ διοτρεφὲς
ἔρνος,
Θᾶσαι ὡς κόσμος νεύει ἐπὶ ἄχει κοιλῷ
Καὶ χθὼν, καὶ πόντυ πέλαγος, καὶ ἐρανὸς αἰπυς
Θᾶσ' ἐπ' ἐλευσομένῳ ὡς φαιδρὰ ἅπαντα αἰῶνι.
Αἴθε

ra: nec magnos metuent armenta leones.
tibi blandos fundent cunabula flores,
idet & serpens, & fallax herba veneni
adet: Assyrium & vulgò nascetur amomum.
At simul Heroum laudes, & facta parentis
m legere, & quæ sit poteris cognoscere virtus,
olli paulatim flauescet campus arista,
ultisque rubens pendebit sentibus uua:
t duræ quercus sudabunt roscida mella.
auca tamen suberunt priscæ vestigia fraudis.
Quæ tẽtare Thetin ratibus, quæ cingere muris
ppida: quæ iubeant telluri infindere sulcos:
Alter erit tum Tiphys, & altera quæ vehat
Argo
Delectos Heroas: erunt etiam altera bella:
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.
Hinc vbi iam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet & ipse mari vector, nec nautico pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non rastros patietur humus, non vinea falcem.
Robustus quoque iam tauris iuga soluet arator:
Nec varios discet mentiri lana colores:
Ipse sed in pratis aries iam suauè rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera luto,
Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos.
Talia secla suis dixerunt currite fusis
Concordes stabili fatorum numine Parcæ.
Aggredere ô magnos (aderit iam tempus) honores,
Chara Deûm soboles, magnũ Iouis incrementũ.
Aspice conuexo nutantem pondere mundum,
Terrásque, tractúsque maris, cælúmque profundum:
Aspice, venturo lætentur vt omnia seclo,
O mihi

Ab hoc versu vsque ad illũ, Hinc vbi, &c. omnia ex Sibyllino carmine sumpta sunt. vide Lact. lib. 7. cap. 27.

Occupatio.

Expositio per congeriẽ;

Ex Catullo sumptum esse hunc versum putat Macrob. lib. 6. Sat. c. 1.

Αἴθε τόσον ζωῆς πύματον μίμνη μέρος ἥμιν
Πνεύματέ τόσσον ὅσον σὰ ἐμ' ἀρκέσει ἔργα
ἐνίσπειν.
Οὔτε με οὐκ ἐστὶν νικάσει Θρηΐκιος Ὀρφεύς,
Οὔτι Λίνος τῷ περ μήτηρ, ὁ πατὴρ καὶ ἐκείνῳ,
Ὀρφεῖ Καλλιόπεια, Λίνῳ ὡραῖος Ἀπόλλων.
Πὰν εἰ Ἀρκαδίας κελεύσης ἄμμι γ' ἐρίσδεν
Ἀρκαδίας Πὰν κρινούσης νικηθεὶς ἐμὲ εἴποι.
Ἄρχεο μικκὲ γέλῳ γνώσκειν μητέρα κοῦρε.
Μητέρι οἱ δέκα μῆνες ἔνηκαν πήματα πολλά.
Ἄρχεο μικκὲ κόρ' ᾧ οὐ μειδιόωντε τοκῆες,
Οὔ νυ θεὰ οὔτ' εὐνῆς, θεὸς ἠξίου οὔτε τραπέζης.

O mihi tam longè maneat pars vltima vitæ,
Spiritus, & quantúm ſat erit tua dicere facta:
Non me carminib⁹ vincet nec Thracius Orpheus
Nec Linus: huic mater quamuis, atque huic pater adſit
Orphei Calliopeia: Lino formaſis Apollo.
Pan etiam Arcadia mecum ſi iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat ſe iudice victum.
Incipe parue puer riſu cognoſcere matrem
Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes:
Incipe parue puer cui non riſere parentes
Nec Deus hunc mẽſa, Dei nec dignata cubili eſt

Parthenodia Marti négi Græca.& Latina.

At & honeſta Ecloga, ſiue Idyllium eſt in Theotocodia, ſiue Parthenodia Titi Proſperi Martinengi; qua Ecloga laudat eximum quendam Archimandritam, qui nominabatur Aſtrum, ſeu ſydus. Interlocutores ſunt Sebinus, & Daphnis. Incipit autem ſic.

Δαφνὶς ὀχεννατος, καὶ ἐνὶ κναμοῖσε σεῖνος
ὡροσίων γεραιὰς πολὺ δάφνιδι πιστὸς ἑ-
ταῖρος

ιαι νομάων βοτὰ καλὰ κατ᾽ ὤρεα ῥαμαν
νόμευσομ.

εμφο τωγ᾽ ἤτ᾽ιν θαλερᾶ νεοθαλέες ἀκμᾷ.

qua sequuntur. Hæc vero cum reliquis Græ carminibus habentur in appendice ad eius- n Auctoris sacra Poemata.

eque vero me latet, quas piscatorias clogas Iacobus Sanazarius, & Ioãnes uianus Pontanus pastorales & Antous Heraldin⁹, sacras & alij alias scripunt. sed cum præter nitorem, & eleantiam carminum, nos ipsam cum eaem elegãtia pietatem præcipue spectenus, probos, & ingenuos adolescentes, einde item inprimis eorum Præceptoes, & Parentes in Domino precor, vt si andem Græcam, & Latinam Virgilij Eclogam sibi proposuerint, simul Constantini Magni Imperatoris, quam habuit ad fidelium cætum de ipsis Virgilij versibus, tanquam sociam, & interpretem adhibeant; quæ vt habeatur ad manus, huc adtexendam duximus; additurí statim post illam nouum, & sanctũ genus Eclogarum, quod collaudando Deo, mira pietate, vti & iudicio Iacobus Pontanus noster inter alia sua Poemata confecit: quod collatum cum quarta, & octaua Ecloga Virgilij, intelliget quisque, ecquid hoc præ illis ad verè ędificandos animos sapiat.

Ex constantini Imperatoris oratione, quam habuit ad sanctorum cætum.

Iam noua progenies cælo demittitur alto. CON-STANTI-NI MA-

Et iterum in alio Bucolicorum libro:

Sicelides

ONI Imp. interptetatio Eclogę Vigilij.

Sicelides Musæ paulo maiora canamus.

Quid isto apertius? Addit enim.

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.

Cumęam vult planè Sibyllam esse. Neque his contentus erat ille quidem: sed progressus est longius, adeo vt eius vti testimonio necessitas postulare videatur.

Magnus ab integro seclorum nascitur ordo:
Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.

Quid ergo? Quę est illa Virgo, quæ redijt? An non quæ plena, & grauida facta est è Spiritu sancto? Et quid obstat, quominus puella hęc grauida è Spiritu Dei, Virgo maneat perpetuò? Reuertetur etiam Dominus ipse, qui Virgo est. Secundò, & orbem afflictum aduentu suo leuabit. Adiungit item Poeta:

Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea Mundo.
Casta Lucina faue.
Hoc duce, si qua manent sceleris vestigia nostri.
Irrita perpetua soluent formidine terras.

Perspicuè igitur possumus intelligere, etiam hęc, quę dicta sunt per allegoriam occulte, his qui vim verborum altius perquirunt, CHRISTI Diuinitatem sub aspectu subijcere: ac poetam ne quis princeps in ciuitate, quę caput Imperij est, ipsi, quòd contra patrias leges scripsisset, quódque, maiorum instituta olim de Dijs sancita reiecisset, crimini dare posset, veritatem tanquam inuolucris quibusdam texisse. Vidit enim, credo, beatum

Virgilius cur texe-

beatum, & eximium aduentus Saluatoris mysterium: verum vt immanem euitaret crudelitatem, mentes audientium ad suam ipsorum consuetudinem traduxit; aitque nouæ proli aras extruendas esse, templa apparanda, sacrificia obeunda. Ea igitur, quę sequuntur apte ad prudentum intelligentiam inducit, ait enim, rit inuolucris veritatem.

Ille deûm vitam accipiet, Diuísque videbit
Permistos heroas, & ipse videbitur illis.
Pacatúmque reget patrijs virtutibus orbem.
At tibi prima puer nullo munuscula cultu
Errantes hederas passim cum baccare tellus,
Mistáque ridenti colocasia fundet acantho.

Vir admirabilis, & omni doctrina eximiè ornatus, accurate illorum temporum perspiciens crudelitatem.

Ipsæ lacte domum (inquit) *referent distenta capellæ*
Vbera, nec magnos metuent armenta leones.

Vera planè sunt, quę dicit, nam regiæ aulæ principes fides non extimescet.

Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores,
Occidet & serpens, & fallax herba veneni
Occidet: Assyrium vulgo nascetur amomum.

His certe nec verius quicquam, nec ad Saluatoris virtutem aptius dici poterat. Ipsa enim Dei cunabula Spiritus sancti virtute flagrantes flores nouæ soboli extulerunt. Serpens vero, à quo primi nostri Parentes primum in fraudem impulsi, & mentes eorum à temperantia naturaliter ipsis insita ad voluptatum blanditias traductæ erant, vt interitum ipso-

rum ceruicibus impendentem planè perspicerent, omnino perijt, & venenum eius pariter sublatum est. Quippe vt ante Saluatoris descensum ignoratio immortalitatis, quæ iustis tribuitur, animos hominum nulla spe bona adhuc cōfirmatos penitus fregit: sic cū ille passus fuisset, & corpus, quo circundabatur, esset à Spiritus sancti communione ad tempus separatum, resurrectionis vis hominibus patefacta fuit: & si quæ labes humanorum scelerum residebat, illa vniuersa sacro baptismatis lauacro absterfa. Tunc igitur illos, qui ipsi parebant, bono animo esse iussit: & veneranda sua, eximiáque resurrectione admonitos, similia sperare mandauit. Itaque non sine caussa fallax herba veneni occidit: occidit etiam & mors: resurrectio autem tanquam sigillo confirmata est. Cum autem dicit Assyrium amomum vbique nasci: Assyriorum genus, quod fidei Diuinę caussa fuit, multitudinémque hominum Deum religiosè colentium innuit. Quæ planè non aliter, quàm densa ramorum velut multitudo ex vna radice odoriferis floribus pullulat, ex æquabili roris temperatione rigata efflorescit. Eruditè igitur ô sapientissime Poeta Maro, dixisti: & quæ sequuntur omnia his aptè respondent,

Herba veneni mortua.

Heroes.

At simul heroum laudes, & facta parentis
Iam legere, & quæ sit, poterit cognoscere virtus.

Per heroum laudes iustorum hominum recte

ste facta significat: per virtutem Pa-
s, Mundi fabricam, & molitionem
ei ad æternum tempus duraturam. in-
ligit. Fortasse etiam leges, quibus
crosancta Ecclesia vtitur, dum vitam
manam ex iustitiæ, & temperantiæ
gula instruit. Est præterea illud sum-
e mirandum, quo pacto homines, quo-
m vita quasi media inter bonorum,
lorumque vitam interiecta est, quæ
e subitam, repentinamque mutatio-
n, neutiquam admitrit, ab eo rudi,
diocrique vitæ genere ad cæleste, ac
uinum, quod in rebus mente sola
nprehensis positum est, ascenderint.

Molli paulatim flauescet campus arista.

c est, fructus diuinæ legis ad homi-
n vsum producetur.

ncultisque rubens pendebit sentibus vua.

st, mores; qui non erant impia vi-
di ratione deprauati.

t duræ quercus sudabunt roscida mella.

citiam hominum illius temporis, &
es, impolitósque mores describit,
fortasse etiam eos, qui labores à Deo
ntlatos audiant, suauem quendam
tum ex sua ipsorum in arduis rebus
rantia percepturos demonstrat.

auca tamē suberunt priscæ vestigia fraudis,
Quæ tentare Thetin ratibus, quæ cingere muris
ppida, quæ iubeant telluri infindere sulcos,
lter erit tum Typhis. & altera quæ vehat Argo
electos Heroas: erunt etiam altera bella,

Atque iterum ad Troiam magnus mittetur
Achilles.

Scitè quidem ô Poëta sapiētiſsime; poeticam enim facultatem non extra decori fines prouexiſti. Nam tibi, cum non eſſes Propheta, vaticinari non erat propoſitum. Obſtabat etiam, credo, periculum quoddam, quod ipſorum capitibus imminet, qui patria inſtituta coarguunt. Prouidè igitur, & abſque periculo, quoad eius fieri poterat, his, qui intelligentiæ acumine valent, veritatem aperuit, ac turres, & bella criminatus, quæ certè iam in hominum vita cernuntur (Saluatorem ad bellum Troianum proficiſcentem) depingit: per Troiam Mundum vniuerſum intelligit. Nam & Prouidentia propria, & Patris iuſſu in terram demiſſus ex aduerſo cum improba hoſtium manu dimicauit, ſed quid poſteà dicit Poeta?

Per Troiā allegoricè Mundum notat.

Hinc vbi iam firmata virum te fecerit ætas.

Hoc eſt, vbi adoleuerit, malis, quæ vitam humanam occupant, radicitùs extirpatis, totam terrā pacis ornamentis decorabit.

Cedet & ipſe mari vector, nec nautica pinus
Mutabit merces, omnis feret omnia tellus:
Non raſtros patietur humus, non vinea falcē,
Nec varios diſcet mentiri lana colores.
Sponte ſua ſandix paſcentes veſtiet agnos.
Aggredere ô magnos, aderit iam tempus, honores,
Chara Deum ſoboles, magnum Iouis incrementum.
Aſpice conuexo nutantem pondere Mundum

Terráſque

Terrásque, tractúsque: maris, cælumque profundum.
Aspice venturo lætentur vt omnia sæclo.
O mihi tam longe maneat pars vltima vitæ,
Spiritus & quantũ sat erit, tua dicere facta.
Non me carminibus vincet, nec Thracius Orpheus,
Nec Linus, huic mater quamuis, atq; huic Pater adsit.
Pan etiam Arcadiæ mecum si iudice certet,
Pan etiam Arcadiæ dicat se iudice victum.

spice (inquit) immensi Orbis, & omum elementorum hilaritatem. Ista aliuis forte parum prudens, de hominum tu, ac stirpe dici existimauerit. Verum iam rationem habere potuerit, vt pro hominis satu edita, terra non rastros, on aratra passura esset, nec vitem falcis iem, nec alium cultum desideraturam? it quo pacto hoc, quod dicitur, in huana sobole ac stirpe intelligitur? Est im natura diuini scilicet mãdati quasi nula, non humani præcepti ministra. uin etiã hilaris elementorum aspectus ei descensum, non hominis alicuius ceptionem indicat. Quod autem Poevitæ exitum sibi longius propagati ter, est diuini planè aduentus inuotio. A Deo enim, non ab homine vin, conseruationémque petere consuenus. Erythrea etiam cum Deo sic loitur: Quid mihi, Domine, diuinandi cessitudinem imponis, ac non potius erra in sublime sublatam, ad diem vse sanctissimi aduentus tui reseruas?

Natura diuini mã dati famula.

Et quidem ita Constantinus Magnus, tantus licet Imperator. sed & è nouo Eclogarum genere, qualem lubet nominare adiunctam, perspici potest, quàm latè adhuc pateat campus ad maiora illa in Eclogis canenda, quæ Virgilius non intelligens, aut nolens intelligere, cecinit.

Iuuenes, & Virgines, Senes cum Iunioribus laudent nomen Domini.

Cætus pudici floridarum Virginum,
Iuu. *Quibúsque cani iam sparserunt tempora,*
Dein vos, quibus adhuc æui sanguis integer,
Suóque solida vires adsunt robore,
Venite cælo oculos, auréſque tollite,
Pernoscite rem miris modis mirabilem.
Sedes per superas, regna per stellantia
Iessæus vates gemmis, auróque duplicem
Gestans coronam, & digitis neruos increpans
Serenus graditur, longa ducens agmina,
Puerorúmque, puellarúmque radiantia.
Sertis purpureis, candidíſque vestibus,
Citharíſque præditorum, & strepitu amabili
Hymnos æterno Regi personantium.
Spectaculum spectamus diuinissimum,
Virgilius. *Auditum & imbuunt moduli suauissimi.*
Mens afflata calet, venis se Deus inserit.
Sociemus cantum cantibus cælestium.
Nostram quoque ad vestram adscribite sen-
Sen. *tentiam*
τελτάγιον numen cohonestemus laudibus.
Diuúmq; regnatorem, hominúmque principem
Mortalis quantum lingua prædicauerit,

Ex Iacobi Pontani Volumine 3. progymnasmatũ Latinitatis. parte prima.

Tantum

antum conemur prædicare, & amplius
audationis plures adhibere socios Iun.
Equúmq; est: namq; Deo laudem debēt omnia,
Quæcunque suo natura complexu tenet.
Mentes beatæ qualibet Virg.
Concretione liberæ,
Quas Mundi in ipso exordio
Communis Auctor conditas
Nouem diremit classibus:
um quotquot estis cælites,
inclis leuati corporum,
Meritáque adepti præmia
Dicamus almo numini
Amplissimum preconium
Orbésque vos Olympici
u fons diurni luminis
u tacita noctis arbitra,
t vos corusca lampades,
undamus electum melos:
Deo feramus inclitas.
audes, honores, gloriam.
ub cælis duo bis corpora maxima, Sen.
nde exorta ferunt corpora cetera,
rando, ros, pluuia, cum glacie niues,
t cum frigoribus fulgura, fulmina,
enti siluifragi, marmoreum gelu,
empestas violens, & tepor, & calor,
sum perpetuis psallite laudibus
mnia per magnas labentia flumina terras, Iun.
Siluæ nemoráque frondea,
unctáque mobilibus pometa interflua riuis,
Atque arborum mille species.
inguia camporum, & pubentes gramine valles
Et flos, & herba multiplex,
ssiduo insistant magnum celebrare Tonātem,

Laudare & effusissime.

Iuu. *Nec vos silere numinis sacri decus*
Alumni aquarum condecet.
Nec vos, quæ humo summissa dente largiter
Tondetis auido pabula.
Volatile genus omne, modulemur Deo
Noua semper, & noua cantica.
Huic sceptra Reges turgidi, huic potentiam,
Auctoritatem Præsides:
Huic iura vestra Iudices concedite,
Regi omnium iustissimo:
Eiusque nomen prosequimini mentibus
Castissimis, gratissimis.
Vrbes, & arces, castra, propugnacula,
Cúmque oppidis Prouincia,
Populique gentésque, & fruentia spiritu
Diuinitatem concinant.

Virg. *Barbita iungantur crotalis, & tympana cornu,*
Tibia, sambucæ, lyra, buccina, cimbala sistris,
Et chorus, atque chorus noster, vestérq; vicissim
Hymnisonas, Iuuenes, iactent ad sydera voces.
En age, dū alterna vocāt ad carmina nymphæ:

Iuu *En secū meditantur, habēt quo vincere possint.*
In medio palma est, animos contendite vestros.
Cælituum rector, quænam te digna canemus?
Par tibi laus nullo, Deus ô Deus editur ore.

Sen. *Nos quoque vobiscum, quorum cōstantior ætas*
Alterna cupimus, si fas, certare Camæna.
Omnipotens genitor quo te cumulemus honore?
Sexcentis opus est ad tanta encomia linguis,
Maior honore Deus, & inenarrabilis vnus.

Iuu. *Si sedet hoc animo collatis prælia signis*
Tentare, & numeris sacratum vrgere laborem,
Dicite longæui, nos respondere parati.
Plurima dixeritis, linquetis plurima nobis.

Maior honore Deus, & inenarrabilis vnus.
Qua roseos Sol iūgit equos, qua mergit in vndas Virgin.
Aurea terrigenis portantes lumina currus;
Nota Dei virtus, clarum, & memorabile nomē,
Quod neq; Terra capit, spatiosa nec atria Cœli.
Par tibi laus nullo Deus ò Deus, editur ore.
Omnia Diuino quondam sunt condita nutu, Iuu.
Omnia Diuino sunt consistentia nutu,
Diuinus rerum moderatur singula nutus,
Diuino penitus procedunt omnia nutu.
Par tibi laus nullo Deus ò Deus, editur ore.
Hic sapiens, verus, iustus, pius, atque benignus, Sen.
Contractas hominū, facilisque remittere culpas,
Et miseros miserari, humilesque audire precatus
Solari mæstos, ruituris tendere dextram.
Maior honore Deus, & inenarrabilis vnus.
Regale ad solium solet ille vocare modestos, Iuu.
Frangere præfractos, & debellare superbos,
Mansuetos curat mirando incensus amore,
Sæuit in ingratos, iracundósque repellit,
Maior honore Deus, & inenarrabilis vnus:
Quàm dulcis Dominus sese quærētibus? ò quàm Virg.
Blandula sunt nostras quæ verba susurrat in aures.
Illius amplexus, illius & osculanobis
Contingant, seu vita manet, seu vita recedit.
Par tibi laus nullo Deus ò Deus, editur ore.
Laudemus Dominum, veneremur, & admiremur,
Viribus & totis & totis sensibus illum,
Pectoribus totis, & plusquam nosmet amemus.
Laudemus seu vita manet, seu vita recedit. Iuu.
Par tibi laus nullo Deus ò Deus, editur ore.
Felices quicunque Dei mandata facessunt:
Felices in eo qui spes defigere gaudent:

Sen. *Felices ab eo expectantes vsque salutem:*
Felices nimiũ, quibus omnia in omnibus ipse est.
Maior honore Deus, & inenarrabilis vnus.
Iuu. *Ætheres donec magnis amfractibus orbes*
Voluentur, noctémque dies formosa sequetur,
Et patres, natósque, & qui nascentur ab illis,
Et matres, natásque Deum memorare iuuabit.
Maior honore Deus, & inenarrabilis. vnus.
Virg. *Ossa, artúsq; mei, præcordia & ipsa loquãtur,*
Cælicolúmq; Patri laudes & carmina promãt.
Quæcunque in me sunt, ô fiant omnia linguæ,
Admiranda operum diuinorúmque profantor.
Par tibi laus nullo Deus ô Deus, editur ore.
Iun. *Ne sinite ex animis elabi commoda vestris*
Mortales, quibus ille Deus, Deus ille deorum
In vos sæpe suum est clarè testatus amorem:
Et quales quales meritis persoluite grates.
Par tibi laus nullo Deus ô Deus, editur ore.
Pectoribus promptis diuina capessite iussa,
Sen. *Iussa Dei, veniat donec pars vltima vitæ.*
Omne bonum Deus est, cuius stant omnia verbo,
Quem metuunt freta, terra, polus, manésque profundi
Maior honore Deus, & inenerrabilis vnus.
Iun. *Latior est terris, cælo sublimior extat.*
Omnia plena Deo, cælum, mare, tartara, tellus:
Qui potis in nihilum tantas conuertere moles,
Et potis è nihilo ter centum fingere mundos.
Maior honore Deus, & inenarrabilis vnus.
Virg. *Siue Deum canimus, cantu nil suauius illo:*
Siue Deum loquimur, verbis nil dulciùs illis.
Iucundum est audire Dei venerabile nomen.
Iucundum est imísque Deum versare medullis.
Par tibi laus nullo Deus ô Deus, editur ore.
Iun. *Lucidior sole est, & flore fragrantior omni,*

Pulchrior

Pulchrior & Luna est, & Stellis purior ipsis,
Supra aurum, gemmasq; Deus viridesque sma-
ragdos.
Et pretium pretiorum, & Mūdi solus opū Rex.
Par tibi laus nullo, Deus ô Deus, editur ore.
In nostros Deus, in nostros illabere sensus: Ser.
Eia tuos gelidis accende in cordibus ignes:
Discute luce tua tetram caliginis vmbram,
Esuriésque, sitísque Deus te nostra requirit.
Maior honore Deus, & inenarrabilis vnus.
Felices animæ, quibus extra hūc omnia sordent, Ius.
Quæ desiderijs, nocturnis, atque diurnis
Hunc solum exoptant, solo oblectantur in illo:
Atque ita præcipiunt, quæ solis nota beatis.
Maior honore Deus, & inenarrabilis vnus.

DE PINDARO, ET ALIIS *Lyricis Græcis.*

CAP. X.

FVisse nouem Lyricos Poetas Græcos habitos celebres, quorum Pindarus tulerit palmam, nemo peritus litterarum Græcarum ignorat; certe quadam spiritus (vt ita dicam) magnificentia, sententijs, figuris, rerúmque ac verborum copia, sic ille polluit, vt Horatius inimitabilem dixerit. Id autem initio suorum carminum cernitur, cuius ea primo occurrunt verba. Si certamina (inquit) anime mi proloqui desideras, ne porrò solum contempleris aliud feruentius fulgidum astrum per desertum æthera, neque Olympico agone: & quæ sequuntur. Deinde laudat Hieronem Syracusanorū

Pindarus inimitabilis Horatio.

Regem ab Olympica victoria, à iustitia, à sapientia, à peritia musicæ, atque item ab equo, quo victoriam retulit, deinde à loco, vbi Olympica certamina agũtur, nempe Peloponessum, denique ad Tantalum, & Pelopem digreditur, Hinc ergo, atque ex similibus intelligit quisque cordatus, & pius, quanto melius certamina martyrum cani possint, quámve ad ista, quæ preciosa sunt, verba illa sane pulchra sint transferẽda. Idem dico de alijs Lyricis, quemadmodum fusius egimus infra, vbi de Ode, ac de Horatio scripsimus. Interea num res sacræ possint nitido carmine Pindarico celebrari, ostendent hęc, quę sequuntur: cùm qui reliqua huiusmodi scripserint, ex ijs peti posſint, quos Elencho Poetarum adscripsimus.

ΚΡΙΣΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ.

Εἶδος Πινδαρικόν. Στροφὴ κώλων. θ.

FEDERICI IOMATII.

Ποικιλογάρυες ὕμνοι, μεισίαν
Καλλιπλοκάμων ταμίαι
Οἶκον πολυκτιστ' ἐμβοι, τιμάορον
τάνταν φέρετ' ἀγλαΐαν, δρό-
σῳ τε ξανθείσας μαλακᾷ γλυκερὸν
νίκας ἄωτον,
τὰν βαρυγδούπου κρέοντος
ὑψινεφὴς θυεὰ σωτὴρ ἔλεν,
Μνᾶμα πάντων τῶν σωτοῦ κάλλιστον ἄθλων.

Αντιστρο

Ἀντιστροφὴ κώλων θ.

τυμβιδίων γὰρ ἀθλησάντων κράτει
Κεύθμωνα λυπῶν σκιερὸν
Ἀντρέων, ἀβάτων πρότερον θνατοῖς κλυτὰν
Νικαφορίας ὁδὸν ἦλθε
Δεσπότας, καὶ θεσπεσίᾳ παλάμᾳ
Δύστανον ἀνδρῶν
Ἔθνος ἀρχαίου δράκοντος
Καρπαλιμᾶν γενύων ἐξείλετο,
Δαίων στερρὰν βίαν ἔργῳ δαμάζων.

Ἐπῳδὸς κώλων θ.

Θαῦμα παμφώνοις ὁμοκλαῖς
Ἀδύ τε γαρύεμεν.
Ἄμμε τοίνυν μουσαῖον ἐλᾶν πεδόθεν
Νικαφόρον ὁρμώμενοι
Δίφρον, ἀγάνορα Δίρκας
Αἰετὸν ὑψιπέταν ἰχνευόμενοι.
Ἀλλά τι τῶν χαρίτων εἶδος νέμεαι
Κᾶπον ἀειβρυόμενον,
Εὐμενεῖ ψυχᾷ χάριν δέξαι ταπεινάν.

CHRISTI RESVRRECTIO.

Carmen Pindaricum. Strophe Colon 9.

Variè sonantes hymni Musarum pulchris ca-
llis spectandarum custodem [Musis ornatam
& illustrem] domum adeuntes, ferte hunc exi-
mium splendorem, dulcemque florem victoriæ
ore molli irrigatæ [hanc insignem victoriam
nostri carmine decantatam] quam grauiter so-
nantis Regis in altis nubibus habitans proles
seruator [Christus] reportauit: monimentum
pulcherrimum priorum omnium certaminum,

Antistrophe

Antiſtrophe Colon 9.

Sepulchralis enim antri linquens intrepido robore cauitatem opacam, inacceſſam antea mortalibus, inclytam victoriæ viam ingreſſus eſt Dominus, manuque potenti miſerum mortalium genus ex veteris draconis rapacibus malis eripuit, hoſtium fortem vim virtute domans.

Epodus. Colon 9.

Miraculum ſanè omniſono [carminum] murmure celebrare ſuaue. Nos igitur Muſarum cirrum victoriæ reportatorem altius à terra agitare aggreſſi [longè nos ab humo tollentes, grandia & ſublimia canere] generoſam Dirces Aquilam altiuolantem ſequimur [Pindarum poetam Thebanum ſcilicet, qui verba grandia loquitur, & inſtar aquilæ ſublimis, & longiſſimi

---

Proſperi Martinengi ad Beatis. Virginem Carmen Sapphicum.

Ἀσπασμὸς εἰς τὴν παναγίαν θεομήτορα μέλει σαπφικῷ.

Χαῖρέ μοι κυδρὰ θύγατερ κραταιοῦ
πατρὸς αἰώνων μεδέοντος ἄκρων,
οὐρανοῦ, γᾶς, καὶ πολιῆς θαλάσσας
δημιουργοῦ.

Χαῖρε σωτῆρος θεομῆτερ ἁγνὰ
θευφανεῦς τ' ἀλκᾶς, σοφίας τ' ἄνακτος
πατρὸς, ὃν δειλᾶς μερόπων γενέθλας
ῥύτορα πέμψε.

Χαῖρε χρυσάμπυξ ῥοδόπαχυ νύμφα,
πνεύματος νύμφα φυγόδεμνε θείου,
ὅς σε θαητὰν θεόπαιδα θῆκε.
παρθένον εὖσαν.

Χαῖρε δ' αὖ τὸν τοῦ βρεμέθοντος ἄστρον
φαιδρὸν, ἱμερτὸν, θαλερωπόν, ἀεὶ

κάλλιον

mè remotus à terra, volat.] *At tu, qui no-ratiarum hortum celebrem decerpere*] *quæ ratiarum fauore frueris,* & *poeta es*] *bene olo animo hoc munusculum suscipe.*

AD DEIPARAM VIRGINEM SA-LVTATIO

CARMINE SAPPHICO.

Hanc oden, quam Auctor ad nos miserat Græcam tantùm; a quodam nostræ ocietatis vertendum in latinum sermoem curauimus, seruata quantùm fieri otuit Auctoris ipsius odes sententia.

ODE.

NAta supremo Genitore Salue,
Secla cui parent superiq; Cines,
Qui freta & magna sola vasta terræ
Condidit vnus.
ius salue Genitrix pudica,
Quem pater lapsi miseratus Adæ
isit vt nostra saperet saluti
Vindice dextra.
ureo virgo radians decore.
iritus sancti sacrá Sponsa salue
sciam pressus thalami virilis
Te deus implet
rgidi salue pia Stella Ponti.
iubar tanto rutilans nitore

Tamque

κάλλιον κλεινᾶν ἀμφρύσσον αὐγᾶν
προσδόμου ἄως.
Χαῖρε τηλαυγὴς κρ' κόμι πόλι θείας,
ἃ δίκας λαμπρὸν φαέθον τ' ἔλκπης
ἄλιον κόσμῳ ἐνδοχέως λιπαυγᾶ
ἠελίοιο.
Χαῖρε δ' εὐῶπις μέγα δια μήνα,
παμφαῆς μήνα, δνοφερὸν ὀμίχλαν
ἃ λύεις ψυχᾶν, μόνε θοιασιν αἴγλαν
ἃ πρὶν ἔχοισα.
Χαῖρε δ' εὐερκὴς θαλίοι σ' ἀλωά,
ἄλσος εὐαδὲς, τέμενος τ' ἐρανόν.
ἔνθα παντάρχας βασιλεὺς φιλαδεῖ
ἐνδιάασθαι.
Χαῖρε θαυμαστὰ πόλις εὐρύχωρε,
θεοφιλὴς πόλις, πόδ' ἅματι τίρσιν
πᾶν ἔχει κρείων περιπότατον ἀνλάν
οὐρανιάνων.
Χαῖρε δ' ἱλασμοῦ θόμοιγε βωμέ,
θῦμ' ἀερπάζων θεὸν γνάθμ ἀμνόν,
ὃς μῦσος κόσμου, συγγενὰς τ' ἑ πειρὰς
ἅμαλι λῦσεν.
Χαῖρε τιμαλφὴς θυσιασα πασας,
συμφιὸς πασας πάνυ ααεπαπάθιο,
ὃς σὺγ' ἕρμοισι στεφάνωσε πᾶσαν
ἀστερόεσσαν.
Χαῖρε δ' ἂν τέιλαν κρίνον ἐν βάθοισι
λευκὸν, ἀλλάων προφέρεις δὲ κωράν.
πόσα συμβλάστα, ἃ πόσον τιδ' ἄνθος
ἁβρὸν ἀχέρδου.
Χαῖρε μοι κοχλὶς λιπαρὰ θεσσῶ,
ἃ κύδος πρῶκα ζαθέαν λαβοῖσα,
ἀστραπᾶς θείας ἀνεκὰς μολοῖσας,
μάργαρον αἰνόμ.
Χαῖρε καλλίστα ἱερᾶν πυλᾶων
θεοσκέλου

amque expetitum iacis, antecellas
Phoſphori vt aſtrum.
minus fulgens pudibunda virgo
uteo, ſalue, redimita Peplo
ola tu ſolem nitidum Themiſtæ
Parturis Eos
una diuina & nimium venuſta,
Qua poli vergunt radioſa, ſalue,
uce conſtanti tenebras repellens
Pectore cæco.
Hortulus Salue bene clauſus, hortus
Floridus, ſaltus ter amænus in quo
Ruſticabundus moderator orbis
Degere geſtit.
Ciuitas mira & ſpatioſa ſalue
Vrbs Dei multa redimita turre
Aula cæleſtis toties beata
Regia Diuum.
Ara aue cæli refugis parata
Hic Deo natus reperitur Agnus
Qui ſcelus mundi proprio madeſcens
Sanguine terſit
Salue honoratum Domini cubile,
Sponſi odoratus thalamus ſuperni,
Ille te nempe Æthereo monili
Vndique cinxit.
Lilium candens penitusque amicum
Vallium ſalue, reliquis Puellis
Purius tanto, tribulos vt ipſa
Lilia vincunt.
Concha cæleſtis, medicaminumque
Plena, aue dio grauidata rore,
Fulgetri cælo venientis inſtar
Inclyta gemma.
Porta præſtantiſſima Ianuarum,

Porta

θεσκέλου νηοῦ πύλα, ἂν περάσειε
οὔποτ' ἀνὴρ τοῖς βροτοῖς, ἀλλὰ πάντων
κοίρανος ἀνδρῶν.
Χαῖρέ μοι κλίμαξ ἀνάγουσ' ἐς αἶπος
οὐρανοῦ φῦλον ταχὺ πότμον ἀμόν,
ὥσκεν ἀλλακτὸν βιότοιο λάξιν
αἰὲν ἔχωμεν.
Χαῖρε δ' ἁ χρυσοῦς καθαρά τε κράνα,
ἃ βλύζεις ἅγιον θεοτερπὲς ὕδωρ,
ὠθαλεῖς κάπως ἱεραῖς ἐοχοῖσιν
ζωοχεῖς ἄρδων
Χαῖρε παντοίων χαρίτων μελιχρὸν
νᾶμα, παμπληθὲς βαθὺ χεῦμα δώρων
ἀγλαῶν πέμπον διὰ πάντα πόντον,
καὶ κατὰ γαῖαν.
Χαῖρε χρυσαυγὴς κυανῶπι φοῖνιξ,
ἃ θεωθείσας περίεσσι φύτλας,
ὅσον ἐν πτανοῖς ὑπέρεχεν ἄλλων
ὄρνις ἄνασσα.
Χαῖρ' ἔρος θνατῶν πολυῦθετε χοίνα
εὐσεβέων, πλάθει μακάρων τ' ἀλάνῃ
ἀλλ' ἔτι μᾶλλον γλυκερὸν μέλημα
κρέσσονι πάντων.
Ἀλλὰ τριλλίστα μελίφρων ἄνασσα
τὸν σέθεν μύσταν μεσάω μάκαιρα,
κείνου τὸν χριστοῦ θεόκλητον ἠδὲ
κλᾶρον ἅπαντα.

orta diuini Speciosa Templi,
orta aue nulli reserata præter
Cunctipotenti
cala aue cæli penetrans cacumen,
cala qua nostrum genus astra scandit.
ortis æternæ fruiturque vita
Iure perenni
ons aue argento similis, iugisque
Qua fluis pura recreatur vnda
mnium pastor, superasque cæli
irrigat aras.
Ielleum salue caput ac origo
ratiæ salue grauidum Perennis
opiæ cornu, pelagi solique
Area diues.
velut Phœnix variata salue,
u Deo gentes superas dicatas
rapetes inter volucres vt ales
Regia præstat
alue amor nostri generis, Piorum
audium, æterna patriæ voluptas
t magis longe Domino magisque
Pignus amicum
rgo iam clemens hera ter vocata
e tuum vatem foue, tuique
ilij serua sobolem redemptam
Qua patet orbis.

Ode

Ὠδὴ εἰς ἔπαινον τῆς μακαριωτάτης Μαρίας τῆς παρθένου. μέλει ἀντὶ σπαρτιακῷ γλυκωνείῳ, καὶ δωρίδι διαλέκτῳ οἷον τό. πάντων συννομε τῶν ἐμὸν ἢ διιυφθόγγον ἐμοὶ φέρου:

Οὐδ' ἔνθεν Σαλομὼν μέγας
ὁ ζάθεος χρέος οἱ τοκὰς
εὐχαῖς, πώποτ' ἀνάνατο.
πάνῃ δ' οὐ κενεῷ καλῶν
ἃ βλύζεις φρέατι, ἔχρ
ἀκαμψεῖς σέθεν υἱέος:
σεῦ τέχναις πολινίσσεται,
τὰν κεδνὰν χάριν ἄλειπεν
μάτηρ ἁγυγία παρθένος.
οὐ τόσος γεράων πόρε
τὶν κτίστωρ σέθεν εἵνεκα.
λαῶν εἵνεκα δ' αἰνυσαι
δωτινᾶν ῥόον ἀγλαόν.
τὸν δ' ἀμῖν ἐπιδεύσει
λῦσον, τῶν σύ γ' ἐκατ' ἔχεις.
Τυτθῷ φερβὲ τὸ λαγίταις
πόρσαινες σέο νηδύος
πολλοῖς μασὶν ἐπιξένον
κωρίζοντα νῖν ἔστρεφες.
ποι πνύουσα τῶν χρέος
ἐν ζοαῖς δολιχὸν δρόμον.
πυρσὸν παρθενικᾷ χερὶ,
οὐδὲν τὸν δύναται μόρος
ὄλλεν πάντα φλογώδεα
ἤνεγκας σέο κεύθεσιν.
ἀρὸν φλὸξ ἔλαθε χρόνον,

Ode in laudem Beatissimæ virginis Mariæ Carmine antipastico Glyconio, Quale est illud.

Illi mors grauis incubat.
Qui notus nimis omnibus.
Ignotus moritur sibi.

Ex Græco in Latinum versa.

NIl quondam Salomon potens,
Quod mater petiit pia,
btraxit famulans preci.
s quæ non vacuo bonis
cundas puteo parens,
on flectes genitum tuum?
er te gratia redditur;
Quam tot temporibus vetus
ater perdiderat prius,
on tantum tibi gratiæ
b te munera dat Deus.
b causam populi potens
umen muneris accipis
eddas pauperibus pia,
b quos plena manes bonis
egi pabula paruulo
radebas vteri prius
ultis mensibus hospiti.
uisti fragilem artubus
itæ commoda præparans
ursu multiplici viæ.
nem virginea manu,
Quem nullus valeat vigor
rorsus perdere feruidum.
rtasti latebris tuis.
lis lux latuit diu,

Quam

τᾶς οὕτω πεδίγειν θέμις.
τὰς λαρὸν φιάλᾳ μέλι
σεῦ χρυσᾶ χυθὲς ἄσθμοι
τοῦ γλυκασόντι περοίστερον,
οὐδ' ἶσ' ἄλλοτι κράγυον.
ἔνθεν δὴ φρένας ἀγνίσομ
ἁμῶν φωτὶ θεαρχικῷ,
αἴγλατ' ἀχλὺν ἐλαυνέτω.
χ' ἃ πίκραινεν ἁμαρτία
δεῦκος στέρνα καταβρέχει.

Εἰς τὴν ὑπαπαντὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.

Βάρβιτον θέσαι ποτὶ πατρὸς ἁμῖν
ἀφθίτω, κόρα κροτέοιμι τῷ σε,
παῖδά τε κλαιστὸν ψοφεράς ἄτερθε
μηδὲν λώβας.
Οὖλος ἐμβαλῶ χαλκὸν καὶ ὄλος
καρδίη μιμνάζων, καὶ ἑκάστου τ' ὄλος,
εἶλετ' ἀνθρώπου ῥέθος ἐνδύων σε
ματέρα κεδνάν.
τόνδε σοῦ κλαίστα λαχόντα λαθόντα
τὸ βρέφος μήπω γεγονὸς σεβίζει.
τοῖο δ' ἂν κλεΐδ, καλαδεῖ τ' ἐλευσῖν
πᾶσα χθόεθλα.
Παντὸς ἀντ' ἔθνεος δὲ ἄποινα τίσαι,
φράσσατ' ἀγνάστων σιμεὼν, παρστὰς
ἔντε ποθὸς βωμὸν, μέγα χάρμ' ἰαίνει
σὸν φρένα δῖαν.
Εὖχος ἀνακτῶν, μακάρων τε φῦλα,
ἃς περὶ ἄφαυστον θεὸς οὖθαρ εἷλξε.
δὸς χορὸν: ἀμῖν, λίτομαι ποτ' ἀθρεῖν
ἐνσεβεόντων.

Ἐν τῇ

...am quis tangere non queat.
...l tam dulce fuit tua
...sum fiale, supra
...dulcor valeat dari
...nec similis saphor.
...n purifica piè
...ntes igne Thearchico,
...c fulgor tenebras fuget.
...qua crimen amaricat
...lcor pectora compluat.

In præsentatione Seruatoris nostri Christi.

...Ra abaterno genitore nobis
Barbiton, quo te referam, tuùmque
...ilium virgo sine labe clausum
Integra in aluo.
...s è cælo veniens, & illic
...s adsistens, & vbique totus
...it humanos subiturus artus
Te sibi matrem.
...c tui claustris vteri latentem
...ditas nondum veneratur infans
...luius aduentum canit omnis ætas,
Sexus & omnis.
...pro toto datur orbe vas, hunc
...oscit ignotum Simeon, ad aram
...um prius sistis. tibi magna tangunt
Gaudia mentem.
...cus nostra, superaque gentis,
...s intactum Deus vber hausit.
...precor, nobis hilares piorum
Visere cætus,

In

Ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν ἁγίων παρθένων, ὕμνος ἐκ της λατινίδος γλώττης, εἰς τὴν ἑλληνίδα μεταφρασθείς.

Ἁγνᾶν ἰησοῦ παρθένων
στέμμ᾽ ὃ φύη τήνα κόρα.
ἅ χεραντι ἁ τίκτει μόνα
τὰς δ᾽ εὐμενὴς ἀρὰς δέκου.
Κρίνοις ὃς ἐν νιφαργέσιν
νέμῃ χορείαις παρθένων
γαμβρὸς πυκασθεὶς ἐκπρεπὴς
ἄποινα νύμφαις προσνέμων.
Ὅπα μόλοις χ᾽ ἡρωίδων
ἅμες βάδων σεμνὸς στατὸς
φοιτῇ, μέλος τ᾽ ἐγκώμιον
ὄμφα λιγαινῇ λειρίῳ.
Τὺ λισσόμεθα δαψιλὲς,
ἁμῶν πρόσαυξε ταῖς φρασὶν
τὰ λυγρὰ πάμπαν ἀγνοεῖν
διαφθοράων ἕλκεα.

Ἀσπάζεται τὸν ἀπόστολον Παῦλον, καὶ τὴν αὐτοῦ βοήθειαν ἐπικαλεῖται, ὃν καὶ μέτρῳ ἐπαινεῖν.

Χαῖρε κύδιστον φάος,
ἡλίου φαάντερον
πασέων ἐκκλησιῶν,
θεῖε Παῦλε ἀπόστολε,
Ἄστρον ἄκρον αἰθέρος,
ὃς καλῇν ἀμβρότου
δεῖξας αἴγλην ἔνθεον

ἐθνέων

efto Sanctarum Virginum Hymnus Ambrofij è Latino in Græcum verfus

fu corona virginum,
Quem Mater illa concipit,
Quæ fola virgo parturit,
Hæc vota clemens accipe
i pafcis inter lilia
eptus choreis virginum,
ponfus decorans gloria.
ponfifque reddens præmia.
ocúnque pergis, virgines
equuntur, atque laudibus
eft te canentes curfitant,
Hymnófque dulces perfonant.
eprecamur, largíus
Noftris adauge fenfibus,
Nefcire prorfus omnia
orruptionis vulnera.

itat Apoftolum Paulum, & ipfius auxilium implorat, quem etiam laudare ftatuit

Alue inclytum lumen
Sole ipfo clarius
mnium Ecclefiarum
Duce Paule Apoftole.
eu ftella excelfo in æthere
ali immortalis
ftendifti lucem

E Cæcis

ἐθνέων τυφλῷ γνόει.
γῆς δ' εἶς σταθμὸς ἔχων
ἄπος ἦλθες οὐρανῦ,
καὶ τὰ μὴ θνητῷ θέμις
ἐκφράσαι, θηήσαο
Ἀλλὰ τῷ σῷ προτρόπῳ,
σὺν πέτρῳ συνήμονι,
χεῖρα δὸς σεμνὴν μάκαρ,
οὐ πρόφρων τ' ἐφάπτεο,
Οὐ θέμις μὲν γάρ τινι,
σῆς ἀρωγῆς ἄμμορῳ
σὸν κλέος κηρυσσέμεν,
ὃ δ' ἀνυμνεῖν ἔργματα.
Συλλαβῦ δ' οὖν φαίδιμε,
καὶ μετ' ἦμαρ λοίσθιον
ἆξον εἰς θεῦ δόμον
τοὺς ποιήσας ἀγλαὸν
σῆς ἰδεῖν θεογνωσίης.

Ἄλλος τίς ὕμνος εἰς τὸν θεῖον Παῦλον ταρσέα τὸν ἀπόστολον, μέγαν χριστῦ ἀθλητὴν. καὶ κόσμου φωστῆρα λαμπρὸν.

νῦν δὲ χρυσόθε καὶ ἄλλη ἄφιλοι μελίτερ πὲς ἄεισμα,
Παύλου ὃ κηρύσσει θεσπεσίας ἀρετάς.

στροφ. α. κολ. ιε.

Ἀγάεμθ μοι πότνια πίστις ἀγκυόει
κάρτο σάρξ ἧκ τον καὶ δεῖξαι διώασιν
τε πράγμασιν, ἀνορέαις τε
παῖδες ἄνασσα σέθεν.

Cacis gentibus
rræ adhuc in statione positus
Super Olympi verticem raptus es
Et quæ homini non licet
Effari, fas tibi fuit cernere.
ge mihi supplici
Vna cum Petro tuo consorte
Da benignus dexteram ô Beate,
Placidus & accede,
c enim fas vlli
e tua destituto
Ire per tuas laudes,
Et celebrare ingentia facta.
les igitur ô heros
Et post diem supremum
Deductos in Dei domum
Fac nos fulgens
ere iubar cognitionis diuinæ.

---

ter hynmus in Diuinum Paulum Tharsensem Apostolum, magnum Christi pugilem & mundi lumen splendidum.

c Dilecti etiam placidũ non spernite carmen
uod Pauli laudes continet eximias.

Strophei. ver. 15.

Nnumeri ô veneranda fides illustres filij tui
Tuam irruptam potentiam ostenderunt atque virtutem
tis, animisque,
egina

Antistrophe Colon 9.

Sepulchralis enim antri linquens intrepido robore cauitatem opacam, inaccessam antea mortalibus, inclytam victoriæ viam ingressus est Dominus, manuque potenti miserum mortalium genus ex veteris draconis rapacibus malis eripuit, hostium fortem vim virtute domans.

Epodus. Colon 9.

Miraculum sanè omnisono [carminum] murmure celebrare suaue. Nos igitur Musarum currum victoriæ reportatorem altius à terra agitare aggressi [longè nos ab humo tollentes, grandia & sublimia canere] generosam Dirces Aquilam altiuolantem sequimur [Pindarum poetam Thebanum scilicet, qui verba grandia loquitur, & instar aquilæ sublimis, & longissimè

Ἀσπασμὸς εἰς τὴν παναγίαν θεομήτορα μέλει σαπφικῷ.

Prosperi Martinengi ad Beatis. Virginem Carmen Sapphicum.

Χαῖρέ μοι κυδρὰ θύγατερ κρατίστου
πατρὸς αἰώνων μεδέοντος ἄκρων.
οὐρανοῦ, γᾶς, καὶ πολιᾶς θαλάσσας
δαμιουργοῦ.

Χαῖρε σωτῆρος θεομῆτερ ἁγνὰ
θευφανεῦς τ' ἀληθᾶς, σοφίας τ' ἄνακτος
πατρὸς, ὃν δ' ἐλᾶς μερόπων γενέθλας
ῥύτορα πέμψε

Χαῖρε χρυσάμπυξ ῥοδόπαχυ νύμφα,
πνεύματος νύμφα φυγῷ σέμνε θεοῦ,
ὅς σε θαητὰν θεόπαιδα θῆκε.
παρθένον οὖσαν.

Χαῖρε δ' αὖ πόντου βρεμέθοντος ἄστρον
φαιδρὸν, ἱμερτὸν, θαλερωπόν, ἀδὺ

κάλιον

fimè remotus á terra, volat.] *At tu, qui nogratiarum hortum celebrem decerpere*] *quæ gratiarum fauore frueris, & poeta es*] *bene uolo animo hoc munusculum suscipe.*

AD DEIPARAM VIRGINEM SALVTATIO

CARMINE SAPPHICO.

Hanc oden, quam Auctor ad nos miserat Græcam tantùm; a quodam nostræ Societatis vertendum in latinum sermonem curauimus, seruata quantùm fieri potuit Auctoris ipsius odes sententia.

ODE.

Nata supremo Genitore Salue,
Secla cui parent superiq; Ciues,
Qui freta & magnæ sola vasta terræ
Condidit vnus.
Illius salue Genitrix pudica,
Quem pater lapsi miseratus Adæ
Misit vt nostra saperet salute
Vindice dextra.
Aureo virgo radiuns decore,
Spiritus sancti sacra Sponsa salue
Nesciam prorsus thalami viridis
Te deus implet
Turgidi salue pia stella Ponti.
Tu iubar tanto rutilans nitore

Tamque

κάλιον κλεινᾶν ἀμφρύσσον αὐγᾶν
προδρόμου ἕους.
Χαῖρε τηλαυγὴς κροκόπεπλε θεία,
ἃ δίκας λαμπρὸν φαέθον τ' ἔλκτες
ἄλιον κόσμῳ ῥοδόχρως λιπαυγῆ
ἠελκύσθα.
Χαῖρε δ' εὐῶπις μέγα δῖα μήνα,
παμφαὴς μήνα, δνοφερὸν ὀμίχλαν
ἃ λύεις ψυχᾶν, μόνε τοιοῦσαν αἴγλαν
οὐ πολ' ἔχοισα.
Χαῖρε δ' εὐεργὴς θαλέοισ' ἀλωά,
ἄλσος εὐαδὲς, τέμενος τ' ἐρανόν.
ἔνθα παντάρχας βασιλεὺς φιλαδεῖ
ἐνδιάαζε.
Χαῖρε θαυμαστὰ πόλις εὐρύχωρε,
θεοφιλὴς πόλις, τεὸ δ' ὄμματε τίρσι,
τὸν ἔχει κρειῶν περιπόθατον αὐλάν
οὐρανιώνων.
Χαῖρε δ' ἱλασμοῦ θεόμοιρε βωμὲ,
θῦμ' ἀερπάζων θεογνάτον ἀμνὸν,
ὃς μύσος κόσμου, συγεράς τ' ἐπειρὰς
ἅιματι λῦσεν.
Χαῖρε τιμαλφὴς θυσιαστὰ πάσας,
νυμφίου παστὰς παννυχίας πάθοιο,
ὃς σεγ' ἔρμοισι στεφάνωσε πᾶσαν
ἀστρόεσσαν.
Χαῖρε δ' ἂν στεῖλαν κρίνον ἐν βάθοισι
λευκὸν, ἀλλάων προφέρεις δὲ κωράν.
τόσσα συμβλάσταν, ἐς πόσον τί δ' ἄνθος
ἁβρὸν ἀχέρδου.
Χαῖρε μοι κοχλὶς λιπαρὰ θεσιῶ,
ἃ κύεις πρῶκα ζαθέαν λαβοῖσα,
ἀστραπᾶς θείας ἀνεγὰς μολοῖσας,
μάργαρον αἰνόμ.
Χαῖρε καλλίστα ἱερᾶν πυλάων

..nique expetitum iacis, antecellas
Phosphori vt astrum.
..minus fulgens pudibunda virgo
..uteo, salue, redimita Peplo
..ola tu solem nitidum Themistæ
Parturis Eos
Luna diuina & nimium venusta,
Qua poli vergunt radiosa, salue,
Luce constanti tenebras repellens
Pectore cæco.
Hortulus Salue bene clausus, hortus
Floridus, saltus ter amœnus in quo
Rusticabundus moderator orbis
Degere gestit.
Ciuitas mira & spatiosa salue
Vrbs Dei multa redimita turre
Aula cælestis toties beata
Regia Diuum.
Ara aue cæli refugis parata
Hic Deo natus reperitur Agnus
Qui scelus mundi proprio madescens
Sanguine tersit
Salue honoratum Domini cubile,
Sponsi odoratus thalamus superni,
Ille te nempe Æthereo monili
Vndique cinxit.
Lilium candens penitusque amicum
Vallium salue, reliquis Puellis
Purius tanto, tribulos vt ipsa
Lilia vincunt.
Concha cælestis, medicaminumque
Plena, aue dio grauidata rore,
Fulgetri cælo venientis instar
Inclyta gemma.
Porta præstantissima Ianuarum,

θεοκέλου νήσου πύλα, ἃν πέρασεν
οὔποτ' ἀνὴρ τὸς βροτὸς, ἀλλ' ὁ πάντων
κοίρανος ἀνδρῶν.
Χαῖρέ μοι κλέμμαξ ἀνάγαιος ἐς αἶπος
οὐρανοῦ φῦλον ταχύποτμον ἀμόν,
ὅσκεν ἀλλήλων βιοτοῖο λάξιν
ἀιὲν ἔχωμεν.
Χαῖρε δ' ἃ χρανὸς καθαρά τε κράνα,
ἃ βλύζεις ἁγιὸν θεοτερπὲς ὕδωρ,
ὑπαλέας κάπως ἱερεῖς ἐξόχου
Συνεχὲς ἄεδον
Χαῖρε παντοίων χαρίτων μελιχρὸν
νᾶμα, παμπληθὲς βαθὺ χεῦμα δώρων
ἀγλαῶν πέμπον διὰ πᾶντα πόντον,
καὶ κατὰ γαῖαν.
Χαῖρε χρυσαυγὴς κυανῶπι φοῖνιξ,
ἃ θεωθείσας πέλεσι φύτλας,
ὅσον ἐν πτανοῖς ὑπέρεχεν ἄλλων
ὄρνις ἄνασσα.
Χαῖρ' ἔρνος θναλῶν πολύθυτε φοίνα
εὐσεβέων, πλήθει μακάρων τ' ἀλανῆ
ἀλλ' ἔτι μᾶλλον γλυκερὸν μελίμεο
κρέσσονι πάντων.
Ἀλλὰ τριλλίστα μελίφρων ἄνασσα
τὸν σέθεν μύσταν μεσάω μάκαιρα,
κρίνον τὸν χριστοῦ θεόκλητον ἠοῦ
κλᾶρον ἄπαντα.

rta diuini Speciosa Templi,
rta aue nulli reserata præter
Cunctipotenti
ala aue cæli penetrans cacumen,
ala qua nostrum genus astra scandit.
ortis æternæ fruiturque vita
Iure perenni
ons aue argento similis, iugisque
Qua fluis pura recreatur vnda
mnium pastor, superasque cæli
irrigat aras.
Melleum salue caput ac origo
Gratiæ salue grauidum Peremis
Copiæ cornu, pelagi solique
Area diues.
O velut Phœnix variata salue,
Tu Deo gentes superas dicatas
Præpetes inter volucres vt ales
Regia præstat
Salue amor nostri generis, Piorum
Gaudium, æterna patriæ voluptas
At magis longe Domino magisque
Pignus amicum
Ergo iam clemens hera ter vocata
Me tuum vatem refoue, tuique
Filij serua sobolem redemptam
Qua patet orbis.

Ode

Ωδὴ εἰς ἔπαινον τῆς μακαριωτάτης Μαρίας τῆς παρθένου. μέλει ἀντὶ σαπφικῷ γλυκωνέῳ, καὶ δωρίδι διαλέκτῳ οἷον τό. πάντων σύννομε τῶν ἐμὸν ἡ διίυφθογγον ἐμοὶ φέρου:

Οὐδ' ἔνθ' ὁ Σαλομὼν μέγας
ὁ ζάθεος χρέος οἱ τοκὰς
εὐχαῖς, πώποτ' ἀνάνατο.
πύνη δ' οὐ κενεῷ καλῶν
ἃ βλύζεις φρέατι, ἐχρ
ὑκαμψεῖς σέθεν ἥέος:
σεῦ τέχναις πολινίσσεται,
τὰν κεδνὰν χάριν ὤλεσεν
μάτηρ ὠγυγία πάρος.
οὐ τόσος γεράων πόρε
τὶν κτίστωρ σέθεν εἵνεκα.
λαῶν εἵνεκα δ' ἄινυσαι
δυνατᾶν ῥόον ἀγλαόν.
τὸν δ' ἀμὶν ἐπιδεύσεῖ
λῦσον, τῶ σύ γ' ἕκατ' ἔχεις.
Τυτθῷ φερβὲ τὸ λαγίτᾳ
πόρσαινες σέο νηδύος
πολλοῖς μαστὶν ἐπιξένῳ
κορίζοντα νῖν ἔτρεφες.
πνύουσα τῷ χρέος
ἐν ζοᾶς δολιχῷ δρόμῳ.
πυρσὸν παρθενικᾷ χερί,
οὐδὲν τὸν δύναται μόρος
ὄλλον πάντῃ φλογώδεα
ἤνεικας σέο κεύθεσιν.
δαρὸν φλὸξ ἔλαθε χρόνον,

τᾶς

Ode in laudem Beatissimæ virginis Mariæ Carmine antipastico Glyconio, Quale est illud.

Illi mors grauis incubat.
Qui notus nimis omnibus.
Ignotus moritur sibi.

Ex Græco in Latinum versa.

NIl quondam Salomon potens,
Quod mater petijt pia,
Subtraxit famulans preci.
Tu quæ non vacuo bonis
Exundas puteo parens,
Non flectes genitum tuum?
Per te gratia redditur,
Quam tot temporibus vetus
Mater perdiderat prius.
Non tantum tibi gratiæ
Ob te munera dat Deus.
Ob causam populi potens
Flumen muneris accipis
Reddas pauperibus pia,
Ob quos plena manes bonis
Regi pabula paruulo
Tradebas vteri prius
Multis mensibus hospiti.
Fouisti fragilem artubus
Vita commoda præparans
Cursu multiplici viæ.
Ignem virginea manu,
Quem nullus valeat vigor
Prorsus perdere feruidum.
Portasti latebris tuis.
Talis lux latuit diu,

πᾶς οὕτω πεδίγειν θέμις.
τὼς λαρὸν φιάλᾳ μέλι
σεῦ χρυσέᾳ χυθὲς ὥστε μοι
τῷ γλυκάζοντι περοίστερον,
οὐδ' ἴσ' ἄλλοτι κράγυον.
ἔνθεν δὴ φρένας ἄγνισον
ἁμῶν φωτὶ θεαρχικῷ,
ἄιγλατ' ἀχλὺν ἐλαυνέτω.
χ' ἃ πίκραινεν ἁμαρτία
δεῦκος στέρνα καταβρέχοι.

Εἰς τὴν ὑπαπαντὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.

Βάρβιτον θέσαι ποτὶ πατρὸς ἁμῖν
ἀφθίτω, κόρα κροτέοιμι τᾷ σε,
παῖδά τε κλαιστὸν ψοφεράς ἄτερθε
μηδὲν λώβας.
Οὖλος ὠκβαλοῦ καλὰν καὶ ὅλος
κᾶδι μιμνάζων, καὶ ἑκάστου τ' ὅλος,
εἶλετ' ἀνθρώπου ῥέθος ἐνδύων σε
ματέρα κεδνάν.
τόνδε σεῦ κλαίστρᾳ λαχόντων λαθόντα
τὸ βρέφος μήπω γεγονὸς σεβίζει.
τοῖο δ' ἂν κλείει, καλὰ δεῖ τ' ἐλευσῖν
πᾶσα γρόεθλα.
Παντες ἀντ' ἔθνευς δ' ἄποινα τίσαν,
φρίασκ' τ' ἄγνας τῶν σιμεὼν, παρστὰς
ἐν τε ναοῦ βωμὸν, μέγα χάρμ' ἰαίνει
σὸν φρένα δίαν.
Εὔχος ἀνάκτων, μακαρώντε φύλων,
ἃς περ ἄφαυστον ἧτος ὕδαρ εἷλξε.
δὸς χοροῦ· ἁμῖν, λίτομαι ποτ' ἀθρεῖν
ἐνσεβεόντων.

Ἐν τῇ

am quis tangere non queat.
tam dulce fuit tua
súm fialæ, supra
dulcor valeat dari
nec similis saphor.
in purifica piè
ntes igne Thearchico,
nc fulgor tenebras fuget.
quæ crimen amaricat
ulcor pectora compluat.

In præsentatione Seruatoris nostri Christi.

ORa abæterno genitore nobis
Barbiton, quo te referam, tuùmque
Filium virgo sine labe clausum
Integra in aluo.
Totus è cælo veniens, & illic
Totus adsistens, & vbique totus
Legit humanos subiturus artus
Te sibi matrem.
Hunc tui claustris vteri latentem
Editus nondum veneratur infans
Huius aduentum canit omnis ætas,
Sexus & omnis.
Ipse pro toto datur orbe vas, hunc
Noscit ignotum Simeon, ad aram
Cum prius sistis. tibi magna tangunt
Gaudia mentem.
O decus nostræ, superæque gentis,
Cuius intactum Deus vber hausit,
Da, precor, nobis hilares piorum
Visere cœtus,

In

Ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν ἁγίων παρθένων, ὕμνος ἐκ τῆς λατινίδος γλώττης, εἰς τὴν ἑλληνίδα μεταφρασθείς.

Ἁγνᾶν ἰησοῦ παρθένων
στέμμ' ὁ φὺς τήνα κόρα.
ἄχραντος ἃ τίκτει μόνα
τὰς δ' εὐμενὴς ἀρὰς δέχου.
Κρίνοις ὃς ἐν νιφαργέσιν
νέμῃ χορείαις παρθένων
γαμβρὸς πυκασθεὶς ἐκπρεπὴς
ἄποινα νύμφαις προσνέμων.
Ὅπα μόλοις χ' ἡρωΐδων
ἅμες βάδων σεμνὸς στατὸς
φοιτῇ, μέλος τ' ἐγκώμιον
ὅμφα λιγαινὲ λειρίω.
Τὺ λισσόμεσθα δαψιλὲς,
ἁμῶν πρόσαυξε ταῖς φρασὶν
τὰ λυγρὰ πάμπαν ἀγνοεῖν
διαφθοράων ἕλκεα.

Ἀσπάζεται τὸν ἀπόστολον Παῦλον, καὶ τὴν αὐτοῦ βοήθειαν ἐπικαλεῖται, ὃν καὶ μέτρῳ ἐπαινεῖν.

Χαῖρε κύδιστον φάος,
ἡλίου φαάντερον
πασέων ἐκκλησιῶν,
Θεῖε Παῦλε ἀπόστολε,
Ἄστρον ἄκρον αἰθέρος,
ὃς βαλὼν ἐς ἀμβρότου
δεῖξας αἴγλην ἔνθεον

ἐθνέων

In festo Sanctarum Virginum Hymnus Ambrosij è Latino in Græcum versus

IEsu corona virginum,
Quem Mater illa concipit,
Quæ sola virgo parturit,
Hæc vota clemens accipe
Qui pascis inter lilia
Septus choreis virginum,
Sponsus decorans gloria.
Sponsisque reddens præmia.
Quocunque pergis, virgines
Sequuntur, atque laudibus
Post te canentes cursitant,
Hymnósque dulces personant.
deprecamur, largius
Nostris adauge sensibus,
Nescire prorsus omnia
Corruptionis vulnera.

utat Apostolum Paulum, & ipsius auxilium implorat, quem etiam laudare statuit

Alue inclytum lumen
Sole ipso clarius
mnium Ecclesiarum
iue Paule Apostole.
u stella excelso in æthere
eli immortalis
tendisti lucem

Cacis gentibus
æ adhuc in statione positus
uper Olympi verticem raptus es
Et quæ homini non licet
Effari, fas tibi fuit cernere.
e mihi supplici
Vna cum Petro tuo consorte
Da benignus dexteram ô Beate,
Placidus & accede,
c enim fas vlli
e tua destituto
Ire per tuas laudes,
Et celebrare ingentia facta.
les igitur ô heros
Et post diem supremum
Deductos in Dei domum
Fac nos fulgens
cere iubar cognitionis diuinæ.

---

ter hynmus in Diuinum Paulum Thar fensem Apostolum, magnum Christi pugilem & mundi lumen splendidum.

oc Dilecti etiam placidũ non sperni te carmen
Quod Pauli laudes continet eximias.

Strophei. ver. 15.

Nnumeri ô veneranda fides illustres filij tui
Tuam irruptam potentiam ostenderunt atque virtutem
ctis, animisque,
Regina

καὶ γὰρ μέρος ἀσυφέλικτον,
λῆμα τ᾽ ἔκπαγλον τὸ πον
ἰδίοις ἐνστάξας ἤθοις
μᾶτερ ἀριστοτόκε.
τῶν πολέας στρατὸς εἶδεν
δουλωσύναν προφυγὼν
πόντον περάσας δι᾽ ἐρυθρὸν
ἴχνεσιν ἀναλέοις
παρ καλὰν ἄπειρον, ἂν
δῖκεν ὕψιστος θεὸς
ξυνήρατον θάλλοισαν οἰκεῖν

ἀντίστρ. κῶλ. ιε.

Πολὺ πλεῦνες δ᾽ ἂν τ᾽ ἐγένοντο φανέντος
ἐν ἑορταῖς σωτῆρος αἰώνων μεγάλου.
γόνου πατρὸς οὐρανίδαο,
τον τέλε παρθένης ἀδ-
μῆς ἐν σολυμεῖσιν ἐναύλοις.
τῶν μὲν ἄλλοι μάρτυρες ἀ-
σχεκίας πιστοὶ κλέονται,
πειθόμενοι μέ τα
ἀργαλέαις ἀμυχαῖσιν,
αἰθομένῳ τε πυρί.
ἄλλοι καλὰ μυρία τεῦξαν
πράξεσιν, ἠδὲ λόγοις.
πᾶσι δ᾽ οὐλύμπου οἴομαι
χρύσεοι τηλαυγέοιν
ἐστεμμένοις ὅρμοις ἄεθλον.

ippe robur inconcussum,
nirandumque sensum tuum
orijs instillasti natis
imæ prolis mater,
iorum complures exercitus ille vidit,
i seruitutem euasit,
rexitque per mare rubrum
cis vestigijs
formosam continentem, quam
dit eis supremus Deus
nænam, florentémque ad habitandam

Antistrophe vers. 15.

Multo plures verò postmodum nati sunt ap-
parente
ter mortales saluatore sæculorum magno,
lio cælestis patris,
uem peperit virgo nulli domita
Solymorum mapalijs
uorum quidem alij testes
ritatis fideles celebrantur
opulati membra
nmanibus laniatibus,
rdentique igne,
llij innumerabilia honesta gesserunt
actis atque dictis.
mnibus autem Olympi domicilia
Aurea longe fulgentibus his
unt præmium redimitis monilibus

Ἐπῳδ. κώλ. ιδ.

Ἔνδ' ἀθλοφόροις μάλ' ἀρίζαλος φλέγει
τοῖσδ', ἅθ' ἑωσφόρος αἴθων,
ταρσέος παύλου μῆτις,
τὸν ποκ' ἔτικτε καλὸν
παῖδα μάτηρ κλεινοτάτα
παρὰ κύδνου χευμάσιν.
οὐδὲ γάρ πω παγκρατὲς τεὸν
τόσσον ἀμφανὲς σθένος ἄλ-
λος ἀνήρ, οὐδ' ἂν γνωὰ,
οὐ φυὰν θείαν τε, καὶ οὐρανίαν
τᾶς βαθυστέρνου χθονὸς ἐν γυάλοισιν
τόσσα τεκμέρει χυθεὶς
ταῖς γ' ἀρετᾶν κορυφαῖς,
ὡς θάλος σεμνὸν σέο παῦλος ἀμύμων

στροφ. β. κώλ. ιε.

Θεράπων χριστοῦ μέγας ἀλλὰ μάκαιρα
ἐργμάτων καλῶν ἀγακλεὰ ταμία,
θεοῖο πολυμναστὶς ἐραννά,
ἱεμέρᾳ κελαδεῖν
νῦν μοι κλέος οὐρανόμακες
τοῦδε παρσταίης, λίτομαι,
παλάμᾳ γὰρ ζωὸ τεᾷ θαλ-
λων φρασὶν ἀγαθέοις
εἰς χάριν ἦλθεν ἄνακτος,
ὅς τε φανεὶς καθ' ὁδὸν
αὐγαῖς ἀπενόσφισεν ὄσσων
οἷ, ἵνα φέγγος ἴδοι.

ἀντίστροφ.

Epodos verſ. 14.

Porro inter palmiferos hoſce pugiles admo-
dum inſignis fulget,
eu lucifer ardens,
rſenſis mens Pauli
Quem olim peperit formoſum
ierum mater præclariſſima
pud Cydni fluenta,
eque enim vnquam tuum præpotens
obur tantopere declarauit alter
r, nec item mulier,
ec indolem diuinam, atque cæleſtem
Quiſpiam in telluris oris fuſus latobinu prædita
antum indicat
rtutum faſtigijs,
Quantum tuum venerabile germen Paulus e-
gregius.

Stroph. 2. verſ. 15.

CHriſti cultor magnus; ſed tu ò beata
Honeſtorum operum auſpex præclara
ei pronuba amabilis.
apienti celebrare
unc mihi huius ſublime decus,
t faueas precor,
ua enim ope, conſilióque florens
nſibus diuinis
gratiam peruenit Regis,
Quicis apparens in via
culorum lumina ademit,
t lucem videret

ἀδὺ θαητὸν θεοῦ
τοῦ πρὶν ἐκνεύσας νέφευς
ἀγνωσίας ψυχοφθόροιο.

ἀντίστροφ. κῶλ. ιέ.

Ὅτε γὰρ χθονὸς μόλεν ἄθεα σωτὴρ
ὁ εὐρυκόλπου λύτρον ἀνθρώποις θανάτου
φέρων ἀκεσίμβροτον οἰκτροῖς,
δὴ τότε θεῖος ἄναξ
ἐξείλετο ἱερὸν ὅμιλον,
τοὺς ποτὶ στάζων γλυκερὸν
ὀπέων νέκταρ δίδαξεν
θεσπεσίῳ στόματι,
πέμψε τ' ἐπ' ἄκτιτα φῦλα,
ἀφθορίαν βιοτᾶς
καρύσσεμεν, ἀεναόν τε
κῦδος ἀνακτορίας.
τᾶς ἀλαθείας δ' ἐδὲν,
καὶ θεόκτιστον γέρας
ὔπω τέκ' ἔγνω Παῦλος ἠδέων.

Ἐπῳδ. κῶλ. ιδ.

Ἀλλ' ὡς ἐν Ὄλυμπον ἔβα πατρὸς δόμον
Ἀμὲν ἀγλόης θεὸς ἠὸς
ἀγκομίζων σκᾶπτον ἀρχᾶς
ὀρόγιον σφετέρας
ἀγίναν ἐκλύσας βροτέαν
ἀΐδα λυγρᾶν πυ·ᾶν,
τ' πημάτων τ' αἰνῶν ὀλέθρου,
ἆμος αἱ κὸν ζαμεθῦ
μεγάλᾳ ἐκ. ἄνοσι

ἀλαθὴν

Suauem, mirabilemque Dei
Emersus ex pristina nebula
Ignorantiæ, animis perniciosa.

Antistr. vers. 15.

QVando enim ad terræ sinuosæ descendit habitacula Saluator
Redemptionem hominibus mortis
Ferens salutiferam miserandis,
Tum vero diuinus Rex
Delegit pulchrum cætum,
Quos instillando dulce
Verborum nectar docuit
Sacrato ore
Delegauitque ad ignotas nationes,
Vt in corruptionem vitæ
Perennemque regni gloriam
Prædicarent.
At veritatis viam
Diuinitusque conditum munus
Nondum tum norat Paulus pubescens,

Epod. vers. 14.

ATpost quam ad Olympum conscendit patris domum
Vnigenitus Dei filius,
Vt caperet sceptrum proprij
Antiquum imperij,
Humano genere liberato
Ab Orci tristibus portis,
Et grauibus exitij cladibus,
Tum iuuenem ferocem
Increpatione valida audaciam frangente,

ἀλαὸν πλάξας ἑ. ά ιοσεκίαρ.
ἔνθα δ' εἰς αὐλὰν κυανάν[υγος αἴθρας,
οἶκον ὄλβιςον θεῦ,
τὸμ ταχυπτεὶ ἄγων
ἐκ διδάσκησεν θεολαμπέα δόξαν.

ςροφ. γ. κώλ. ιέ.

Σοφίας μυςήρια τ' ἔνθεα χεῖζας
ἄνθεις εἰς ὕδας περῆκεν γηγθυίων
βροτῶν πολυδαίδαλον ἕδραν,
ἄγγελον ὀρθὸν ἀλα-
θείας σοφαρώτατον ἔρκος,
ὠρανοῦ μύςαν ὕπατον,
χάριτος κάρυκα θείας,
χρύσεον ἄγγος ἀπάν-
τεσσι θεβισμένον ἐσλοῖς
εὔσιτον ὠκὺ βέλος
φοινικορόδοισι τεθαλὸς
ἄνθεσιν ἁβρὸν ἔαρ,
ρεῖθρον ἀμβλύζον πόμα
θεῖον ἀμψυχον κίαρ
θνατῶν, θεόφθογγον προφάταν.

ἀντίςρ. κώλ. ιέ.

Χίλυ νῦν τόσσον σ' ἐθέλοιμι γῆρυσαι
διὰ φανάεσσαν, ὡς ἂν πᾶσι σάφα
λέγοι μὲν ὅ σ' ἄνυσε καλὰ,
χ' ὦ πόσα λυγρὰ πάθεν
ψυχᾷ ταλασίφρονι μοχθίων,

ἐκ τεγᾶς

Corde cæcum percellens euocauit
Atque ad aulam cæruleo conuexo nitentis ætheris
Domum beatissimam Dei.
Citó credentem ducens
Edocuit gloriam diuino fulgore micantem.

Stroph. 3. vers. 15.

Diuinisque mysteriis sapientiæ oraculo traditis,
Rursum ad solum ipsum destinauit terrigenarum
Hominum Dædalam sedem.
Nuncium rectum veritatis,
Validissimum propugnaculum,
Cæli mystam summum,
Diuinæ præconem gratiæ,
Aureum vas cunctis
Refertum bonis.
A Deo vibratum velox telum.
Puniceis rosis vernans
Molle ver
Fluentum manans potum
Diuinum recreans cor
Mortalium, diuiniloquum doctorem.

Antistr. vers. 15

Chely dia nunc tantum te velim fieri
Sonoram, vt omnibus clarè
Dicere possemus quæcumque gessit honesta,
Et quæ acerba pertulit
Animo tolerante laborans

ἔν τε γᾷ, πόντου τε πλανὶ
πάλιν εἰς θνατοὺς προπεμφθεὶς
οὐρανόφοιτος ἀνήρ.
τοὺς δ' ἐπέτελλεν ἀέθλους
ὧ θεράποντι σοφῷ
ὑψίστου ὑψιμέδοντος
υἱὸς ἄνακτος ἄναξ
ὡς κατωργάζων νέον
ἀφθίτου ζωᾶς φάος
πότμου βίαν λύσαιτ' ἀτειρῆ.

Επωδ. κῶλ. ιδ.

Ἤτοι ποθέων ὅγ' ἐφετμαῖς κραινέμεν
κράντορος ἀθανάτοιο,
φαινέμεν πάντεσσι λαοῖς
δῶρα θεοπρεπέα,
φάρμακον ζοαρκὲς ἀδευ-
κέος ἄτας ἄρξαν.
ἄμβροτον θάλοισαν ἄσαν,
ἀπλέτου τ' ὄλβον χάεντος.
τὰ πατὴρ πειθανίᾳ
νεῦσεν ἐκ πρώτας γενεᾶς παλαχᾶς
καλλιπεῖν δὲ φράζεν ἀγάλματα φροῦδα.
καὶ θεὸν ζῶντ' ἀμφέπειν.
μυρία δ' ἀγάθεος
ἔθνε' ἀγγέλλων, τάδε νίσετο κᾶρυξ.

στροφ. λ. κῶλ. ιέ.

Τίδ' ἀναγκαίαις στόμα πάντα δυναίτο.
ὅσσα φῦλα κραιπνὸς ἀνθρώπων ἀθέων
μετῆλθε, καὶ ἄστεα λαῶν-

στόκελα

nque terræ & ponti plaga.
Rursus ad mortales emissus
Cæliuagus vir,
Hæc illi mandauit certamina
uo sapienti famulo
n superis regnantis celso throno mixt
ilius Regis Rex,
t illuminans nouum
ncorruptæ vitæ lumen
iolentiam mortis destrueret indomitam.

Epod.verſ. 14

um ergo cuperet hic mandata peragere
Regis immortalis
Manifestare cunctis populis
Augusta Dei dona,
rsus est, vitale remedium
cilicet amaræ cladis,
erpetuóque florentem iuuentam,
t immensas diuitias gratiæ.
Quæ pater obedienti, atque morigeræ
nnuit generationi à prima rerum origine.
eserere autem iubebat futilia simulacra,
t Deum viuentem colere.
numeráſque admirandus
enunciando talia peragrabat gentes præco.

Stroph.4.verſ. 15.

Vod nam vero os enarrare queat omnes,
Quas pernix accesserit prouincias im-
rum hominum
pulorumque oppida, carentium Deo,

Diuina

θέσκελα δῶρα φέρων
ἐνάγγελος ἱεροφάντας
τίς δ' ἐν κινδυνώους ἐνέποι,
καμάτων τ' ἔναθλον ἱδρῶ;
πρῶτα δάμασκε πρὸς
τοῦ στράτος ἀγάσατ' ὀμφὰν
δέσποτιν, ἔπειτα πόλις
ἐνδείελος ἀβραμιδάων,
οὐδὲ κίλισσαο ἐᾶς
περιφιλῆ μαιεύτριαν
τάρσον ἄμειψε βοᾶς.
σὺ δ' ἄστυ περάτας ἀγαυόν.

ἀντίστρ. κώλ. ιέ.

Τόκα δ' ἄζεαξ θεὸν αἰὲν ἐόντα
τᾶς ἀλικλύστοιο κύπρου πεῖσε γόνους
ἔπεισε δὲ τλαπολέμοιο
νᾶσον ὁμοῦ τρίπολιν.
ἐκ δ' ἄργεος ἀνὸς ἀναιδῆ
σεῦεν ἀνήσας Δαναοῦ
πόλιος δίσφαμον ἥρων.
ἀῤῥαβίας δὲ μολὼν
φέγγος ἀλαθὲς ἄνοιγεν
ἐν Λαπίοισι βροτοῖς.
δυσπάρθενον ἐξ ἐφέσοιο
ἀγροτέραν ἔλασεν
σὺν βελέμνοις ἄρτεμιν.
καὶ κρόνου φαισιμβρότου
ἐν κρησὶ παῖδ' αἰσῶσεν αἰδᾷ

ἐπῳδ.

Diuina dona ferens,
Faustáque nuncia sacer interpres?
Quis itidem pericula explicet,
Laborumque honestorum sudorem?
Primum ô Damasce tuus
Exercitus huius sacram vocem admiratus est
Deinde sublimis,
Ciuitas Abrahamidarum,
Neque Cilissam Tarsum
Altricem dilectam
Sua destituit voce,
Nec vrbem Pirenes illustrem.

Antistr.vers. 15.

TVm vero venerari Deum semper vigentem
Mari perfusæ Cypri persuasit prolem,
Persuasit quoque Tlepolemi insulam,
Tribus vrbibus insignem,
Idemque ex Argo eiecit impudicam,
Ciuitate Danai, pristinus sedibus euertens,
Infamemque Iunonem.
Arabiásque profectus
Patefecit verum lumen
Hominibus indigenis,
Improbam virginem ex Epheso
Venatricem depulit
Cum suis spiculis Dianam.
Tum Saturni filium apud Cretas
Homines collustrante voce euanidum reddidit,
& aboleuit.

Epod.

ἐπῳδ. κῶλ. ιδ.

Πατρὸς δὲ θεοῦ μερόπων δὲ ῥητῆρ' ἀγνόν
νάστε φερέσβιον υἱόν
καὶ σύροις ξυνώσειν ἄλκαρ
λευγαλέοιο μόρου.
οὐδὲ μυσοὺς ἀγγελίας
λίπε φαιδρᾶς ἀμμόρους
οὐδὲ τρῶας χαλκοχάρμας.
τοσάκις λυδῶν πόλιας
χρυσέῳ γλώσσας ξίφει
εἷλε, φοινίκων τε κλυτὰς ἀγοράς
τοῖς δ' ἅμ' ἑλλάνων καὶ κόμπον ἔλεγξεν,
ὅς τ' ἐρεχθεῖος γόνων,
ἀλεμάτου σοφίας,
τοῖς φρόνιμ δείξας παναληθέα δίαν.

στροφ. ε. κῶλ. ιε.

Χάριτες θεῖαι δ' ἔτι πολλαὶ ἐκύρσαν
εὐκλέες νᾶσοι πόνῳ φωτὸς ζαθέου.
ἐλαιόφυλλος μιτυλάνα,
καὶ Σάμος, ἰδὲ τροφὸς
λύγδων πάρος. εὐτιμβρά τε
χαλκὶς, αἴγινά τ' ἀγλαὰ,
Σαλαμὶς, δᾶλος θ' ἁλιπλήξ.
εἰς πύματόν τε θέναρ
μέσφα, καὶ ἀκραγάδερα
ἔνπεσιν οὐρανίοις
λατρείαν ἐπείχετ' ἀμαυρῶν

ἀλύωθεον,

Epod.verſ. 14.

DEi verò patris filium, mortalium liberatorem ſanctum
troduxit ad eos vitam ferentem.
Quin Syris communicauit
mara mortis remedium:
eque Myſos nuncij læti
liquit expertes
ec Troas armis gaudentes,
unc etiam Lydorum vrbes
ureo gladio linguæ
pit, Phœnicumque claras cateruas
ariter etiam cum his Græcorum faſtum coarguit
tque Erechthei filiorum,
anis ſapientiæ,
oſtquam ſcilicet eis oſtendit veram prudentiā.

Stroph.5. verſ.15.

DIuinam gratiam præterea multæ adeptæ ſunt
obiles inſulæ labore huius diuini viri,
leis conſita Mitylena,
t Samus atque altrix
Marmorum Paros, beneque culta
ubœa, æginaque clara,
alamis quoque, & maris fluctibus verberata Delos.
Ad extremam quoque oram
ſque vltimos Gades
Cum armis cæleſtibus
Ad cultum properauit abolendum,
Impium,

δἰόθεν, ἤδ' ἄθεμιν,
καὶ καταλέξας θεῶ
τὰν δὲ δάμων ἄστα
ῥώμαν ἀνάστασιν νίας εἰς αὖθις.

ἀντίστρ. κῶλ. ιε.

Βραχὺς ἀνθρώπων λόγος ὡς τί διελθεῖν
ὅσα ῥωμαίων ἑκατ' εὐρυσθενέων
πονήματα καρτερὸς ἄμμορ,
ὅσα τ' ἄλασε πάθεν
σωτήριον ὄλβον ὑφαίνων
καρτεραίχμαις ἀγαμύστην,
ἀθετὰν εἴδωλα κῦφα,
πᾶν τε σέβασμ' ἀσεβὲς,
τὸν βασιλῆα θεάνδρον
οὐρανιδᾶν πρύτανιν
χριστὸν μέγαν ὀλβιοδώταν
πᾶσι πρὸς κελαδέων.
ὃς θ' ὑπὲρ θνατῶν θανὼν
λοιγὸν ἄλαλκε βαρὺν
τοῦ πατρὸς υἱοῦ θεὸς κρατίστου.

ἐπῳδ. κῶλ. ιδ.

Πιστοὶς μερόπων. τί δὲ τὸν λαϊστόσιν
πεῖρας ἀπίστολον ἄκρον
εἰς θεοῦ σταθμοὺς πόρευσιν
οὐράνιον τε γένος,
ἀμπνοὰν μόχθων μαλερῶν,
στέφανον τ' ἐξαίρετον

ἀνταμιλλᾶν

mpium, atque nefandum,
Hisce demum Deo conciliatis
Populorum oppidis,
Ad Reginam Romam rursus tetendit,

Antistr. vers.15.

Breuis est humanus sermo ea percurrere cũcta
Quæcunque præpotentẽ Romanorum causa
Laborando patrauit fortis iocus
Et quæ molesta pertulit,
Dum salutares opes pararet
Bellipotentibus ducibus,
Leniáque simulachra antiquaret,
Et omnem cultum impium,
Regem Deî virum
Cælitum præsidem,
Christum magnum beatitudinis datorem
Cunctis clarè prædicando,
Qui pro mortalibus moriens
Exitium graue propulit.
Optimíque patris fecit filios.

Epod. vers.14.

Fideles homines Qui vero sospitalem populis
Finis Apostolum summum.
Ad Dei mantiones transmisit;
Cælestémque lætitiam,
Et illustrium laborum respirationem,
Coronarũmque eximium,

Pro

ἀνταμιλλᾶν καλλινίκων
κόσμον ἀεννάου ζωὸ ἀτε-
ρέι δόξας φέγγει.
τοῦ τάκις ῥώμας κράτει, ἃς βασιλεύς
ἦν ἀπηνής, φοίνιος, ·ινος, ἀπο, ράς.
κεῖνος ἀμόρφαν δράκων
λαιμοτόμῳ ξίφει
ἐνχεῖς πάντου διέκερσε κάρηνον.

στροφ. ζ. κῶλ. ιε.

Καὶ ἀγιστάθλον θεῖο μάρτυρα θείας
τὸν δ' ἀλαθείας τροπαιοῦχον θυγατρὸς
θεοῖο μεγακλέι φωνᾷ
τάν περ ἄεισεν ἀεί,
καὶ μιν σέβεν, ἠδὲ φίλασεν,
θεσφατὸν δ' ἦν περ τὸν ἀρι-
στία κάρτιστον, προέμοντι
φέρτατον ἀιναδᾶν
χεῖν ὀριστᾶν τὰ βραβεῖα
ματροπόλει πολίων.
οὐ δὴ καὶ ἀνάκτορον ἱρὸν
τόπερ αἰὼς καλλιεν.
τεῦξαν ἄνακτες ἄκρον.
ἐκᾶν ἐνφεγγής ἰδοι,
χρυσοῖ ὀρθό' ἥρωος ἐστία:

ἀντίστροφ. κῶλ. ιέ.

Τόδ' ἔχε ψυχὰν λάχεν οὐρανὸν εὐρύν.
ἔνθα δὴ τῶν αἰκιᾶν, πλαγᾶν καμχτά-
δεων τ' ἄχθος εὗρες ἀμεμφές,

honestis decertationibus
amentum caperet cum perenni
riæ lumine
fortis Romæ erat Rex
nitis, cruentus, grauis, execrabilis
crudelis Draco
e scindente guttur
ratum Pauli caput amputauit.

Stroph. 6. verſ. 15.

T optimum posuit testem diuinæ
Hunc veritatis trophæis insignem, filiæ
i, præclara voce
uam semper cecinit,
nque coluit, atque dilexit,
tutum quippe erat apud Deum
timatem fortissimum Ducemque
stantissimum Æneadarum
tinere virtutum præmia
matre vrbium ciuitate.
i etiam regale templum
ges extruxere sacri.
uo nullum pulchrius Aurora
endido lumine conspicua cernit.
ratoque ense insignis herois ossa.

Antiſtr. verſ. 15.

HOc habet, *animam fortitum est latum*
Cælum,
scilicet verberum, plagarumque laboriosarũ
dicinam inuenisti optimam,

Quibus

ταῖς ὑπὲρ ὁ ὅμαιος
χριστοῦ δεῦαγγελικὸς ἴθα
ἔνθα μὰν καὶ γαιοπεδᾶν
συφελᾶν, ἐξικτᾶν τ' ἐρεμνᾶν,
θηρομάχων τ' ὀδυνᾶν,
εἰναλίων τε κλυδώνων.
πολεπόρων τ' ἀτραπῶν
τέτμες μενοεικέ' ἀμοιβάν.
τοῖα δ' ἀμηχανιᾶν
ἠδὲ λωβῶν δισχερῶν
κάδ' ἔτλας μυρία
τιμάορος χριστοῖο δόξας.

ἐπωδ. κῶλ. ιθ.

Ημὰν δὴ ἔρωτα πρὸς ἑὸν δεσπότου,
καὶ σέβας ἱερότιμον,
εἰς ἀνάγκηθεν μέλαθρον
ταρτάρου ἀργαλέου
βᾶμα ἂν πρόφρων ἔτλης
ἀγαπάνορ λαγάτα.
πῦρ ὅπα θνατῶν πονηρῶν
ζαφλεγὲς δάπτει πραπίδας.
τὸ δ' ἔχαιρες μᾶλλον ἄ-
χθεσι δεινοῖς καὶ κακότατι βίου
ἢ χλιδαῖς, ἁβροσυνάις τε οἱ ἄλλοι
ἤπερ οἱ νικαφόροι
χρυσοδέ τοις στέφεσιν.
τοσσὸς δ' ἄπαστος πόθος ἔνδαιεν ἦτορ.

στροφ. η. κῶλ. ιέ.

Σὲ θεὸς τοσσοῖς δ' ἀπόροισι παλαίειν
κρῖνε παντάρχας, ὅμως γ' ἐνανορία

φανῇ

Quibus pro nomine
risti laniatus fuisti.
i sanè & compedum
gidarum, carcerumque obscurorum,
ngorumque cum feris depugnantium,
arinarumque tempestatum,
olixarumque viarum,
peristi gratam remunerationem.
lium enim angustiarum,
rumnarumque arduarum
olestias tulisti innumeras
risti gloria assertor & vindex.

Epod. vers. 14.

Vippe qui propter blandum domini amorẽ,
Sacrosanctamque Religionem
lumine cassam domum
ri tartari
benter ire velles
nerose pupulorum ductor
mortalium improborum ignis
dens præcordia deuorat.
autem gaudebas potius
loribus grauibus, & afflictione vitæ,
iam deliciis, ac voluptatibus alij.
iam victores
ro plexis corollis.
n suaue desiderium tuum accenderat cor.

Stroph. 7. ver. 15.

E Deus omnium princeps tantis cum dif-
ficultatibus conflictari

Omnibus

φανῇ σέο πᾶσι βροτοῖσιν,
ὥς κε δαῶσι κλέος
λαμπρὸν, στεφάνωμά τε νίκας
οὔτι κλησίαις βλαχίαις
τινὰ ῥαστώναις τ' ἀεργοῖς,
ἀλλὰ πόνοισιν κλυτᾶς
τλαμοσύνας ἀλεγεινοῖς.
οὐ προτροπαῖς δὲ μόνον,
οὐδ' ἂν ὁ δάροισι παρφάσιν
ἔθνεσι τάσσε θεός,
ἀλλὰ πλαθύμασι βίω,
καλλικάρποις τ' ἔργμασιν.
σταθμὸν, ἵν' ἄλλοι τὰν δ' ἔχοιεν.

ἀντιστροφ. κῶλ. ιε.

Μάκαρ ὦ θεῖον ὑποφᾶτα λιπαυγοῦς
χαῖρε φῶς κόσμου μέγα, μναστὴρ βιοτᾶς
βροτοῖσι χαμαιγενέεσσιν,
τὰν νόσος, οὐδὲ λυγρὸν
γῆρας καταλυέμεν οἶδεν.
πάν τ' ὀφείλει σωζομένων
χθαμαλὰν βόσκοντ' ἄρουραν
φῦλα τὶν ἀμέριον.
πᾶσι γὰρ ἔφρασας ἀμῖν
αἶπος ἐς οὐράνιον
ζωαρκέα οἶμον ἀγαγεῖσαν.
νῦν γεμὰν τόγε δ' γᾶν
ἐνθέοισι γράμμασιν
οὐκ κάμνεις, κάλλιπες
ὥς τέκταρος νασμὸς τὰ κοσμῷ.

ἐποδ

Decreuit, vt strenuitates tuas
Omnibus ostenderet mortalibus.
Vti sciant gloriam splendidam,
Coronamque victoriæ
Non vllum adepturum ignauia,
Otioque inerti,
Sed laboribus inclytæ
Patientiæ anxijs
Nec vero cohortationibus tantum,
Nec item colloquijs ad commonendas
Gentes te destinauit Deus,
Sed toleranti vita,
Operibusque pulchro fructu refertis
Vt cæteri hanc ipsam normam teneant.

Antistr. vers.15.

O *Diuinarum rerum fælix interpres luce carentis*
Salue lumen mundi magnum, qui in memoriam redigis vitam
Mortalibus ex humo natis,
Quam nec morbus, nec tristis,
Senectus labefactare nouit,
Vniuersæ tibi saluandorum,
Quæ imam terram depascuntur,
Debent nationes hominum.
Nobis siquidem omnibus ostendisti
Ad cælestem celsitudinem
Vitalem viam ducentem.
Nunc etiam hoc idem facere
Tuis diuinis literis
Haud quaquam desinis, quas nobis
Tanquam nectaris latices reliquisti.

Epod. verſ. 14.

NVnc vero obſecro te, vt Dei mitē mentem
Tuis precibus reddas propitiam,
Præbeat vt lumen pacis,
Placidamque quietem.
Procelloſis enim Fluctibus
Horrendæ calamitatis
Iamdiu miſeri quatimur.
Lætam tranquillitatem
Poſt feram tempeſtatem,
Et quamcumque aliam volueris gratiam conferre potes.
Omne opus vales tuo fretus rege
Omnipotente Chriſto.
Is enim quemuis hominem honorat,
Quicunque ipſum gaudet Deum exiſtentem venerari.

monem & lib. 1. de placitis Philoſophorum cap. 7. & in alterum apud Athenæum lib. 2. cap. 1. & lib. 15. non procul à principio. In Polypum lib. 7. & 32. In Polas Colchidis vrbem apud Strabonem libro primo, & quinto Geograph. In Theram Inſulam libro vltimo Strabonis. In litterarum perpetuitatem apud Stobæum ſerm. 79. In puerum ſerm. 75. Et in amicorum συμπάθειαν ſerm. 111. ac quæcumque ex anthología Græcorum Epigrammatum in Nouercas, Theetetum in Poetas, in Saonem, & in aliquos, ac de-

nique in Catullo, qui ad Ortalum de coma Berenices poematium Callimachi Latinis verſibus redditum miſit: Extant inquam hæc Callimachi, quæ ſicuti aliorum quorundam antiqua ethnica poemata à quibuſdam hęreticis in lucem edita, penè in Cœlum efferuntur, vt & omnibus Philoſophorum meritis anteponant, & è Strabone ſolos Poetas dicant eſſe ſapientes: Veruntamen lectores eſſent præmuniendi ea ſaltem admonitione, vt enitendum eſſe Chriſtianis intelligerent, vt in Diuinas laudes conuerterent, quæ illi in falſorum Deorum celebrationem, in commentitios illos Ioues (quorum 300. numerauit antiquitas) in Apollines, Dianas, & reliquos effutiebant. Callimachus porrò minus excuſabilis videtur, quàm ceteri quòd cum eſſet Philadelpho, & Euergetę Ptolemæis Aegypti Regibus familiaris, ac Regię illorum Bibliothecæ præeſſet, poterat videre tranſlationem Diuinæ Scripturę ab 70. Interpretibus factam:&, Deo iuuante effici, vt gentilium Deorum falſitatem non ſolum ex animo, ſed & è ſuis ſcriptis omnino abſtergeret: id quod tamen non omnino tacuit, ſicuti ſuprà monſtrauimus.

Strabo. lib. 1.

De Phocylide.

CAPVT. VII.

Phocylides ex Si...

DE Phocylide autem, licet ſatis moralis videatur, ſunt tamen ad memoriam

moriam reuocanda, quæ Suidas dixit ſequentibus verbis, εἰσὶ δὲ ἐκ τῶν σιβυλλιακῶν κεκλεμμένα, hoc eſt, verſus illius ſunt è Sibyllinis ſubrepti. Sanè vero Phocylidis verſibus Sibyllinos, ac Sibyllinis Phocylideos mixtos eſſe non defuere qui putarunt. quin & alia recentiorum quorundam malè formata carmina inſeruere ij, qui Phocylidi Chriſtianam pietatem tribuere voluerunt. In quem errorem facile ſunt lapſi, quòd Stobæi eadem citantis fuere cum collectaneis Geſneri commixta.

byllinis carminibus ſua ſubripuit.

Vnde nã error eorum, qui Phocylidi. Chriſtianam pietatem tribuerunt.

Hoc ego tamen dixerim, poſſe, qui Phocylidem ſuſciperet interpretandum, vbi in verſus Sibyllinos incideret, ex his ſumere occaſionem ad ſtatuendam in animis auditorum veritatem, atque ad pietatem inſinuandam. Quæ verò item in Sibyllinis verſibus cautio adhibenda, ac quanta nam ſit eorum vtilitas ex teſtimonio Pauli Apoſtoli, quem Clemens citat Alexandrinus, egimus ſecundo libro noſtræ Bibliothecæ Selectæ, cap. 27. ceterum eadem carmina emendatiora huc adiecimus, vt eſſent ad manus eorum qui illis ad Dei gloriam vti velint.

F 5

VERSVS SIBYLLINI.

Ex collectaneis Stratonici episcopi, Cumani.

Ὁππότ' ἀπ' οὐρανόθεν θεὸς πέμψει βασιλῆα
γῆ μὲν παγγενέτειρα βροτοῖς δώσει τὸν
ἄριστον
καρπὸν ἀπειρέσιον, σίτου, οἴνου, ἐλαίου.
αὐτὰρ ἀπ' οὐρανόθεν μέλιτος γλυκεροῖο ποτὸν
ἡδύ
πηγάς τε ῥήξει γλυκερὰς λευκοῖο γάλακτος
πλήρεις δ' αὖτε πόλεις ἀγαθῶν, καὶ πίονες
ἀγροί
ἔσσοντ' οὐδὲ μάχαιρα κατὰ χθονὸς, οὐδὲ κυ-
δοιμός.
ἀλλὰ μὲν εἰρήνη μεγάλη κατὰ γαῖαν ἅπασαν.
ἔνθα λύκοι τε καὶ ἄρνες ἐν οὔρεσιν ἄμμιξ ἔδονται
χόρτον, περδάλεις τ' ἐρίφοις ἅμα βοσκή-
σονται.
ἄρκτοι σὺν μόσχοις νομάδες αὐλισθήσονται,
σαρκοβόρος τε λέων ἄχυρον φάγετ' ἐν φάτνῃ
ὡς βοῦς
καὶ βρεφέεσσι δράκοντες ἅμα σφίσι κοιμή-
σονται.
κοὐκ ἀδικήσουσιν, χεὶρ γὰρ κυρίου ἔσσετ' ἐπ'
αὐτούς.

Sic autem Latinè.

Cum Deus ab alto Regem demittet Olympo
Tunc terra omniparens fruges mortalibus ægris
Reddet inexhaustis frumentj, vini, oleique
Dulcia tunc mellis diffundent pocula cælj,
Et niueo latices erumpent lacte suaues;
Oppida plena bonis & pinguia culta vigebunt;
Nec gladios metuit, nec belli terra tumultus:
Verum pax terris florebit omnibus alta:
Cumque lupis agni per mõtes gramina carpent
Permixtique simul Pardi pascentur & hædi:
Cum vitulis vrsi degent armenta sequentes

Carniuorusque leo præsepia carpet, vt bos:
Cum pueris capient somnos in nocte dracones
Nec ledent: quoniã Domini manus obteget illos.

δὴ τότε καὶ μεγάλοιο θεοῦ παῖς ἀνθρώποισι.
ἥξει σαρκοφόρος θνητοῖς ὁμοιούμενος ἐν γῇ.
τέσσαρα φωνήεντα φέρει, τὰ δ' ἄφωνα ἐν αὐτῷ.
δισσῶν ἀγγέλων εἶσ' ἀριθμὸν δ' ὅλον ἐξονομήνω
ὀκτὼ γὰρ μονάδας, τόσσας, δεκάδας ἐπὶ ταύταις
ἠδ' ἑκατοντάδας ὀκτὼ, ἀπιστοτέροις ἀνθρώποις
οὔνομα δηλώσει. σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ σῇσι νόησον.

hoc est.

Tunc ad mortales veniet mortalibus ipsis
In terris similis natus Patris omnipotentis
Corpore vestitus. Vocales quattuor autem
Fert non vocalesque duas, binum geniorum.
Sed quæ sit numeri totius summa, docebo.
Namque octo monades, totidẽ decadas super ista
Atque hecatondadas octo insidis significabit
Hominibus nomen, tu verò mente teneto.

Sibylla Persica, de qua Lactantius ex Nicanore qui Alexandri Magni res gestas conscripsit.

ἀλλ' ὁπόταν φωνή τις ἐρημαίης διὰ χώρης
ἥξει, ἀπαγγέλλουσα βροτοῖς, καὶ πᾶσι βοῶσα
εὐθείας ἀτραποὺς ποιήσασθαι ἠδ' ἀπορίψαι
ἐκ κραδίης κακίας, καὶ ὕδασι φωτίζεσθαι.

hoc est.

Tunc quoque vox quædam veniet per deserta locorum
Nuncia, mortales miseros quæ clamet ad omnes,
Vt rectos faciant calles, animosque repurgent
A vitijs & aquis perlustrent corpora mundis.

Sibylla Hellespontica in agro Troiano nata, vico Marmissa prope oppidum Gergeticum. Cyri temporibus ex Heraclide Pontico.

αὐτὸς πληρώσει δὲ θεοῦ νόμον, οὐ καταλύσει
ἀντίτυπον μίμημα φέρων, καὶ πάντα διδάξει.

hoc est.

Ille Dei legem complebit, non violabit
Persimilem forma referens; & cuncta docebit.

Sibylla Libyca cuius meminit Euripides in Lamiæ Prologo.

Καὶ τότε δὴ νοσεροὺς ἰήσεται, ἠδ' ἐπιμώμους
πάντας, ὅσοι τούτῳ πίστιν ἐνὶ ποιήσονται.
βλέψουσιν δὲ τυφλοί, ἀτὰρ βαδιοῦσί τε χωλοί
κωφοί τ' εἰσαΐουσι, λαλήσουσ' οὐ λαλέοντες
δαίμονας ἐξελάσει, νεκρῶν δὲ ἐπανάστασις
ἔσται. hoc est.

Ille quidem morbis pressos sanabit, & omnes
Læsos quotquot ei fident, cæcique videbunt;
Incedent claudi, surdis audire licebit;
Insolitas mutis dabitur formare loquelas;
Expellet furias: oppressi morte resurgent.

Sibylla Samia, dicta Pytho, de qua Eratosthenes ex antiquis Samiorum annalibus,

χαῖρε ἁγνὴ θύγατερ σιών, καὶ πολλὰ παθοῦσα.
αὐτός σου βασιλεὺς ἐπιβὰς ἐπὶ πῶλον ἐσάξει.
πρᾶος πᾶσι φανείς, ἵνα τοὶ ζυγὸν ὅνπερ ὑπῆ θες
δοῦλον ἐυσβάστακτον ἐν' αὐχένι κείμενον, ἄρῃ.

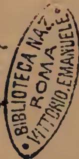
hoc est.

Salue casta Syon, permultaque passa puella,

Ipse

Ipse tibi inscenso Rex en tuus intrat asello,
Erga omnes mitis, iuga quo tibi, quo iuga demat
Intoleranda tibi, quæ fers ceruice subacta.

Sibylla Delphica, de qua Chrysippus in lib. de Diuinatione. Vixit ante Troianum excidium

καὶ ὅτε δὴ κολάφους, καὶ πτύσματα φαρμακόεντα
ἰσραὴλ δώσει μυσαροῖς ἐνὶ χείλεσι τούτῳ
εἰς δὲ τὸ βρῶμα χολὴν, καὶ εἰς πότον ὄξος ἄκρατον. hoc est

Impinget que illi colaphos, & sputa scelestis
Israel, labijs neque non & fellis amari
Apponet escam, potumque immitis acetj.

Sibylla Phrygia, quæ Ancyræ vaticinata est

Ναοῦ σχισθῇ κατάπετασμα, καὶ ἤματι μέσσῳ
νὺξ ἔσται σκοτόεσσα πελώριος ἐν τρισὶν ὥραις.
καὶ θανάτου μοῖραν τελέσει τρίτον ἦμαρ ὑπνώσας. hoc est

Scindetur templi velum, mediumque Diei
Nox tenebrosa tribus premet admirabilis, horis;
Et tridui somno peraget mortalia fata.

Sibylla Tybürtina nomine Albumea.

αὐτὰρ ἐπὴν ἔλθῃ τρισὶν ἡμέραισιν, ἐς φάος αὖθις
καὶ δείξει θνητοῖσιν ὕπνον. καὶ πάντα διδάξει
ἐν νεφέλαις ἐπιβὰς, εἰς οὐρανοῦ οἶκον ὁδεύσῃ.

hoc est.

Sed postquam triduo lucem repetiuerit, atque
Monstrarit somnum mortalibus atque docendo
Cuncta illustrabit cælestia tecta subibit, Nubibus inuectus.

Sibylla Erythræa, cuius meminit B. Clemens. 1. ep. ad Corinthios. ex Erithra Ioniæ vrbe, de qua Apollonius Erythræus, Fenestella, Constantinus Magnus, in oratione quam Eusebius libris de vita Constantini adiunxit. Cicero huius Vaticinij mētionem facit. & Augustinus lib. 18 de Ciu. Dei. c. 23. Acrosticha, idest capita & primæ litteræ cuiusque carminis conficiunt. IESVS CHRISTVS DEI FILIVS SALVATOR.

Ἰδρώσει δὲ χθὼν κρίσεως σημεῖον ὅτ' ἔσται
Ἥξει δ' οὐρανόθεν βασιλεὺς αἰῶσιν ὁ μέλλων
Σάρκα παρὼν πᾶσαν κρίναι, καὶ κόσμον ἅπαντα.
Ὄψονται δὲ θεὸν μέροπες πιστοὶ καὶ ἄπιστοι.
Ὕψιστον μετὰ τῶν ἁγίων ἐπὶ τέρμα χρόνοιο.
Σαρκοφόρων ἀνδρῶν ψυχὰς καὶ βήματα κρίνων
Χέρσος ὅταν ποτὲ κόσμος ὅλος, καὶ ἄκανθα γένηται.
Ῥίψουσιν δ' εἴδωλα βροτοί, καὶ πλοῦτον ἅπαντα,
Ἐκκαύσει δὲ τὸ πῦρ γῆν. οὐρανόν. ἠδὲ θάλασσαν.
Ἰχνεῦον. φλέξει δὲ πύλας εἱρκτῆς ἀΐδαο.
Σὰρξ τότε πᾶσα βροτῶν ἐπ' ἐλεύθερον φάος ἥξει
Τῶν ἁγίων ἀνόμους δὲ τὸ πῦρ αἰῶσιν ἐλέγξει.
Ὁππόσα τις πράξας ἔλαθεν. τότε πάντα λαλήσει.
Στήθεα γὰρ ζοφόεντα θεὸς φωστῆρσιν ἀνοίξει.
Θρῆνος δ' ἐκ πάντων ἥξει καὶ βρυγμὸς ὀδόντων.
Ἐκλείψει δὲ σέλας ἡλίου καὶ ἄστρων.
Οὐρανὸν εἱλίξει, μήνης δέ τε φέγγος ὀλεῖται
Ὑψώσει δὲ φάραγγας, ὀλεῖ δ' ὑψώματα βουνῶν.
Ὕψος δ' οὐκέτι λυγρὸν ἐν ἀνθρώποισι φανεῖται.

QVÆ APVD B. AVGVSTINVM MALE VERSA ITERVM RESTITVTIS CAPITALIBVS LITERIS SIC VERTI POSSUNT.

* * *

IESVS CHRISTVS DEI FILIVS SERVATOR.

IVdicij in signum, tellus sudore madescet
Et Rex æternus summo descendet Olympo
Scilicet vt carnem, mundũque vt iudicet omnẽ,
Vnde Deum fidi diffidentesque videbunt,
Summum cum sanctis in secli fine sedentem.
Corpore vestitas animas quo iudicet olim
Horrebit totus cum densis vepribus orbis:
Reijcient simulachra viri, gazasque repostas
Exuretque ignis terras, cælumque, salumque
Incendetque fores angusti carceris orci;
Sanctorumque omnis caro libera reddita, lucem
Tunc repetet, semper cruciabit flamma scelestos:
Vtque quis occultè peccauerit omnia dicet,
Sub lucemque Deus reserabit pectora clausa.
Dentes stridebunt, crebrescent vndique luctus,
Et lux deficiet. Solemque nitentiaque astra,
Inuoluent tenebræ, tum lunæ splendor obibit.
Fossas attollet, iuga deprimet, ardua montes
Impedietque nihil mortales amplius altum

ἶσα τ' ὄρη πεδίοις ἔσται, καὶ πᾶσα θάλασσα
οὐκέτι πλόον ἕξει. ἡ γὰρ φ. ἐχθεῖσα κεραυνῷ
Σὺν πηγαῖς ποταμοὶ ζέοντες καχλάζοντες,
λείψουσιν.
Σάλπιγξ οὐρανόθεν φωνὴν πολύθρηνον ἀφήσει.
Ταρταρέην δὲ χάος τότε δείξει γαῖα χανοῦσα.
ἀρύουσα μόγος μελέων, καὶ πύματα κόσμου
Ἥξουσιν δ' ἐπὶ βῆμα θεοῦ βασιλῆες ἅπαντες,
ῥεύσει δ' οὐρανόθεν ποταμὸς πῦρ, ἠδὲ πέθειον.

Εἷς θεὸς ὃς ἄρχει μόνος ὑπερμεγέθης, ἀγένητος. id est Vnus Deus, qui solus regnat, maxim^9, ingenitus.

Ex Theophilo sexto Antichiæ Episcopo in 2. li. ad Autholicum ex innominata Sibylla.

Ἄνθρωποι θνητοὶ καὶ σάρκινοι, οὐδὲν ἐόντες,
πῶς ταχέως ὑψοῦσθε, βίου τέλος οὐκ ἐσορῶντες,
οὐ τρέμετ', οὐδὲ φοβεῖσθε θεὸν, τὸν ἐπίσκοπον ὑμῶν,
ὕψιστον, γνώστην, πανεπόπτην, μάρτυρα πάντων.
παντοτρόφον, κτίστην, ὅς τε γλυκὺ πνεῦμ' ἐν ἅπασι
κάτθετο. χ' ἡγητῆρα βροτῶν πάντων ἐποίησεν.
[1] ἔστι μόνος ὑπερμεγέθης. εἷς θεὸς [1] ὃς μόνος ἄρχει ὑπερμεγέθης ἀγένητος,
παντοκράτωρ, ἀόρατος, [2] (ὁρῶν μόνος) αὐτὸς ἅπαντα,
[2] ὁρώμενος. αὐτὸς δ' οὐ βλέπεται θνητῆς ὑπὸ σαρκὸς ἁπάσης.

Longa carina fretum non scindet, mōtibus arua
Ipsa æquabuntur:nam fulmine torrida tellus,
Vnaque & sicci fontes & flumina hiabunt:
Sidereisque sono tristi tuba clanget ab oris.
Stultorum facinus mærens, mundique dolores
Et chaos ostendet, & tartara terra dehiscent,
Regesque ad solium sistentur numinis omnes,
Vndaque de cælo fluet ignea sulphure mixto
Atque omnes homines signum præsigne notabit.
Tempore eo lignum nouus peramabile fidis
Oppositus Mundo casus, sed vita piorum
Respergendo lauans duodeno fonte necatos.

Quæ quidem sic interpretata à nobis sunt. vt non tam ipsa verba quàm ipsum verborum sensum maxime exprimere fuerimus conati.

Mortales homines vilissima corpora carnis
Cur vos effertis neque finem cernitis æui?
Non tremitis summum Deū (quo Præside statis)
Non formidatis? qui conspicit omnia testis.
Conditor, omnia qui nutrit, cunctisque suauem
Indidit afflatum, mortalesqui regat omnes.
Vnus qui solus regnat Deus atque supremus,
Omnipotens, nunquam genitus, qui conspicit ipse
Omnia mortali non aspectabilis vlli.
Corporeis oculis etenim quis cernere verum,

Æternúmque

3 ἐπουρά-νιον.] τις γὰρ σὰρξ δύναται τὸν 3 ὀυράνιον καὶ ἀληθῆ
ὀφθαλμοῖσιν ἰδεῖν θεὸν ἄμβροτον, ὃς πόλιν οἰκεῖ,
ἀλλ' οὐδ' ἀκτίνων, καὶ ἐναντίον ἠελίοιο
ἄνθρωποι στῆναι δύνανται, θνητοὶ γεγαῶτες
ἄνδρες, ἐν ὀστείοισι φλέβες καὶ σάρκες ἐόντες,
αὐτὸν τὸν μόνον ὄντα σέβεσθ' ἡγήτορα κόσμου
ὃς μόνος εἰς αἰῶνα καὶ ἐξ αἰῶνος ἐτύχθη,
αὐτογενής, ἀγένητος, ἅπαντα κρατῶν διὰ παντός,
πᾶσι βροτοῖσιν νέμων, τὸ κριτήριον ἐν φάει κοινῷ,
τῆς κακοβουλοσύνης δὲ τὸ ἄξιον ἕξετε μισθόν,
ὅτι θεὸν προλιπόντες ἀληθινὸν ἀέναόν τε,
δοξάζειν, ἀντᾶτε θύειν ἱερὰς ἑκατόμβας,
δαίμοσι τὰς θυσίας ἐποιήσατε τοῖσιν ἐν ἅδῃ,
τύφῳ καὶ μανίῃ δὲ βαδίζετε, καὶ τρίβον ὀρθὴν
εὐθεῖαν προλιπόντες, ἀπήλθετε· καὶ δι' ἀκανθῶν
καὶ σκολόπων ἐπλανᾶσθε, βροτοὶ παύσασθε, μάταιοι
ῥεμβόμενοι σκοτίῃ καὶ ἀφεγγεῖ νυκτὶ μελαίνῃ.
καὶ λίπετε σκοτίην νυκτός, φωτὸς δὲ λάβεσθε.
οὗτος ἰδοὺ πάντεσσι σαφὴς ἀπλανητος ὑπάρχει.
ἔλθετε, μὴ σκοτίην δὲ διώκετε, καὶ γνόφον αἰεί,
ἠελίου γλυκυδερκὲς ἰδοὺ φάος ἔξοχα λάμπει
γνῶτε δὲ καταθέμενοι σοφίην ἐν στήθεσιν ὑμῶν.
εἷς θεός ἐστι, βροχὰς, ἀνέμους, σεισμοὺς ἐπιπέμπων,
ἀστεροπὰς λιμοὺς καὶ λοιμοὺς καὶ κήδεα λυγρά,
καὶ νιφετοὺς, κρύσταλλα, τί δὴ καθ' ἓν ἐξαγορεύω;
οὐρανοῦ ἡγεῖται, γαίης κρατεῖ, αὐτὸς ὑπάρχει.
καὶ περὶ τοὺς γεννητοὺς λεγομένους ἔφη

Æternumque Deum possit, cælumque colentem?
Cum neque splendentis radiantia lumina solis
Sustineant homines mortales cernere contra.
Hunc colite, hunc vnum qui solus regnat in orbe
Qui solus, semperque fuit semperque futurus,
Non genitus, per se constans, tenet omnia semper
Et viget in cunctis mortalibus, atque vigorem
Sensibus insinuat, communis luminis Auctor.
Præmia sed prauæ mentis digna accipietis,
Quandoquidē æternoque Deo, veróque relicto,
Cui decus & sacro debetur victima ritu .
Manibus infernis fecistis sacra superbi,
Insanique via recta veráque relicta,
Erratis per iter scopulis , & sentibus horrens.
Desinite in tetræ noctis titubare tenebris,
Vani mortales noctisque nigrore relicto,
Vtimini (patet en cunctis errore sine vllo)
Solis luce suo qui lumine cuncta serenat.
Atque hoc pectoribus sapienter noscite vestris.
Vnus qui pluuias mittit, motusque, notosque,
Est Deus, atque fames, pestes tristesque dolores,
Atque niues, glaciem. sed quorsū singula pando?
Imperat & Cælis & Terræ præsidet. ipse est
De ijs autem. qui generati dicuntur, ait

Quod

εἰ δὲ γενητὸν ὅλον καὶ φθείρεται, οὐ δύνατ' ἀνδρὸς
ἐκ μηρῶν, μήτρας τε θεὸς τετυπωμένος εἶναι.
ἀλλὰ θεὸς μόνος εἷς, πανυπέρτατος, ὃς πεποίηκεν
οὐρανὸν, ἠελιόν τε, καὶ ἀστέρας, ἠδὲ σελήνην.
καρποφόρον γαῖάν τε, καὶ ὕδατος οἴδματα πόντου,
οὔρεά θ' ὑψήεντα, καὶ ἀέναα χεύματα πηγῶν,
τῶν τε ἐνύδρων γεννᾷ ἀνήριθμον πολὺ πλῆθος.
ἑρπετὰ δὲ γαίης κινούμενα ψυχοτροφεῖ τε,
ποικίλα τε κτηνῶν λιγυρόστομα, τραυλίζοντα
ξουθὰ λιγυπτερόφωνα, ταράσσοντ' ἀέρα ταρσοῖς.
ἐν δὲ νάπαις ὀρέων ἀγρίαν γένναν θέτο θηρῶν.
ἡμῖν τεκτήνη ὑπέταξε πάντα βροτοῖσιν.
πάντων δ' ἡγήτορα κατέστησεν θεοτευκτόν,
ἀνδρὶ δ' ἔταξεν ὑπαὶ παμποίκιλα κ' οὐ καταληπτά.
τίς γὰρ σὰρξ δύναται θνητῶν γνῶναι τάδ' ἅπαντα.
ἀλλ' αὐτὸς μόνος οἶδεν ὁ ποιήσας τὰ δ' ἀπ' ἀρχῆς
ἄφθαρτος κτίστης αἰώνιος αἰθέρα ναίων.
τοῖς ἀγαθοῖς ἀγαθὸν προφέρων πολὺ πλείονα μισθὸν
τοῖς δὲ κακοῖς, ἀδίκοις τε, χόλον καὶ θυμὸν ἐγείρων,
καὶ πόλεμον, καὶ λοιμὸν, ἠδ' ἄλγεα δακρυόεντα.
ἄνθρωποι τί μάτην ὑψούμενοι ἐκριζοῦσθε.
αἰσχύνθητε [1] καὶ κνώδαλα θεοποιοῦντες,
οὐ μανίη καὶ λύσσα φρενῶν καὶ [2] ἐτησία φάρη.
[3] εἰ λοπάδας κλέπτουσι θεοὶ, συλοῦσι δὲ χύτρας,
ἀντὶ

1 γαλᾶς.
2 ἐτάσια βάρη.
3 εἰ λοπάδας.

Tauros furantur Diui prædantur & ollas?
Quod si progenitum est, prorsum interit, exq; virili,
Fæmineoque nequit membro Deus esse creatus.
Sed Deus est vnus, solus, rerumque supremus,
Qui cælum, solem, stellas, lunamque creauit,
Frugiferam Terram pontique fluenta tumentis,
Excelsos montes, fontesque perenne scatentes,
Et sub aquis degens genus innumerabile gignit,
Quæque premunt Terram serpentia corpora nutrit:
Et varias volucres, seu balbas siue canoras,
Stridentes teneras, sulcantes aëra, plantis,
Et genus imposuit siluis agreste ferarum,
Subiecitque pecus nobis mortalibus omne
Cunctorumque Ducem fecit diuinitus ortum
Subiecitque viro, quæ vel comprendere non sit:
Nāque quis hæc valeat mortalis noscere cuncta
Ipse sed hæc solus nouit qui condidit vnus,
Auctor inextinctus æternus in æthere degens,
Et multo maiora bonis bona præmia reddens
Iniustosque malosque ira poenisque coercens,
Immittens bellum pestem, durosque dolores.
Stirpitus ô homines cur insurgendo peritis?
Non pudet in diuos feles & bruta referre?
An non est rabies cæcaque, insania mentis,

Seruentes

ἀντὶ δὲ χρυσήεντα πέλον καὶ πίονα καίχν,
σητόβρωτα δίδωκε, πυκναῖς ἀράχναις δε-
δίασται,
προσκυνέοντες, ὄφεις, κύνας αἰλούρους ἀνόητοι,
καὶ τὰ πετεινὰ σέβεσθε καὶ ἑρπετὰ θηρία γαίης
καὶ λίθινα ξόανα καὶ ἀγάλματα χειροποίητα,
καὶ ἐν παρόδοισι λίθων συγχώματα ταῦτα
σέβεσθε,
ἄλλα τε πολλὰ μάταια, ἃ δὴ κ' αἰσχρὸν ἀγο-
ρεύειν.
καὶ τε θεοὶ μερόπων δηλήτορες εἰσὶν ἀπίστων,
τῶν δὴ κ' ἐκ στόματος χεῖται θανατηφόρος ἰὸς,
ὃς δ' ἐστὶν ζωή τε, καὶ ἄφθιτον ἀέναον φῶς,
καὶ μέλιτος γλυκερώτερον ἀνδράσιν χάρμα
ἐκπροχέει: τῷ δὴ μόνῳ τὸν αὐχένα κάμπτετε,
καὶ τρίβον αἰώνεσσιν ἐν εὐσεβέεσσ' ἀνακλινεῖ
ταῦτα λιπόντες ἅπαντα, δίκης μεστόν τε κύ-
πελλον
ζωρότερον, στιβαρὸν, βεβαρημένον, εὐκρατέοντες
εἱλκύσατ' ἀφροσύνῃ μεμανηκότι πνεύματι πάν-
τες
κ' οὐ θέλετ' ἐκνῆψαι, καὶ σώφρονα πρὸς νόον
ἐλθεῖν.
καὶ γνῶναι βασιλῆα θεὸν, τὸν πάντ' ἐφορῶντα,
τοὔνεκεν αἰθομένοιο πυρὸς σέλας ἔρχετ' ἐφ'
ἡμᾶς,
λαμπάσι καυθήσεσθε δι' αἰῶνος τὸ πανῆμαρ
ψεύδεσιν αἰσχυνθέντες ἐπὶ εἰδώλοισιν ἀχρή-
στοις.
οἱ δὲ θεὸν τιμῶντες ἀληθινὸν, ἀέναόντε
ζωὴν κληρονομήσουσι τὸν αἰῶνα χρόνον, αὐτοὶ
οἰκοῦντες παραδείσου ἐριθηλέα κῆπον,
δαινύμενοι γλυκὺν ἄρτον ἀπ' οὐρανοῦ ἀστε-
ρόεντος.

Αὐτὸν

Serpentis colitis stulti felesque canesque,
Et volucres, & quæ serpunt animalia terræ,
Et fabricata manu simulacra & saxea signa,
Et passim lapidum moles: hæc vanaque multa
Præterea colitis quæ sunt turpissima dictu:
Talia sunt hominum stultorum numina falsa,
Quorum mortiferum distillat ab ore venenum.
At cuius vita est, cuius lux illa perennis,
Lætitia vnde viris dimanat dulcior omni
Melle, cui ceruix omnis se subdere soli
Debet quique pijs ostendit, qua sit eundum
In vitam, his inquam neglectis insipienter
Ingentem, magnum calicem plenumque meraco
Poenarum haufistis furiosis mentibus omnes:
Nec sobrij vultis sanæque euadere mentis,
Et nouisse Deum Regem, qui cuncta tuetur,
Propterea feruens ignis vos opprimet ardor,
Semper & in flammis turpes ardebitis, omne
Quandoquidem vanis statuis impenditis æuum
At quibus æternus colitur Deus, atque perennis,
Hi vitam degent, quæ tempus in omne manebit,
Floriferos hortos Paradisi semper habentes,
Et dulcem cæli panem stellantis edentes,

Versus

Versus Sibyllini, à Lactantio citati.

Αὐτὸν τὸν μόνον ὄντα σέβεσθ' ἡγήτορα κόσμου,
ὃς μόνος εἰς αἰῶνα ἐξ αἰῶνος ἐτύχθη.

Id est.

Ipsum, qui solus est, colite principem mundi
Qui solus est is sæculum, atque à sæculo fuit.

-οὐ δύναται ἀνδρὸς
ἐκ μηρῶν, μήτρας τε θεὸς τετυπωμένος
εἶναι.

Id est.

Non potest viri
Ex semine & matrice Deus formatus esse.

οἱ δὲ θεὸν τιμῶντες ἀληθινὸν, ἀέναόν τε
ζωὴν κληρονομοῦσι τὸν αἰῶνος χρόνον αὐτοὶ
οἰκοῦντες παράδεισον ὁμῶς ἐριθηλέα κῆπον.

Id est.

Qui autem Deum honorant verum sempiternam vtique
Vitam hæreditario iure possident per sæculi tempus, ipsi
Habitãtes paradisum æque peramœnũ hortum.

-ἐπεὶ πλάνη πάντα τάδ' ἐστὶν,
ἃ περ ἄφρονες ἄνδρες ἐρευνῶσι κατ' ἦμαρ.

Id est.

Quia error hæc omnia sunt,
Quæ stulti homines scrutantur quotidie.

παντοτρόφον, κτίστην, ὅς τις γλυκὺ πνεῦμα
ἅπασι

κάτθετο, καὶ ἡγήτορα θεῶν πάντων ἐποίησε.

Id est.

Omnium nutritorem, creatoremque, qui dulcem spiritum omnibus.
Apposuit ac principem omnium Deorum fecit.

- ὁππότ᾽ ἂν ἔλθη
πῦρ ἔσαι σκότος ἐν τῇ μέσῃ νυκτὶ μελαίνῃ

Id est.

Quando autem venerit
Ignis erit, tenebræ in media nocte nigra.

κλῦτέ μου μέροπες, βασιλεὺς αἰώνιος ἄρχει

Id est.

Audite me homines rex sempiternus dominatur.

εὐσεβέων δὲ μόνων ἁγία χθὼν, πάντα τάδ᾽ οἴσει
γᾶμα μέλιτος ἀπὸ πέτρης, ἠδ᾽ ἀπὸ πηγῆς,
καὶ γάλακτ᾽ ἀμβροσίης ῥεύσει πάντεσσι δικαίοις.

Id est.

Piorum autem solum sancta terra omnia hæc feret
Fluentum mellis de petra atque de fonte
Et lac immortalitatis manabit omnibus iustis.

ἄφθαρτος κτίστης, αἰώνιος, αἰθέρα ναίων
τοῖς τ᾽ ἀγαθοῖς ἀγαθὸν προφέρων πολὺ μείζονα μισθὸν,
τοῖς δὲ κακοῖς, ἀδίκοις τε κακὸν καὶ θυμὸν ἄπαυστον

Id est.

Incorruptibilis conditor in æternum in æthere habitans

Bonis

Bonis bonum proferens multo maiorẽ mercedem
Malis autem & iniustis irã & furorẽ colligens

ἀρχομένης ὀργῆς μεγάλης ἐπὶ κόσμον ἀπειθῆ
ἔσχατον εἰς αἰῶνα θεοῦ μηνύματα φαίνω,
πᾶσι προφητεύσασα κατὰ πτόλιν ἀνθρώποισιν.

Id est.

Veniente ira magna ad mundum pertinacem
Postremum ad sæculum Dei edicta pando
Omnibus prædicens oppidatim hominibus.

ἐξ οὗ μηνύσαντος ἐπουρανίοιο θεοῖο
αὐταῖσιν πολίεσσι, καὶ ἀνθρώποισιν ἅπασι.
γῆν ἐκάλυψε θάλασσα κατακλυσμοῖο ῥαγέντος.

Id est.

Ex quo irato supercælesti Deo
Ipsis vrbibus & hominibus cunctis
Terram cæperunt mare diluuio rupto.

ἠδὲ θεὸν βασιλῆα καὶ τὸν γενητῆρα πάντων.
ὃν τρέμεται καὶ γαῖα, καὶ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα
ταρτάρεοί τε μυχοί, καὶ δαίμονες ἐκφρίττουσιν.

Id est.

Et Deum regem & genitorem omnium
Quem terra contremiscit & cælum & mare
Et Latebræ tartareæ dæmones abhorrescunt.

De

De Tragicis, & Comicis Poetis Ethnicis antiquis tum Græcis, tum Latinis quid generatim Lambinus senserit.

IN Tragicis, & Comicis Dionysius ipse Lambinus, quæ moribus aduersari possent, haud dissimulauit. Itaque ille sic. Dionysius Lambinus præfatione in Lucretiũ. Carum.

Veniamus ad tragicos, qui omnium manibus teruntur, qui assidue leguntur, qui ediscuntur. Primum ipsa tragœdiarum argumenta partim sunt atrocia, & scelerata, & impia; partim flagitiosa, & incesta, partim incredibilia, atque absurda: exempli gratia: liberi à matribus trucidati: matres à liberis interfectæ: viri ab vxoribus, adiuuante adultero, de medio sublati: indomitæ, atque effrenatæ mulierum libidines: filiorum cum matribus concubitus: nouercæ priuignorum amore flagrantes: fratres mutuis vulneribus animam cum sanguine profundentes: patres per speciem, & caussam religionis filias immolantes: fortissimi viri alij acceptæ iniuriæ dolore ad insaniam redacti: alij ne ad bellum proficiscantur, furorem simulantes: sexcenta his similia. Deinde sententiæ talibus argumentis consentaneæ.

Oderint dum metuant. &
Natis sepulchrum ipse est parens: &
Nam si violandum est ius, regnandi gratia,
Violandum est, aliis rebus pietatem colas: &
Iuraui lingua, mentem iniuratam gero: &
τοῦ μὲν δικαίου τὴν δόκησιν ἄρνυσο,
τὰ δ᾽ ἔργα τοῦ πᾶν δρῶντος ἔνθα κερδανεῖς:
id est.
Opinionem iusti hominis tibi para,

Sed

Sed quæstuosa quia sient, facito omnia. & τὸ κέρδος ἡδὺ κἂν ἀπὸ ψευδῶν ᾖ: id est, *Dulce est lucrum, partum licet ex mendatio.* & πολλαῖς μορφαῖς οἱ θεοὶ σοφισμάτων σφάλλουσιν ἡμᾶς, κρείττονες πεφυκότες: id est,

Multis labefactant nos superi artium modis,
Præstantiores quippe longe viribus. &
Εὔφραινε σαυτόν, πῖνε, τὸν καθ' ἡμέραν βίον λογίζου σόν, τὰ δ' ἄλλα τῆς τύχης. id est,
Animum tuum oblecta: bibe præsentem diem
Tuum esse, cetera omnia fortunæ puta.

De comicis. *Quid Comici? nonne hi quoque* (addit Lambinus) *si summo cum eis iure agere volemus, è bibliothecis omnibus erunt exigendi? Nihil dicam de Aristophane. notum os veteris comœdiæ. nota verborum illius non libertas, aut licentia, sed turpitudo, atque impudentia. Plautini item sales nemini sunt inauditi. mitto quàm sint improbi, quàm scurriles, quàm obsceni. Ne Terentius quidem, quem omnes eruditi Comicorum omnium pudentissimum, verecundissimum fatentur esse, omni ex parte sermonibus prætextatis, atque impudicis vacat.*

Ne multa. totum argumentum comicum ex senibus auaris, stultis, deliris: ex adolescentibus amatoribus, imtemperantibus, scortatoribus, profusis, ac perditis: ex virginibus aut vi, aut pretio corruptis: ex meretricibus procabus, ac rapacibus: ex seruis fallacibus, ac furacibus: ex leuonibus impijs, ac periuris: ex Parasitis edacibus: & ex militibus gloriosis constat. hæc Lambinus.

De Latinis Poetis Epicis Antiquioribus, ac primum de Ennio.

CAP. XIII.

ENnius primum inter Latinos Poetas Epicos locum obtinet, quem & Virgilius ſibi imitandum propoſuit, & M. Varro diſcipulum Muſarum, quemadmodum M.T. Cicero ſummum Epicorum Poetarum vocat. Porrò grauiſsima de illo teſtimonia habentur, qualia ſunt Horatij in Poetica. Horat. in Poetica.

Ego cur acquirere pauca
Si poſſum, inuideor? cum lingua Catonis, & Enni
Sermonem patrium ditauerit; & noua rerum
Nomina protuderit?

Et ibidem.

Et Enni
In ſcenam miſſos magno cum pondere verſus,
Aut operæ celeris nimium, curáque carentis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.

Nec tacuit Ouidius. Ouid. lib. Amorum Eleg. 15.

Ennius arte carens, animoſiq; Attius oris
Caſurum nullo tempore nomen habet.

Et alibi.

Vtque ſuo Martem cecinit grauis Ennius ore,
Ennius ingenio maximus, arte rudis. Proper. li. 3. eleg. 2. & lib. 4. eleg. 1.

Quin quæ de eo veteres alij teſtati ſunt, ingens tanti Poetæ deſiderium poſſunt inijcere: Nam pręter Propertium. Quintilianum, Macrobium, Agellium, & alios; certe Seneca ſcriptum reliquit. Quidam ſunt tam magni ſenſus Q. Ennij, vt licet ſcripti ſint inter hircoſos, poſſunt Quinct. li. 10. c. 1 Macrob. lib. Saturnal. c. 4. li. 6. c. 3. & 9 Agell. li.

4.cap.7. tamen inter vnguentatos placere.

Senec. apud eundem li. 2. c. 2. & li. 7. ep. & li. 3. de Tra.

Nec tacuit nostra ætate, qui in diiudicandis Poetis iudicio tanto valuit Scaliger, cum præter cetera de Ennio carmina hæc scripserit.

Scaliger de Ennio.

Magne senex, cui torua graui sonat horrida cantu
Buccina, bellaci cum crepat hasta manu;
Dic Romæ, dic Phœbigenis, te huic concedere vitam,
His donare sacræ semina magna tubæ.

Hieronymus columna.

At vt ex his desiderium augetur, ita dolendum est interiisse pleraque, quorum fragmenta cum tanquam ex naufragio collegerit nouissimè Hieronymus Columna, qui & Ennij vitam, & vestigia illius eruditionis, atque scientiæ, iustis, & eruditis Commentarijs explicuit, habēt docti, vnde speciem illam venerandæ vetustatis, ac certas quasdam Latinitatis diuitias interiores odorentur. Certe collata cum Homero, atque Virgilio excitant ingenia ad Poesim grauiter tractandam, condendósque versus, qui maiestatem præ se ferentes inuitent ad reuerentiam animos, præsertim si ad heroica illa scribenda adhibeantur, quæ cælestia trophæa meruerunt.

Cēterum Elenchi fragmentorum; quæ Hieronymus Columna collegit, hoc est initium eorum, quæ primo libro tractat: hoc est

Var. li. 1. de lingua Lat.

Musæ, quæ magnum pedibus pulsatis Olympum.

In

In secundo autem sunt fragmenta.

Phageticorum,	Asoti,
Epigrammatum,	Satyrarum,
Scipionis,	Protreptici,
Epicharmi,	Præceptorum,

In Tertio.

TRAGOEDIARVM.

Medeę,	Cresphontis,
Iphigenię,	Athamantis,
Achillis,	Andromedę,
Aiacis,	Telephi.
Telamonis,	Thyestis,
Hectoris Lustrorum,	Phœnicis,
Alexandri,	Menalippes,
Andromaches,	Alcmęonis,
Hecubę,	Cressarum,
Eumenidum,	Alcestidis,
Duloreſtis,	Nemeę,
Erechthei,	Ilionę. siue Polydori.

COMOEDIARVM.

Amphithrasonis, Ambracię. deinde

PANCRATIASTÆ.

Item incertarum Tragœdiarũ, & Comœdiarum quædam.

In Quarto.

E vehemeri, siue sacrę Historię, in quo etiam minutiora quędam habentur frag-

menta, quę incertum prorſus fuit, quónam referenda eſſent.

DE LVCRETIO CARO. CAPVT XIIII.

NEmini qui Latinè nouerit, dubium eſſe poteſt, Lucretium inter eos, qui carmine de rebus naturalibus ſcripſere, ſubtilem, argutum, enucleatum, limatum, elegãtiſsimum eſſe, licet antiquum obtineat in verbis, quibus magna ex parte exoletis, alia deinceps mitiora ſucceſſerunt. At proponendi adoleſcentibus verſus illi non ſunt, quibus Venerem inuocat, (licet vt Epicuræus Deos illos ſuos nihil curaſſe crederet) quibus item laudat Epicurum, aut infelici propoſito ſibi argumento, immortalitatem animi, prouidentiam Diuinam, Religioné omnem tollit, pręter inſanas illas, & abſurdas opiniones; quas de atomorum concurſione fortuita, ac de Mundis innumerabilibus ſuo Poemati inſerit: Ac tamen ſi prælegerentur, expediret, vt vera de his dogmatibus ſententia è regione poneretur è verſibus vel Grçcis, Gregorij Nazianzeni, vel Latinis Boetij, vel ex alijs aliorum illuſtribus.

Cautio in Lucretio.

Sanè aduerſus mortalitatem animę Nazianzenus ſic cordatiſsimè ſcribit.

Gregor. Nazia. 7. carm. ſeu ſermone de Animo.

Ψυχὴ δ' ἐστὶν ἄημα θεοῦ μίξιν ἀνέτλη
Οὐρανίη χθονίῳ, φάος σπήλιγγι καλυφθὲν
Ἀλλ' ἔμπης θείη τε καὶ ἄφθιτος, οὐ γὰρ ἔοικεν

ἔοικεν
Εἰκόνα τὴν μεγάλοιο θεοῦ λύεται ἀκόσμως
Ἐρπυστῆρσιν ὁμοῖα βροτοῖσί τε ἀφραδέεσσιν.
καὶ τὰ λοιπά. hoc eſt.

Numinis eſt animus flatus, qui cælitus ortus
Nexum terrena ſubijt cum carne iugalem,
Haud ſecus ac lumē, quod cæco obducitur antro
Diuinus tamen eſt, mortiſque ignarus acerbæ.
Non etenim vt bruta, & pecudes ratione carētes
Numinis effigiem procumbere morte decebat.
& reliqua

Quin etiam non ſolum contra Empedoclem, & Lucretium, verum etiam aduerſus Stoicos cognitionem ex ſola re obiecta gigni dicentibus; cum tamen in hac quoque vita ex ipſius etiam mentis vi, atque actione pendeat; afferri, & ediſci poſſet carmen illud Boetij quod ſic habet.

Boetius lib.5 de Conſolatione.

Quondam porticus attulit
Obſcuros nimium ſenes,
Qui ſenſus, & imagines
E corporibus extimis
Credunt mentibus imprimi,
Vt quondam celeri ſtylo
Mos eſt æquore paginæ,
Quæ nullas habeat notas
Preſſas figere litteras.
Sed mens ſi proprijs vigens
Nihil moribus explicat,
Sed tantum patiens iacet
Notis ſubdita corporum,
Caſſáſque in ſpeculi vicem
Rerum reddit imagines,

Vnde hæc sic animis viget
Cernens omnia notio?
Quæ vis singula prospicit?
Aut quæ cognita diuidit?
Quæ diuisa recolligit?
Alternúmque legens iter
Nunc summis caput inserit,
Nunc desedit in infima,
Cum sese referens sibi
Veris falsa redarguit.
Hæc est efficiens magis
Longe caussa potentior,
Quàm quæ materiæ modo
Impressas patitur notas.
Præcedit tamen excitans,
Ac vires animi mouens
Viuo in corpore paßio:
Cum vel lux oculos ferit,
Vel vox auribus instrepit,
Dum mentis vigor excitus
Quas intus species tenet
Ad motus similes vocans
Notis applicat exteris,
Introrsúmque reconditis
Formis miscet imagines.

Quænam in Lucretio legi possint.

Econtrario non negauerim perlegi posse in Lucretio quæ de morte contemnenda, de amore fugiendo, de coercendis cupiditatibus, de sedandis animorum motibus de mentis trãquillitate comparanda, de somno, de ortu obitúque syderum, de Solis, & Lunæ defectu, de natura fulminis, de cęlesti arcu, de caussis morborum, ac plerisque eiusmodi rebus disputat:

tat: præſertim autem carmina illa, quibus velit nolit, Iudicij futuri poſtremum diem indicat.

Ceterum Lucretius hic Poeta Epicureorum amatorio poculo in furorem verſus, cum aliquot libros per inſanię interualla conſcripſiſſet, quos Cicero emendauit, ſe ſua tandem manu confecit, ætatis anno quadrageſimo quarto.

De Virgilio, vbi de recto eius vſu.

CAPVT XV.

QVæ de Virgilij Eclogis dicenda erant, ea commodè ceciderunt, vbi de Theocrito locuti ſumus, Reſtant quæ generatim de tanto Poeta quantus eſt Virgilius dici poſſunt: vt vſus illius rectior conſtet.

Ac primò facilius quàm ex Ouidio, Catullo, Propertio, Tibullo, & alijs eiuſmodi, excerni liceret è Virgilio, quidquid eſt obſcenũ aut pietati aduerſatur; qualia ſunt Deorum inuocationes, amores fœdi, concubitus Æneæ, ac Didonis, ac reliqua, de quibus non ita multo poſt. Facilius Virgiliũ, quàn alios poſſe purgari.

Quænam verò adhibenda ſit ratio, & cautio in eo verſando, ex quattuor obſeruationibus patere crediderim. Quatuor obſeruationes in Virgilio.

PRIMA. Ne nimis anxij ſimus in ijs reijciendis, aut notandis quæ ad pietatem non pertinent. Quæ enim Tucca, & Varus obiecêre Virgilio, quem negligentiæ arguerunt, haud tanti momenti fuerint, quin euinci poſſint. Præſtitit hoc Tucca. Varus.

Francifcus Campanus. Francifcus Campanus, libello, quem infcripfit Quæftionem Virgilianam, quæ Parifijs edita fuit anno huius feculi quadragefimo fecundo: qua occafione conatus eft pleraque Æneidos loca, præfertim fecundi, & fexti libri obfcura aperire. Macrobius item, ac Sebaftianus Conradus alia obiecerunt. At Iulius Cæfar Scaliger Virgilium vindicauit. Quin etiam Gulielmus Modicius paruo libello fecutus eft Scaligerum. Ac tamen non pauca dixere Macrobius, & Conradus, quæ ad verorum Poematum formã, fiue emendationem attinent. Et vero habentur obferuationes Horatij Tufcanellæ in opera Virgilij; quibus conatus eft docere, atq; (vt ille ait) detegere praxim artificiorum fummi momenti artis poeticæ cum ipfius Virgilij exẽplis. Cęterũ prifcos auctores cùm plerifque alijs temporũ iniuria perdidit: nempè Q. Octauium Auitum, qui octo voluminibus homęoteleutõ, quos, & vnde verfus tranftulerat Virgilius, adnotauerat. Perelliũ Auguftum, qui furta Virgilij; Herennium, qui eiufdem vitia contraxerunt: Meffium Arufianum, qui libellum elocutionum Virgilianarum, & formas loquendi Poetæ perfecutus eft. At demum Fuluius Vrfinus egregias lucubrationes edi à Plantino permifit, quibus Virgiliũ collatione Scriptorum Græcorum illuftrauit. Quamquam & antea; hoc eft anno huius feculi feptuagefimo quinto fuo Commentationes, & Paralipomena Germani

Macrobius Sebaftianus Conradus. Scaliger. Gulielmus Modicius Montiffferratenfis libello, quo vindicat Virgiliũ à calumnijs, is autem editus eft Perufij 1575. Horatius Tufcanella. Q. Octau. Auitus. Perellius Auguftus Herennius Mefsius Arufianus. Fuluius Vrfinus. Virgillus collatione Græcorũ

mani Valentis Guellij podijsse in lucem ex officina Plantinj quibus cum Græcis Auctoribus Virgilium confert, id quod item factum est à Iosepho Scaligero in Appendice eidem Guellij labori addito. sed vt epistola Guellij dedicatoria expungenda est, pietásque alicubi potuisset interseri ex ipsis. Auctoribus Græcis: sic & quinam fuerit Ioesphus ipse Scaliger alibi diximus. Scriptorum illustratus.

SECVNDA. Quæcumque commodè possunt exponi, vt animi ad virtutem, atque adeo ad veritatem accẽdantur, ea ne omittãtur. Id quod S. Augustinus nos docuit, præter id, quod ex Constantino Magno Imp. attulimus in quartam Virgilij Eclogã. Et Augustinus quidem sic. Aug. li. 2. de Ciu. Dei c. 27. Luc. 16.

Mirari autem soleo etiam apud Virgilium istam Domini reperiri sententiam, vbi ait: facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Et infra. *Nam cum Elysios cãpos Poeta ille describeret, vbi putant habitare animas beatorum: non solum ibi posuit eos, qui proprijs meritis ad illas sedes peruenire potuerunt, sed adiecit, atque ait:*

Quique sui memores alios fecere merendo. Æneid. 6.

idest, qui promeruerunt alios, eásque sui memores promerendo fecerunt. Prorsus tanquam eis diceret, quod frequentatur ore Christiano, cum se cuique Sanctorum humilis quisque commendat, & dicit: memor mei esto: atque vt id esse possit, promerendo efficit. hæc ille.

TERTIA, Vt quæ Pietati, ac Religioni aduersantur, ea potius ex solidissima

Patrum auctoritate, quàm è nobis, planissimè refutemus. Et sanè idem ipse Augustinus acerrimi vir iudicij hāc quoque viam nobis strauit; quemadmodum è sequentibus intelligitur.

Aug serm 29. in Euāgel. secundum Lucam. Nam ista (inquit) peritura prædicta sunt prædicta omnino. Non enim negare possumus, quod prædictum est. Dominus tuus, quem expectas, dixit tibi, Exurget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum. Habent *immutationes terrena regna. Veniet ille, de quo dictum est. Et regni eius non erit finis. Qui hoc regnis terrenis promiserunt, non veritate ducti sunt, sed adulatione mentiti sunt. Poeta illorum quidam induxit Iouem loquentem, & ait de Romanis.*

Mar. 13.

Luc. 1.

Virg. li. 1. Æneid.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono.
Imperium sine fine dedi.

Non planè ita respondet veritas. Regnum hoc quod sine fine dedisti, in terra est, an in cœlo? Vtique in terra. Et si esset in Cælo. Cælum, & Terra trāsient. Transiēt quæ fecit ipse Deus, quanto citius, quod condidit Romulus? Forte si vellemus hinc exagitare Virgilium, & insultare quare hoc dixerit, in parte tolleret nos, & diceret nobis. Et ego scio. Sed quid facerem, qui Romanis verba vendebam, nisi hac adulatione, aliquid promitterem, quod falsum erat? Et tamen in hoc cautus fui, quando dixi. Imperium sine fine dedi, Iouem ipsorum induxi, qui hoc diceret. Non ex persona mea dixi rem falsam, sed Ioui imposui falsitatis personam. Sicut Deus falsus erat, ita mendax vates erat. Nam vultis nosse, quia ista noueram? Alio loco, quando non Iouem lapidem induxi loquentem, sed ex persona

mea

mea locutus sum, dixi.

Non res Romanæ, perituráque Regna.

Videte quia dixit peritura regna. Dixit peritura regna, non tacuit peritura. Peritura veritate non tacuit, semper mansura adulatione promisit. Non ergo deficiamus, fratres, finis erit terrenis omnibus regnis. hæc ille.

Expedit autem, vt quisque Virgilij tractator perlegat quatuor primi libri capita de Ciuitate Dei, quæ illemet scripsit Augustinus. Primum enim agit de aduersarijs nominis Christi, quibus in vastatione vrbis propter Christum Barbari pepercerunt victis: quo capite expendit, quomodo, quod Dei est, superbæ quoq; animę Æneæ spiritus inflatus affectet, amétque sibi in laudibus dici: Aug. 1. 2. 3. 4. capitib. de Ciu. Dei.

Parcere subiectis, & debellare superbos.

Deinde ostendit, quod nulla vnquam bella ita gesta sunt, vt victores propter Deos eorum, quos vicerant parcerent victis.

Nonne (ait) *vidit Æneas Priamum per Aras,* Per Aras,

Sanguine fœdantē quos ipse sacrauerat ignes.

Nonne Diomedes & Vlysses,

Cæsis summæ custodibus arcis,

Corripuere sacram effigiem, manibúsque cruentis,

Virgineas ausi Diuæ contingere vittas.

Nec tamen quod sequitur verum est.

Ex illo fluere, ac retro sublapsa referri,

Spes Danaum.

Postea quippe vicerunt, postea Troiam ferro, ignibúsque delêrunt, postea confugientem ad aras Priamum obtruncauerunt.

Nec ideo Troia perijt, quia Mineruā tradidit.

Quid enim prius ipsa Minerua perdiderat, vt periret? an fortè custodes suos? Hoc sanè verum est, illis quippe interemptis potuit auferri. Neque enim homines à simulachro, sed simulachrum ab hominibus seruabatur. Quomodo ergo colebatur, vt patriam custodiret & ciues; quando suos non valuit custodire custodes?

Simulachrum nō seruabat homines, sed seruabatur ab hominibus.

Tertio verò capite cum Augustinus docere vellet, quam imprudenter Romani Deos penates, qui Troiam custodire non potuerant, sibi crediderint profuturos. *Ecce* (inquit) *quibus Diis vrbem Romanam seruandam se commendasse gaudebant: O nimium miserabilem errorem. Et nobis succensent cum de Dijs eorum talia dicimus: nec succensent auctoribus suis, quos vt edíscérent, mercedem dederunt. Doctoresque ipsos insuper, & salario publico, & honoribus dignissimos habuerunt. Nempe apud Virgilium, quem propterea paruuli legunt, vt videlicet Poeta magnus, omniúmque præclarissimus atque optimus teneris ebibitus annis, non facile obliuione possit aboleri, secundum illud Horatij.*

Damnum in pueris ex Virgilij lectione.

Quo semel est imbuta recens seruabit odorē.
Testa diu.

Apud hunc ergo Virgilium nempe Iuno inducitur infesta Troianis, Aeolo ventorum Regi aduersus eos irritando dicere.

Æne.1.

Gēs inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor
Ilium in Italiam portans, victósque Penates.

Itáne istis penatibus victis, Romām ne vinceretur, prudentes commendare debuerunt? Sed hæc Iuno dicebat velút irata mulier, quid loqueretur ignorans. Quid Æneas ipse pius toties appellatus, nonne ita narrat.

Panthus

Panthus Otriades, arcis Phœbíque sacerdos,
Sacra manu, victósque Deos, paruúmque nepotem
Ipse trahit, cursúque amens ad limina tendit.

Nonne Deos ipsos, quos victos non dubitat dicere, sibi potius, quàm se illis, perhibet commendatos, cum ei dicitur:

Sacra suósque tibi commendat Troia Penates.

Si igitur Virgilius tales Deos, & victos dicit, &, vt, vel victi quoquo modo euaderent, homini commendatos; quæ dementia est existimare his tutoribus Romam sapienter fuisse commissam, & nisi eos amisisset, non potuisse vastari? immo verò victos Deos tanquam præsides & defensores colere, quid est aliud quàm tenere non numina bona, sed dæmonia mala? Quanto enim sapientius creditur, non Romam ad istam cladem non fuisse venturam, nisi prius illi perijssent, sed illos potius olim fuisse perituros, nisi eos, quantum potuisset, seruasset. Nam quis non, cum aduerterit, videat quanta sit vanitate præsumptum, non posse vinci sub defensoribus victis, & ideò perijsse quia custodes perdidit suos Deos, cum vel sola potuerit esse caussa pereundi, custodes habere voluisse perituros? Non itaque cum de Dijs victis illa conscriberentur, atque canerentur, Poetas libebat mentiri, sed cordatos homines cogebat veritas confiteri. Verum ista oportunius alio loco diligenter, copiosèque tractanda sunt. Nunc vt quod instituteram de ingratis hominibus dicere, parumper explicem, vt possum. qui ea mala quæ pro suorum morum peruersitate merito patiuntur, blasphemantes Christo imputant. Quòd autem illis etiā talibus propter Christum parcitur, nec dignantur attendere, & eas

Dij Troiæ victi.

Dæmonia mala non numina bona Dij ethnicorum.

eas linguas aduersus eius nomen dementia sacrilegæ peruersitatis exercent, quibus linguis vsurpauerunt mendaciter ipsum nomen, vt viuerent: Vel quas linguas in locis ei sacratis metuendo presserunt, vt illic tuti atque muniti essent, vbi propter eum illæsi ab hostibus fuerant, inde in eum maledictis hostilibus prosilirent. hęc idem Augustinus.

Dementia sacrilegæ peruersitatis.

Cap.IIII. Agit deinde de asylo Iunonis in ipsa ciuitate Troia quod neminem liberauit à Græcis, & de basilicis Apostolorum, quæ omnes ad se confugientes à Barbaris defenderunt, sic inquiens.

Ipsa, vt dixi, Troia mater Romani populi sacratis in locis Deorum suorum munire non potuit ciues suos ab ignibus, ferróque Græcorum eosdem ipsos Deos colentium, quinetiam Iunonis asylo.

Custodes lecti Phænix, & dirus Vlysses
Prædam asseruabãt, huc vndique Troia gaza
Incensis erepta adytis, mensæq; Deorum,
Crateréśque auro solidi, captiuáque vestis
Congeritur : pueri & pauidæ longo ordine matres.
Stant circum.

Electus est videlicet locus tantæ Deæ sacratus, non vnde captiuos non liceret educere, sed vbi captiuos liberet includere. Compara nunc asylum illud non cuiuslibet Dei gregalis, vel de turba plebis, sed Iouis ipsius sororis & coniugis, & Reginæ omnium Deorum. cum memorijs nostrorum Apostolorum. Illuc incensis Tẽplis, & Dijs erepta spolia portabantur, non reddenda victis, sed diuidenda victoribus : huc autem, & quod alibi ad ea loca compertum est pertinere, cum honore

Collatio temporũ falsorum Deorum cum basilicis Apostolorum.

honore & obsequio religiosissimo reportatum est. Ibi amissa, hic seruata libertas: ibi clausa, hic interdicta captiuitas: ibi possidendi à dominantibus hostibus premebantur, huc liberandi à miserantibus hostibus ducebantur. Postremo illud Iunonis templum sibi elegerat auaritia, & superbia leuium Græcorum: istas Christi Basilicas misericordia & humilitas, etiam immanium Barbarorum. Nisi fortè Græci quidam, in illa sua victoria, templis Deorum communium pepercerunt; atque illo confugientes miseros victósque Troianos ferire, vel captiuare non ausi sunt. Sed Virgilius Poetarum more illa mentitus est. Immò verò morem hostium ciuitates euertentium ille descripsit. Sic Augustinus. Virgilius Poëtarū more mētitus.

Equidē verò, vt sincerè fatear, si Virgilij artem, iudicium, numerum, dictionémque spectemus, plura sunt, quæ eleganter, atque appositè dicta sunt; sed illa tamen, vt verissimè dicam, neque ad Christianæ vsum Reipublicæ; nec quales Poëtas decet, quorū carminibus aures Christianorum personare debent. Hic ego (inquam) cum Augustino laudo verba preciosa, venenum non item, quod in eis occidenti iam Mundo, suísque alijs peccatorū ponderibus penè oppresso traditur. Quid vere de Virgilio sentiendum. Aug. in li. Confess.

Ac rectè Origenes Ait enim sępe se vidisse aureum calicem in pulchro sermonis ornatu, & dogmatum venena considerantem, deprehendisse calicem Babylonis, Ecquis igitur mentis non emotę totas Virgilij eclogas piorum pectoribus obtrudat? Ecquis prętер fabulas, & inania Deorum commenta Cęsarem vndecies Origenes hom. 2. sup. Hierem.

decies

Plat.7.de leg. Senec.ad Liberalem.

decies centies millium hominum vel interfectorem, dum regnandi auiditate teneretur, vel auctorem, vt interficerentur. & ad inferna delapsum, sed ab eo in Cęlo repositum ęquo posit animo audire? Ecquis Æneam, quem eruditus artis poeticę scriptor existimat insignem pietate virum, & contemplatione, atque actione perfectissimum à Virgilio fuisse propositum, si attentiore acie Christianę mentis rem dispexerit, talem esse comperiet, vt illius vita, actiones, reliqua item Christianis auribus, & oculis (teneris prętertim ingenijs) tanquam pietatis, & virtutum exempla sint proponenda? Eius, inquam hominis, quem Virgilius ex Venere, quam Cęlestem Deam facit, & Anchise pastore natum esse: quem item idololatram, & captos secum penates afferre dicit: cum & falsorum Deorum iram, diuersáque inter illos studia exponat, ac quicquid Ænee acciderit, id ipsi contigisse fato cogente scribat? vt omittam turpe illud à sorore Didoni consilium, officiúmque Ænee prestitum fędamque prius venationem ad fornicationem perpetrandam: Æneam autem mortuis humanas victimas immolantem, & ignem cruore hominum tanquam oleo pascentem, & Turno, licet se dedenti, necem ab ipso, quo iustior alter, nec pietate fuit, nec bello maior, & armis, illatam. Scilicet his exemplis, mores corriguntur, & pietas insinuatur. Et vero quotus quisque est, qui è talium rerum lectione solidas

Scaliger. Cæl. Rhodiginus.

Damna ex Virgilij lectione.

lidas virtutes didicerit; aut cum vitam improbè actam emendauerit, sua tandem scripta ab inanibus, fabulosisque repurgauerit? sed ne videamur aduersus tam celebrem Poetam inclementius scribere, perlegant pij quid de eiusmodi poematibus apud Lactantium Christiana senserit antiquitas. *Quomodo enim* (ait) *à sanguine abstinebunt, qui colunt cruentos Deos Martem, atque Bellonam? Quomodo parentibus parcent, qui expulsorem patris sui Iouem, aut natis ex se infantibus, qui colunt Saturnum? Quomodo pudicitam tuebuntur, qui colunt Deam nudam, & adulterã, & quasi apud Deos prostitutam? Quomodo se à rapinis, & à fraudibus abstinebunt, qui Mercurij furta nouerunt docentis non fraudis esse decipere, sed astutiæ? Quomodo libidines coërcebunt, qui Iouem, Herculem, Liberum, Apollinem, ceterosque venerantur; quorum adulteria, & stupra in mares, & feminas non tantum dictis nota sunt, sed etiam exprimuntur in Theatris, atque cantantur, vt sint omnibus notiora? Possuntne inter hæc iusti esse homines, qui etiamsi natura sint boni ab ipsis tamen Dijs erudiantur ad iniustitiam?* hæc Lactantius.

Lactātius li. 5. de falsa sapietate, & de falsa & vera relig.

At, vt de Homero diximus, sic de Virgilio dicẽdum est: rectiorem illius vsum adhiberi posse, si submotis obscenis, & quæ falsorum Deorum cultum sapiunt, vbi sextus Æneidos liber esset exponendus (quamuis certè mihi nunquam probatum fuerit, vt adolescentibus prælegeretur) firmissima prius eorum animis notitia de veritate Inferni traderetur: simul

De sexto Æneidos libro.

mul autem ageretur, cur Satanas hunc Diuinæ iustitię articulum inuolucris fabularum tegere, atque obuoluere conatus sit; ne videlicet timor Dei, qui est initium sapientiæ corda hominum possideret.

Alia obseruatio de recto Virgilij vsu. Cento quid sit: ac centonum Latinorum exempla quædam eximia.

CAPVT XVI.

Cētonum ex Virgilio faciendorum ratio.

QVod adolescens feci, cum emitterem in lucem Lælij Capilupi Centones è Virgilio collectos, id multò magis mihi iam seni, & in hac palæstra Pietatis versanti repetendum est, vt eâdem opera constet, qua ratione Poetarū Ethnicorum Latinæ, sicut olim Ægyptiorum opes in populi Christiani rectissimū vsum, & Dei cultum transferri possint. quæ sanè quarta obseruatio fuerit, ad rectissimum Virgilij vsum eliciendum.

Omnium igitur omnino qui aliquid in lucem edunt, duo genera sunt, alterum eorum, à quibus res ipsę inueniuntur, alterum illorum, qui quod dicturi sunt, aliunde assumunt: atque hoc genus in duas partes rursus distributum est. nam, aut qui ab alijs res accipiunt, eas suis verbis exponunt; aut ad sententias suas aliorum verba tranferunt, atque traducunt, quod quidem pertinet ad eos, qui Centones conscribunt, quo in genere ita mirabiles

fuere

fuere Lælius & Iulius Capilupi, vt facilè omnium expectationem vicerint, ac superarint. Nam cum plerunque de rebus ab antiquorum ętate remotissimis agāt, eas tamen ita Virgilij carminibus tractant, atque complectuntur, vt ne ipsum quidem Poetam supra potuisse existimē. Nam & in dispositione sententiarū, & ordine; & in coniungendis, ac quasi conglutinandis versibus, qui in Virgilij libris maximo interuallo inter se disiuncti sunt, id sunt omnium iudicio consecuti, vt perpetua potius, & continentia scripta, quam vndique collecta & comportata videantur: in quo virorum memoriam, & acre iudicium soleo sæpe admirari, qui res tam dispersas in vnum locum coegerint easque ita collocauerint, vt media primis, extremis prima respondeant. Ac vt perfectus fictor, qui ex diuersissimis lapidibus opus egregium fingit, emblematéque componit, sic illi ex omnibus Virgilij locis, quæ ad suam sententiam in primis facerent optima quæque excerpserunt, atque libarunt, vnúmque corpus confecere. Scio autem nonnullos ad hoc scribēdi genus se contulisse, in quorum numero apud Gręcos fuit Eudocia, apud Latinos Proba Falconia, & Ausonius: sed quantum in eo profecerint, aliorum sit iudicium. Illud quidem nec dubitās affirmauerim hisce non modò in hac re non præstantiores fuisse, sed vix fortasse pares. Nam vt de Ausonio loquar, cum hic de rebus ipsis ageret,

Lælius, & Iulius Capilupi Cētonū compositores.

Eudocia Proba Falconia Ausoni⁹.

de quibus à Virgilio ante tractatum fuit, facilè illi fuit ad id quod sentiret Poetæ carmina accommodare, quod his minimè contigit, longè enim alia notio subijcitur his scriptis, atque illa, quę Virgilianis subiecta est.

Ausonius epist.ad Paulinũ. Porrò Cento quid sit, docet Ausonius his verbis. *Varijs de locis, sensibúsque diuersis quædam carminis structura solidatur in vnum versum, vt coeant, aut cæsi duo, aut vnus, & sequens cum medio. Nam duos iunctim locare ineptum est, & tres vna serie, meræ nugæ. Diffunditur autem per cæsuras omnes, quas recipit versus heroicus, conuenire vt possit aut pentimimeris cum reliquo anapesto, aut trochaice cum posteriore segmento, aut semipedes cum anapestico chorico, aut post dactylum, semipedem, quidquid restat hexametro. Simile vt dicas ludicro, quod Græci ostomachion vocauere.* Et post pauca, cum eius ludi speciem edidisset, subdit. *Hoc ergo Centonis opusculum, vt ille ludus tractatur: pari modo sensus diuersi vt congruant, adoptiua quæ sunt vt cognata videantur, aliena ne interluceant, arcessita ne vim redarguant, densa ne supra modum protuberent, hiulca ne pateant. Quæ si omnia ita tibi videbuntur, vt præceptum est, dices me composuisse Centonem.*

Quit sit Censo.

At Iulius Roscius Hortinus, quæ ab Ausonio obscurius præcepta videri poterant, exemplis illustrauit, cámque tractationem adtexuit carminibus Capilu-

Apud hęredes Io. Liliotti. porum, quæ Romę edita sunt anno huius sęculi nonagesimo.

Qui vero centones illos curauit edendos

dos, Lectorem pręmonuit, si qua in ijs verba essent à nostrę religionis more aliena: vt, fata, fortuna, Dij, Diui, Iupiter, Mars, Venus, & alia, ea primùm Virgilij fuisse: deinde posse per allegoriam aliter accipi atque propriè significant, namque illud (ait) vanum fortunę nomen modo pro ipsa felicitate, modo pro diuitijs ferè positum esse inuenies: sic enim fatum pro morte, aut casu, vota quoque pro desiderijs, vel precibus, Diuos item, & Deos pro ipsis Sanctis, quale est illud. Cura tibi Diuum effigies, & templa tueri: Sanctorum enim imagines intelligit, & nonnulla alia similia, quę immutari minimè posse putarunt ob Centonum leges; quamuis nullum ego piaculum existimauerim committi si mutarentur in receptas ab Ecclesia Catholica voces. Sanè propter eadem verba, & alia quędam illorum tempora licentiora Lælij Capilupi Centones cum interdicti fuissent, denique purgati prodierũt, quibus suos Iulius Capilupus nil Patruo inferior (ne dicam & maior in eodem genere carminum) adiunxit, è quibus placet sequentes huc adscribere. Cautio.

Cento Iulij Capilupi ex Virgilio Ad Beatissimam MARIAM Virginem Laureianam tempore quo pestilentia grassabatur.

Salue sancta Parens, magnum & memorabile nomen Æ.4.& 9.

Nata

Æ.1.& 10. *Nata Patris summi, atque eadem gratissima coniux;*
Æn 1.& 9. *Virginis os habitúmque gerens, lectissima Matrum.*
Æ.8.& 10. *Quæ nunc ætherios inter Dea candida nimbos*
Aen.8. *Solis inardescis radijs, longéque refulges;*
Ecl.5.Æ.5 *Sub pedibúsque vides nubes, & sidera Olympi:*
Æ 1.& 12. *Cui pater intacta pro Virginitate sacrauit*
G.2.Æ.12 *Ingentem cælo Rex ætheris altus honorem,*
Æ.4.& 12. *Victus amore tui, tantum decus enitet ore:.*
Aen.7. *Te super ætherias errare licentius auras*
Ae.1.& 12 *Permisit, cælíque libens in parte locauit.*
Æ.1. & 5. *O quam te memorem Virgo Maria, omnia cælo*
Ae.1.& 12 *Ponat habere tibi diuum Pater atque hominum Rex.*
Ec.4.Æ.9. *Tu decus omne tuis, postquam se condidit aluo*
Ae.2.& 9. *Haud ignota loquor, Deus æthere missus ab alto,*
Ae.1.E.10 *Impleuítque sinum, claráque in luce refulsit*
Ae.4.& 7. *Aduentum, auxiliúmque Dei (mirabile dictu)*
Ge.1.& 4. *Nequicquam seros Lucinæ experta labores,*
Ae.2.G.4 *Sacra per integram soluuntur viscera pellem*
Ae.5.& 6. *Læta Dei partu, venit de corpore virtus*
Æ.2. & 10 *Omnipotens, subijt cari genitoris imago.*
Aen.3. *Hæc quondam cæli magnum ventura sub axem*
Georg. 1. *Iampridem nobis cecinerunt omnia Vates.*
Aen.6. *O Virgo, cui tanta Deo, permissa potestas,*
Eclo.2. *Huc ades, & votis iam nunc assuesce vocari,*
Ae.1.&.8. *Ad te confugio miserantem incommoda nostra,*
Ae.1.& 6. *Huc geminas nunc flecte acies, mentémque benignam*
Ae.2.& 9. *Alma parens, præsens nostro succurre labori.*
Ae.6.G.3. *Adspice vt insignis cœpit crudescere morbus,*
Ae.1.G.3. *Nec dum etiam manare cruor cessauit, & altè*
Ae.8.G.1. *Huic capiti insultans, lentus non deficit humor*
Ae.2.G.3. *Ex illo fluere, ac morbo, illuuiéque peresa*

Protinus.

Protinus inque sinu præcordia ad intima subdit, G.4.Æ.7.
Visceribus super accumbens iam pectore toto Æ.9.& 10.
Hæret, & interdum macie confecta suprema Ae.1.& 3.
Membra quatit, frigéntque effetæ in corpore vires. Ae.3.& 5.
Quid labor aut benefacta iuuant? vsúsque medendi? Æ.3.&12.
Nil validæ iuuere manus, nihil auctor Apollo A.10.& 12
Profuit, aut Marsis quæsitæ in montibus herbæ; Ae.7,& 11
Non hac humanis opibus, cessere magistri: Ae.12.G.3
At tu, oro, solare inopem, & succurre relicto, Aen.11.
Hoc mihi da proprium Virgo sperare salutem, Ae.1,& 7.
Tu requies omnis curæ, casúsque leuamen, Ae.3.& 12
Solaménque mali, culpam compesce, priusquam Ae.3.G.3.
Dira per incautum serpant contagia pectus: Aen.1.
Namque fatebor enim tanto me crimine dignũ, Ec.1.Æ.10
Hortator scelerum, sensus animúmque labentem Ae.4.& 6
Impulit, agnosco veteris vestigia fraudis: Eclog.4.
Hinc mihi prima mali labes præcepta, secuto Æn.1.G.4
Matris Acidaliæ, tales expendere pœnas Æ.2.& 12
Non aliam ob culpam voluit Rex Magnus Olympi. G.1. Æ.2.
Quare vt te supplex peterem tua limina adiui G.2.Æ.6.
LAVRETI, fama totum vulgata per orbem: Æ.1.&12.
Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis Aen.7.
Seruati ex vndis vbi figere dona frequentant Æ.6.&.12.
Matres, atque viri, & votas suspendere vestes, Ibidem.
Submissi petimus terram, nos munera templis Aen 4.
Quippe tuis ferimus, meritósque nouamus honores: Aen.8.
Namque sub ingenti lustro dum singula templo, Aen.1.
Vidi oculos ante ipse meos sollemnia vota Æ.12.E.5.
Tantorum impensis operum, miracula rerum, Æ.11.G.4

Templum Lauretanum in Piceno agro Italiæ in quo est dominus B. Mariæ Virginis.

Atque

Eclog. 2. *Atque humiles habitare casas, paruósque penates*

Æ.1.& 5. *Vnà omnes tecum meritis pro talibus annos.*

Ec.1.Æ.10 *Hic illum vidi, cæli cui sidera parent,*

Ec.9.Æ.12 *Certè equidem audieram (vulgatur fama per vrbes)*

Æ. 11. 12. *Agminis aligeri socijs, sacráque caterua,*

Geor.3. *Aera per vacuum ferri tectumque larémque.*

Ec.5.G.3. *Montibus in nostris alio sub sole iacentem,*

Ae.1.&.2. *Matre Dea monstrãte viam (mirabile dictu)*

Æ.1.& 11. *Littus ad Ausonium conuexo in tramite syluæ*

Æ.8.& 10. *Delegere locum, & posuere in vertice montis:*

Aen. 3. 6. *Ofelix vna ante alias pulcherrima proles*

Ae.3.&.8. *Calicolum Regi, tantarum in munere laudum*

Ec.6.&.8. *Nunc ego namque tibi. terque hæc altaria circum*

Æ.11. E.8. *Persoluam grates: numerò Deus impare gaudet.*

Æ.2. 12. *Sin absumpta salus, & vis inimica propinquat*

Aen.10. *Te precor hanc animam serues Natóque Patríque*

Æn.9. *O genitrix, meriti tanti non immemor vnquam,*

Æ.4.&.6. *Errantem doceas iter, & sacra ostia pandas,*

Aen.6. *Ire ad conspectum cari Genitoris, & ora*

Aen.8. *Contingat, patiar quemuis durare laborem:*

Æ.6. G.1. *Da dextrã misero, & tecum me tolle per auras,*

Aen.6. *Sedibus vt saltem placidis in morte quiescam,*

Æ.5. & 6. *Quod superest, oro, dubijs ne defice rebus,*

Æ.3.&.12. *Sola in te suprema salus, miserere tuorum:*

Aen.6. *Noctes atque dies facilis descensus Auerni.*

Aen.4. *Tu modò posce Deum veniam, sacrísque litatis*

Aen.8. *Indulge, fer ritè preces, irámque, minásque*

Aen.5. *Supplicibus supera votis, miserere precantis,*

Aen.4. *Ne pater Omnipotens adigat nos fulmine ad vmbras*

Pallentes

Pallentes vmbras Erebi, Stygiúmque paludem; Aen. 6.
Cum freta: cum terras omnes, cælúmque profundum, Æ.5.Ec.10
Et genus humanum. crepitantibus vrere flammis Ae.1.G.1.
Ipse Pater statuit, seruans sub pectore vulnus
Æternum; sceleris tanta est iniuria nostri.
Discite iustitiam moniti, & nō temnere Diuos. Ge.1.Æ.1
Stat sua cuique dies, breue & irreparabile tempus G.2. Æ.3. Aen.6.
Omnibus est, veniet lustris labentibus ætas, Aen.10. Aen.1.
Cum domus & proles subitò defecerit omnis. Geor.4.
Venit summa dies, & ineluctabile tempus, Aen.2.
Exitium magnum, atque metum mortalibus ægris: Æ.10.12.
Cum caput obscura nitidum ferrugine texit. Geor.1.
Sol tibi signa dabit; Solem portenta sequentur, G.1.Æ.11.
Et Lunam in nimbo nox intempesta tenebit. Aen.3.
Horresco referens, nigrescent omnia circum. Æ.2.& 11.
Incipiet magno misceri murmure cælum; Æ 4.&.10
Et venti vastos voluent ad littora fluctus; Æ.1. & 12.
Miscent se maria, & nigræ attollentur arenæ; Aen.9. Ae.5.& 6.
Sub pedibus mugire solum, tonitrúq; tremiscent Aen.12.
Ardua terrarum, & campi, ripæq;, lacúsque, G.2.Æ.12
Ingentem vocem latè nemora alta remittent. Aen.7.
Multáque præterea variarum monstra ferarum, Aen.6. G.4.Æ.11.
Terribili aspectu formæ sub nocte per vmbram, G.4. Æ.2.
Incedent; magnísque vrbem terroribus implent. Georg. 1.
Tum variæ illudent species; crudelis vbique
Luctus, vbique pauor, & plurima bella per orbem.
Quis cladem illius noctis? quis funera fando Aen.2.
Explicet? & simulachra modis pallentia miris? Georg.1.
Inde vbi clara dabit sonitum tuba; protinus omnes Ae.5.& 9.

Ae.6.E.8. *Adspicies animas imis exire sepulchris.*
Ae.3.& 7. *Hinc exaudiri gemitus;mihi frigidus horror*
Membra quatit,gelidúsque coit formidine sanguis,
G.2.Æ. 2. *Hæc animus meminisse horret,luctúque refugit,*
Aen.4. *Arrectæq; horrore comæ,& vox faucibus hæsit.*

Eiusdem Iulii Capilupi oratio ad DEVM.

Ae.2.& 5. *Salue sancte Parens,summi Regnator Olympi*
Ae.2.& 6. *Quem primi colimus, Cælóque, Erebóque potentem,*
Æ.1.& 12. *Semper honos,noménque tuum, tua magna voluntas,*
Aen.1. *Imperium sine fine tuum;laudésque manebunt,*
Ae.6.& 8. *Dona laboratæ Cereris,noctésque,diésque*
Ae 1. & 2. *Da deinde,auxilióque leues quæcunque labori*
Ae.2.& 6. *Debita erunt nostro,iam fas est parcere genti.*
Ae.1.G.4. *Nos tua progenies,atque hæc exempla secutus,*
Ae.1. & 3. *Atque idem casus,miseris succurrere disco:*
G.1 Æ.4. *Nec segnem patiere animum tentare precando,*
Æ. 2. & 6. *Eripe me his inuicte malis,hæc omnia firma.*

In die festo sancti Michaëlis Archangeli Christi ad Patrem Orantis consolatoris

Eiusdem Iulii Capilupi Cento ad illustrissimum ac Reuerendissimum Iulium Antonium Sanctorium Cardinalem.

Mons Oliuetus.

Ae.2.& 6. *Monte sub aërio,qui tot labentibus annis*
Georg.2. *Palladia gaudens sylua viuacis OLIVÆ,*
Arboris.

Arboris ex ipsa deducit origine nomen, Æ.12.G.3.
Ipse ad conspectum cari Genitoris, & ora, E.4.Æ.6.
Quem genuit, cælum & terras qui numine torquet Ae.4.& 5. Geor.4.
Ad cælum tendens ardentia lumina, supplex Ae.3.&12.
Talia fundebat: si quis modus eripe morti Ae.2.& 11
Care Pater: miserere animi non digna ferentis:
Vadimus haud dubiam in mortem, scio acerba meorum Æ.2.&10.
Circunstare odia, aut odium crudele tyranni:
Quod si nulla mouet tantæ pietatis imago, Aen.6.
Et sedet hoc animo, patet isti ianua letho, Æ.6. & 11.
Quãdo aliter nequeo gentem effugisse nefandã, Aen.2.
Te precor hanc animam serues: stat quicquid acerbi est Ae.3. & 9. Æ.9.& 12. Aen.22.
Morte pati, quia nota mihi tua magna voluntas. Aen.5.
Nunc quoque mens eadem perstat mihi, pelle timorem, Aen.2.
Venit summa dies, & vis inimica propinquat. Ae.4.& 6.
Talibus orabat dictis certissima proles Aen.1.&3.
Cælicolum Regi; premit altum corde dolorem; E.10.Æ.12.
Tristis vbique pauor. & plurima mortis imago Æ.4.& 12.
Terrificant animos, sæui monumenta doloris: Ae.3.&12. Ae.5.& 7.
Sanguineus toto manabat corpore sudor
Sanguine terra madet; cælo miseratus ab alto est Ae.1. &3.
Tum genitor (neque enim Patrius consistere mentem Aen.4..
Passus amor) magno persensit pectore curas: Ae.4.&7.
Ergo his aligerum dictis affatur Olympi, Ae.3.& 6.
Vade, ait, ô felix nati succurre labori, G.1.Ac.8.
Ecce inimicus atrox mẽs effera nequid inausũm,
Aut intentatum scelerisve, dolive fuisset, Aen 4.
Atque animam nunc huc celerem, nunc diuidit illuc,

Aen.1. *In partésque rapit varias, noua pectore versat*
Aen.5. *Consilia, & variis assultibus irritus vrget,*
Ae.6.& 7. *Mille nocendi artes tristi cum corde volutat:*
Ge.1. & 3. *Inuidia infelix, regnandi dira Cupido.*
Ge.3.& 4. *Hæc omnis morbi causa, hinc exercuit iras.*
Ae.1. G.3. *Gens inimica mihi, calúmque exterrita fugit,*
Aen.6. *Ausi omnes immane nefas detrudere regnis*
Georg. 1. *Auctorem frugum, tempestatúmque potentem*
Aen.2. *Numina magna Dei.*
Ae.1.& 9. *Heu stirpem inuisam, nostra euadere demens*
Aen.6. Æ.10. 12. *Sperasti te posse manus? dominúmq; potentem?*
Ae.6.& 9. *Immortalis ego, rerum cui summa potestas:*
Aen.6. *Fulmine deiecti cæli de parte serena*
Ae.1.& 6. *Lethæum ad fluuium fundo voluuntur in imo,*
Quos rapidus flammis ambit torrentibus amnis:.
Ae.6.& 7. *Ergo exercentur pænis, æternáque ferri*
Supplicia expendunt tenebris. & carcere cæco:
Ae.6.& 9. *Horrendum stridens flammas, pro talibus ausis;*
Ae.2.& 6. *Hortator scelerum sedet, æternúmque sedebit,*
Aen.6. *Nec mea iam mutata loco sententia cedit.*
Aen.9. Æ.4.& 10. *Eia age rumpe moras, miseram solabere mortem,*
Ec.1. G.2. *Namque doli circum hæc demum frangentur inanes,*
Mens immota manet, manet alta mente repostum
Ae.1.& 4. *Iudicium, meritæq; expectant præmia palmæ,*
Aen.5. *Vnum pro multis dabitur caput.*
Ibidem. *Rumpe moras omnes, nec plura effatus: At ille*
Ae.8.& 9. Ae.4.G.1. *His medium dictis raptim secat æthera pennis,*
Ae.8.& 10 *Exuperátque moras, cælo descendit ab alto,*
Aen.1. *Et iam iussa facit, mœrentia pectora mulcet.*
O Pater, ô hominum summi regnator Olympi.
Æ.7.& 10. *Dilecti nati funus crudele videbis!*

Altè

Altè sublatum tolli miserabile corpus
Vulneribus pulsum adspicies? quis talia fando
Temperet à lacrymis: indigna morte peremptum E.4.Ae.11
Natum ante ora Patris, Patres qui morte redemit, Ae. 11. 12. Æ.2. & 11.
Et genus humanum, laniatum corpore toto, Aen.5. Ae.2. & 6.
Ora manúsque ambas, populatáque tempora cernam Ae.1. & 6.
Sacrati capitis? traiectáque pectora ferro? Ae.2. & 6.
Consertum tegmẽ spinis stat vertice CHRISTI. Ae.3. & 10
Id verò horrendum visu, latus haurit apertum Ae.1. & 6.
Lancea, purpureus quõdam color ora relinquit, Æen.7.10.
Labitur exanguis letho, pulchrósque per artus Aen.1. 12.
It cruor, inq; humeros ceruix collapsa recumbit Aen.9. 11.
Haud impunè quidem, moriens animam abstulit hosti: Aen.,.9.
Heu pietas, heu prisca fides, sacróque cruore
Spargitur & tellus, lachrymis sparguntur & ora. Aen. 5. 6. Æ.11. G.3.
Hei mihi qualis erat quantum mutatus ab illo.
Quis tam crudeles optauit sumere pœnas? Aen.2.
Terra tremit, fugere feræ, & mortalia corda Aen.6.
Per gentes humiles strauit pauor, inde repente Geor.1.
Conditur in tenebras altum caligine cælum. Aen.8.
Nam fratris radiis obnoxia surgere Luna Aen.11.
Visa dehinc cælo, defunctáque corpora vita Ec.1. Ge.1
Multa virum infernis ad lumina surgere vitæ, Aen.5 6. Aen.8. 11.
Illustres animæ, atque imis exire sepulchris. Ac.6.E.8.
O dolor, atque decus magnum rediture Parenti:
Heu pietas tales voluisti expendere pœnas? Aen.10.
Nequaquam ob meritum pœnas, iniuria nostri Aen.6.10.
Caussa mali tanti, supplex tua numina posco, G.4. Ae.8 Aen.1.6.
Extremam hanc oro veniam, miserere dolẽtẽm. Aen.3.
Idem ego Nate tuum maculaui crimine nomen. Aen.10.
Funeris heu tibi caussa fui, qui sanguine nobis Aen. 16.

Ae.1.G.4. *Tempore iam ex illo cælum sperare iubebas,*
Aen.12. *Nos tua progenies; & si pietate meremur*
Aen.1. *Adspice nos, nostro doluisti sæpe dolore.*
Ibidem. *Hic pietatis honos, sic nos in sceptra reponis.*
Ae.5.9. *At tu oro, cui tanta Deo permissa potestas,*
Aen.10.
Georg. *Hunc duræ mortis casum lenire dolentem*
Aen.4. *Solando, & tristes animo depellere curas;*
Huc geminas nunc flecte acies SACERALES *ab alto,*
Ecl.1.G. *Huc ades, & votis iam nunc assuesce vocari*
Aen.7.G. *Tyrrhenum ad Tibrim, & fontis* [a] *vada sacra luporum:*
G.1.Ae.5. *Annua sacra refer circum Castella* [b] *sub armis,*
Aen.2.6. *Romanósque tuos, sedes, arcémque reuise:*
Aen.11.12 *Ipse inter primos ferrugine clarus & Ostro*
Aen.8.10. *Totus collucens, variísque Antonius* [c] *armis*
Aen.1.12. *Defensum dabit, & meritos indicet honores,*
G.3.Ae.1. *Iulius, & multis onerabit lumina donis,*
Aen.5.11. *Et viridi in campo templum de marmore ponet:*
Aen.1.
Aen.8. *Hinc pietate prior: meruit qui laude Coronam* [d]
Iura dabit, legésque viris, voluentibus annis,
Romulidis, Tatióque seni, Curibúsque seueris.

a Fontem Capiluporum intelligit, qui est in campo Martio.
b Castellum S. Angeli Romæ iuxta Tiberim, sic vocatum ab imagine in eius summitate posita.
c Iulius Antonius nomen Cardinalis.
d Corona insigne eiusdem Cardinalis S. Seuerinæ nuncupati.

Ad Beatissimam MARIAM Virginem ob pacem in Gallia obtinendam Cento.
Tibris.

Aen.6.9. *Astrorum decus, & tanta pietatis imago,*

Quæ,

Quæ nunc antiquos ſignorum ſuſpicis ortus Ae.1eE.5.
Sub pedibúſque vides nubes, longéque refulges, Ec. Aen.8.
Qualis vbi Oceani perfuſus Lucifer vnda Aen. 8.
Extulit os ſacrum cælo, tenebráſque reſoluit: Ibidem.
Talis & ipſa leues cæli demiſſa per auras G.3. Ae.11
Incedens nymbo effulges, curáſque reſoluis Ae. 2. G.1
Magnanimum heroum; triſti dum corde volutant G.4. Ae.6 Ae. 4.10.
Euentus belli varios, irámque, mináſque. Aen. 3.12. Aen. 7.8.
Palladis armiſonæ, & certamina Martis anheli: Aen. 6. Ae.1. & 6.
Dum te nunc ſolio ſtellantis regia cæli E.10. G.3. Ae.10. 11.
Accipit, æternúmque tenet per ſæcula nomen, Georg. 3.
Huc geminas nunc flecte acies, terráſque iacentes G.4. Ae.8 Aen. 5. 8.
Gallorum, & longè ſaltus, latéque vacantes
Adſpice nunc: ſupplex venio, miſerere tuorum.
Regibus inceſſit magno diſcodia motu,
Auditúrque tubæ mugire per æthera clangor.
Namque furens animi medio in certamine Mauors
Cælatus ferro, triſtéſque ex æthere Diræ
Horrendum ſonuere. ille aſper, & improbus ira. Aen. 9.
Dentibus infrendens, ſpumas agit ore cruentas, Ae.8. G.3.
Exciſurum vrbes minitans; opulentáque Regna. Aen.8 12.
Dátque cateruatim ſtragem, campóſque per omnes G.3. Ae.2.
Agmen agens equitum, ſata fæta, boúmque labores Ae.11. G.1
More furens torrentis aquæ, vel turbinis atri, Aen. 10.
Diluit; implētur foſſa: & caua * MACHINA belli *Bombarda.
Nec minus interea memoranda inuenta Magiſtri Geor.3.4
Deiicit in terras muros & caſtra tuentes Ae.8. G.4

Aen.3.9. *Tristius haud vllis monstrum: præsénsque minatur*
Aen.4. *Exitium, quo non aliud velocius vllum*
Aen. 4. *Mobilitate viget, viresque acquirit eundo,*
Aen.3. *Nec sic horrificis iuxta tonat Ætna ruinis:*
Aen. 1. 8. *Ipsa iouis rapidum iaculata è faucibus ignem,*
Aen.5.8. *Nulli visa cito decurrit tramite recto,*
Æn. 9.12. *Fulminis ocla modo, totóque ardentis ab ore*
Ibidem. *Saxea pila cadit, sonitus procul ære canoro*
Aen.2.12. *Terrificos ciet, & circum loca sulphure fumant,*
Aen.2.9. *Talibus insidiis domat, aut quatit oppida bello*
Aen.6.12 *Sanguineus Mauors, vna tot cæde perempta*
Aen. 5.11. *Corpora fundit humi, & vitam dispergit in auras,*
Aen.3 5. *O prohibete nefas, vastóque immergite Ponto*
Aen.4.10 *Monstrum horrendum, ingens, visu mirabile monstrum,*
G.3.Ae.3. *Ipse manu genua amplectens, genibúsq; volutãs*
Aen.4.8. *Ecce iterum supplex venio, & sanctum mihi Numen*
Ae.6.G.3 *Vnum oro Genitrix, culpam compesce, priusquã*
Dira per incautum serpant contagia vulgus.
Ae.4.G.3 *Hic postquam dubius medius Mars errat in armis,*
Æ 12.G.4 *Iam melior, iam Diua precor cõpressa quiescant*
Aen.8.12. *Arma rogo Genitrix, calefactáque corda tumultũ,*
Ae.1. G.4 *Et motus animorum, atq; hæc certamina tanta:*
Aen. 4.6. *Alma precor miserere, potes Natúmque Patrémque*
Aen.4.10 *Pacem orare manu, finémque imponere curis;*
Aen. 11. *Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes:*
G.3.Ae.1. *Primus ego in Patriã, meritis pro talibus annos*
Aen.3.7. *Idem venturos solida de marmore templa*

Instituam

Inſtituam, feſtóſque dies de nomine MATRIS Georg.3.
VIRGINIS, & iuſſos aris adolemus honores: Aen. 1.3.
Dicta meæ genti ponam, hæc me ſacra quotãnis Aen.5.6.
Vrbe velit poſita templis tibi ferre dicatis.
Interea triſti turbatus pectora bello E.10.Æ.8.
Ipſe Pater, cui tanta Deo permiſſa poteſtas, G. 1.Æ.9.
Multa putans, ſortémque animo miſeratus iniquam, Aen.6.
Turbatóſque duces, & lamentabile regnum, Æn. 2.12.
Iámque oratores delectos ordine ab omni Aen. 7.9.
Legati qui ſupremum comitentur honorem Aen.11.
Ire placet, quacunque nouas incidere lites, Æ. 11.E.9.
Tela inter media, atque horrentes Marte tumultus: Æn. 2.10.
Hic vir hic eſt, tibi quem promitti ſæpius audis. Aen.6.
Miſſus in Imperium, magna comitante caterua Aen 1.6.
I decus, i noſtrum, melioribus vtere factis, Aen. 6.7.
Cui Rex ætherei cauſam, euentúſque ſecundet. Æ.10.G.4
Namque tibi reduces ſocios Mauortis ad vrbem Aen .1.6.
Nuncio, & ad ſedes victor veherere paternas, Aen. 1.11.
Perge modo, & qua te via ducet, dirige greſſus. Æ.1. E.10.
Incipe ſollicitos Galli mutare labores, E.10.Æ.12
Conſilia in melius, rumpantur neſcia vinci Aen. 1.11.
Corda volente Deo, in primis contuſáque vulgi Aen.1.10.
Pectora, & in melius tua qui potes orſa reflectas, Aen.2.
Galle quid inſano iuuat indulgere labori? E.10.Æ.2.
Militiam, & graue Martis opus, bella, horrida bella Aen. 6. 8.
Deſine iam tandem precibus manſueſcere corda Æ.12.G.4
Nunc ſinite, & placidum læti componite fœdus Aen.10.
Vna omnes, ne tanta animis aſſueſcite bella, Aen. 6.8.
Ne Patriæ validas in viſcera vertite vires:
Quis furor, ô tantas audetis tollere moles? Aen.15.
Quænam vos, quæ cauſa fuit cõſurgere in arma Æn.10.11.

Aen.17. *O miseri? motos prestat componere fluctus:*
Aen 11. *Cogite concilium, & pacem laudate sedentes.*
Aen.8.11. *Flent mesti, mussantque patres, præsensque periclo*
It timor, & maior Martis iam apparet imago,
Æ.11.G.1. *Dirum execrantur bellum, non vllus aratro*
Dignus honos, squallent abductis arua colonis:
Vlterius ne tende odijs, grauia arma quiescant.
Talibus orabat magnam Mauortis ad vrbem
Ae.10.12. Aen.6. *Tibris, & obnixus curam sub corde premebat.*
Aen.4 8. *Multa mouens animi cæli ventura sub axem*
Aen.3 6. *Fertilis Ausoniæ: casu contussus acerbo*
Aen. 5.9 *Stare loco nescit, humero supereminet vndas,*
G.3.Æ.10 Aen.7. *Vorticibus rapidis, & multa flauus arena*
Ae. 2.&6. *Fertur in arua furens cumulo, latéque per vrbẽ*
Aen.17. *Voluitur, atque altè spumis exuberat amnis:*
Æ.6.& 11. *Riparúmque toros, & pontes transilit altos,*
Æ.11.G.1. *Diluuio miscens, hominúmque boúmque labores*
Geor.1.3. *Rursus, & obducto latè tenet omnia limo.*

Eiusdem Iulii Capilupi De
Bombarda Cento.

Æ.2.G.4 *Quo molẽ hãc Musæ, quis nobis extulit artem.*
Vnde noua ingressus hominum experientia cæpit
Æ 3.& 10 *Sternere cæde viros, & mœnia cingere, & vrbes*
Aen.2.10. Æ. 4.& 6. *Tantorum impensis operum: quæ machina belli?*
Monstrum horrendum, ingens, flammísque armata Chimæra?
Ec.3.Æ.4. *Triste malum, quo non aliud velocius vllum*
Ae.8.G.4 *Tormenti genus, & memoranda inuenta Magistri.*
.4. G. 3. *Germani, in lucem Stigijs emissa tenebris?*
Aen.1. *Quæ regio in terris, quæve hunc tam barbara morem.*

Attulit

Attulit ipsa viris? (id rebus defuit vnum) Aen.5.12.
Feruet opus, sæuitque animis ignobile vulgus, G.4 Æ.1.
Illa fretus agit florentes ære cateruas: Æ 4.& 11.
In medias acies audet se credere pugnæ, Æ 5.&12. Æ. 5.& 9.
Audet adire virum, & tacite contendere Marte Æ.2.& 10
Ille quidem, dolus an virtus quis in hoste requirat?
Quid labor, aut benefacta iuuant? quid fortibus ausis Ge.3.Æ.9
Profuit in duri certamina Martis euntes: G.3.Æ.12
Illustres animas tentare pericula belli? Aen.6.11.
Illa dolum, dirúmque nefas, tristésque ruinas. Aen.1 4.
Ergo vbi concepit furias, mortemque minatur Æ.4.& 11.
Extemplo: pressa est insignis gloria facti Aen.1.12. Aen.6.12.
Huius in aduentu; dat fortia corpora letho G.4.Æ.12
Magnanimum heroum nullo discrimine cædem
Suscitat, irarúmque omnes effundit habenas:
Hæc omnis morbi causa, hinc exercuit iras Geor 3.4.
Effera vis animi, & scelerata insania belli Æ.7.& 16. Ecl.5.G.2
Hāc petit excidiis vrbem, miserósque penates Æ.1.& 12.
Sanguineus Mauors, mediísq; in millibus ardet: Aen.8.10.
Quis tam crudeles, mortalibus esse labores. Æ. 6. & 8.
Sustulit? ac tales optauit sumere pœnas? Æ.3.& 12. Ae.7.12.
Tristius haud vllis monstrum: ruit omnia latè, Georg. 3.
Pestiferas aperit fauces, opera omnia rumpit, Aen.1.6.
Cōtinuóq; auidis vbi subdita flamma medullis Aen 6.
Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite vires, Æ.8. & 8.
Spiritus intus alit, totósque infusa per artus Æ.11.& 12
Ignea rima micans, aditúmque per auia quærit, Æ.5.& 11. Æ.11.E.1.
Fluctuat ira intus: partes rimatur apertas: G.3.Æ 9.
Nec mora continuo vastis cum viribus exit Aen.2.12.
Stridens, & celeres incognita transilit auras, Æ.10.G.1
Stare loco nescit: sonitus procul ære canoro
Terrificos ciet, & circum loca sulfure fumant,
Et tremefacta solo tellus, saltúsque profundi

Aen.9.12. *Dant sonitum, & vocem latè nemora alta remittunt.*
Georg.1. *(Infandum) sistunt amnes, terraque dehiscunt*
Æn. 4.12. *Horrendum dictu, murali concita nunquam*
Tormento sic saxa frement, nec fulmine tantum
G.3.Æ.11. *Porta tonat cæli, cuncti se scire fatentur,*
Aen. 1.8. *Ipsa Iouis rapidum iaculata, è faucibus ignem*
Aen. 5.8. *Nulli visa cito decurrit tramite recto,*
Aen.9.12. Ibidem. *Fulminis acta modo, totóque ardentis ab ore*
Georg. 3. *Saxea pila cadit, volat atri turbinis instar*
Aen. 3.7. *Aëra per vacuum, montes & flumina tranat*
G. 3. Æ 5. *Ardua, sic illam fert impetus ipsa volantem:*
Æ. 9. G. 2. *Castella in tumulis ad terram pondere vasto*
G. Aen. 7. Aen. 2.10. *Coniicit, egregiásque vrbes, operúmque labores,*
G. 1. Æ.8. *Antiquásque domos castris effundit apertis,*
Geog. 1. *Fundamenta quatit, densos prorumpit in hostes.*
Aen. 3. *Tam multæ scelerum facies? quæ caussa subegit*
Aen. 9. Æ. 4. G. 1. *Ignotas tentare artes? labor omnia vincit*
Aen. 3.6. *Immanis, quid non mortalia pectora cogis*
Aen. 2.4. *Auri sacra fames? cædísque insana cupido?*
Aen. 10. *Qui nouus hic nostris successit sedibus auctor*
Caussa mali tanti? Stygijs sese extulit vndis
Credo equidem, nec vana fides, pro talibus ausis:
Tum Pater omnipotens, rerum cui summa potestas
Aen. 7. *Ipse repertorem Stygias detrusit ad vndas.*
Aen. 4.6. *Et tristes sine sole domos: abolere nefandi*
Aen. 10. *Cuncta viri monumenta iubet, noménque, genúsque.*
Aen. 11. *O fortunatæ gentes Saturnia regna*
Aen. 6. *Magnanimi heroes nati melioribus annis,*
Æ. 1. G. 4. *O fortunati, quorum sub legibus æuum!*
Ec. 6. G. 1. Geor. 1, 4. *At non tam turpes meditando extuderat artes,*
Aen. 12. *Pulueris vt venis abstrusum excuderet ignem,*
Exitium, dirúmque metum, mortalibus ægris:

Ante

Ante Iouem nulli caußas tentare latentes G. 1. Æ. 3.
Aut terebrare cauas veteri sub magine formas Aen. 2. 6.
Ferro ausi, quæ tanta animum dementia capit? Aen. 5. 12.
Quod genus hoc hominum? procul, ô procul ite profani, Aen. 2. 6.
Artificis scelus, insidias, suspectáque dona Aen. 2. 11.
Attrectare nefas, satis est potuisse videri, Æ. 2. E. 6.
Triste ministerium, memorãda inuenta Magistri Æ. 6. G. 4.
Sed fugite, ô miseri, vastóque immergite ponto Aen. 3.
Monstrum horrendum, ingens, donum exitiale Mineruæ. Aen. 2. 4.

De ipsa Epopœia, déque Epicis Poëmatibus sacris.

CAPVT XVII.

AT cum inter Ethnicos Poëtas Epicos Virgilius teneat primas, subdendum etiam aliquid est de Epopæia, in qua non defuere hoc sæculo, qui sine labe excelluerunt. Ac quidem ab Aristotele, Horatio, & aliis tradita sunt præcepta, quæ ad eam pertinent: quæ quoniam habentur ad manus, superuacaneũ fuerit huc adiicere; ea præsertim, vnde alii Virgilium cum Homero: Ludouicum Ariostum cum Virgilio contulerunt. ii enim aliud spectarunt, quàm id, in quod nos inspicimus. Videlicet aut alios non habuere, quos sibi proponerent cum iisdem conferẽdos: aut si quos habuerunt, putarunt minus aduersum Poëtica Ethnicorum præcepta, quàm cõtra Poëmata sacra sibi esse aliquid dicendum. Nam cum

Macrob. Iuli[9] Cæsar Scaliger. Ludouicus Dulcis.

Horat. in Poëtica. Denique sit quoduis simplex dũtaxat, & vnum. Aristot. in Poët.

cum Epopœiæ tractatio sita ferè sit omnis in inueniendo, in collocando, in ornãdo; cúmque ipsius materia debeat esse (sicuti Aristoteli placet) vna vnius actio insignis tota, atque perfecta, ne cum historia confundi videatur, nisi aliorum actiones ad vnum quodque referãtur; vt fit in Æneide, Iliade, Odyssæa: cum item fabula sit, quasi Poëmatis anima, vix fuerint aliqui apud istos in numero Poëtarum, qui hæc ad amussim non præstiterint. Nam & Ennius, qui Romanam historiam Annalibus comprehenderat; vel Vida, qui CHRISTI Domini vitam carmine heroico cecinit; perfecti Poëtæ ab iis non æstimantur: nec item habetur apud eosdem absolutus Tragicus, qui CHRISTVM patiẽtem inscripsit Tragœdiam suam; quæ hactenus prætulit nomen Gregorii Nazianzeni.

Ennius.

Heronymus Vida.

CHRISTVS patiens.

Fabulæ sacris rebꝰ non sunt intermiscendæ.

At, vtvt ista sint, certe neque fabulæ sacris rebus sunt immiscendæ, quippe quæ summę veritati innixæ spirare debent vndique, quam continent veritatem, ac lucem: nec aliunde perquirẽdum est, quales aliqui sancti viri esse debuerint, cùm vix perfectiores, pro humano captu, potuerint excogitari: neque inuocandi falsi Dii, aut Deæ: nec circuitiones, àut saltus extra chorum, vt dicitur, accersendi, vt narratio rectè cadat; cùm pleraque illa, siquis in summam Dei sapientiam recta inspicit, rectissimè ceciderint: nec in angustum cogendæ sunt Diuinæ opes, quas suis temporibus ordinatissime

Quænam declinãda, & cauẽda sint in sacra Poësi.

dinatissime Deus benedictus exposuit; nec maior aliunde sperādus est ornatus, quàm ex ipsis rebus, in quibus admirabiles thesauri latent. Quin si quid addendum, vel tanquam emblema intexēdum est, expedit, vt ex ipsis potius mystèriis, atque aureis illis, ac sacrosanctis velaminibus petatur, quibus ipse Spiritus Sanctus arcana cōtexit; quo intus agente, & calescimus, & alios calefacimus: & nihil est, quod præsto inde non sit ad inuentionem, collocationem, ornatum, tanquam è locupletissima penu.

Quę caussa est, cur omnes per CHRISTI IESV sanguinē obsecratos velim, vt qui hactenus Ethnicos, siue item alios, illos quidem vel impuros, vel (vt mitissimè dicam) futiles Poëtas volutarunt, iam manus, oculos, ipsa potissimum corda sacris Poëtis admoueant, quales præsertim hoc libro recensentur: mox vbi legerint, se ipsos interrogent, ecquid prę Ethnica illa lectione senserint, atque conceperint. Quòd si iucundiora, veriora, maiora, in his agnouerint; dent sedulo operam, vt alii quoque idipsum efficiāt: nimirum, vt omnes aliquando, quod à Deo accepimus, eidem mundissimum, & Diuinis concentibus, inter Angelos, consonum reddamus. Admonitio, & obsecratio.

Porrò si in hanc nostram ætatem respicimus; inter Epica poëmata vel sacra, vel de rebus honestissimis, nemo spernēda duxerit, quæ Actius Syncerus Sannazarius de Partu Virginis: Hieronymus

mus Vida ſua Chriſteide: Petrus Angelius ſua Syriade: Franciſcus Bencius noſter ſuo Poëmate quinque Martyrū ſcripſere: quæ ſi alii attentent noua parturitione parere, intelligent, quanti Poëtæ fuerint hi quos nominamus. Ac à Sannazario quidem pauciſſimis demptis (quæ voces illas Ethnicorū Poëtarum ſapiūt) Diuinum habemus poëma? vt merito Beliſarius Aquiuiuus Neritinorum Dux eidem ſcribens dixerit, cum orationis ſplendore contendere breuitatem: cum rotunditate ornatum: cum fluxu carminum pulchritudinem: atque ita demum omnia numeris, & ſententiarum grauitate mandata videri, vt ad cuiuſuis ſcriptoris antiquiſſimi, cādidiſſimíque laudem accedāt, In Hieronymo autem Vida ſcio quid deſideratur. At materia, quā tractandam ſuſceperat, Ethnicas poëmatum & fabularum leges non admiſit. In Petri Angeli Syriade caſtitas, numerus, amplitudo rerum (licet iam ſeneſcentis viri) ac pleraque alia ſunt admiranda: quemadmodum & alterum eius Poëma, quod Cynegetica inſcripſit, vix fuerit, qui poſſit imitari.

Actius Syncerus Sannazarius.

Beliſati⁹ Aquiuiuus Neritinorū Dux quid de Sannazario.

Hieronymus Vida.

Petri Angelij Syrias.

Eiuſdem Cynegetica.

Franciſcus Bencius.

Iam in Bencii Martyribus quàm præclara illa, & expectationem ſuperantia ſunt, cum locum illum Apoſtoli ad Hebręos, Lapidati ſunt, ſecti ſunt, exponit[a]: cùm miram antitheſim facit[b]: cum tabulę pictæ comparationem affert[c]: Cum ſanctiſſimam Trinitatē deſcribit[d]: cum CHRISTVM flagris confectum[e]: Spiritum

a pag. 11. in 2. editione.
b pag. 52.
c pag. 71.
d 103. 104 191.
e 125.

rum Sanctum descendentem f:cum Beatorum gaudia g:cum Asiam h cum corouam Beatorum Deum cingentem i:cum Cælum k:cum Beatissimam Virginem l: cum S.Franciscum m: cum Sclopi n vim: ponit ob oculos. Mitto nũc reliqua eius poëmata, de quibus aliquid adhuc, sicuti & de cæteris quibusdam poëtis Latinis, vel Apollonii Rhodii Græcis heroicis carminibus erit in eorum Elencho nonnihil attingendum.

f 137. g 121.191. h 169. i Ibidem. k 190. l 112.193. m 210. n 173.

Iam vero quæ Io.Baptista Carmelitanus Mantuanus molitus est, vt summam pietatem continent, sic certe monstrant, si vir religiosus eo tempore id potuit, licere aliis per viam à præstãtioribus poëtis complanatam progressus maiores facere: Taceo antiquos Græcos & Latinos, Eulalium Cynopoleos Episcopum Cantica Canticorum venustá prosæ intermixtione sicuti Villeramum Abbatem Marpurgensem eadem carmine scribentem: Nonnum Panopolitanum Græcè Ioannis Euangelium: Iuuencum Latinè quatuor Euangelia: Victorinum Machabæos, Probam Falconiam Christi vitam, & alios alia pangentes, etiam quæ ad res sacras non attinent, quemadmodum vigesimo primo capite huius de poësi tractationis dicetur.

Io. Baptista Mantuanus. Eulalius. Villeramus. Nonnus. Iuuẽcus. Victorinus. Proba Falconia.

De

De Ode, siue Lyricis versibus: vbi primùm de Horatio, mox de sacris.

CAP. VIII.

INter Ethnicos vt Græcè Pindarus, Anacreon, & alii, de quibus actum est. Sic Latinè inter Latinos potissimũ Horatius: Inter Christianos autem antiquitus, Gregorius Nazianzenus Græcè, Boëtius Latinè Odes, siue Lyricos versus, aut si Gręcam vocem interpretemur, cantilenas, nobis reliquerunt: è quibus materiam, expositionem, clausulá quisque potest intelligere, quales apud eos fuerint. Neque enim audeo dicere, quales esse debeant; quoniam, vt cæca gentilitas æstu rerum humanarum, & carnis sese abripi sinebat, eò ferebatur, quo reliqui omnes præcipites ruebant. Itaque amantium, siue potius amentium libidini seruientes pleraque canebant, quæ fleuisse fuerat satius:

Horati⁹.

Ethnici Poëtę pleraque cecinerunt quæ expediebat fleuisse.

Quamobrem quod Horatius dixit de Odæ materia:

Musa dedit fidibus Diuos, puerósque Deorũ
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et iuuenum curas, & libera vina referre.

secus dixisset, si Diuinam legisset, ac gustasset historiam, in qua ortum Poëtices, veras filiorum Dei Odes, & cantilenas, sublimiore cothurno decãtatas vidisset. Quamobrem si hymnos, psalmos, carmina & reliqua illa cum Ethnicis conferamus,

feramus, intelliget quisque quod diximus suprà quantū inter vtraque intersit.

Ac quidem carmen seculare Catulli, quod incipit, *Dianæ sumus in fide*: vel Horatii hymnus ad Mercurium, *Mercuri facunde nepos*. vel illud, *Dianam teneræ dicite Virgines*. Vel aliud alibi: *Phœbe, syluarúmque potens Diana*: siue illud, *Sic te Diua potens Cypri*. & alia eiusmodi, indicant, sese ea peperisse, quæ conceperant: quę postea imitati Poëtę etiam nostri cęlum terra miscuere, ac turpitudinem omnem quidam reuocarunt ab inferis.

Horat. li. 1. Ode 2. & Ode 21 Et in fine libri, qui Epodon inscribitur.

Pugiles autem, & Olympionicæ victores passim laudántur à Pindaro, at si hymni a nostris huius quoque ætatis in Martyres decantati cum iis conferātur, frigescet materia ethnica. nec Christiano pectori ingeret quidquam, vnde sese attollat ad coronas immarcessibiles, quas verè expectāt, qui legitimè certant.

Collatio Pindari cum Poëtis Christianis.

Quin & cū istud poëmatis genus nullis ferè terminis circunscribatur, sed per omnem penè rerum ambitum vagetur, si ea, quæ de Diuina Prouidentia, de motibus, de rebus naturalibus quadantenus Horatius in suis Odis, & alii Ethnici suis eiusmodi carminibus cecinere, comparentur cum nostris; intelliget quisque nitorem quidem, & numerum Ethnicis affuisse eximium, sed defuisse integram & solidam illam vim, quæ mirificè recreat animos, ac quasi cęlesti symphonia inuitat ad laudandum Deum.

Horatius collatus cum Poëtis sacris qualis sit.

Sanè

Odes diſcrimen & Elegiæ.

Sanè verò Ode carminis genere differt ab Elegia, quod hæc elegis, illa lyricis verſibus mandatur: quódque Elegia ad res triſtes plerunque, Ode ad lętas referatur: Elegia item audacior, quæ bella attingere audeat, Ode autem verecundior: aut ſi quando aliquid auſa eſt, ſe ipſam reuocat, ac reprehendit. Hinc illud apud Horatium:

Horat. lib.1. Ode 6. & Ode 1. li. 2. & 3. lib. 3.

Nos Agrippa, neque hæc dicere.
Conamur tenues grandia, dum pudor.
Imbelliſque Lyræ muſa potens vetat,

Et alibi:

Non hæc iocoſæ conueniunt Lyræ.

Differt item quodãmodo tractatione: Sæpe enim in Ode fit mentio lyræ, citharę, barbiti, tibiæ: In Elegia non item, niſi rarò.

Atqui & inter Oden, & Epigramma id diſcriminis eſt, quod Ode liberior, ac facilè digreditur: Epigramma autem ſe continet inter ſuos cãcellos: genus quoque carminis non eſt idem, quanquam iambus ſenarius vtrique communis eſt.

Reliquis ornamentis inter ſe conueniunt: vti & clauſulis: Itaque apoſtrophæ digreſſiones, & eiuſmodi alia cernuntur in Odis, quemadmodum in aliis illis carminum generibus.

At cùm in Ode principium ſæpè ducatur ab honorifica appèllatione eius, cui inſcribitur, aut mittitur, Sacrę hiſtoriæ Ode, ſiue Pſalmi id pręſtant Diuinitus. Quod ſi tamen lubet imitari in bonis rebus Horatiũ, id ei facilè fuerit, cui cum

Pſalmi.

naturali

naturali ad Poëſim propenſione pietas viuidiorem in corde ignem accenderit.

Et Horatii quidem principia illa Odarum pulchra ſunt:

Mecænas atauis edite Regibus. 1.Od.li.1.

Et illud:

Tyrrhena Regum progenies. Li. 3.Ode 29.

Et aliud:

Diues orte bonis. Li.4.Ode 5.

Siue cum aliter incipit:

Quis deſiderio ſit pudor. Li. 1.Ode 2.

Vel,

Deſcende cælo. Li. 3.Ode 4.

Aut cum orditur ab ſententia aliqua: quale illud,

Integer vitæ, ſceleriſque purus.

Vel,

Nullus argento.

Siue,

Iuſtum, & tenacem.

Et,

Rectius viues.

Et alibi paſſim.

Iam de Carminum Lyricorum generibus dicendum non eſt, quod ea neque ad noſtrum inſtitutum faciunt modò, & alii eadem tractarunt egregié. Quare id potius faciendum eſt, vt Odes aliquas, ſiue laudes, quæ hactenus haud ita innotuerunt, huc adtexamus, vt memores dignitatis noſtræ idem omnes canàmus, & ſapiamus; ſpe haud dubia, vt ſi ſecundum Diuina mandata viuentes, haſce in terris piè, ac ritè concinuerimus, eaſdem cantemus æternum in cælis. Li.1. Ode 22. Li.2.Ode 2. Li.2.Ode 3. Li.2.Ode 10.

Ode ad Sanctissimam Trinitatem.

Benedicti Ariæ Montani.

Quo te nomine proferam?
Qua te voce canens excipiat chorus?
O qui sidera gressibus,
Ac substrata tuis æquora, & aridam,
Magnúmque æthra perambulas,
Cui lucis regio finibus obsitam
Nullis constituit domum,
Semotámque tua mente minoribus,
Circumfusáque vestium
Vsum cui referunt lumina, terminum,
Mensurámque negantia.
Quæ complent vario, ac multiplici sinu
Quantum claudit. & intimi
Excludit spatij mundus, & extimi,
Cuius sub pedibus vaga
Nox tendit aspicientibus
Confusas tenebras, nubéque lucida.
Mortales oculos concutit, ac tui
Cernendi efficit impotes,
Contentósque suis esse opibus iubet.

Orbis gaudium CHRISTO nascente.

Eiusdem Ariæ Montani.

Optatam veterum temporibus diu,
Promissámque pijs ante parentibus.
Aduenisse boni progeniem Dei,
Tellus prædicat, & polus.
Audit non solitis paciferam modis
Vocem spirituum Terra canentium,
Audita ac referunt laudis imaginem
Montes, & caua flumina.
Præsentis celebrant carmina gloriam
Auctorísque Dei: surgere & aureum
Sæclum perpetuo terrigenis boni

Patris

Patris fœdere nunciant.
Responsis liquidum pacificis fauet
Cælum: nam media nocte nitentibus
Commutat tenebras luminis ignibus
Longe,& sole prioribus.
Aduenisse salus publica dicitur,
Seruatórque hominum, quin locus ac dies,
Decantata etiam signa prioribus
Quondam vatibus indicant.
Angusta spacijs,nomine at optimo
Fausta,ac nobilium patria Bethlehem
Et nostri puerum sanguinis & Deum
Nascentem sibi vendicat.
Infantem tenui quæ hospitio prior,
Integræ ex vtero Virginis editum,
Lucentis mediæ noctis, & algida
Horis excipit; & stupet.
Nam nullis Genitrix pressa doloribus
Hoc Sancti genitum numine Spiritus
Pignus deposuit, quod celebrent poli,
Quod tellus colat,& mare.
Custodes ouium,mite hominum genus,
Spectatum properant,indice & Angelo
Nati mira vident, Matris & integra,
Exempla ac referunt noua.
Eois veniunt de regionibus
Gens assueta virum,doctáque cernere
Cælorum varijs astra micantia
Signis multiplici & gradu.
Splendore, & radijs stella recentibus
Iudæis docet hoc dicere,iam datum
Quam sunt pollicita oracula Principem,ad-
orandum petere & iubet.
Nempe & simplicitas, & sapientia,
Quam veri studium,curáque concitat.
Exercétque

Exercétque frequens, hæc sibi Principem
Tandem comperient Deum.
Quem non ambitio, nec popularibus
Infelix inhians gloria laudibus,
Inuentríxque doli sæua potentia, &
Semper cæcus amor sui.
Quæsitum licet, haud inuenient tamen,
Regem quippe sibi hunc præficere abnuunt
Inseruire suis sed mage commodis
Astutam in speciem volunt.

NÆNIA B. VIRGINIS Ad Christum infantem. Hendecasyllabi.

Horatij Vorcellini Societatis. IESV.

Dormi iam, mea vita, lúxque, dormi.
Hauri languidulis quietem ocellis.
Et vocem residens ciens Ioseph
Bellam næniolam, elegantulámque
Tibi concinit, & caput remulcens,
Et cunas agitans manu, secundat.
Dormi iam, mea vita, lúxque dormi.
Tibi & næniolam ipsa cantitabo,
Et cantu superos choros lacessam.
Nate flosculus es puellorum,
Infans aureole, ætheris voluptas,
Humani generis salus, decúsque.
Dormi iam mea vita, lúxque dormi.
Tu ceu liliolum recens nitescis,
Tu agnellus velut albulus renides,
Tu sidus velut aureum refulges.
Dormi iam mea vita, lúxque dormi,
Atqui ô cælicolum cohors, soporam
Prome næniolámque, voculámque.
Falle, falle oculos mei puelli,

Vt quies capiat tenella membra.
Dormi iam mea vita, lúxque dormi.
Audin? siderei chori per auras
Cantus dant tibi, blandulásque voces.
Et circum choreas, supráque plaudunt,
Pulsantes cytharásque, barbitónque.
Dormi iam mea vita, lúxque dormi.
Blande somne veni, quies laborum.
Gratum mentis & artuum leuamen.
Quid stas somnule tarde, quid moraris?
Natant lumina blanduli puelli,
Te vocant superum chori canora
Voce, te vocat ipse rector orbis.
Silete ætherei chori, silete.
Dormit iam mea vita, lúxque dormit.

Veri Amoris Victoria. Iambici trimetri.

Georgij Vithusij Societatis IESV.

Amor alta regna cælitum superuolat,
Et militaris gloriæ cupidine
Flagrans lacessit nobilem ad luctam Deum,
Vt si triumphum deferat victoriæ
Subditus Amori pareat Mundus Deo.
Certant vterque pares, & inuicem simul
Ab arte docta mutuas iactant manus,
Sed vtrinque vires, dum pari stant robore,
Alacris stat anceps exitus certaminis:
Dúmque obstat hic, nec ille nouit cedere,
Spe pendula nutat diu victoria.
Sed Amor peritus, & magister optimus
Ab artis vsu callidus struit dolum,
Et clanculum pietatis implicans pedem
Vestigium fallit; Deumque dextera
Victrice terris protinus victum dedit.

Io triumphet Mundus hoc spectaculo.

Hendecasyllabi.

Georgij Vitthusij Societatis IESV.. *Amor præpete scandit astra penna,*
Et pulchræ sibi spem ferens coronæ
Ad luctam cupidus Deum lacessit:
Vt si vinceret occuparet astra &
Toto Amor. Deus imperaret orbe.
Luctantur pariter, sed vsquequaque.
Incertus fuit exitus duelli:
Diúque ancipitem morata flexum,
Dum nec se hic patitur, nec ille vinci,
Nutans substitit hinc, & inde palma,
Tandem Amor vafer, & peritus artis
(Artis, cedere cui Deum iuuaret)
Clam pedem pietatis implicando
Vi magna incubuit; Deumque victos
Cælo deijciens adúsque Terras
Sic blandæ imposuit modum palæstræ.

Aliud

Eiusdem *Acer Amor pedibus Zephyros dat, & æthera*
tranans
Prouocat ad luctam magna per ausa Deum
Vt si vincat ei iam pareat æther, & vno
Totus se iactet Mundus Amore Deo.
Longa pares ineunt æquo certamina nisu,
Nec pede pes, nec vi vis labefacta cadit.
Ipsa diu nutat tremulo victoria passu,
Nullus & in dubio Marte triumphus erat.
Tandem Amor implicitis fallit vestigia plantis
Et cadit in Terras victus Amore Deus.

Eiusdem. *De eodem.*
Sapphicum.

Pandit ad Cælos Amor acer alas,
Et triumphalis cupidus coronæ

Blandus ad luctam Dominum lacessit
Omnipotentem.
Victor vt si iam foret ille, magna
Laude transferret sua sceptra Olympo,
Et Deo totus frueretur vno
Mundus Amore.
Ambo luctantur; dubiæ palestræ,
Sed neque hic victor, neque victus ille.
Et diu nutans titubante vultu
Palma pependit.
Tandem Amor longum probat artis vsum,
Et pedem torquens Pietatis, arctè
Implicat, victórque Deum repentè
Deijcit alto.

B. Petri Apostoli cathedra.

Cathedra superbis clarior regum thronis
Sellæ curulis ebore magnificentior,
Ipsóque curru quo triumphant Cæsares,
Quamuis nec auri splendeas fulgoribus,
Nec bracteatis vnionum virgulis,
Nec belluato vestiaris stromate
At sedit in te Pontifex ter maximus,
Quem purpurati Principem Reges colunt,
Et qui seueris fassibus populos regunt.
Ipsique in auro qui triumphant Cæsares.

De Sanctis Innocentibus.

Michaelis Laure tani Societatis Iesv,

Syncerææ animulæ candidi puelluli,
Vix nata nato dant Deo corpuscula,
Pugnantque inermes, & relicta parmula
Vincunt cohortes, quas ferire nesciunt
Iam pulchriores lilijs & gemmulis
Iam clariores igneis scintillulis
Beata mulcent voculis sedilia.
Ferox Tyrannus ferreique pectoris,
Qui parricidas intulit vobis manus

Ferrúmque ſacris polluit ceruiculis.
Heu ſic auicula tollitur de nidulis,
Matriſque rapitur ſic papillis hinnulus,
Recénſque nati ſic leguntur floſculi.

De S. Blaſio ſebaſtenſi Epiſ.

Obſeruant Blaſium feræ, colúntque,
Et iuſſis placida obſequuntur aure.
Vnus ſpernit Agricolaus illum,
Et duris iubet interire pœnis.
O feris animum ferociorem.

De S. ſimeone ſtylita.

Stat pede conſtanti celſa ſublimis in arce
Simeon ſtylites: perpetique lumine
Deſpicit humanos caſus, diuináque ſpectat,
Mortalis homines medius inter, ac Deum.

Ad ſanctiſſimam Dei Genitricem Mariam carmen ex voto.

F. Luyſij Legionenſis Augiſtiniani Diuinorũ Librorum primi apud Salmaticences Interpretis.

Te ſeruante ratem maxima Virginum
Iam portum incolumis, iam teneo licet
Iactatus grauiter, dum ſua Protheus
In nos ſuſcitat agmina,
Te fus téque pudor, nudáque veritas
Et recti ſtudium & ſimplicitas potens
Et frangi indocilis mens benè conſcia
Coniuncto ſequitur pede
His tu me ſocijs æquoris improbi
Merſum vorticibus luci ad aurea
Vſuram reuocas & melioribus
Latum conſtituis locis
Et donas facilis, qua ſacer Idida
Mulcebat ſebuſi culmina barbito:
Dum flamma impatiens pectora ſaucia
Pandit carmina nobili.

Donatur

Donatum, & studijs vilibus eripis
Illatúmque polo lucis ad intima
Admittis pauidum templa animum & noui
Inspiras mihi carminis.
Abscede impietas iam penetralia
Cæli sacra patent iam videor pios
Exaudire sonos alma canentium
Alterno pede gaudia.
Et sanctos thalamos hinc bona virginum
Sponsum turba sonant hinc nitidus chorus,
Lectorum Iuuenum dulcia Matris, &
Sponsæ nomina concrepant.
Audin? Quæ teneas dic bone pascua Virg.
Quo dilecte cubes dum terit igneus
Sol cæli medium, ne vaga montibus
Incerto pede deferar
O reclude fores sidere pulchrior Iuue.
Virgo ô cur renuis, nam irruit atra nox
Et venti resonant, æthereáque aqua
Perfusus madeo caput
Quæ saltus colitis callida tendere Virg.
Neruos turba meo dicite Virgines
Dilecto vt properet, nam æstuo, æmoréque.
Sæuo saucia langueo
O Nymphæ Hermonides sic capreas manu Iaue.
Sit certa, & celeri cuspide figere
Dilectæ placidum parcite rumpere
Somnum, atque alta silentia.
Vt syluas reliquas ardua vertice Virg.
Præcellit lybani culminibus sacris
Cedrus: sic Iuuenes inter amor meus
Formosum caput extulit
Adnatas nitet vt purpureo rosa Iuue.
Spinas inter hians ore syonias
Sic formæ egregio lumine vigines

O coniux mea præteris

Virg. *Aure anne cupida vocem ego amabilem?*
An fallor potius quin vocat abditus
Obiectis foribus, quin caput aureum
Inter reticula emicat.

Iuue. *Quid cessas abijt pulsa tepentibus*
Auris frigida hyems, iam pluuiæ graues
Iam cessant, variè floribus enitet
Tellus multicoloribus
Iam cantu querulo carmina turtures
Auditi canere & iam crepuit iugis
Falx in vitiferis, & sua protulit
Ficus dulcia germina,
O surge ô propera, charior ô mihi
Ipsis victa oculis, surge columbula
Excesus paries, vel caua saxea
Cui dant grata cubilia.
Ostende ô faciem, vox tua personet
Aures sponsa meas, nam neque dulcius
Quicquam est eloquio, nec mage fulgidum
Aut pulchrum facie est tua.

Virg *Quamtum ceruâ micat montibus auijs*
Quantúmque hinnuleus dum pauet omnia
Seu vox insonuit, seu nemus infremit
Dilecte haud secus aduola.
Hac lecti Iuuenes, turbáque Virginum
Alternant liquido gutture, cælitum
Applaudet manibus catus, & insonant
Cæli lata palatia.

Francisci Bencij Societatis IESV. *O curas volucres : ô nimium breues*
Conatus hominum : debita perfidis
O ludibria ventis:
O votum varium, ac leue.
Quo se consilium proripuit vetus?
Quo desiderium nobile? quo mea

Mens

Mens dilapſa receſſit,
Quæ me reddiderant mihi?
Heu cur circumagor? quo traher inſolens?
Quis me ſuppoſitum, quis pedibus premit
Heu quis verbere torquet,
Heu me quis mihi ſurpuit?
Iam iam nolo alios. CHRISTE *Pater, tuus*
Sum, ſum CHRISTE *tuus: me tibi vindica,*
Me tam ſæpe fugacem
Iniecta domina manu.
Et ne diffugiens rurſus agar retro,
Ternas mi manicas inÿce: nec ſatis.
Ternas necte catenas:
Ternas inſere compedes.

DE EPIGRAMMATE,

CAPVT XIX.

EPigrammata, quæ Latinè inſcriptiones, ad laudandum præſertim inuenta, cum ab Ethnicis Poetis ad Deorum illam turbam, ad Impp. & alios in cælum, verbo tenus, efferendos, vel alios etiam vituperandos, ad donaria, tropheą, ſepulchra, ceteráq; poſteris futura monimenta, ſolita eſſent adhiberi, factum eſt, vt qui de eorundem epigrammatum virtutibus, partibus, generibus aliquid præceperint ex eiſdem Ethnicis Poetis exempla tantũmodo deſumpſerint. Cum verò pleraque eorum turpia, obſcena, inania, aſſentatoria fuerint, ecquid aliud qui ijs tantum hæſere in reliquam Mundi fęcem importare poterant, niſi ſpecies idololatriæ varias, &, vt ita dicam, ma-

lorum iliada? Nos igitur præter id, quod de libro Græcorũ Epigrammatum (quod quidem etiã huc facit) superius diximus, exempla nonnulla, siue adeo Epigrammata adijciemus, vnde eædem, quæ in iis requiruntur Virtutes sine vlla labe cernantur: vt intelligant, qui sese norunt Cælo, non Inferno conditos, atque redemptos; scribi posse Epigrammata eleganter, ac nitidè, presè, argutè, venustè: quæ quidem dotes, atque virtutes sunt bonorum epigrammatum: id quod cum in Odis, Elegiis, & alijs carminum generibus fieri posit; tum è rationibus iis potissimum liquebit, quæ huic libro de recta Poëseos ratione adiuncto opusculo, optandum est, quàm quod maximè, vt ab omnibus perlegatur attentè.

Virtutes bonorum Epigrammatum.

Martial. li.3.epig. 30.

At primò cum Breuitas epigrammatis ferè constet binis, ternis, quaternis, quinis summùm distichis: licet apud Martialem, & Catullum longius vno disticho vnum, vel alterum inueniatur. Argutia verò fit, cum aliquid inauditum, nouum, admirabile, propriè, atque è re ipsa, vel tempore, vel loco natum, apposité scribitur: Venustas autem, cum verborum, & metri habetur ratio, quanta epigrammati satis sit; nam ornatus nimius haud conuenit. Iam vero is qui hæc tria, seruatis honestis legibus, fuerit consecutus, omne in epigrammate punctum feret.

Partes Epigrammatum.

Ad partes epigrammatis quod attinet, eę duæ fermè sunt, expositio, atque clausula,

ſula, ſiue concluſio. Expoſitio quidem aut ſimplex, aut multiplex: Simplex, quæ ex aliquo loco, aut re ducitur: Multiplex quæ ſumitur ex locis frequentatis, aut ex ſimilibus, aut ab exemplis, aut ex fabulis, aut ex effectis, aut ex antecedentibus, aut diſſimilium conflictione, aut ex notatione multiplici. Martial li.1. epig. Martial. Li.1. epg. 1 & 27 & lib. 6 poſtremum.

Rurſus ſimplex expoſitio ea eſt, quæ ex vno quopiã loco depromit narrationem veram, aut fictam. In vera, ſi factum quod obſcurum eſt, explicetur planius: ſiue notum ac leuiter tactum amplificetur: In ficta, cuius tamen fundamentum verum eſſe debet, ſiquid ingenioſè affingatur, id quod è cæleſtibus, ac penè Diuinis petendum eſſe docuit Ariſtoteles: quod tamen qua ratione nobis faciendum ſit, qui verſamur in lumine, qui Chriſtus eſt, mox ſubdam. Expoſitio Ariſtot. Rhet.3 Ariſt.in Poet.

In clauſula epigrammatis ſæpe incidunt vel epiphomena, vel ſententia, vel comparatio maiorum, minorum, parium vel venuſtas aliqua cum expoſitione cõſentiens, & hæc quidem verè quadrant expoſitioni At fictæ plerunque concluſio ſubijcitur ſiue Dei, ſiue præſtantis Viri. Clauſula.

Genera item epigrãmatum, ſunt Narratiuum, cum loquitur Poeta ſolus: Dramaticum, cum aliæ perſonæ inducuntur: Mixtum, cum partim Poeta loquitur, partim alij loquentes introducuntur. Genera epigrammatum.

At ſi genus orationis ſpectetur, eſt itẽ ſimplex, aut graue & magnificum; aut temperatum atque concinnum; aut de-

Graue. nique tenue ac festiuum. Graue, lumina verborum, & sententiam illustrem postulat. Temperatum, expolitam & pictam orationem, verba nitida & sonantia, ac sæpe quasi dimensa, vt paria paribus respondeant, pugnantia referantur compleántque communia; sententiæ argutæ, ac venustæ tum verborum, tum sententiarum illigentur.

Tenue. Tenue, omnem recusat ornatum: sermonem purum & Latinum, planum, dilucidum, crebras sententias, & ex abdito erutas postulat; sales item, & acumina quædam, in quibus leges, quæ de ridiculis traduntur, quidam seruandas esse docent. Huc spectant Neniæ, & similia, quę ferè iambis & hendecasyllabis aut item Anacreonteis gaudent.

Cautiones

Iam in his omnibus cum decorũ præstandum sit, id præcipuè curandum ne in rebus (præsertim sacris) narratio ipsa superstitionem redoleat ethnicam, ne falsi Dij inuocentur, ne qua ad peccandum illecebra interseratur.

Deinde si ex Martiali, Ausonio, Sannazario, & alijs, è Græcis item, atque ex Pausania, Diogene Laertio, Athenæo, varia epigrammatum genera inspicienda sint, ea secernantur ab improbis, obscenis, & à gentilium cultibus.

Cautio in lib. Epigramatũ Græcorũ. Ex libro item Epigrammatum seligi possent, quæ tum ad sacra, tum ad moralia

ralia pertinent, At quoniam ſæpe loco Dei vnius, plures Dij more Ethnico ponuntur, idcirco eorum loco, Deus eſſet inſerendus; atque ita corrigenda Epigrammata. quale exempli cauſa illud eſſet ex Luciano.

Ἀνθρώπους μὲν ἴσως λήσεις, ἄτοπόν τι ποιήσας.
Οὐ λήσεις δὲ θεοὺς, οὐδὲ λογιζόμενος.

Igitur loco illius θεοὺς dicendum eſſet, θεὸν. Vt verò conſtaret verſus ſic forſan ſcribi poſſet.

Οὐ λήσεις δὲ θεὸν, μηδὲ λογιζόμενος

Quo diſticho monemur, quantumlibet improbè agendo fefellerimus homines, Deum tamen ne cogitatione quidem fallere nos poſſe.

Reliqua, quæ olent obſcenitatem, aut idololatriam, facilè eradi poſſent, ſicque tutior eſſet libri Epigrammatum Græcorum vſus.

Ac tamen quæ falſos illos Deos arguunt adulterij, auaritiæ, ac ſimilium vitiorum, relinquendi eſſent, vt iacent, quale illud.

Ζεὺς κύκνος, ταῦρος, χρυσὸς, δι᾽ ἔρωτα
Λήδης, Εὐρώπης, Ἀντιόπης, Δανάης. hoc eſt.

Ob Læden, Danaen, Europem, Antiopénque
Iuppiter eſt aurum, Taurus, Olor, Satyrus.

Quoniam vero in Epigrammatum Græcorum librum Vincentius Obſopæus ad notationes, & quaſi commentaria Latina edidit, ſciant Chriſtiana pectora, multa in iiſdem adnotationibus eſſe, quæ omnino ſunt expungẽda: præterquàm, quòd

Cautio in Vincẽti Obſopæo.

cum Obſopæus eſſet hæreticus, ea inprimis cautione, ac facultate tractandus eſt, quam Index librorum prohibitorum à ſancta Sede Apoſtolica demonſtrat.

Cautio in Ioanne Bordæo. Scripſit item in eadem Græca Epigrammata Ioannes Bordæus Turonenſis Scholia copioſa: nec defuit, qui Latinè ea verteret, ſed expurganda ſunt,

Quin quidquid optimi fuerit apud eos Poetas noſtræ ætatis, qui antiquos ferè ſunt imitati, id in communes locos diſponatur, vt habeatur ad manus, Ex his autem, quos magis noſcimus, & nobiſcum in hac re viri præſtantes expenderunt ad finem huius capitis ſubijciemus. Interea ad Domini Dei gloriam pauca hæc deguſtent, quibus bona, vera, ſancta ſapiunt Epigrammata.

De Diuini Verbi Incarnatione.

Francisci Raimondi Societatis IESV.

Vix hominem inſigni ſimilem ſibi finxerat arte,
Cum ſubito eſt hominis tactus amore Deus.
Vt tamen auerſo fugientem vidit amore,
Qualis præcipites dum rotat amnis aquas,
Quid faciam? dixit: quoties mihi iungere conor.
Ex oculis toties euolat iſte meis.
An perimã? aſt hominis nimio ſuccendor amore
An ſequar? at fugiet, quo magis ipſe ſequar.
Haud ſequar, haud perimam: ne ſe mihi ſubtrahat vnquam,
Ne ve Deum fugiat, mox erit ipſe Deus.

De B. M. Virginis Natali ad S, Annam eius Parentem.

Fauſta parens nimium, partus comtemne dolores

Gaudia quanta tuo parta dolore manent?
Aspice quos fundat vultus puerilis honores,
Quantus & in placido fulgeat ore decor
En ad vagitus nata descendit Olympus
Quin etiam ipse sua labitur arce Deus.
Quid poterit maior si iam sine viribus infans,
Supremo in terras euocat orbe Deum?

De Annunciatione Beatissimæ Virginis

De aduentu Angeli, & B. Virgine.

Aliger aspectu totus defixus in vno est,
Nec loquitur Dominæ dum videt ora suæ.
Virgo immota hæret, nec sursum lumina tollit,
Errat & in niueo plurimus ore rubor
Quid facient? optata vrgent mandata Tonantis
Et tamen, & silet hæc, & nequit ille loqui
Culpa oculis danda est, vt fari possit vterque
Angele claude tuos, erige Virgo tuos.

Francisci Raimundi Societatis IESV.

De reditu Angeli.

Tentat in ætherias reditum pius Aliger oras,
Virgineus retinet qui venit ore decor.
It, redit, ambit; amor nescit qua cedere parte:
Ter tibi virgo vale, ter quoque dixit, Aue.
Sic premitur, scinditq; sinus, cursúmq; moratur,
Clauditur angusta dum vaga Lympha via.
Ah nisi supremi reuocarent vissa Parentis,
Hospes ab hac vnquam nollet abesse domo.

Eiusdem.

De Natali Domini.
Non videbit me homo, & viuet.

Et video, & viuo. Pater optime vera minaris?
Dulcia num potius spicula promit amor?
Scilicet hoc loqueris, quod te qui vidit, amoris
Non ferat insolita vulnera facta manu.

Eiusdem.

Ergo

Ergo quid hic viuo? senſit ſi vulnera pectus
Iam vidi, ſatis eſt, tu mihi claude diem.

Ad Angelum qui Chriſto Domino apparuit in horto Getſemani, & calicem manu geſtans depingitur.

Huc ades, ó Iuuenis, manentem ſanguinis imbrem
Excipe, ad hoc venit forſitan iſte calix.
Excipe, & æterno refer hæc mandata Parenti,
Sunt Pater, hæc nati pignora certa tui.
Stat mori, & immeritā panis effundere vitam;
Nunc quoque fuſurus, ſi placuiſſet, erat.
Has tamen interea miſſas, Pater, accipe guttas.
Cras tibi, quod reliquum eſt ſanguinis, ille dabit,

Ortus & Mortis Chriſti Domini antitheſis.

Eiuſdem. *Clara dies, oreris media dum nocte, refulget.*
Dum moreris medio nox ruit atra die.
O verum ſolem ſupera inter lumina, quo lux
Exoriente oritur, quo fugiente fugit.

In S. Longinum.

Erras vtiliter, Mundo Longine quòd haſta
Diuinum referas ſanguinolente latus:
Funera das Matri, ſolatia dulcia mæſtis,
Prodige Celeſtes quàm benè perdis opes.
Regna patent, arcana patent, noua ſacra parantur,
Tartara, tartareo cum Duce victa iacent
Infelix, felixque ſimul feliciter erras,
Pérque ſcelus veniam, ſed ſine fraude paras.

Dum latus ingreditur tua te felicior hasta est,
Grandia regna tenes si sapis hasta mane
Talia nec possem, nec regna relinquere vellem,
Si semel intrassem, si sapis hasta mane
Per quam nunc tot opes, oracula, regna patescunt,
Non erit hæc Mundo lancea, clauis erit

Ad S. Ioannem Baptistam, de eius corporis deportatione ex Asia in Italiam.

Horatij Torcellini Societatis IESV.

Dum sol Iustitiæ gentes lustraret Eoas,
Ioannes, Asiæ Lucifer alter eras.
At simul ingratas viduauit lampade terras,
Et cursum populos flexit ad Hesperios.
Subsequeris Solem. Hesperias & diligis oras.
Lucifer alter eras: Hesperus alter eris.

De Sancta Maria Magdalena Ad Simonem Pharisæum.

Francisci Raimundi Societatis IESV.

Femina si flendo, Simon conuiuia turbat,
Da veniam, has lacrymas culpáque amórque cient.
Vt lacryma est scelerum vindex, ita testis amorum est.
Et bene quod ploret, quæ malè risit, habet.
Magdala plora igitur: fremat inter pocula Simõ,
Qui, scit an & flendo dulcius ipsa bibas?

Ad ipsam Magdalenam.

Eiusdem.

Felices nimium gemini tua lumina fontes,
Quæque

Quæque venit trita ſedula gutta via.
Se lacrymam eſſe tuam cuperet dum vere tepenti
Labitur in molles humida gemma roſas.
Si manare oculis poſſet Pactolus ab iſtis,
Aurifer hac iret ditior amnis aqua
Tam pretioſa pedes Domini niſi lāberet vnda,
Vnda quid, ah? quererer, tam pretioſa peris?

Mgadalena Chriſto Demino
Ecce quem diligis infirmatur.

Chriſte veni, affer opem: frater te lāguidus optat
Et cum languenti ſaucia fratre ſoror.
Ni properas, ægros tua ni præſentia curat,
Ecce perit morbo frater, amore ſoror.
O vtinam ipſa forem noſtræ tibi nuncia pœnæ?
Fratris abeſſe vetat cura, venire pudor.
Sint ſatis hæc: plura is quem mitto nuncius addet;
Si tamen hic rudis eſt, ipſe loquetur amor.

De eadem
Stabat ad monumentum, &c.

Eiuſdem. *Quid feror heu Domini toties ad inane ſepulchrum?*
En viuo, & me vult forſitan ille mori.
Vita vale: quis ſcit mihi mors an ceddet amantem?
Sæpe venit facili morte cupita ſalus.
Hoc me igitur, Iuuenes, ſi fas tumulate ſepulchro,
Et ferat hæc memori carmina fronte lapis.
AMISSVM VACVA DOMINVM DVM QVÆRERET VRNA,

PRO

PRO DOMINO IACVIT PERDITA SERVA SVO.

De eadem ad Domini ſepulcrum Dialogiſmus.

Quidnam hoc eſt? mulier quid agit? ſibi quærit IESVM.
Quærit? vbi? in tumulo. ſed quid apertus? abit.
Viuus abit? viuus. mulier ſed mortua? ſic eſt.
Cur? vbi non vitam repperit, emoritur.
Spiritus aufugit? certè. quis reddet? IESVS.
Quando autem? cerni ſe ſimul ipſe volet.
Perfer adhuc mulier: tibi mortuus ecce reuixit,
Nec feret vt propter ſe moriare diu.

Francisci Bencij Societatis IESV.

De eadem in exilium cum ſuis eiecta,

Parua domus, mea cura, feris committitur vndis
Fors bona, neſcio quò nauigat, Eure faue.
Hei mihi ne rapido minitetur vortice pontus,
Et pereas media paruule linter aqua,
Maßilia ignotas ô ſi te errare per vndas
Sciret? quotquot habet, mitteret illa rates.
Tu mare, vos venti, trepidæ ſuccurrite cymbæ,
Nullus in imbelli nauita puppe ſedet.
Exiguum eſt pondus, facilis via, poſcitis & vos
Si pretium, pretium eſt grande tuliſſe pios.

Francisci Raimundi.

De ſancta Maria Magdalena.

Claudij Seripandi Societ. IESV.

Tuta per vndantis refluos tibi pectoris æſtus
Magdala Diuino numine puppis abit.
Vnda tibi lacrimæ, mens nauis, vota rudentes,

Spes malus, gemitus flamina, vela preces,
Temo timor, remi curæ, pudor anchora, merces
Vnguentum, comites crimina, rector amor,
Pharifęus qui eã ex pellebat à pedibus *Pande rati tu Christe sinus; & inhospitus hospes*
Secum indignanti murmura sæua fremat.
Hic merces deponet amor, puppimque ligabit
Cautes sunt plantæ, ductáque vincla comæ.

De quodam Adolescentulo, qui domo sese paterna proripuit, ac fugit Romam, vt in sanctum Religiosæ familæ ordinem admitteretur.

Francisci Raimondi Soc. IESV.

Ibat Diuino Victor succensus amore
Cum fugeret felix patria tecta puer.
Vidisses viua radiantia lumina flamma,
Vidisses superas ire per ora faces.
Hinc Pater astra ciet, ruit hinc in funera mater,
Nec reuocare potest ille, nec illa fugam.
O te speramus, iuuenis fortissime, qualem
Pugnando, tantum si fugiendo potes?

De S. Ignatio Martyre.

Erras ô cuneis nequiquam effusa iuuentus,
Non cadit in sensus pugna futura tuos.
In pugnæ simulachra vides, certaminis vmbram
Verior interea te latet intus agon.
Ille idem, media victum quem credis arena,
Corpore distracto succubuisse feris.
Horribiles orci posternit Ignatius vmbras,
Efferáque inuicto robore monstra domat.
Calicolum spectant turmæ, magnóque fauore
Depugnantem acuunt, votáque congeminant
Istaquidē haud cernis: supera sed cernit ab arce.

Præmia

Præmia victori qui parat ampla Deus.

De S. Antonio Abbate

Audit vt in sacris auida puer aure monentem.
Omnia diuendi, pauperibúsque dari;
Nil opus est inquit, longo sermone doceri
Paucis, perfecto quod satis edidici
Dixit & omnibus abiectis, Christíque secutus
Cum voce exemplum, fecit vt edidicit.

De S. Laurentio Martyre.

Cur inuicte Heros, tam læto heroica visu
Gestit in ardenti mens tua strata rogo?
Cur sæuum rides hostem tam dulcè, tenaci
Forcipe dum corpus versat in igne tuum?
An quia Diuinus tua membra refrigerat ignis?
Quem tibi sub tacito pectore nutrit amor.
Quid si ignis? medio num frigus surgit ab æstu?
Flammea & extingui num face flãma potest.
Non fera flamma meo restinguitur igne, sed igne
Qui mihi clam feruet vincitur illa palam.
Iure igitur lætus torrentibus incubo prunis,
Victus vt incluso est externus igne rogus.

De S. Ionne Chrysostomo.

Infames thalami tædas non passa notari,
Baptistam ad cædem mæcha scelesta petit
Indignata suas reprehendi Eudoxia fraudes,
Magnum homine extrudi curat in exilium
Illa virum induxit; socios hæc esse furoris
Compulit insignes relligione viros.
Illam sæuus amor, rapit hanc vesana cupido
Bis scelus hæc dirum perpetrat, illa semel.
Cur Herodiadem queritur se Eudoxia dici,
Quando Herodiadis non pudet acta sequi?

De

De S. Mauro Abbate.

Vi supera Christus molles superambulat vndas,
Ambulat & Christo præcipiente Petrus:
Præstat idem Maurus Benedicti iussa capessens,
Credimus imperium Præsulis esse Dei?

De S. Alexio.

Francisci Raimũdi Societatis IESV.

Cæca dolore parens in Alexi quærit Alexim,
Et non amissas perdita luget opes.
Dum videt ardescit, pascítque tuendo dolorem,
Veráque nutantem fallit imago fidem.
Quid faciat? cedátne domo? vestiget in orbe?
Cesset, at hæc æqui causa doloris erunt.
O amor? & quis te cæcum neget? improba mater
Non credit natum, quem videt, esse suum.

De S. Francisci Stigmatibus.

Horatij Torcellini Societatis IESV.

Exue Franciscum tunica, laceróque cucullo:
Qui Franciscus erat, iam tibi Christus erit.
Francisci exuuiis (si qua licet) indue Christum?
Iam Franciscus erit, qui modo Christus erat
Quid cælestis amor non audes? fingis amantes
Arte noua, effigies vt sit amantis amans.

De S. Onesimo Martyre.

Seruus eram sed seruus Onesimus vtilis vnà
Paulóque Doctori, atque hero Philemoni.
Vtilis & vita Graijs & morte latinis,
Quos ephesus, & quos Roma dominatrix tulit.
Me manumisit herus, sed iam tum liber habebar
Non vera Christum & sola libertas sequi

De S. Gulielmo Aquitaniæ Duce.

Ille ferox animi, quem vis modo nulla domabat,
Pontificis sacros procidit ante pedes.
Et solymum supplex, Callæcumque expetit arua,
Perpetuum passus sponte sua exilium.
Atque habilem loricã humeris liuentibus aptat,

Inque

Inque specu ternas ducit Olympiades.
Quosque adeo scelerum formis exterruit ante,
Nunc quoque virtutum terret imaginibus

De S. Carolo Magno Rege.

Non sibi, sed Christo vincit, cumulátq; trophæa
Carolus, & fines prorogat Imperij
Saxones adducitur Regno, Christúmque capessunt,
Quotquot & Hesperia victor vtraq; domat.
Omnis honos, omnísque accedit adorea Christo,
Nec nisi quæ Christo porta, corono placet,
Nunc etiam in Cælo partitur rite triumphos,
Et consors Christi regnat in Imperio,

De B. Agnete Virg. & Mart.

Maior erat sexu, maior surgentibus annis
Vis tibi mortali pectore maior erat,
Non opis humanæ iuuenem mississe subumbras
Aut semel ereptum restituiße diem.
Non domitæ flammæ non lux effusa theatro
Non tibi qui supera tutor ab arce datus
O nimium dilecta Deo, cui legibus æquis
Lux flammæ superi vitáque mórsq; fauent.

De S. Emerentiana Virg. & Mart.

Orat vt ad tumulũ Agnetis tyruncula Christi
Nondum tincta sacri fonte miniterij;
O bruitur saxis virgo, libánsque cruorem
Pro lympha, primo Marte fit Emerita.

De S. Paula Vidua Romana.

Aspernata Patrum titulos, & nobile gentis
Stemma suæ, vnius flagrat amore Dei.
Sede procul patria, longinquis exul in oris
Cælestem ad superos quærit inique viam.
Inuentámque alijs monstrat. iã congrege turba.
Casta Ducem gaudet virgo, nurúsque sequi
Ite patres meritis, vt nomine: Pauláque Pauli
Æmula, matronas ductet, vt ille viros.

De S. Eulalia Barcinonensi Mar.

Desine vana Deos auibus simulare vetustas
Nil hic Iunonis, nil Iouis ales habet.
Quid mirum erectas flammis excedere busto,
Impositas falsæ religionis aues?
Vera Dei volucris, niueo candore columba,
Visceribus sedem fixerat Eulaliæ
Quæ modo iuncta animæ, cæsis ceruicibus, altum
Euolat, & Diuam comprobat astra petens.

De S. Dorothea Virg. & Mart.

Miserat æthereis Diuinum munus ab hortis,
Mala tria, & totidem Dorthea virgo rosas.
Vidit & obstupuit vernantes frigore fructus:
Nec mora, dat Christo nomina Theophilus.
O fortunatum felici ex arbore pomum,
Perdita Quod pomo sidera restituit.

De S. Apollonia Virg. & Mart.

Dentibus excussis stabat longæua virago
Indiga iam vocis munere, non animi.
Vidit vt extructas magno molimine flammas.
Obtestata breuem dissimulando moram;
Plena Deo, super ipsa pyram se proripit, & quā
Non poterat lingua prodidit arte fidem

De S. Georgia Virg. Aruerna.

Excolat vt mentem pia rure georgia gaudet,
Et fugit vrbanos virgo pudica choros.
Non fugit Angelicos Visæ post fata columbæ
Funus obire sacrum, sarcophagúmque sequi.
Quærimus ad superos animum quæ pompa sequatur,
Vilia cui circum lipsana tanta fuit?

In Traditores sacrorum codicum Tempore Diocletiani.

Dantur Alutinæ Diuina volumina flammis,

Ardebat medio iam pyra structa foco.
Dum subito nimbus liquida diffunditur æthra
Subsidunt flammæ victa fauilla iacet.
Dura cadēs circum rapido quatit impete grādo,
Ipsaque pro libris pugnam elementa cient.
O duros Tradentum animos ô ferrea corda
Cor vestro iratus mollius æther habet.

De Elegia.

CAPVT XIX.

EAdem, quæ de Epigrammate dicta sunt, Elegiæ quoque, sed vberius, conueniunt. Partes quidem eædem, expositio, & clausula; at liberiores in Elegis, in quibus visi sunt præstitisse Propertius & Tibullus; nisi quod vt eorum verba, numeri, genus ipsum orationis pretiosa sunt; sententia tamen atque materia Christianis & auribus, & cordibus plerunque indignissima est. Mirum autem est, quantum afficiat animos Elegia, si formæ illi dicendi omnes in eam concurrant, quas Demetrius distingui tribus maximè rebus docuit, sententia, genere ipso orationis, & numeris? si inquam integra formula cernatur, quam vsitatæ elegiæ describit Ouidius, cum ait:

Expositio clausula.

Propertius, & Tibullus in quo cauēdi.

Formæ dicēdi trib. rebus distinguuntur.

Forma decens, vestis tenuissima, vultus amantis
In pedibus, vitium, causa decoris erat.

Ouid. lib. 3. de Tristibus.

Concinnitas enim, & venustas sententiarum, forma decenti, genus dicendi non nimis graue, neque magnificum, sed potius

tius tenue, elegans, pellucidum, veste tenuissima; quo & eo carmine allusit Propertius. Dicite quo pariter carmen tenuastis in antro. quippe quod ferè querimonias continet, cum & Elegia carmen flebile designet. Alterni porrò versus longiusculi, vitio in pedibus ab Ouidio aptè exprimuntur.

Proper-tius lib. 3. Horatius Et tragicus plerũque dolet sermone pedestri.

Porrò etsi querimonia erat propria Elegiæ materia, latius tamen patuit deinceps ad gratulationes, cohortationes, consolationes, historias item, & fabulas, vt verum illud sit, quod & exempla in Propertij quarto libro suppeditant, & Horatius ostendit, inquiens:

Horat. in Poetica ad Pisones.

Versibus impariter iũctis querimonia primũ
Post etiam inclusa est voti sententia compos.

Hęc cum ita sint, habenda materiæ ratio est diligens, vt fleamus cũ flentibus lætemur cum lætantibus; nectat videlicet modò capillos, modò soluat Elegia, quod pro varietate materiæ alibi cecinit Ouidius.

Elegiæ Materia.

Cum autem expositio instituatur à similibus, dissimilibus, exemplis, fabulis, ceterísque locis, ea iuuari potest, si non solum ex Tibullo, Ouidio, Propertio, a similibus: verumetiam ex ijs, quæ Gregorius Nazianzenus, & Poetæ insigniores aliqui ætatis nostræ monstrarunt. Ac cum Elegia interdum dialogo mandetur non tam imitandus Catullus est, dum ianuam & se loquẽtem facit: vel dum perpetuam prosopopeiam affert de coma Berenicis, vbi coma ipsa loquitur: aut

Expositio in Elegia quænam.

Quinam in Elegia imitandi.

Propertius, cum Paulum ſolatur de morte Corneliæ; quam ea, quę poſſunt aptiſsimè duci è Pſalmis, & aliis Diuinę Scripturę locis, præſertim Hieremiæ Prophetæ lamentationibus. Id quod ex Aria Montano, & alijs, quorum carmina adnotabimus, perſpici poterit.

Ceterum quoniam Elegia eſſe debet tum morata, tum erudita, cumque in ea inprimis dominentur animorum motus; ac proinde ſuo quaſi iure crebras depoſcat apoſtrophes etiam ad res minimas, exclamationes; repetitiones, ceteráque lumina tum verborum, tum ſententiarum; magna ſe dat occaſio Deum amantibus, vt tempeſtiuas morum inſtitutiones inſerant, animóſque inflectant ad id, quod maximè expetendum eſt, atque ſperandum.

Clauſula porrò Elegiæ, quæ altera eſt huius pars, ſępè aliquid initio conueniens continet, vt in prima Tibulli elegia.

Ferte & oues, ego compoſito ſecurus aceruo
Dites deſpiciam, deſpiciámque famem.

Quod conſentit cum initio.

Diuitias alius fuluo ſibi congerat auro.

Sæpius item aliquid congruens cum eo, quod anteceſsit. Illa verò inſignis clauſula, quæ inſcriptionem alicuius aut ſepulchri, aut doni complectitur: quæ ſanè in morte Domini, in Martyrijs Sanctorum hominum, in anima Deum ſitiente, in Virtute celebranda, in epinicijs, & epicœdijs Virorum, qui pro Catholica fi- Apud Tibullũ li.3 eleg :.

de occubuerunt, In Ecclesiæ desiderio, ac fictu, cernentis scindi tunicam Christi inconsutilem, & alij sexcentis, locum habet insignem. Sed aliquid odoremur ex sequentibus elegijs, quæ non ita habentur ad omnium manus.

Ce CHRISTI Domini precatione in horto, eiusque sudore sangui-neo, Elegia.

Francisci Bencij Societ. IESV Vide eius alias 13. Elegias in libro suorum carminũ.

Gethsemani colles, olea mons consite, & ô tu
Hortule cum Domino facte cruente meo.
Vos ego, vos video? mihi vos renouatis acerbũ
Qui timor humenti duxit in ore notam:
Ad vos suprema cum venit nocte, grauique
Pectora tristitiæ corripienda dedit.
Nec quicquam est hominum, dictis lenire dolentem
Qui velit, aut vigili peruigil aßideat.
Omnia dant gemitum, fletum omnia, & omnia luctum,
Præscia mens, pallor, nox, loca sola, metus.
Omnia nec terrent tantum, quantũ ira parẽtis:
Hanc timet, & valida tela vibranda manu.
Ergo vbi mærentes socios, somnóque grauatos,
Et prouisam animo cernit adeße necem:
Submißis genibus, tendens ad sidera palmas,
Edidit hæc mæstis tristia verba modis.
O Pater, ô Genitor, proiectum hic aspice natũ,
Accipe quas humilis fértque refértq; preces.
Hunc mihi, si fas est, oro, defende dolorem,
Et quæ mors odijs sæua parata venit.
O ego ne succos, quos pridem infecit amaror,
O ne mista acri pocula felle bibam.

Iam

Iam morior curis, languentes occupat artus
Iam tremor, & vultu frigidus horror inest.
Flebilis hic iaceo. Parce ò non digna ferenti
Mens videt, & visis ingemit ægra malis.
En trahor ad vincla, & plagas, mortemque crucémque.
Inq; hæ sura meo tela micant latere.
Ah ego quid merui cælesti vt tangar ab igne
Fulminis accensi, dum tonat ira Patris?
Nam neque mens vlli nostra est obnoxia facto,
Exijt & nostro nullus ab ore dolus.
Quàm mihi sunt duræ leges. Aliena repellam
Crimina, & immeritum culpa aliena premet
Parce Pater, si iusta peto: potes omnia, nec tu
Asper es: & natus sum tamen ipse tuus.
Si sedet hoc animo, & precibus non flectere nostris
Non ego me vinclis, supliciísque negem.
Et patiar quodcunque voles. Te propter obibo.
Dixit, & in lacrymas vltima verba cadunt.
Plurimus hæc inter toto de corpore sudor
Liquitur, & guttæ sanguinis instar eunt.
It sanguis, terrámque nouo velut influit imbre
Nec solitus pulchro fulsit in ore color.
Quisquis vt informénque coman, vultúnque cruentum
Aspiceret, Christi quæreret ille decus.
Talis vbi induxit crustas, & membra peredit,
Inficit horrentem pustula nigra cutem.
Horruit aspectu cælum: vos æthere in ipso
Fama est pallidulas obriguisse faces.
At tellus bibit infusum venerata cruorem,
Et speciem grates dicere auentis habet.
Fortunata mihi tellus, vbi fertur aperte
Procidere æternum non puduisse Deum:

Et lacrymas fudiſſe Patri, veniámque rogaſſe,
Albàque ſanguineis ora rigaſſe notis.
Ora natant lacrymis & ſãguine: corpore ſanguis
Emicat, & maduit ſanguinis amne ſolum.
Imbuit hic herbas ſanguis, glebámque iacentem
Sentibus è medijs erubuere roſæ.
Erubuere roſæ vt Domini teſtentur amorem,
Dicere ſic viſæ. Nos ita pinxit amor.
Acer amor. Tantos ne Deum ſentire dolores,
Nec quemquam alloquijs poſſe leuare malũ?
Aſpicit hæc Pater ex alto ſublimis Olympo,
Atque ira in flentem quàm ſit acerba monet,
Ira ſed in ſontes æqua eſt. Nihil iſte, nec egit,
Nec meruit. Iam non dicere vera piget.
Ipſe ego ſum turpis, fateor, iuſtiſsime Iudex:
Et mea fraus omnis, crimẽ & omne meũ eſt.
Ipſe ego te læſi, infelix. Mihi culpa luenda,
Inſideat capiti iam precor illa meo.
Tu gnato modo parce tuo. Nam viuere dignus
Vnus, in exitium totus vt orbis eat.
Parce precor nato. quòd ſi mutabile non eſt
Conſilium, & prolem ſtat tibi velle mori:
Parua tamen dentur ſolatia. Promptior ibit,
Ni ſolamen abeſt, mortis in omne genus.
Audijt, an fallor? lux Cælo miſſa repente,
Et iuuenis Dominum conſtitit ante ſuum.
Conſtitit, & triſtes abſtergit pectore curas
Celſáque ſublimis ſidera rurſus abit.

Pentecoſtes Elegia.

Benedi-ćti Ariæ Montani lib. 5. ſeculorum.

Demeſſis celebranda dies iam frugibus, atras
Ire procul curas, mœſtitiámque iubet.
Ipſe ſuam geminans lucem Sol aureus, almæ
Præcipit augeri munera lætitiæ.

Nunc

Nunc ergo requiescat ager, requiescat & omnis
Exercet Dominus quem, propiúsve labor.
Soluite iumenta è stabulis, armenta vagari
Fas erit, à sæuis sint modo tuta lupis.
Ast nemore effusum vasto peragrare magister
Ne sinito, aut lassum tardius ire pecus.
Squamiger atque hodie piscis natet omnibus vndis,
Securus, nullo dum timet insidias.
Sancta omnes, moneo, peragant pagi otia, & vrbes,
Agricola & cantu liberiore sonet.
Vos quoque vestra citi, atque alacres curate ministri
Munera quæ sancto fas properare die:
Abductos pingui armento, geminósque iuuencos
Sistite, lanigeri pignoráque alba gregis;
Septenos puros puris è matribus agnos,
Nullum quos vitium, quos nota nulla vetet.
Hæc tibi sollemnes nam vendicat hostia ritus
Septima cum rediit térque quatérque dies.
Non ideo consueta iugi officio pia cessent
Quæ fieri mane, & vespere sacra solent.
Aurea vasa nitent, candent argentea, & æris
Inspice quidquid adest sordis hàbere nihil.
Cuncta fouendo igni iam quæ sunt ligna parata
Leuitum curam non cariosa probant,
Se fulgente stola velatum ritè Sacerdos
Atque oculis plenum, conspicuúmque gerat.
Huic humeros, pectúsque sacrum Phœnissa decoret
Purpura, & ordinibus mystica gemma suis.
Linea & huic redimens frontem, sacra vitta quaterna
Præferat arcani nominis effigies;

Mundus vt ipse omnis maculis, vitióq; remotus
Expediat sacri munera legitimi.
Farris item pingui ex oleo saturata polentæ
Impositas aris imbuat vsque dapes.
Deinde malum populo auertens, cadat hircus ad aras.
Expiet errantum crimina vt ille hominum.
Hoc agat, hoc flamen poscat, precibúsque supernum
Conciliet placans, restituàtque Deum.
Huic geminum de fruge noua proferre memento
Libum, quisque tui sis modo messor agri.
Nam decet Auctori frumēti & mensis, & anni
Accepta hæc patrio dona referre Deo.
Non opis is nostræ quicquam indiget, attamen huic nos
Debemus gratas reddere primitias.
Hix vbi conspectis placido Deus annuit ore
Ipse suum vesci Pontificem voluit:

Luctus Beatæ Mariæ Magdalenæ
Ad sepulchrum Domini.

Horatij Torcellini Soc. IESV.

Vt Maria infelix, marmor conspexit inane;
Sensit & extincti corpus abesse Dei:
Ilicet ingenti mentem perculsa dolore,
Claustra super tumuli concidit exanimis.
Inde simul sensus aliquid, mentísque recepit,
Sedit vt effigies saxea, saxa super.
Non de more premit nodatos mitra capillos;
Sed iacet impresso candida mitra pede.
Non humeros peplū, non pectora velat amictus,
Ante ipsos fluitant hæc quoque lapsa pedes.
Vdo Alabastra solo Tyrium effundentia Nardū
Voluuntur, diues proteritúrque liquor.

Sed

Sed non illa vicem mitræ, non curat amictus:
Non pepli, aut Nardi, non memor ipsa sui est.
Icta dolore furit, toto te pectore, Iesu,
Toto animo, tota perdita mente petit.
O quoties vacui respectans orba sepulchri
Saxa, nouis gemuit sauciа vulneribus?
O quoties vacuas conanti questubus auras
Implere, oppressit verba parata dolor?
Ergo (quod reliquum est) imo suspiria ducens
Pectore, singultus ore sonante ciet.
Et palmis palmas, & pugnis pectora plangens
Dilaceratque comas, dilaceratque genas.
At simul effusus lacrymis dolor ora resoluit,
Inuenitque suos frigida lingua sonos;
Ingemit, & cælo turgentia lumina fletu
Attollens, mæstis vocibus antra replet.
Crudeles homines clamat, crudelia saxa,
Crudelem, demens, te quoque Christe vocat.
Interea sese inclinans introspicit antrum,
Et lustrat madidis omnia luminibus.
Ecce duos cernit iuuenes in veste coruscа,
Qui flentem roseo, quid gemat, ore rogant.
Congemit illa graui pectus labefacta dolore,
Figit & aduerso lumina mæsta solo
Non illam tangunt vultus, oculique nitentes,
Non species, non vox allicit ætherea.
Vnum mente petit Iesum, vnum quærit Iesum.
Hunc vrget lacrymis, hunc queribunda vocat
Iam Iesu, Iesu antra sonant, responsat Iesum
Vallis, & exceptos iactat in astra sonos.
Ah misera, & Dominum visa est audire vocantem,
Dum vox nota Dei credula in aure sonat.
Quin etiam interdũ fallaci ab imagine capta,
Quam madidis oculis subijcit acer amor.

Dum Christum petit, aut tenues amplectitur auras,
Aut saxa, aut rigidæ robora sæua crucis.
Verum vbi se falsa sentit sub imagine lusam,
Addit amor lacrymas, ingeminátque faces
Illa autem mærens, viduóque affixa sepulchro
Tota abit in questus, tota abit in lacrymas.

Lætitia B. Mariæ Magdalenæ
Viso Domino.

Eiusdem. *Dum Maria immensum lamentis æquat amorẽ*
Atque furens Christum térque quatérque vocat?
Instructúmque habitúmque gerens olitoris, & ora
Hortis in mediis illico Christus adest.
Obuius & Mariæ clamanti, & multa querenti,
Quem quæris mulier? quid lacrymaris? ait.
Illa autem falsa decepta ab imagine, Iesum
Haud noscit, cæcus gaudia tardat amor.
Ceu mater reducem post tristia funera natum
Si videt, ambiguo fallitur ore diu.
Ergo quærenti Domino, quem sedula quærat,
Stulta dat audaci verba superba sono.
Fare age, quicunque es. Dominum si forte tulisti,
Dic vbi condideris. Ipsa ego nam referam.
Quid non audet amor? quid non sibi posse videtur?
Flammæ instar tentat claustra per ipsa viã.
At simul vt Mariam sese de more vocari
Audiit, & fecit vox bene nota fidem:
Luminibúsque auidis se vera ostendit imago,
Et patuit cari forma retecta Ducis,

Continuo

Continuo exarsit flagranti pectus amore
Versauitque animum dulcis amarities.
Tota fluit lacrymis, veluti in Tabore liquescunt
Vere nouo, teneræ sole tepente niues.
Mox alacri reducem compellat voce magistrum.
Sed reliqua eripuit verba proteruus amor.
Tota inhians Domino defigit in oribus ora:
Nec vidisse sat est, & tetigisse parat.
Scilicet optatis cupida oscula figere plantis,
Et Domini Sanctos sueta tenere pedes.
At Christus, procul ô nostris, procul artubus esto,
Non sibi, non poscit talia tempus ait.
Quin age, & hæc socijs & Petro nuncia perfer
Certum est siderei scandere tecta Patris.
Dixerat, & subito ex oculis sese abstulit, illa
Tanto orbata bono restitit attonita.
Inde gemens tali fugientem voce secuta est.
Menè fugis? Mariam Christe reperte fugis?
Siccine dilectam Mariam deludere gaudes?
Hora eadem vultus dátque rapitque tuos?
At Deus ægra suo discessu corda remulcens
Compleuit subita pectora lætitia.
Pulchra Dei species animo, diusque recursat
Oris honos, voces, verbáque in aure sonant,
Defletúmque diu Dominum iam viuere gaudet.
Et gaudet vitam ducere cælicolum.
Gaudet & optato sperans post funera, vultu
Æternum in supera sede, beata, frui.
Exundant pleno surgentia gaudia fonte:
Nec sese toto iam capit ipsa sinu.
Qualia cælicolum pertentant gaudia mentes.
Cum Deus æterno flumine corda beat.
Tanti est te propter bone Christe, dolere, dolores,
In solida æthereus gaudia vertit amor.

De Gregorio XIII. Pontif. Maximo, Collegij Romani Societatis IESV fundatore. Elegia.

Francisci Bencij Societ. IESV.

Gregorio grates agimus: secedite curæ:
Gratia cum festo carmine læta veni.
Tota nitēs, simplexque veni, decet esse nitentem,
Terrarum Domino, si qua placere cupit.
Talem te Petro memorant hac vrbe recepto,
Æterno laudes concinuisse Deo:
Artibus vt Simon magicis delusus ab alto
Decidit, & sparso sanguine tinxit humum:
Victorémque Petrum casu testatus acerbo,
Quas meruit pœnas impia lingua dedit.
Hactenus angusto tenuit se limite cœtus,
Qui stetit in parua plurimus ante domo.
At nunc prolatis fundatur finibus ædes
Amplior, & tecti suspiciendus honor.
Aspice congestos lapides, & diruta tecta,
Et sola vicino continuata foro.
Aspice iam nostris patet area sedibus illa.
Gymnasium fuerit, qua fuit ante via.
Atque vbi iucundis gaudebunt otia Musis,
Pectore anhelanti duxerat æra faber.
Hic vbi sub sæuo gemuerunt marmora ferro,
Assuescet facilis discere recta puer.
Hic vbi formandum ingenium sub voce magistra est
Artifices lignum perpoliere manus.
Extruit hic Sophiæ, & Pietati tēpla Sacerdos,
Optimus ille hominum, proximus. ille Deo.
Proferat vt CHRISTI imperium, terrásque per omnes
Iam leue ne quisquam ferre recuset onus.
Hic iuuenum sanctas exercebuntur in artes

Deuota

Deuota æternæ pectora militiæ,
Vnde salutaris fidei præcepta ferentes
Audiet aduerso cardine vterque polus:
Quo matutinus dimittit Lucifer ignes,
Quo vespertinus conuocat orbe faces.
Nulla fides vnquam terris nascetur in illis,
Si fidei non sint semina iacta prius,
Verba fidem pariunt animorum hæc abdita pandunt
Nec nisi quis doceat, discat vt alter erit.
Sponte sua doceat nemo. Mittantur oportet,
Qui feriant forti pectora iußa sono;
Captiuos rapiant homines, desuetàque corda,
Atque iterũ errantes sub iuga sacra vocẽt:
Accendàntque animos dulci virtutis amore,
Ad superos tutam quæ parat vna viam.
Sed spes destituet, pleno licet extet aceruo
Iacta seges, crebro ni renouetur ager.
Hic tibi Gregorius fecundos conserit agros,
Omnis vt ex illis fertilis annus eat.
Hinc capiet plenis indeficientia sulcis
Semina, quæ large credita reddet humus.
O vtinam longæ fungatur munere lucis,
Exigat & placidos tempus in omne dies:
Lætatúsque suis opibus, sanctísque repertis
Prospiciat gentes ad sua iura trahi.
Quod volumus Deus ipse dabit, quod possumus, ecce
Conamur tenues, & voluisse sat est.
Ædibus in medijs solido spectabitur ære
Tanti maiestas conspicienda viri
Hic incisa notis hoc reddet littera carmen:
Gregorius Custos, Gregoriúsque Pater.
Ipse suum Pastor circumspectabit ouile,
Et quæ plena ferent vbera lactis oues.

ELENCHVS ALIQVOT POETARVM, QVI VEL DE REBVS SACRIS, VEL

Certe haud obscenis scripse-runt. Quæve de recto Poeseos vsu ege-runt.

CAP. XXI.

Actij Synceri Sannazarij de partu Virginis.
De morte. CHRISTI Domini.
Eiusdem Eclogæ Piscatoriæ.
Salices, Elegiæ, Epigrammata.
Edita autem sunt cum Actij Synceri operibus, hæc.
Petri Bembi hymnus in S. Stephanum.
Benacus.
Gabrielis Altilij Epithalamia.
Io. Cottæ Veronensis carmina.
Io. Mutij Aurelij Mantuani hymnus in S. Ioannem Baptistam.
Eiusdem Elogia ad Leonē X.Pont.Maximū.
Æthici Cosmographia.
Alcimi Auiti Viennensis de Origine Mundi. De peccato originali. De diluuio.De Diuina sententia. De transitu maris Rubri. De Virginitate.
S. Ambrosij hymni sacri.
Andreæ Frusij Societatis IESV epigrammata, & alia.
Andreæ Nauagerij carmina.
Antonij Geraldini Bucolica. est autem Prima Ecloga de Saluatoris nostri Natiuitate.
2. De Regum adoratione.
3. De Iosepho, & Maria, de amissione, & inuentione IESV.
4. De Baptismo; & Tentatione CHRISTI.

5.De

5. De eius miraculis.
6. De institutione sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti.
7. De Passione Saluatoris.
8. De eius Resurrectione.
9. De Ascensione Domini.
10. De missione Sancti Spiritus.
11. De vltimo Iudicio Dei, in qua Ecloga Auctor solus loquitur.

Antonij Querengi carmen de nouo Societatis IESV Collegio Romano.
Idem ad Illustrissimum Cardinalem Farnesium in Pythagoræ versus aureos.
Antonij Cerruti Nouariensis lib. 4.
Apollinaris in Psalmos, Græcè. Venetijs 1550.
Aratoris Acta Apostolorũ hexametro carmine.
Attilij Seueri odiporicum, siue iter, quo pie suam descripsit vitam.
Auli Persij Satyræ.
Aurelius Prudentius Clemens cum Theodori Pulmanni Granemburgij, & Victoris Giselini opera ex fide 10. librorum manuscriptorum emendatus.
In eum eiusdem Victoris Giselini Commentarius. Ex officina Christoph. Plant. 1564
Duos dignissime (vt vocat Gennadius) inter alios libros scripsit Prudẽtius aduersus Symmachum idololatriam defendentem. Scio autem Io. Sichardũ in Psychomachiã, Cathemerinon, Peristephanon, Apotheosin. Erasmum in hymnos de Natali pueri IESV, & Epihpania Domini. Iacobum Spiegelium in hymnum ad ommes horas de miraculis CHRISTI, adnotationes scripsisse.
Veruntamen qua cautione hi vel legendi, vel retinendi sint, diximus alibi. Nam & hoc ad Indicis librorum prohibitorum à S. Sede Apostolica, leges, siue regulas referendũ est.
Aurelius Vrsus. Vide in dictione Poemata.
Ausonij Galli Annales, & alia.
Aratoris Cardinalis historię Apostolicę lib. 2.

Basilius.

Basilius Quomodo legendi sint Poetæ.
Basilij zanchij varia carmina.
Bedæ hymni, Epigrāmata, & vita S. Endelberti.
Benedicti Ariæ Montani Ecclesiastes carminibus decantatus, & hymni sacri: de quibus & seriem, & iudicium tulit Petrus de Valentia, qui ait. Præter res quæ ad comparationem, aliàque poeseos lumina ex scientiis petūtur, singularum quoque propria disciplinarum vocabula non nisi proprie hic vsurpata comperies. Nulla hic carminum fulcra, nulli tibicines, otiosaque & sono tantum iuuantia verba, omnia vtilia, omnia plena, solidàque sunt. Dicta ipsa, aut gnomę sunt, aut definitiones, aut diuisiones, aut rationes. Denique ex arte omnia. Animaduertere enī, ac notare est in Apostolicis scriptis, cum de temporum ratione agitur, infinitam illam durationem, quæ ante rerum principium sine principio fuit, à temporibus seiunctam, ac separatam indicari solere, & illis dicendi formis significari. [In principio, quod fuit ante tempora secularia.] Hanc constitutionem prior huius operis pars spectat, qua Hymni tantum sunt ad Sanctissimam Trinitatem, & ipsius personas singulas, atque ad Angelos. Qua parte, & si omnino theologica est, ij etiam ad pietatem, & doctrinam iuuari poterunt, qui scholasticis exercitationibus operam non de derunt. Est enim in illis hymnis vniuersa de Trinitate Catholica doctrina ad simpliciorum quoque captum accommodata.

Infinita duratio ante tempora.

Post Mundum conditum quicquid temporis à Diuino de humana reparatione, & salute promisso ad idem promissum præstitum, & confirmatum per Spiritum Sāctum missum à Patre in nomine Filij fluxit, [secula] in sacris dicitur, quæ secula ad Diuinæ veritatis, & cōstantiæ animaduersionem diligēter à Prophetis adnotata, & indicata sunt. In his seculis recensendis, & suis rationibus celebrandis,

Secula.

brandis, secunda, & maxima poematis pars insumpta est. Secula dies excipit vna Solis iustitiæ qui numquam occidet, radijs illustrata: [nãque nox præcessit, dies autem appropinquauit.] Sub nocte lucernæ, idest legis, & Prophetiarum, commodus, & necessarius erat vsus: cui qui attendebant, benè faciebant, vt ait S. Petrus. Subijt vero ante diem ipsam tempus, quod nec diē, nec noctem iure appelles, non dies, quia nondum sol ipse conspicitur cum nōdum [à Terra exaltatus] supra Orizontem nostrum ascenderit: non noctem.: Orientis enim iamiam solaris radij lumen tantam sui vsuram præbet, vt clareant omnia, viæque omnes, & tramites manifestè appareant, vt iter, aut opus aliud sine laterna, aut lucerna vlla incipere iam liceat. [Oriens] id tempus dicatur,, illúdque significet, quo Verbũ iam caro factum inter homines agebat, & licet [clarificatum nondum esset,] tamen eam sui lucem dabat, [vt Patrem in ipso esse] cognoscere oporteret. Ipsum ergo iam tum præcedentem, & in Regnum suum ducentem, viàmque aperientem & sternentem sequi oportuit, minoribus minus curatis luminibus, quæ interim dum Lucifer oriretur, splendebant. Nam [lex, & Prophetæ vsque ad Ioannem.] His igitur [Oriens] ille est, cui canendo postrema operis huius opera ponitur, quæ orto iam legitimo sole deponitur, idest, [ipsa die,] siue [seculorum fine. Dies] duplici cantico salutatur: Moysis altero, sed ad veram libertatem, ac lucem, quam olim præcinebat accommodato & altero Zachariæ Sacerdotis, ac vatis sub sæculorum fines de ipsamet salute decantato. Huc cum canendo deuenisset Arias Montanus Lyram deponens porrigit illis, qui Solis ipsius orti iam gloriam contentis oculis, & [reuelata facie speculantes, in eandem imaginem transformantur à claritate in claritatē à Domini spiritu] Celebrauit

Oriens.

Verbum caro factum.

Finis seculorum.

lebrauit quidem idem Arias dicem etiam ipsam heroicis carminibus alio in loco, ideſt ad finem eius voluminis, quod [Magni operis Animam] inſcripſit, duplici teſtimonio Apoſtolico. ſpiritus priori, & ignis altero: ſed ex illorum ipſorum relatu, & verbis, [quos dignos fecerat Deus in partem ſortis Sanctorum, in lumine, quoſque de poteſtate tenebrarum tranſtulerat in regnum Filij dilectionis ſuæ.

Magni operi Anima inſcriptus liber Auie Mōtanij

Benedicti Lampridij, & Io. Baptiſtę Amalthei carmina.

Boetij. Seuerini vbi de conſolatione philoſophica.

Cælij Sedulij hymnus ad CHRISTVM, & Poema inſcriptum Mirabilium.

Cicero de Natura Deorum occaſionem præbet agendi de ijs, quæ Poetæ tractant.

Claudius Marius Victor. Vide in dictione Marius.

Claudianus. Vide in dictione, Veterum Poetarum.

Claudij Rutilij Numatiani Itinerarium verſu elego duobus libris, quorumſecundus eſt mancus.

Cypriani Geneſis, & Sodoma.

Damaſi poema vocatum Platonia in laudem Altaris SS. Petri, & Pauli Apoſtolorum: & alterum in laudem ſepulchrorum multorum Martyrum, quod appellauit Conchilia.

Daretis Phrigij de bello Troiano. qui libri eſſe feruntur à Cornelio Nepote Latino carmine heroico donati: ſed quiſquis ille fuerit, verſus non videntur inepti. ceterum de Darete, num ſuppoſitus fuerit, diximus, vbi de humana hiſtoria.

Dionyſij Alexandrini Geographia, ſiue de ſitu Orbis. quam in Latinum vertit Ruffus Anienus cum commentarijs Euſtathij Græcis.

Dracontius de opere ſex dierum.

Ennij Fragmenta cum Hieronimi Columnæ Commentariis eruditis.

Eudo-

Eudociæ vxoris Theodosij Iunioris Cento ex Homero, de vita Christi. Vide in voce, Homerocentra.

Eulalius Episcopus Cynopoleos in Cantica Canticorum.

Eustathius Græce commentariũ edidit in Dionysium de situ Orbis, quemadmodum supra dictum est. At qui Dionysium ipsum legere velit vna cum Eustathio, videat quæ nos de Geographia ad calcem libri de Mathematicis in Bibliotheca nostra selecta.

Federici Iamotij Hymni, Idyllia, Funera, Odæ, Epigrammata, Anagrammata Græca, & Latina. expungendum autem est nomen Buchanani.

Franciscus Bencius Societ. IESV hæc hactenus carmina emisit. libros nempe. 4. Quorum primus continet Poëmata carmine heroico. Secundus Odas, & hymnos xv. Tertius Elegias. 14. Quartus varia epigrammate. Eidem præterea volumine leguntur Dramata duo. Nomen vni Ergastus. Philotimus alteri. Deinde liber de quinque Martyribus societatis IESV lectu omnia dignissima.

Fulgentius Episcopus Carthaginiensis Mythologiarum duos libros ad Catum Presbyterum scripsit, qui iuuare possunt in legendis Poetis.

Gabriel Altilius. Vide Actius Syncerus.

Gaufredi noua Poetica.

Georgius Pisita, Heraclio Imperatore, cuius bellum aduersus Persas scripsit, & encomiũ in eum, & hexameron Moysis tribus millibus iambis.

Godelberti historia Veteris Testamenti vsque ad CHRISTVM hexametro versu, sed vt ea ferebant tempora.

Gratius, qui Augusto Principe floruit, de venatione li. 1.

Gregorius Nazianzenus vir Diuinus, quæ in orationibus suis admirabili splendore verborũ, & ornatu tractarat, ea in poeticos numeros

meros coegit, agens de Sanctissima Trinitate, de Angelis, de Anima, de Mundo, de Prouidentia, de Baptismo, de quibus concertationes cum Eunomianis habuit, vel in panegyricis orationibus disseruit. In hæc vero poetica opuscula, quæ eruditis Cyri Dadybrensis Episcopi Commentarijs, & argumentis illustrata fuerant, mirũ est, quàm iuuari possent non solum adolescentes, verum etiam qui iam ad altiora Theologiæ studia ascenderunt: ea vero carmina Latina fecit Iacobus Bilius, quemadmodum item opuscula, quæ Cyrus explanauit, versibus reddidit. Ac quidquid ille ad locorum obscuriorum illustrationem attulit, versibus reddidit, quæ vero Græcè Gregorius de Sãctissima Trinitate effatus est, ea versibus Latinis Bilius ita incepit.

Inmensum exigua pelagus sulcare carina,
Paruísque æthereum pennis volitare per axem
Aggredimur (non me fugit hoc) quicunque Tonantis
Tendimus arcanum verbis expromere numẽ:
(Quod neque sat digno chorus immortalis honore
Cælicolum cumulare potest) Triadísque referre
Dogmata, quæ totum moderatur legibus Orbem.
Sed tamen intrepido mea vox erumpet ab ore. & quæ sequuntur.

Sub nomine item Gregorij Nazianzeni fertur Tragædia, siue Tragicocomœdia, quæ inscribitur CHRISTVS patiens, quæ & Græce extat, & Latinis versibus à Claudio Roiletto est facta in cuius Argumenti initio materiã, & pietatem facile quisque odorabitur. Sic autem habet.

Audi-

Auditam quando post piè poemata,
Etiam poesim tu piam audire expetis,
Audi animo alacri nunc secundum Euripidem.
Iam Paßionem Orbi salutarem eloquar.
Vt pleraque inde dicta discas mystica
Ex ore tamquam matris, atque Virginis,
Suoque Domino Apostoli charißimi,
Et quæ sequuntur.

Personæ autem hæ sunt.

Deipara.	Chorus Virginum.
Nuncius.	Semichorus.
CHRISTVS.	Theologus.
Ioseph.	Nicodemus.
Magdalena.	Adolescentulus.
Congregatio Pontificum.	Custodia, & Pilatus.

De virtute autem humana eruditissimum, ac contemplationis plenissimum carmen edidit idem Gregorius Nazianzenus, in quo agit inter alia, cur Deus sui copiam homini neget, deque Diaboli versutia, & pugna interioris hominis cum exteriori, quóve pacto virtus acquiratur, & Templum Dei efficiatur.

Alterum poema copiosius condidit de rebus suis, quo nos ad piam vitam, & Christo dignam occultè cohortatur. addit alia eiusdē generis, atque in laudem Virginitatis, cuius poematis meminit Hieronymus in Catalogo. Sunt item ipsius præcepta ad Virgines,

Quæ vero ad institutionem adolescentum pertinent, ea in poemate, quod scripsit ad Nicolaum Patrem Nicobuli filij nomine, quodque rursus Nicobuli patris nomine ad Filiū cupientem in celebrem quandam Academiā mitti, continentur, sed & plura alia in diui-

tem

huius Elenchi, vbi ponuntur Interpretes in eius Poeticam.
Iacobi Pontani Societatis IESV in duobus libris progymnaſmatum latinitatis verſus hi ſunt.
Labor daturus præmia, & in fine Honor daturus præmia. In voluminibus autem tertij parte priore eorundem Progymnaſmatum, Diuinæ ſunt collaudationes, & paradiſi Terreſtris Encomium. Expectamus autem indies editionem noui libri poematum eiuſdem Pontani.
Iacobus Zouirius de Oue perdita Comœdiam ſacram edidit.
Iani Pannonij Quinque eccleſienſis Epiſcopi panegyricus ad Imp. Fridericum III. pro pacanda Italia, carmina, elegiæ, & epigrammata.
Ioannis Aurelij Augurelli Chryſopæiæ lib.3. & Geronticon lib.1.
Io. Baptiſtæ Gæraldi Ferrarienſis poemata: Is autem Boccacium, qui de Dijs ſcripſit, perſtrinxit egregiè vbi de hiſtoria Deorum egit
Io. Baptiſtæ Pignæ carminum lib.4. cum Cælij Calcagnini carmin. lib.3. & Ludouici Areoſti lib.2. ſed ſecernenda ſunt quædā ab alijs.
Ioannis Cottæ, Lampridij, Sadoleti, & aliorum Miſcellaneorum liber vnus. Vide item in voce Actij.
Iouiani Pontani poemata.
Iulij Cæſaris Stellę Columbeidos hoc eſt Criſtophori columbi Nauigationis libri duo: quanquam aliquid in ſecundo libro non potum eſſe pręſtabat.
Iulij Capilupi Centones pij, & aptiſſimè concinnanti ex Virgilio, & alia carmina pura, quæ virtutem, ac iudicium redolent.
Lactantij Firmiani de Paſſione Domini, & de Reſurrectione elegia.
Laurentij Frizolij ſacellum Gregorianum. eſt autem additum, vti elegantiſſimum poema, operibus Gregorij Nazianzeni.
Laurentij

Laurentij Gambaræ Idyllia ſacra, anno 1581. Romæ impreſſa, & libri 3. rerum ſacrarum. Scripſit item Caprarolam, & Chriſtophori Columbi nauigationem, & alia.

Lazari Bonamici carmina.

Lælij Capilupi cẽtones repurgati, & editi ſunt Romæ anno 1590. nam alij antea editi ſunt interdicti.

Læuini Torrentij Poemata ſacra, digna quæ legantur, & perlegantur. Sunt autem hæc.

Hymnorum de Partu Virginis lib. 3.

De puero IESV lib. 1.

In Natalem Domini Elegia.

Votum, ſeu ſcribendi de Partu Virginis occaſio: cum enim iactatus eſſet tempeſtate maris labores ſuos dicauit Beatiſſimæ Virgini Lauretanæ.

In Ioannis Auſtriaci naualem de Turcis Victoriam elegia.

De bello Turcico.

Macarius & Bonafides ſcriptores verſuum Græcorum.

Macarij Mutij Camertis triumphus Chriſti aſcendentis in Cælum, & libellus aureus de recta Poeſi.

Marbodæi Galli poema, quod inſcripſit Lapidarium. & Vita Heremitarum Thebaidis.

M. Antonij Flaminij lib. 2. Carminũ, & Pſalmi.

M. Antonius Muretus de Laurentij Frizolij Sacello Gregoriano.

Eiuſdem hymnorum ſacrorum liber.

Item γνῶμαι hoc eſt, ſententiæ verſibus Græcis ad M. Antonium fratris filium.

M. Aurelij Olympij Nemeſiani Cynegeticon liber. 1.

Eiuſdem carmen Bucolicum.

Marci Monachi Benedictini Heraclio Imperatore, vita S. Benedicti, vt ea ferebant tempora.

M. Probi Sulmonenſis Parthenias lib. in B. Mariæ hiſtoriam.

Marij Victoris Oratoris Maſſilienſis Ἀληθείας

seu commentationum in Genesim lib.3.

Marij Molsæ liber vnus, sed non omnia pia.

Martiani Capellæ nuptiæ Philologiæ cum Mercurio prosocarmineo opere.

Martorani comœdiæ, vel tragœdiæ piæ.

Methodius Porphyrij errores metro redarguit.

Michaelis Coyssardi è Societate IESV, magno Galliæ bono editus estsemel atque iterum Turnoni non ita pridem Catechismus Gallicè, tetrastichis dispositus, quo perutilem docendi Catholici Catechismi rationem ceteris imitandam Nationibus in Gallias opportunè inuexit. [Atque Hymnos ecclesiasticos in gallicum versum transtulit fideliter. Odàsque pias adiunxit, vt simul cum doctrina Christiana discantur, & profanarum Cantionum loco priuatim cani possint quemadmodum im Germania. Italia, necnon in tota pene Hispania fieri videmus à Cathilicis.]

Michaelis Verini adolescentis carmina maturo digna viro.

Milonis Galli vita S. Amanclij, & alia quædam de sobrietate carmina: prout ea ferebant tempora.

Mutij Sfortiæ Tyberis, & alia poemata, sed postremum, quod vidimus, fuit, quod Clementiadem inscripsit Petro fratris filio Clemētis VIII. Pontificis Max. ingenioso, ac pio inuento. At in Tyberi Pij Quinti Pont. Max. persecutus est res gestas: quibus adiunxit laudes Psalterij Dauidici & sacrorum carminum libros 2. qui editi sunt Venetijs apud Nicolaum Morettum 1586. Aldobrādino Illustriss.

Natalis Comitis Mythologiæ, siue explicationum fabularum libri 10. in quibus naturalis, & moralis Philosophiæ dogmata varia continentur. editio autem anni 1581. auctior est, & emendatior, quæ Poetis intelligendis potest commodare.

Nauagerius. Vide in voce Andreas.

Nonnus Panopolites, qui paraphrasticè Euangelium Sancti Ioannis scripsit elegantissimo versu

& Epigrammata.

Prosperi Martinégi Monachi Cassinatis, Theotocodia, siue Parthenodia, opus eximium in laudem Deiparæ Virginis.

Eiusdem poemata tum Græca, tum Latina, quæ quidem magna ex parte sunt Diuina, & sacra.

At secunda editio Romana Latinos tantum versus continet vberiore volumnie, quæ & ipsa prodijt Romæ.

Prudentij Poetæ Lyrici Ditrocheum, Exameron, Apotheosis, Psychomachia, Hamartigenia, De Diuinitate, De compunctione animi, De origine peccatorum, Hymni de Martyribus, Aduersus Symmachum, & Peristephanon Romanum, Cathemerinon, de quo supra in dictione Aurelius: vbi de ijs, qui in eum scripserunt, déque emendatiore editione.

Q. Sereni liber. siue poema de medicina, castigatum, quod additum est Aurelio Cornelio Celso, qui anno huius sæculi 27. prodijt ex Aldi Manutij officina à Io. Baptista Egnatio emendatus.

Rabani de téporibus, & de varijs rebus poema.

Rosuitæ Sanctimonialis in Saxonia Panegyricus in laudem Othonum Impp. Elegiæ in laudem Beatissimæ Virginis. Vita S. Dionysij. Comediæ sex, vt ea tempora ferebant.

Sadoleti Curtius.

Sedulij mirabilium Diuinorum lib. 4. carmine heroico.

Eiusdem Elegia, & hymnus de Christo ab Incarnatione vsque Ascensionem.

Senecæ (non illius Philosophi) tragœdie decē.

Septimij, Ruris opuscula.

Sibyllini versus de quibus vide, quæ diximus, vbi de Phocylide, cap. xis. huius libri.

Sidonij Apollinaris Hebræorum antiquitates vsque ad Saulem, libris 24. & alia in quibus pietas plus quàm carmen laudatur.

Silij Italici bellum Punicum secundum. suut.

etiam Siluæ, & alia de quibus vide in lectione Veterum.

Siluius Ambianus opus Græcum versibus conscripserat in Galliis, quod Christianam institutionem fere continebat: at nescio, an editum fuerit, illud sane in manibus nostroru fuit ante paucos annos.

Symposij Poetæ ænigmata cum scholijs Iosephi Castalionis Anconitani.

Theatrum Christianarum precationum, ex veterum præsertim poematibus excerptum.

Theodorus de miraculis veteris Testamenti.

Theodulphi hymni ad Deum, & Sanctos.

Timothei Gazæi sub Anastasio Imperatore quem scripsit Tragœdiam. Quaternionem libri carmine hexametro de Animal. De quadrupedibus, auibus, & serpentibus, qui inueniunturin India, Arabia, & Ægypto.

Tipherni deprecatoria ad Virginem elegia. Oratio ad eãdem versu heroico. Oratio matutina ad Deum, versu item heroico.

T. Calphurnij Siculi Bucolica.

T. Valerij Flacci Argonautica libris 10. vide in dictione Orphei.

Venantij Fortunati quattuor libri de miraculis S. Martini. Poema de excidio Thuringorum. Odiporicum vitæ suæ ad Iustinum secundum. Hymni de Regno ad Sigibertum Galliæ Regem.

Romæ apud Tornerium 1587. Veterum Poetarum, obscenitate sublata, volumina, quæ continent Catulli, Tibulli Propertij, Horatij, Seuerini, Boetij, Ouidij, Papinij, Statij, M. Valerij Martialis, Cl. Claudiani, D. Ausonii Galli, & variorum Poetarum selecta carmina.

Victorini Rhetoris Machabæi & hymni ad Sanctissimam Trinitatem.

Qui in Horatij Epistolam de arte Poetica scripserunt.

Eos vero, qui de poetica scripserunt, supra recensuimus, vt hic penè alij adijciendi non sint, nisi Interpretes quidam Poeticę Horatij, quorum nos notitiam sumus consecuti.

Parrhasius, Acro, Porphyrio, Glareanus, Iacobus Grifolus, qui conatur defendere locos omnes, quos Iason de Nores improbauerat.

M. Antonius Muretus suis adnotationibus, quæ additæ sunt Indici accuratissimo Thomę Treteri in omnia Horatij Poemata.

Iasonis de Nores ex quotidianis Tryphonis Gabrielij sermonibus interpretatio in Poeticam Horatij.

Vincentius Madius.

Iulianus Aurelius Lesignienisis, qui Paraphrasim scripsit in primam, & secundam Horatij Satyram.

Io. Amatrico Nonetanus in aliquas Epistolas libri primi Horatij.

Italica & alijs linguis conscripta Poemata.

At præter eos, qui poemata integra ediderunt Italicè, qualia fuere Torquati Taxi Hierosolyma; Tristini Italia liberata, Giraldi Herculeides, Alamanni Auarchides, quam ita inscripsit ab Auarico Galliæ Ciuitate expugnata à Cæsare (de quibus quidem poematibus non

Triffinus Torquatus Taxus Gyraldus. Alamanus. Ludouicus de leon. est hic agendi locus? plures fuere hoc sæculo, qui pie, eleganter, & erudite scripserunt alijs quoque linguis, præter Latinam, & Græcam. Quales fuere Ludouicus de Leon Augustinianus in fine trium librorum de nominibus CHRISTI, quibus Cantica quædam, siue Psalmos Hispanicè ad calcem vnius cuiusque libri adtexuit.

Rusardus Inter Gallos Petrus Ronsardus excelluit, præsertim in ijs, quæ aduersus Caluinianos carmina, Gallicè edidit; nam quæ de amatorijs scripsit, ea oculis, & auribus Christianis sunt indignissima: quippe quæ nec Auctor ipse, si viueret, tractari hominum manibus vellet.

Sallustuis Barthensij D. Scio autem Sallustium quendam Barthassi Dominum, nobilem illum quidē Gallicis versibus opus sex dierum primæ hebdomadæ, qua Deus condidit Mundum, deinde item secundam hebdomadam edidisse. Verumtamen quoniam alienus à fide Catholica fuit, ac potius hæreticos secutus est (licet Catholicos, ac viros religiosos interdum excipiebat humaniter, ac quicquid scribebat, id ex Theologis Catholicis sumere conabatur) legēdus non est, nisi permissu S.R. Ecclesiæ, & aliquibus quidem deletis, in quibus labi deprehensus est.

Bayfius Inter Gallos item fuere Bayfius, & ceteri, quorum mentio etsi facta est ab eo, qui Gallorum Auctorū Bibliothecam contexuit, tamen quoniam hæreticos cum Catholicis commiscuit, id-

Bibliotheca Gallica Domini

circo

circo suaserim, ne quis facile inescari se sinat eorum lectione, ni prius consilium, & ductum secutus pij alicuius, ac perspicacis Theologi, mox ab Episcopo, & Inquisitoribus facultatem acceperit. de la croix du Maine.

Inter Italos autem Diuinam redolent pietatem, & maiestatem, quæ Italicè cecinit Victoria Columna mulier pietate, atque ingenio Illustrissima. Sed & plurium aliorum sacra extant carmina: de quibus hic non est agendi locus. Victoria columna.

Ad apparatum autem rerum poeticarum, de quo diximus supra capite primo: scio tentasse quosdam, qui extra Ecclesiam Catholicam sunt, aliquid eiusmodi. Quem tamen apparatum qui purgaret, atque ex pijs Scriptoribus, quos attigimus pleniorem conflaret, operæpretium faceret. Phrases quoque poeticas, seu flosculos poeticæ facundiæ in vsum poetarum versus condere discentium, cum duplici indice, vno Latinorum vocabulorum, altero Gallicorum, cum libello sententiarum poeticarum è Græcis Latinæ factarum, emisit M. Fondanus. Parisijs anno 1583.

Sanè ad vtramque copiam verborum, & rerum consequendam etiam in soluta oratione præcepta quædam tradidit dilucido, ac breui carmine Andreas Frusius è Societate nostra. Is autem liber sic incipit Ro. apud Ant. Bladum 1556.

Cui sermonis adhuc curta est, & parua supellex
Si legat hæc damnum pellet vtrumque licet.

ταυτολογία est repetitio eiusdẽ dicti. Ὁμοιολογία similis omnino, neque variati.

Tautologon, vel homœologon si turpe vocari,
Tædia; quæ varians gratia nulla levet:
Si velut in salebra pudor est hærere loquentem,
Ridiculum tremulis si reticere labris,
Si tibi grata modis oratio docta salutis,
Si placet Aonio carmen alacre sono:
Si benè Scriptores libet enarrare peritos,
Vertere si linguis scripta aliena novis:
Postremo si posse velis ex tempore de re
Qualibet vt rivo iuge fluente loqui.
Sermonem aut temere captum quandoque diserte
Perficere, indigna si cupis absque mora.
Hos tibi parta parit facundos Copia fœtus,
Nec dis[p]enda minus, si brevis esse voles.
Et quæ sequuntur.

MACARII MVTII CAMERTIS libellus de recta poeseos ratione, qui ab hinc centum circiter annos scripsit, eiusque triumphus Christi ascendentis in cælum carmine heroico descriptus.

CAP. XXI.

MACARIVS MVTIVS Eques Camers Lectori Felicitatem.

Miratus sum frequenter, nec semel dolui nõ nullos quibus neque ingenium, neque bonarum artium studiũ & eruditio, neque dicendi facultas defuit ludicris narrationibus, & commentis turpibus, etiam plerunque fabulis inanem operam impendere voluisse: qui ad

ad posteritatis commoditatem & nominis sui memoriam haud dubia cum laude multa scribere potuissent, quæ ad bonos mores excitarent, & ad virtutem capessendam, comparandámque gloriã hortarentur. Quo in genere vt Apuleiũ & Lucianum viros non contemnendæ doctrinæ atque facundiæ planè accusare non ausim, ita asseuerare citra iustam reprehensionem posse videor huiuscemodi scriptores sibi & posteris commodius consulere potuisse, si tantum veram narrationem aggressi, historiam, aut si minus rerum gestarum materia dabatur, aliquid ad humanæ vitæ institutionem, & politicæ rei vtilitatem scribere maluissent: Neque ignoro, neque inficior huiusmodi scripta (si qui sunt qui scrutari velint, & interiorem sensum indagare) multa in recessu & altiora & vtiliora quàm fronte appareant esse inuenturos. Maneo tamẽ in sentẽtia: quod tenuem frugem sparsam & magno & confuso aceruo abstrusam ad iacturam potius quàm ad lucrum accedere arbitror: si longæ inquisitionis labor consideretur, & temporis ratio quæ non parui ducenda est habeatur: Verum ne hos auidius cuiquam, vel pertinacius insectari videar, liberum iudicium omnibus relinquo, qui voluerint diligentius veritatem intueri: Absoluant sanè si libet: & omni laude cumulent: iudicium vero meum præceps & temerarium existiment: ego vel sponte à caussa cado, dixi

Apuleius
Lucianus

quod sentio, mihíque persuadeo apud integrum iudicem non facilius illos absolutū iri quàm plerosque poetas, qui clarissima ingenia, doctrinam singularem, & scribendi elegantiam meretricijs amoribus & impurissimis scortorum lenocinijs maculare, & diuinæ poeticæ dignitatem, sanctitatem, & gloriam ad libidinē suam traducere ac turpiter fœdare non puduit. Dissimulant scilicet Clodiam, Hostiam, Planiam impudicas procul omni dubio feminas; & licentia ingeniorum nominibus alijs Lesbiam, Cinthiam, Deliam luculentis versibus illustrant. Equidem nunquam adduci potui vt cum illis sentirem qui intemperantiam, cum vitę probitate coniungunt: siquidem impure loqui & bene honestéque viuere longe dissentiunt. Illud nimirum vitium est: hoc autem omnem complectitur honestatem. Clamitent vt velint & obstrepant: Sic scripsit Pedo, sic Marsus, sic Getulicus, prurit opusculum Sulpitij, nec frontē caperat, sic fescenini, sic crotopægnion libri placent, Quid ad causam? habent culpę auctores, qui in eadem naui sunt; non tamen vindicantur à culpa? friuola est horum defensio quę secum pugnat, à qua quum discesserint, quid amplius dicant plane non habent. Hoc igitur subinde inculcant, Lasciua est nobis pagina, vita proba. hic est his clypeus, hunc obiectant, hoc se tuentur, non tamen euadūt lasciua etenim pagina lasciuæ vitę non probitatis

Impure loqui, & bene, honestéque viuere longe dissentiunt.

Pedo. Marsus. Gentulicus. Suplici⁹.

Fesseni-ni.

probitatis est argumentum. Quæ probitas quæso eorum esse potest qui veluti sanctiores, & dogmata quędam teneant libidinis? neque existiment sine veneris prurítu, & tentigine, quæ per omnem nequitiam lumbos scalpat, & flagitioso aliquo mendacio poemata placere, eóq; impudentiæ progressi sunt, vt deorum etiam quibus templa & aras erexerunt, & cerimonijs, diuinóque cultu passim venerati sunt, non sine offensione diuinitatis, quam illis tribuerunt, furta, cędes, adulteria, & stupra impudentissimis carminibus vulgarint. Vtrunq, profecto impium fuit, & sceleratos homines inter deos recipere & apotheosim celebrare, & receptos probrosis cumulare criminibus. Neutrum sane tolerari decuit, ne humana ingenia in vitium prona deis auctoribus scelerum impunitatem sibi promitterent. Verum neque humani, neque diuini iuris rationem habentes illos non modo sceleratos, sed imbelles quoque, & ridiculos fuisse non minus impie quàm impudenter palam testati sunt: legimus namque deorum catenas, & vulnera, & alia quædam futilium vatum deliramenta, sapientium auribus ac lectione penitus indigna, quo fit vt tolerabilior fortasse plerisque existimetur Zoilus orator qui Homerum perinde ac fabularum scriptorem castigat, vnde Homeromastigos appellatio nata est, & Plato qui poetas à ciuitate sua eliminat, ac nominatim in Ho-

Chotopæ gnium.

Impietas in Dijs asserendis.

Zoilius Orator Homeromastyx.

merum inuectus est: illius enim exemplo & auctoritate leuiora ingenia ad cōfingendum concitata ineptiisimis erroribus legentium mentes implicuerunt. Vtinam intra illas saltem fabulas constitissent, quæ ad illecebras studiorum citra omnem turpitudinem nouitate rerum, & iucunditate narrationis gratæ adhuc tenerę puerorum ætati proponuntur, in quibus sæpenumero honesta veritas latet, quæ ad virtutis rudimenta cum voluptate alliciat, vel quæ metu futurę pœnæ, vel alicuius specie monstri atque formidine a vitiis deterrerent, quales olim fuere lamia, incubus, & gorgon, quarum nomina terroris argumenta præse ferunt, neque flagitiosa potius, & sacrilega, & ipsis prorsus indigna numinibus excogitassent. Quis etenim patrem hominum, atque Deorum quem appellant,

Sacrilega de Dijs.

Et dominum rerum posita grauitate tonātis,
In faciem tauri versum mugire per æquor,
Et precium tergi stuprum portare puellæ.

Æquo animo ferat? Quis Iouis optimi maximi volantis vnguibus raptum Ganymedem ad pocula, & infanda cœli facinora sublimem ferri, & Martem cum Venere deprehensa spectante deorum cœtu iacere turpiter non abominetur? Vtinam iterum atque iterum huiusmodi flagitia ab his aut nunquam excogitata, aut è medio sublata fuissent: haberemus profecto sanctum, & inuiolatum poetæ nomen, quale desideramus; vt

quondam

quondam habuere qui castis moribus mystica ceremoniarum sacra,& diuinos hymnos aut heroum & fortium virorum gesta ad imitandum cum laude cecinerant, nec laurea nullam quam cum imperatorum triumphis accepere,communem fœda prostitutæ veneris proluuie per meretricum concubitus, & puerorum stupra maculassent. Verumtamen dum praua ingenia licentius excurrunt: paucorum lasciuia, vel insania, poetice apud omnes ferè infamis irrisa atq; explosa iacet:& hi malorum dęmonum cibum, carmina, illi meretriculas musas immerito appellant:quando hæc hominum qui fuerint abusi culpa sit, non vitium facultatis. An quia Arellius celebris alioqui Romæ pictor semper alicuius amore feminæ flagrans insigni flagitio artem corrupit, quod dilectarum imagines deas pinxit: omnis pictura fuit improbanda? Aut si Diagoras qui à re ipsa ἄθεος dicitur: & Theodorus philosophi Deorum naturam sustulerunt;idcirco omnem Philosophiam explodemus? minimè sanè, sed insignem illius intemperantiam horum impium errorem,atq, ignorantiam acrius taxandam existimo: iniquum enim foret & nulla parte ferendum,& hanc & illam ad vitæ dignitatem & commodum repertam vnius, aut alterius culpa exterminare; quando nulla sit ars aut facultas in qua nemo aliquando peccarit. Par ratio est Poetarum,apud quos tamē optima quæ-

Arellius Pictor.

Digoras. Theodorus.

In Poetis cautio.

que deligenda ſunt, quæ ſtudioſe imitemur: ſi quid impudicum intercidit, reſpuendum eſt; ſi mala omnino occurrant, ſtatim fugienda, ne conſuetudo obſcenæ lectionis illecebris voluptatis & laſciuæ narrationis titillatio obrepat, & in vitium incautos trahat: blanda equidem nimis eſt muſarum vis ad vtramque partem, & carminum modulatio ſi aures pateant: facile enim quæ velit ingerit ſecum, & mentem ſermonis ſuauitate occupat, & animum inuitum quoq; quo velit inclinat, vt merito flexanimam dixeris. Sed quoniam laſciuientibus etiam ingeniis nonnulla cum laude interim ſcribuntur, quæ minime ſunt negligenda, vbi inuenias, aurũ (vt aiunt) è ſordibus eruendum eſt & per ſpinarum denſitatem roſa cautius decerpenda. nec magni laboris eſt; neminem fallunt: eminent namque, & veluti lumina quædam è tenebris clarius lucent, & ipſa raritate commendantur. Splendeſcunt poſt Eunum liguritorem, & Zoilum feminarum paſchales verſus Auſonij, & poſt centonem pia vota matutinæ precationis. Vtinam nobiliſſimum ingenium & perpetuum ſtylum ad hæc tantum conuertiſſet. ſed neſcio quo prauo errore & impio non minus quàm peruerſo iudicio vſu venit, vt quæ piè ac religioſe ſcribantur, minus dignitatis & elegantiæ pleriſque habere videantur. Atqui apud Græcos Orpheus & Homerus Gentilium deorum laudes eleganter ſcripſere. Apud Romanos

Modulatio carminum flexanima.

Aurum è ſordibus eruendũ.

Eunus.

Zoilus.

Auſonius

Orpheus.

Homerus

Romanos Fastorum libri qui festos dies & sacra continent, elegantissimi habiti sunt. Apud Hebræos (vt Hieronymi verbis vtar) Quid psalterio canorius? quod in morem nostri Flacci, & Græci Pindari nunc iambo currit, nunc Alcaico personat, nunc sapphico tumet, nunc semipede ingreditur. Quid Deuteronomij & Esaiæ cantico pulchrius? Quid Salomone grauius? Quid perfectius Iob? quæ omnia hexametris & pentametris versibus (vt Iosephus & Origenes scribunt) apud suos composita decurrunt. Pudeat modo Christianos, quibus nec natura, nec eruditio defuit, pauca habere huiusmodi, quæ aures vel mediocriter eruditas non offendant, & à sacrario religionis nostræ musas tamdiu procul exulare. Scripsit olim Iuuencus Sedulius, Arator, Prudentius, & Fortunatus: scripsere & alij quædam cum laude, & religionis commendatione, sed obsoleuit id genus camœnarum iampridem, & in tenebris iacet, nemo ferè exercet, nemo excitat, ecce florent nostra tempestate ingenia, vigent studia, quotusquisque tamen est qui ad illustrãdas sacras litteras stylum accommodet? & ea in re velit exerceri quæ ad veram frugem & immortalitatem cum gloria perducat? vix vnus aut alter inuenitur qui eo studio teneatur; malúntque vel futiles eclogas plerique scribere & pastoralibus nugis obstrepere, vel epigrammaton scommata iaculari, vel ad gratiam componi, ridere; adulati

Falsorum libri.

Iosephus Origenes

Iuuencus Seduli9. Arator. Pruden- tius. Fortuna- tus.

lari, vel aliorum amores & proprias plerumque insanias versibus testari, quam sacram aliquam Historiam canere, & veram cœlestium rerum disciplinam illustrare. Vtinam mihi ingenium foret & doctrina par desiderio: quandoquidem omne otium, quod vndique mihi daretur, in eo scribendi genere libentissimè consumerem: cuius quidem rei amplissimum testimonium videri potest quòd succisiuis, & occupatis etiam temporibus quantum permiserunt res meæ domesticæ & principum negocia, quibus multos annos non minus assiduè & diligenter quàm fideliter seruiui, minimam quámque scribendi occasionem obseruaui, id quod epistolis, quæ opusculis meis præponentur, facilè declarabo, etsi carmina ipsa nimium quoque testantur non ex ocio, & vacuo animo (vt oportebat) esse composita. in quibus nihil me torquet magis quàm lima, cui nullum tempus congruum inuenio. Premuntur itaque rudia apud me, quum neque elimandi & excolendi commoditas vlla sit, neque inculta audeam dimittere. Excidit tamen iampridem in laudem Virginis Mariæ Parthenodia elego stylo edita, & hecatonstichon Heroico, attamen ad ferulam redibunt. Exibit nihilominus propediem Poliuchus (sic carmen inscribitur) quo diuum Venantium Camertem, cuius sub numine & tutela iucundissima, ac gratissima, patria mea est, celebraui. Festinat ex eadem officina

Parthenodia.
Hecantostichon.
Poliuechus.

ἐγκώμιον

...μιον sancti Sebastiani: & Sicelis quæ Beatam Luciam virginem Syracusanam elegis complexa est. & breuis quædam conquestio de CHRISTO crucifixo, quæ omnia in vnum corpus coalescent, & tempestiue in publicum egredientur. Nunc verò triumphus CHRISTI separatim properat in lucem, partum flagitantibus amicis, abortiuum dabo: Vrget etenim me hinc multorum flagitatio, hinc occupatio, quæ mutare non sinit: malo tamen acerbum fœtum enitti quam nullum. Explorabit igitur vadum: si fidum inueniet, vt neque fluctibus inuidiæ obrui, neque obtrectationum scopulis allidi contingat, ducet in medium socios libellos, in quibus mirari oportet neminem, siquid desideretur. Quid enim ab homine occupatissimo & qui studia litterarum iampridem posthabuerit amplius expectant, qui omnia ad trutinam reuocant? dedi quod potui. gratiam habeant si velint; sin minus, æquo animo feram dissimulantium ingratitudinem. si musæ meæ non offendent, satis habeo. placere multis minimę curæ est, displicere non gratum. Quod si errorem existimabunt & culpam non potuisse ad vnguem omnia præstare, dent veniam quęso & valeant. Non laudabunt, nihil inuiti conferant, nil postulo, nil extorqueo. laudabunt alij, quos pij saltem animi, & religiosæ mentis studium delectabit. Vale.

Encomium. Sebastiani. Sicelis.

Triumphus Christi.

MACARIVS

MACARIVS MVTIVS
Eques Camers Lectori Felicitatem.

QVVM Legatus Ariminum peterem cœpi in itinere leuandi laboris gratia mecum varia cogitare, quúmque ex alia re in aliam (vt fit) vaga mente transcurrerem, eo forte incidi, vt perspicerem religionem Christianam vberrimam præstare materiam ad scribendum etiam poetis, sed animos magis pronos in libidinem quàm ad diuinum cultum erectos à rebus sacris abhorrere. Nam (vt cetera sileam) quæ carminibus posse illustrari summa cum dignitate & elegantia commodissime videbantur, subiit me pulcherrima cogitatio admirandi poematis, si ingenium & doctrina par materię contigisset: concepi etenim speciosissimum CHRISTI triumphum, in quo aditum ad inferos malorum dæmonum tumultum & fugam, sanctorum Patrum lætitiam, sacra colloquia ac reditum cum victoria narrarem, quæ spolia dux receperit, qui comites fuerint secuti, & qua superum pompa & alacritate ad patrem remearit. Tollebat animum ea cogitatio ac sublimem rapiebat, & dulcedine quadam nouitatis pertentabat. Cœpi itaque ex tempore ingenium experiri & carmen exorsus triduum quo Ariminum perueni ex ephippijs cecini. Viderunt nonnulli qui nostra ætate non habentur indocti (quum in patriã meam, vnde

Religio Christiana vberrimam præbet Poetis scribendi materiam.

Occasio scribendi triumphũ CHRISTI carmine.

vnde eram profectus, redirem) nouum opusculum & laudarunt. Placuit mihi quoque (ne mentiar) & tamquam nouum fœtum adamaui. mox refrigerato primo calore quale esset, apparuit. Altius igitur quiddã & vberius meditatus sum. Animaduerti namque non vnum modo, verum etiam tres me posse edere triumphos, & tribus libris suo quemque ordine explicare. Primus sic mihi digerebatur, vt spretas mortalium diuitias, ambitum, honores, plausum, regna, & id genus, aliasque caducæ huius & inanis vitæ illecebras propulsatas, calcatàque vitia omnia & absolutam de his victoriam contineret, quæ mihi ita facile visa sunt paris inuentis posse construi, & ornari vt ad varietatem, quæ plurimum splendoris habet & ornamenti, nihil deesse planè videretur. Secundus inferum iter, fracta erebi claustra, attonitos dæmonas, sacras conciones, victi ducis catenas, opima victoris spolia, & mirificam tertiæ lucis gloriam, qua immortalis & omnipotẽs triumphator à morte rediijt: figuris poeticis non iniucũda serie complectebatur. Tertius triumphantem CHRISTVM in cœlum reducebat, hic mihi comitatum catalogus superum pompa & cælestis aulæ cultus (vt humana mens capere poterat) plurimum lucis ac decoris sublimium rerum præstantia & numero pollicebatur. Hæc mihi proposui si vita superesset & vberioris materiæ fiducia, & iusti operis spe

hactenus

Triũphus CHRISTI triplex.

Primus.

CHRISTVS absolutam de vitijs victoriam obtinuit.

Secundus

Tertius.

hactenus opusculum presſi, verumtamē quum ętas ingrauescat, & homo bulla sit, pręcipue senex (vt Varro ait) & in dies minus ocij minúsque virium, & spei in reliquum vitæ, veritus ne (si diutius editionem differam) his paucis quos genui versibus interire, & quos concepi, non nasci contingat, hortantibus amicis triumphum (vt obiter ex equo recineram) qualemcunque emittere decreui, vt alij quibus plus ocij ingenij ac doctrinæ sit, admoniti eam materiam non esse à poetis alienam prouinciam sumerent, & fœtum quem ego concepi, ipsi eniterentur. Prælusi igitur his quos Vrtinam excitari & exhortari oratione mea possem, vt sacris litteris ornamenta poetarum adiungerent. Quid enim prohibet? quid retrahit? quæ difficultas? (vt diuorum nomina taceam) cur versus CHRISTVM non capit? cur non æque sonat hoc nomen vt pleraque gentilium? equidem videre non videor, quid dulcius in se habeat vel magis consonum Anchises, Priamus, Æneas vel literarum natura, vel compositione si elementorum sonum, & structuram perpendimus. Quid habet dignius quæso Tros & Erichthonius, Ægeus, & Cecrops, quam CHRISTVS? Quid Aiax vel Teucer elegantius delicatis auribus affert? alij iudicent. An hoc tolerabile est quod eleganter crista versibus inseritur. Maro

Homo est bulla.

Ornamenta Poetarum adiúgenda sacris literis.

Nomen Christi versus magis conuenit, quam Gentiliū nomina.

Christa eleganter versibus inseritur.

Tum galeam Messapi habilem, cristisque decoram,

induit, & alibi.

Armáque Lauso, Donat habere humeris & vertice figere cristas

superius.

Albáque puniceas interſecat infula criſtas,

illius.

Quatit aura comantes Caſsidis auricomæ criſtas.

Ea ſimilitudo nominum eſt, ea tum litterarum tum ſyllabarũ cognatio, vt ab eadem ferè origine vtrumque deduci videatur, ſi ſonum, quo mouentur, ſequi velint. re tamen diuerſa ſunt admodum hæc, & longè diſtant. Quid quòd idem Siliuis eodem penè nomine Chriſtã Tudertẽlis verſibus celebrat: *Flumineo Lybycum turbabat in aggere pubem, Chriſtæ nomen erat: bis terni innela ferebant, Arma ſi circa nati.* & paulò inferius *Tandem toto cecidit grege nomen in Vmbro, clarum Chriſta diu populo.* Alterum tamen pro-[illegible] alterum reſpuunt, cur hoc? an quia [illegible]s delectant ſacra quàm profana? E-[illegible] ita exiſtimo, vt quacunque ſede [illegible]ur, verſuũ cura dignitate impleat [illegible] [illegible] [illegible] cum [illegible] [illegible], & contemnunt; [illegible] [illegible]que [illegible] animus laſciuiis, & [illegible] ſacra [illegible] deſpicit: nugas [illegible], fabulas laudat, [illegible] delecta-[illegible] ſi tollas nihil relinquitur quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in-[illegible] vt libet ſuo furore agitentur: quan-

Chriſta celebratur a Silio.

Cur poetæ minus celebret Chriſtum carmine.

quandoquidē sine cōtrouersia reor fiere, vt omnes qui doctrinā aliquam cum probitate & religione coniunxerint, sententiam meam probent, quòd si elegantissimum & sacratissimum nomen, & omni honore, ac reuerentia procul omni dubio dignissimum a fonte sororum (vt aiunt) auersum existimant, cur non Deum vocant? cur non tonantem? cur non rerum opificem, patrem omnipotentem, & cœli terræque regem appellant, malunt profectò, peruicacia quadam mortali ac nequissimo hominum Ioui hæc indere cognomenta, quàm ei cuius propria sint & non alterius, deo de nomine satis. At opera diuini opificij numero, varietate, & ornatu admiratione quotidiana omnium ingenia ad scribendum inuitant, & ad supremi laudem auctoris, & sacra celebranda mysteria exhortatur: rara tamen de his mentio est, quod poeticam facultatem excedere fortasse arbitrantur. Negare non ausim, eam esse diuinarum rerum vim, atque dignitatem, vt nullo stylo assequi possimus: non tamen ita remotam cuiquam, vt camœnis inaccessibilem rear. Verum enimuero si maiora viribus indicantur relinquant, si liberiusque di... nec de Trinitate, in CHRISTI corpore verba faciant, nec eius nomen velint scribere, & ea attingere, quæ altissima eruditissimorum ac sanctissimorum hominum ingenia fatigarunt: cur ad hæc quoque gentilitas (si quis accuratius

Nomen Christi omni honore dignissimū.

Opera Diuini opificij an Poetica simul facultatem excedūt.

monu-

monumenta discutiat sese erexit, ad quæ poetæ aditũ habuere: nec dubium sit cuiquam, gentiles imaginem & simulachrũ coluisse Trinitatis, quod ita esse facile ostendã, si vnum prius explicẽ. Maiores olim, qui aliquo ingenio & doctrina præstiterunt, deorum multitudinem nihil aliud existimasse, quàm diuersas vnius & eiusdem solius Dei potestates. Prætereo quæ Theodosius in saturnalibus ea de re copiose & elegãter disseruit, qui non modo deorum numerũ, sed dearum quoque ad vnum diuinitatis numẽ referri oportere apertissime demõstrat. Satis mihi sit vnũ saltem Iouis testimoniũ ex poetica disciplina & elegantia excerptum. ita enim in deorum concilio inducitur concionẽ exordiri. *Cælicolæ magni*. & suprema huius sẽtẽtiæ maiestate subiecit: *Quos nostra potestas, Imperijs diuisa facit*, qua planè testatus est, deos omnes à se pendere, & particulas esse potestatis suæ vm úmque esse omnium numen & solum (diffusum tamen ac late patens) diuersa nomina sortiri. His itaque constitutis per se patet facilius esse tres ad vnum reduci, quàm multos: tres autem gentiles præcipue coluisse nulli obscurum est: Iouem, Neptunum, & Plutonem Saturni & Reæ filios, quibus vulgatum est cœlum, Maria, & inferna regna paruisse, & cum his omnia Ioui fulmen trifidum: Neptuno tridentem: Plutoni tricipitem cerberum tribuere: in quibus ternarij numeri est ratio seruata. Tres namque fratres, tria regna,

Gentiles coluere imaginẽ Trinitatis.

Quid doctores per multitudinem Deorum intellexerint.

A Ioue omnes Dij pendebant.

Tres deos Gentiles precipue coluerunt.

Ternari⁹

Numerus Dijs per omnia attributus. regna, tria attributa sunt. & hæc trifariã disposita: triplicem etenim cuspidem fulmini, tres dentes fuscinæ, tria Cerbero capita dederunt. Quo tendit huius numeri tam diligens obseruatio? nempe vt vnus omnes & omnia idem habeantur & sint, quod ipsius diuinitatis communio (omnes namque dij habiti sunt) & idem omnibus nomen probabile reddit.

Iupiter vnde optimus maxim⁹ dictus. Neptun⁹ & Pluto vocati Iones. Iouem enim, quem cœlo regnare putauerunt, supremum, optumum, maximum vocauere: hinc trita apud antiquos oratores præfatio Iuppiter optume maxume, sic enim ordiebantur. Neptunum vero secundum Iouem appellari Papinius his verbis ostendit, *dextramque secundi (Quod superest) complexa Iouis.* Plutonem stygium Iouem dici satis docet Maro: *sacra Ioui stygio, quæ rite incœpta paraui, Perficere est animus.* Iuppiter igitur cœlitex: Iuppiter maris arbiter: Iuppiter inferum rector est, omnibus ergo his locis vnum regnare, & vnum esse Iouem non aliud præfefert, quam vnum esse Deum ac tres quamuis distinctos, vnum atque idem habere numen, & in vnam coire potestatem. Vides iam trinam

Trium personarũ diuinarũ vnitas apud Gentiles reperta. vnitatem, de qua loquebamur apud Gentiles quoque ostendi. Non sensērunt hæc quispiam dicet: immo exploratissimum est, non aliter doctos viros esse arbitratos, quàm numerum deorum ad vnum referri & vnum esse: non nouerunt Patrem & Filium, nec Spiritus Sancti meminerunt, fateor: sed tanta similitudo

potest

potest maiorum exemplo, qui hæc tetigerunt nostræ ætatis poetas ad scribendum excitare. De corpore vero CHRISTI salutifero Christianorum viatico, quæ dicuntur, & credimus admirationem habent supra modum: non tamen sic aliena sunt, vt nihil prorsus simile apud maiores inueniatur, cur vltra fidem iudicant quidam panem carnem fieri & vinum sanguinem. Atqui Xerxes infusum pateræ merum in sanguinem non semel, sed iterum & tertio conuersum vidit. Sed a poetis hęc quærimus, de quibus agitur. Legimus itaque apud Maronem, *Latices nigrescere sacros, Fusaque in obscœnum se vertere vina cruorum.* An hoc somniauit eminentissimi ingenij ac doctrinæ vir? qui nihil vnquam carminibus inseruit, nisi ex altissima quadam disciplina aut historia repetitum. fuit profecto hoc magis apud nos celebrandum, quòd vinum non in obscenum se vertere cruorem, sed in Christi sanguinem vera piáque religione edocemur. Panem verò transire in carnem adeo ne absurdū est: quum in cibo quotidiano idem fieri continue sentiamus? Legimus adhæc quindecim libros transmutationum Ouidij, meras fabulas ferè omnes; rem mysticam vero & religiosam commemorare supersedimus, quòd apud alios minus celebris sit, tanquam religionis nostræ nihil sit proprium & peculiare: quum tamen apud gentiles huiusce quoque mysterij similitudo non desit. nam qui in Deos reciperen-

Gentiles cecinerūt ijs similia quæ nos de Corpore Christi credimus.

Vina versa ī cruorem apud Virgiliū.

Panem transire in carnem, apud Ethnicos notum & carmine celebratum.

perentur ad nectar & ambrosiam immortalium potum & cibum inuitabantur, conuenit profectò cum CHRISTI verbis, qui ita nos ad immortalitatem inuitat. Qui manducat hunc panem viuit in æternum, Propomrur atque nobis suauissimum & saluberrimũ nectar CHRISTI sanguis, & ambrosia CHRISTI caro, quam qui rite gustauerunt in æternam vitam ad felicissimam beatorum immortalitatem transcribentur. Sed hæc tamen quam nimis fortasse remota nostra faciunt, CHRISTVM autem verum Deum & hominem apud homines natum & educatum cur relinquunt? cur non laudant? si nõ ea parte qua Diuinitas fulsit, saltem qua hominem induit, cur verisimilia, immo verissima, ac dictu facillima, versibus non tradunt? Non ordiantur à conceptu, quoniam in eo Diuinitatis opera fuit precipua. impossibile enim putant, qui leges naturæ sequuntur, feminam, nisi marem admiserit, gignere posse: supra hominum naturam est, fatemur: sed quid ita mirum est Deum in se ipso voluisse aliquid excellentius operari? Atqui Martem ex Iunone sine viri officio natum esse prisci vates meminerunt, CHRISTVM ex Virgine integra ortum nostri recinisse durius putant, & verbum à diuina mente summi Patris in Virginis vterum descendisse scribere non audent, quum illi Palladem ex cerebro Iouis æditam carminibus prædicent: aiunt, largóq; satos Curetas ab imbre, &

Io. 6.

Quid sit nectar, & quæ ambrosia Christianorum.

Quænam de Christo canẽda.

In Christi conceptu, Diuinitatis opera fuit præcipua.

Conceptui Christi, quæ apud Gentiles similia.

Pallas ex cerebro Iouis edita.

& Venerem è sanguine & spuma ortam maris, vnde Aphroditem vocant, & sexcentas ineptias. Pudet me hic inserere quæ de Orione fabulātur. Quid fœdius dici potuit aut mirabilius? quàm infantem sine patris aut matris opera ex vrina genitum? quod & nomen refert. Inuenit nihilominus ridiculum facinus auctores poetas, qui hoc decantarent, quamuis Hesiodus Neptuni filium ex Euryale Minois testaretur? ô cæcam temeritatem, & insanam petulantiam, narrabunt potius quidam, Iouis incunabula, ac Rheæ astus, & Corybantum æra, & occultos pueri vagitus referent, vel Bromium per fulmem æditum immaturo partu paterno femori alligatum ad exactos menses peruenisse, & mille nugas, quàm CHRISTI natalem aut educationem, in quibus exponendis Virginis partus præuiæ stellæ aspectus magorum ab orientis Solis finibus aduentus, & visitatio & adorantium munera quæ infanti tribuerunt, fuga in Ægyptum, & alia complura non sterilem, aut iuiucundam materiam præstarent: Quid tempus tero? potius canerent Iliæ puerperium, aut Auges nymphæ, & stellam quàm Æneas capta Troia viderat *Idæa claram se condere silua.* Educatum Romulum cum Remo fratre ferino lacte sub ruminali ficu, atque lupæ fuluo nutricis tegmine lætum, clarissima testantur monumenta. CHRISTVM vero ad reginæ cæli pectus intemeratum cecinisse alienum ar-

Venus cur Aphrodite dicta.

Orion ex vrina genitus.

Quantam suppeditet poetis materiā Christi natalis.

bitrantur plerique facilius existimantes feram Romuli nutricem quàm CHRISTI matrē posse laudari. Clara est Achillis & Ascanij pueri indoles & aliorum, de quibus olim vates scripserunt: at pueritiam CHRISTI musæ nostræ despiciunt: nihil fortasse dignum laude aut memorabile id ætatis de se præstitit. Absit facinus nefarium, quid dignius laude, aut memorabilib⁹ dici potest quàm puerum de lege cum sacerdotibus eruditissimis in templo disputasse? minus hoc fidei habebit, quoniam præceptorem habuisse non legerint: legunt tamen & celebrant in Parnasso nescio quem somnio repente poeticam hausisse. CHRISTI disciplinam quòd doctoris ferulam non tulit non recipient. Laboriosum esset omnia persequi, & conferre quæ ad rem spectant, & passim inueniuntur, Tagum Silius in Cruce deplorat: pendentem CHRISTVM pro hominum salute nostri dissimulant: Scripsi ego breuē quandam conquestionem, quam inter alia hierasticha mea ædam. scripserunt illa gentiles: nemo ibit inficias, cur nostri similitudine rerum ducti CHRISTI acta scribenda esse non censent? cur non veterum excutiunt? & ad hæc quæ diximus excitati non conuertuntur? Sparsa fortasse exempla minus mouent: Descensus ad inferos nónne iugem perpetuam & ferè peculiarem poetarum materiam habere videtur? habet equidem: Duxit Homerus carmine Vlyssem ad inferos: Duxit

Pueritia Christi admirabilis.

Hierasticha.

Qui finguntur à poetis descendisse ad inferos, nihil inde retulerunt.

Duxit Maro Æneam: Descendit Hercules: Descendit Orpheus, trita est hæc orbita poetarum Quid inde fabulantur esse relatum? ab Vlysse & Ænea nihil præter vmbrarum colloquia, vxorem Eurydicen Orpheus non vendicauit: Hercules tricipitem cerberum eduxit ad superos, si credere dignum; admittamus sanè. Quid ea de re beneficij est humano generi allatum? palluit sol, territus est orbis, aconitum in nostram perniciem è spuma stygij canis ortum veneficiis accessit: At satius erat tartareo barathro occulere, quàm ad terrorem hominum cælo ostentare. Hæc priscis vatibus decantata sunt. Cur poetæ Christiani Christi iter ad inferos, victoriam & spolia illa sanctissima non canunt? non belluam hic trifaucem eduxit, sed patres illos amplissimos antiquæ legis ab vmbris Erebi liberauit: hæc sunt optima triumphantis ducis spolia, hæc plena est victoria, sine qua nihil Adam pœnitentia & sudore vultus, nil victimis & innocentia Abel, nil obediētia Abraham, cōtinentia Loth, Iob patientia, Dauid psalmis, & sanctitate Moyses profecissent. Omnia denique opera & labores cassi irritíque fuissent, nisi CHRISTVS de morte triumphasset. Quid enim miracula Elię aut Helisei, aliorúmque patrum admiranda facinora momenti habuissent, nisi eos CHRISTVS victor à longo carcere & tatro vindicasset? Quid Solis obedientia Iosue? somniorum interpretatio Danie-

CHRISTI iter ad inferos quā fuerit gloriosum.

Nisi CHRISTVS de morte triūphasset, omnes labores irriti fuissent.

li? Machabæis fortitudo profuisset? nisi horum gesta CHRISTVS resurgendo confirmasset? Sed quo feror tandẽ? Quid pergo molestus esse? Quid plura ingratis auribus ingero eorum qui sanam doctrinam non sustinent? Iam carmina ipsa testentur, an possit Christus versibus celebrari. Vale.

MACARIVS MVTIVS EQVES CAMERS DE TRIVMPHO CHRISTI.

Nfernos aditus, & fracti claustra profundi
Ætheria pulsata manu, spoliatáque cæci
Antra ducis canimus, Christi pia musa triumphum
Incipe, siderei dicam spectacula regni.
Descens° CHRISTI ad Inferos. *Christus vt immensa descendit luce sub vmbras*
Horrentes, mortísque domos & regna silentum,
Inuasitq́ Erebo clausos trepidante recessus,
Horruit immanis perculsi ianitor orci,
Impulsæq́ procul disiecto cardine Ditis
Procubuere fores, timuit pallentis Auerni
Regia, nigrarúmque cohors turbata sororum
Occuluit pauidis horrentia monstra cerastis
Aduentante Deo, tremuerunt sceptra reclusæ
Noctis, & attoniti dextra cecidere tyranni

Protinus,

Protinus, atque imas barathri petiere latebras,
Confusúmque, chaos, secretáque tartara manes.
Ille serenata per aperta silentia fronte
Ingressus, pigram nubem, noctémque fugabat
Ante oculos furui pulsa caligine mundi,
Sternebant sese, passímque æquata iacebant
Obuia, tum nouies Stygijs circumflua campis
Cessit nigra palus regi, lacrymásque remisit
Et tristes Cocytus aquas, cursúmque negauit.
Vt stetit in medio cætu, castóque piorum
Concilio, inferna quos olim sede repostos
Expectata salus sperando læta fouebat:
Ora diu patribus sanctis optata resoluit
Talibus, & lentis vacuauit pectora curis.
Affulsit promissa dies, delapsus ab alto Concio CHRISTI ad Patres in Lymbo manẽtes.
Sum Deus, humana tandem sub imagine corpus
MortaléSque vices subij, nam frigora & æstus
(Vt natura dabat) coniuncto numine sensi
Factus homo, sæuámque tuli per vulnera mortem
Vitæ auctor, digitis etiam explorare licebit
Ingentem lateris plagam, manibúsque refixos
Et pedibus clauos fossis, dum corpus operto
Accipiam rursus tumulo, primúsque resurgam
Impatiens iterum leti, redimenda, redempta
Morte mea, vita est hominum sic mystica solui
Dicta patres, varias olim complexa figuras
Nexibus ambiguis, quæ consummanda supersunt
Protinus absoluam, nunc vestra ergastula sunto
Libera, damnatis calcata superbia cristis
Submissa ceruice gemat, rebúsque secundis Septem vitia capitalia.
Inuidia infelix aliorum sorte benigna
Præcipue vestra doleat, rabiéque cruentas

Ira premat fauces, ignauæ per ocia vitam
Torpor iners damnet, nimiumq́; insana cupido,
Congestíque fames auri, turpísque voluptas
Infandæ veneris, ventris quoque laxa vorago,
Æternum cæcis tenebrarum linquitur antris.
Vos alacres mecum supera ad conuexa triumphum
Ducite felices animæ, super alta reducam
Sidera, stelliferósque axes, vbi regna beatos
Nullo fine manent, patris dabo cernere vultus
Quos refero, æthereæ concessa in luce quiete.

Gaudium Patrum in Lymbo.

Hæc inter lætas animas immensa pererrant
Gaudia, lætitiam radiantis gratia frontis
Spargebat, Stygijs diuorum gloria regnis
Spectatur præsente Deo, gaudéntque tueri
Atque silent, auidos tardat reuerentia plausus,
Orantis postquam diuina silentia fandi
Concessere vices, grato pia murmure turba
Cœpit, & innumeris audita est vocibus vna.

Respósio Patrum ad CHRISTVM.

Venisti ô superum celsa regnator ab arce
In tenebras, nostrúmque chaos visurus adisti
Squallentes sine luce domos, & nigra profundi.
Regna soli, mersis Erebi sub carcere tandem
Expectatus ades, nec spes frustratur ouantis
Ora ducis spectare licet, tu victor Auerni
Humaníque salus generis, tu nostra relaxas
Vincula, & obscura damnatas nocte latebras.
Te duce Tænareis fugimus loca tetra cauernis
Horrendásque vmbras, abstrusáque linquimus antra.
O pietas, vnde hoc potuit mortale mereri
Aut sperare genus? regem descendere ab astris,
Induat vt serui formam pœnásque nocentum
Ipse luat, vitámque reis vt sponte rependat
Morte sua, quid enim solio traxißet ab alto?

Immortalis

Immortalis eras, ſed mortis damna ſubire
Suaſit amor, flexit pietas, clementia culpam
Diluit, vt ſuperas tecum redeamus in oras.
Duc age(te ſequimur, tibi fas, te gloria ſolum
Tanta manet) iuſtum ſuperata morte triumphum.
Talibus intentis croceo Tithonia peplo
Aurea ſurgebat, roſei lux tertia mundi
Lutea puniceis ſparſit confinia flammis
Extemplo ſublimis abit, circáque frequentes
Obſeſſam tenebris ſedem, noctémque relinquunt
Inſignes animæ, proceres, vulgúſque beatum
Et notas repetunt auras, terráſque reuiſunt,
Hic poſtquam manifeſta fides dubitantia ſoluit
Corda metu, charæque ſimul genitricis amorem
Impleuit monuítque ſuos, mundóque reſurgens
Certa triumphato patefecit numina leto,
Ad Patrem, ſuperúmque choros remeauit in aſtra.
Gratior haud vnquam cælo, nec lætior alto
Vlla dies orta eſt, tanta nec luce ſereni
Arriſere poli, nitido nec purior orbe
Flammiferos Titan radianti gurgite currus
Extulit, & claro ſpectauit ab æthere terras.
Quo rapit inualidas præceps audacia vires
Quo ſummi ſecreta Dei ſpectacula cantu
Ordiar? & diuum cæleſtes ordine pompas
Exequar? aut tantos capiam qua mente paratus
Tu quæcunque voles alti monumenta triumphi
Qui nigris remeans duxiſti victor ab vmbris
Pande mihi, quantum ipſe dabis mihi dicere fas eſt
Scandebat niuea ſuſpenſus nube ſerenum
Ætra libratis cæli per inania plantis
Chriſtus, & ætherij repetens faſtigia regni

CHRISTVS educit Patres è Lymbo.

Aſcenſio CHRISTI

Sidereum relegebat iter, dextráque salutis
Signa ferens, sanctas ducebat in ardua turmas,
Expectante polo, fulgebant vertice sacro
Regis adorati vultus, vnde omnia circum
Splendebant radijs, oculos quocunque ferebat
Spectatus grata ridebat lampade mundus.
Catalogus Patrum ex lymbo eductorũ. *Ponè sequebantur comites examine longo*
Sublimes animæ, primo commissa parenti,
Prima phalanx, priscúmque genus, cui clara propago
Adam. *Hærebat, pastor primus qui munera grato*
Abel. *Sacra Deo, primos lætis à matribus agnos*
Obtulit, & primus crudelia vulnera sensit,
Germanique manus violentáque funera cædis
Seth. *Inuidia suadente nefas, prope frater ademit*
Qui luctum, mortísque tulit solatia mæsto
Filij Seth. *Patre satus, prolesque auo documenta sequenti,*
Quæ scripsit geminis cælum scrutata columnis
Et gens prisca simul, septem quæ in sæcula vixit
Casta Dei soboles superis intenta, nec vllas
Illa hominum cupijt natas, aurámve secuta est.
Hinc qui diluuio terris vndante capaci
Noe. *Puppe nouos circum fluctus despexit & æquor*
Insolitum, viduo seruans animalia mundo.
Abraam. *Et pater & structa sedit qui filius ara*
Isaac. *Mactandus gladium spectans, dextrámque parentis*
Iussa parat dum sacra senex. patriámque nefando.
Loth. *Crimine damnatam, diuináque sulfura & ignes*
Ardentésque videre domos, pollutáque tecta
Qui spreuit, retro flexit quæ lumina coniunx
In statuam mutata salis, tum victus amore
Iacob. *Inuicto iuuenis bis septem qui tulit annos*
Seruitium, primas flãmas, pactósque hymenæos

Suspi-

Suſpirans, iuxta natus cui læta iacenti Ioſeph.
Viſa iubar placido ſummittere ſidera ſomno,
Fraternóſque ſuo ſtratos ſub mergite culmos
Vidit adorantes magnarum ſymbola rerum.
Et fratrum fœcũda cohors, numeroſáque pubes,
Et clarus patrui ſanguis, cui fuſa per vrbem
Immenſum latis reſonat patientia terris. Iob.
Lecta manus patrum, quos inter maximus alti
Præcipuo ſpendore micans dux agminis ibat
Accepit rutilo fumantis vertice montis Moyſes.
Æterni qui iuſſa Dei, magnúſque ſacerdos
Inſcriptas humero gemmas, tunicámque hia- Aaron.
cyntho
Intextam roſeo, quam circum mala rubebant
Punica, qui primus radiantibus induit oris
Conſpicuo fulgens oſtro, byſſóque decorus
Dum litat, & flauo limbus circumſonat auro.
Monſtratíque hæres ſacri, cultúſque paterni, Eleazar.
Et volucres Phœbi potuit qui ſiſtere currus, Ioſue.
Produxítque diem victor. quique ora gigantis
Accinctus funda fregit, cytharáque canoros
Arguta cecinit modulato carmine pſalmos. Dauid.
Et qui diuiſas ſicco pede tranſiit vndas
Fluminis, hoſpitio gratus dum præmia natum
Dat ſterili, & functum vita dum ſuſcitat orbæ
Quemque vtero exceptum cetus vectare per Heliſeus.
vndas
Æquoreas valuit, tutúmque exponere terris.
Atque oculis captus tenebris quem ſparſit hi- Ionas.
rundo
Nec prius aſpexit luſtrari lampade cælum
Oblita quàm natus ſeruato lumina piſcis Tobias.
Felle ducis monitu abſterſit, tum flebile threnos
Qui ſcripſit querulos numeris, quiq; ora leo-
num Hierem.

Daniel. *Sana lacu medio securus mulsit & vngues,*
Abacuc. *Et qui mulcenti portauit prandia raptus*
Vertice per vacuum, simul & fornace profunda
Tres pueri. *Impia qui tumidi risere incendia regis.*
Esdras. *Quique memor leges Chaldæis ignibus vstas*
Reddidit, & septem fortissima pectora fratres
Macabæi. *Qui lingua & manibus scelerato vulnere cæsis*
Subiectus passi flammas sartagine clausi.
Mille aliis clari gestis, aciésque subibant
Quæque suum comitata ducem, mille agmina passim
Cernere erat variósque globos, quos altus honore
Pater Virginis. *Præstabat, regum natam qui sanguine prisco*
Reginam cælo genuit matrémque tonanti,
Et modo Iordanis dominum qui lauerat vndis
Io. Bapt. Latro. *Quique crucem meritò passus dextráque pependit,*
Tantum extrema fides, summíque modestia voti
Præstitit aßertis surgebat in æthera Diuis.
Ordine quisque suo, quos ingens turba volucrũ
Innocentes. *Infantum dulces animæ nunc ore decoro*
Et risu ambibant, nunc oblectamine vocum
Certantes blandis implebant cantibus aures,
Hi sunt quos veneris non attigit vlla voluptas,
Nec macula infecit teneros, nam vulnere acerbo
In sontes primo liquerunt limine vitam
Tunc hilaris cælũ scandens manus astra subibat
Candida supremi decus & pars magna triũphi.
Nec pia femineo ceßabat gloria sexu,
Sua. *Prima parens alias acies, ac signa regebat*
Atque alios amissa choros in regna vocabat
Morte recepta ducis, matrum spectabilis ordo
Hanc natæ: castæq; nurus neptésque secutæ,
Quæque diu sterilis fœcundam sponte mariti

Con-

Connubio famulam iunxit, sobolémque benigno Sara.
Illius amplexu fouit, sua gaudia partus
Attulit, & nato arrisit despecta senectus.
Et quæ sopiti lectum subiere parentis Filię Lot.
Et fratres peperere sibi, ne stirpe carerent.
Hic amor in venerem duxit non fœda voluptas
Humanum reperare genus solúmque putantes
Orbe patrem toto mundi superesse fauillis.
Tum mater gemini sensit quæ prælia fætus
Dum properat, nascíque prior dum pugnat v-terque, Rebecca.
Hic manibus retrahítque pedes, hic calce repellit
Et quæ coniugium furtim thalamósque sororis Lia.
Præripuit, septémque alios deduxit in annos, Rachel.
Vtraque chara Deo, communis ferre mariti
Alternas contenta vices tantum æmula partus
Quæque sub vmbroso respondit tegmine palmæ Delbora.
Et solymos octo rexit iustissima lustris
Consilio, & longam peperit post bella quietem.
Et quæ iudicium saluo intemerata pudore Susanna.
Pertulit, & falso conuicit crimine testes.
Aßyrijs & quæ voluit se credere castris Iudith.
Æternum meditata decus, cæsiq́; cruore
Aspersit viduas animoso vulnere palmas
Hostis, & obsessæ victrix caput intulit vrbi.
Huic regina comes patruum formosa gementem Hester.
Et populum tutata suum, sine nomine circum
Turba frequens læta, diuas complexa corona.
At geminæ claras inter duo lumina matres
Tendebant gressus aliquida regione volucres
Altera quæ dominam cæli terraq́; potentem Anna mater Virg.
Ædiderat, felix sero tamen altera fætu Elisabet.
Qui regis præcursor iter monstrauit, & illo
Femineo maior partu non attigit auras.

Innumeraq́ꝫ alia castis quæ millibus ibant
Admixtæ, & vario concordes ore canebant,
Quis turbam variòsque duces, populique beati
Signa canat? densásque acies? quisve inclyta dicet
Nomina siderei scandentis summa triumphi?
Scindebant puras auras, puróque volabant
Orbe viri, matrésque simul castæq́ꝫ puellæ
Annosiq́ꝫ senes, puerique & læta iuuentus
Præcipue vates experti vera, fidemque
Prophetę *Dictorum pulchro subeuntes agmine pompæ*
Sacra manus dilecta Deo, quæ numine vero
Afflata, & sancti stimulis agitata caloris
Euentus rerum, cælique arcana reclusit.
Vna omnes dulci mulcentes sidera cantu
Ætherias arces, promissáque regna petebant.
Interea læto diuorum ianua cælo
Ardua laxabat supremi tecta parentis
Cælicolùmque domos placidas, clarúsq; penates.
Aurea perpetuis superum laquearia flammis
Triũphus Christi quo fuit ab Angelis exceptus. *Ardebant, sacríque tholi sedesque tonantis*
Stellataq́ꝫ fores accensa per atria lucem
Spargebant nitidis ignem miscentibus astris.
Regia sublimi pompa luxúque beato
Obuia prodibat, cælique exercitus omnis.
Summa potestates ducebant agmina, & altæ
Virtutes, celsiq́ꝫ throni, tum classica sancto
Ore procul clangore pio pia signa canebant,
Victoris vexilla Dei, lectásque cohortes
In superum cætus longo testantia cantu.
At circum propiore sono recinente citatis
Ad citharam leuibus digitis, plectróque volanti
Innumera certante lyra discrimina mille,
Mille fides ictis vario modulamine chordis,

Et

Et totidem ſurgens ad ſacras barbitus odas
Ædebat, duplicéſque manus agitantia naula,
Cymbaláq; & pulſis reſonabat bracthea palmis,
Tinnitus tremula criſpans ad carmina dextra.
Nec minus obliquas iungebat conſona voces
Plurima compactis reſpondens tibia cannis,
Et ſiſtra, & grato crepitantia tympana bombo,
Sambucæ, & molles numeri, quos temperat vnda
Hydraulis, cæleſte melos referente monaulo:
Diuinos iunxere modos, rhythmóſque ſonantes
Acta Dei, tales modulans ſymphonia cantus
Læta triumphantes reuocabat in æthera Diuos.
Vt valuas tetigere poli, exultantia clauſtra
Intrantem ſenſere ducem, micuere benignis
Ignibus, & dulci tonitrus crepuere ſereno.
Accepit lux alma pios, fouitque beati
Aura loci, incedunt pariter, ſpeciémque tuentur
Æterni, ſummíque boni, domus alta nitebat
Diuino fulgore, acies dum templa ſubirent
Celſa poli, mediáſque vias ſuper aſtra tenerent.
Ventum erat ad cæli ſolium, mundíque tribunal: Quomodo à Patre fuerit exceptus in cælo.
Quo ſumma æterni fulgebant ora parentis.
Tum vero auditæ voces, & carmina ſacris
Dicta choris, laudes & fortia geſta triumphi
Tollebat grauiſa manus, gratéſque canebat
Ante pedes effuſa ducis, vultúque ſereno
Intentos oculos, mentéſque æterna voluptas
Paſcebat, geminata pio tum gaudia plauſu
Lætitiáque ſuis explebant pectora votis.
Ipſe triumphator magno cum patre ſedebat
Sublimis, dextram ſedem, ſceptrúmque tenebat
Maieſtate pari, vnde æqua ditione gubernat
Omnia, ſola, eadémque tribus ſociata poteſtas.
Quæ facies quæve ora Dei, quis cultus olympo,

Quòve pater natum vultu, amplexúque recepit
Dicere mortali vetitum, nec scire volenti
Plura datur, superántque meas cælestia vires.
Sed cum summa dies aderit, cum nostra redibunt
Corpora post obitus, vbi flamma vindice mūdus
Arserit, æthereos vultus, habitúsque licebit
Cernere, quum densa iudex in valle sedebit
Æternus iusta decernens vltima lance.
O, vtinam dextra liceat sedisse tonantis
Electos inter cuneos, ædésque beatas
Scandere, & extremo saltem remeare triūpho.

PICTVRA SIMILIS POESI

Eius finis. Præsidia vnde.

CAPVT XXIII.

Poeticæ & Picturę eędem leges.

VÆ Poeticæ, eadem Picturæ conueniunt monita & leges; at huic tāto magis quanto verius est, quod dixit Horatius.

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus, & quæ
Ipse sibi tradet spectator.

Porrò imitatrix poetica, imitatrix & pictura: & vt calamus penicilli, sic penicillus calami æmulus, vt vtrique inuicem sibi suorum laborum commodēt vsum.

Vt pictura (inquit idem Horatius) *poesis erit, quæ si propius stes,*
Te capiet magis; & quædam si longius abstes.

Duos certè Homeri versus Euphranori ad pingendum Iouem, Phidiæ ad sculpendum

pendum præbuiſſe archetypon conſtat.

Finis item vtrique idem, qui duplex, Vtilitas, & Iucunditas. *Picturæ finis.*

Scientię, autem, ac propemodum omnium notitia rerum vtrique neceſſariæ: vt quemadmodũ quadruplicem ex Platone Poeſim fecimus, Diuinam, Naturalem, Moralem, Fabuloſam; ſic de Pictura dicendum ſit, ampliſſimo enim ambitu vnaquæque earũ ſeſe diffundit, vt etiam, quæ nunquam fuerint, attentent, ac illa carmine, hæc coloribus, vel ſculptura, ceteríſque eiuſmodi exprimere audeat. *Pictura quadruplex.*

Proinde & bonos Poetas, & bonos Pictores miracula quædam eſſe Naturæ, quæ potius naſcãtur, quam fiãt eoſdémque eodem à Grecis nomine vocatos dicunt. Γράφειν enim ad quem Graphidis pertinet facultas, & deſcriptionem, & delineationem, ſiue linearum inductionem deſignat: vt Græci eandem voluerint eſſe vocem Pictoribus, quæ cum omnis generis ſcriptoribus communis fuit. *Boni Poetæ & Pictores, quædam miracula naturæ ſunt.*

Ab Arithmetica tamen, ac Geometria, quin & ab Optica magnas accipit Pictura commoditates, à Geometria regulam, circinum, lineas, proportiones, ac ſiqua huiuſmodi ſunt alia, quibus ſymmetriã ſtatuat. Nam & Parrhaſius antiquus Pictor Epheſi natus magnam conſecutus eſt laudem, quod primus Symmetriam picturæ dederit, primus argutias vultus, elegantiam capilli, venuſtatem oris confeſſione artificum (vt inquit Plinius) in *Pictura magnas à Geometria accipit vtilitates.* *Parrhaſius pictor Symmetriam picturæ dedit.*

lineis extremis palmam adeptus. Hæc enim in pictura summa subtilitas. corpora enim pingere, & media rerum, est quidem magni operis, sed in quo multi gloriam tulerint: extrema corporum facere, & desinentis picturæ modum includere, rarum in successu artis inuenitur, Ambire enim debet se extremitas ipsa, & sic desinere, vt promittat alia post se, ostendátque etiam, quæ occultat.

Quid in pictura difficillimum.

At & Eupompus, quoniam omnibus litteris fuerat eruditus (præcipuè Arithmeticæ & Geometriæ) summus in hac arte euasit, ac sine iis eam perfici non posse ostendit, is autem fuit qui Picturā antea bipartitam in duo genera Helladicum & Asiaticū, diuisit in tria, Ionicum, Sicyonium, Atticum.

Pictura sine arithmetica & Geometria, imperfecta est.

Sanè verò cum Pictura vtatur optica ratiocinatione, manu, atque coloribus, ab optica rationes sumit, quibus consideret, quomodo quæ longius absunt, minora appareant, quæ supra caput picti, quæ infra, minora: quæ supra, distantia; sublata in altum, quæ infra oculum & quadrata; quomodo aciem oculorum fallant; vmbras verò, recessus, lucem, radios perpendit.

Quoniam verò Pictura vtitur manu, factum est, vt qui celebres in hac arte fuerunt, necessitatem graphidis considerantes, quàm optimè, & quidem pueros tantum ingenuos, diagraphicen in buxo edocerent; perpetuo enim interdicto fuerat cautum, ne tantam artem seruitia doce-

Graphidis necessitas.

docerentur.

Ex omni autem philoſophia, ſed præcipuè ex morali, præſidium Pictori accerſendum eſt, cum animum pingere, ac ſenſus omnes exprimere, & perturbationes, atq; alias animi affectiones ſummam Picturæ conciliet laudem. Nam hunc varium, iracundum, iuſtum, inconſtantem, eundem execrabilem, clementem, dulcem, miſericordem, excelſum, glorioſum, humilem, ferocem, fugacem non niſi ingenij eſt, quique id conſequi poſſit, de quo ait Horat. Philoſophia Moralis pictori neceſſaria.

Omne tulit punctum, qui miſcuit vtile dulci,

Ex Anatome quoque, atque è libris Galeni, quibus agit de vſu partium corporis, miras vtilitates Pictura capit: ſed inprimis ex hiſtoria, cum & in Pictura Apelles vir tantus verum eſſe, non veriſimile vellet.

Rationem denique colores inducendi qui perneceſſariam eſſe dicunt, ij optimè conſulunt. Qua in re, vt in ceteris, cum non defuerint, qui præcepta tradiderunt, eorum quidem aliquot indicabimus, vt ad id quod præcipuum in Pictura eſt, quódque vix aliqui attigerũt, Deo adſpirante, veniamus.

Quinam pingendi præcepta tradiderint Antiqui & recentes.

CAPVT XXV

PLATO & Ariſtoteles cum naturæ opificia cum Pictura conferrent, hæc Plato in Phædro,

quid

& lib. 10. de repub. Arist.li.2. de gener. c.3. quid imitari debeat, satis edocuere: omnia (inquit Aristoteles) delineamentis primum describuntur, deinde colores recipiunt, & mollitiem, & duritiem, quasi pictoris officio natura cum condit & creat.

Vitruui⁹ li.7. & li. 3.c.1. Vitruuius commendat Graphidem Architecto necessariam: dum de venustate operum & ædificiorum, atque alibi de proportionibus agit.

Pin.li.35. Pictura quomodo inuenta. Plinius toto penè libro 35. hoc ipsum alia ratione est persecutus. nam cum Picturam primum inuentam tradidisset hominis vmbra circumducta; deinde ostendisset vmbram fuisse coloribus inductam, ac post modum linearum sine coloribus, addidit, omnes qui volunt eminentias videri, candicantia faciunt, coloréque condiunt nigro, magna prorsus in æquo extantia ostendentes, & in confracto solida omnia. Demum egit qui honos & nobilitas, artísque consummatio, atque absolutio ad eandem Picturam accessit: ac copiosè recensuit quinam insignes tum Romæ, tum in Græcia fuissent artifices, quin & eorum etiã tabulas, quibúsve in locis positę, ac quan-

Cap2. ti væniissent, exposuit. Intereà verò monita, leges, & inuenta Picturæ adtexuit.

Cap. 5.6. & 7. Quales illę. Artes desidia perditas fuisse. Coloribus ac antea monochromato vsos fuisse veteres. Inuestitæ Pictura porticus. Cleonem vero inuenisse catagra-

Obliquarum imaginum inuentio. pha, hoc est obliquas imagines, & varia-

Cap.8i rum formarum vultus respicientes, suspicientes:

picientes: eundem membra distinxisse, veras protulisse,& in veste rugas,& sinus adhibuisse. Polignotum Thasium mulieris lucidam vestem pinxisse,capita mulieris versicoloribus operuisse plurimum Picturæ contulisse:siquidem instituit os adaperire, dentes ostendere, vultum ab antiquo variare. Apollodorũ Atheniensem post illum species exprimere instituisse,primúmque gloriam penicillo iure contulisse, neque ante eum tabulam vllius ostendi quæ teneat oculos:ab hoc artis fores apertas Zeuxim Heracleotem intrasse, virum diligentia maxima. Extitisse verò multa graphidis Parrhasij vestigia in tabulis,ac membranis; ex quibus proficere dicebãtur artifices. Notat item Plinius fæcundum quendam artificem,sed quo nemo insolentius,& arrogantius sit vsus gloria artis, ea occasione monens, quantopere artificem quémque eximium deceat modestia:prudentiam autem eius narrat qui patris vultum velauerit, quem dignum non poterat ostendere. In arte Apellis præcipuè venustatem, inquit, fuisse, qui propterea diceret aliis pictoribus Venerem illam deesse,quam in se agnoscerent:cessisse tamen Amphioni de dispositione: Asclepiodoro de mensuris,hoc est quanto quid à quo distare videbatur, petere officium. Absoluta opera ita solitum fuisse tenui atramento illinere, vt idipsum repercursum claritates oculorum excitaret,custodiret autem à puluere,& sordibus,

Cap.11. Olymp. 90.

Polignotus pictor quænam picturæ cõtulerit.

Olymp. 93.

Olymp. 94. anno 4.

Modestia Pictorem decet.

Apelles in quo excelluerit.

dibus, ad manum demum intuenti appareret: ratione videlicet magna, ne colorum varietas oculorum offenderet aciem, veluti per lapidem ſpecularem intuentibus è longinquo; & ea res nimis floridis coloribus auſteritatem oculis daret. Quin & memorat Plinius Picturæ conſueuiſſe quater colorẽ inducere ſubſidio iniuriæ, & vetuſtatis, vt decedente ſuperiore, inferior ſuccederet, & ars ipſa (inquit) minui non poſſet, & videretur iunior ac longius à veritate diſcedere: itaque innatum arti fuiſſe quod intelligeretur. Porrò nec alium fuiſſe ea in arte velociorem, & eius tabulas nullis poſtferendas: quin & eius breuitatem diſcipulum illius ſecutum, breuiores etiam quaſdam vias, & compendiarias inueniſſe, cui nempe cothurnus eſſet, & grauitas artis. Ceterum quod paruis gloriaretur tabellis Turpilius Eques Romanus Pictor, eam rem Plinius fuiſſe ait in riſu, & contumelia. Sanè verò vel eiuſdem initio libri indolet picturam in totum marmoribus fuiſſe pulſam; iam quidem & auro, non modo vt parietes tot operirẽtur, verum & interraſo marmore vermiculatis ad effigies rerum & animalium cruſtis lapides pingerentur: palæſtras athletarum imaginibus & ceromata exornarent: Vultus Epicuri per cubicula geſtarent, ac circumferrẽt ſecum: natali eius vigeſima Luna ſacrificantes, feriáſque omni menſe cuſtodiẽtes, quas icadas vocabant. At quoniam præſtantium

Apelles quater picturæ ſolitus colorem inducere, & quare.

Plin. lib. 3 cap. 1.

Parietes auro operiebãtur.

Interraſo marmore lapides pingebantur.

Vultus Epicuri circumferebantur.

tium imagines virorum pingi desierant, scribit fuisse apud maiores in atriis imagines, quæ spectarentur; quę quidem erat (inquit) stimulatio ingens exprobrantibus tectis quotidie imbellem intrare in alienum triumphum. Et nostræ (ait) ætatis insaniam non omittam. Nero princeps iusserat colosseum se pingi, centum viginti pedum in linteo, incognitum ad hoc tempus. Ea pictura cum peracta esset, in Lamianis hortis accensa fulmine cum optima hortorum parte conflagrauit. Hæc penè ex Plinio. Cum quas Veneris, Atalantæ, Deorum falsorum imagines vbique ab eximiis illis artificibus pictas, & in eorum delubris, & ædibus locatas, summis antea pretiis coemptas dicat, non censerit tamen hãc labem, nec Satanæ intelligeret dolum, ista tum instillantem : & vero Mundus quàm maximè demersus in omni errorum, atque perfidiæ cæno iaceret.

Cap. 6. Insania Neronis.

Cum autem Plinius de coloribus natiuis, atque factitiis aliqua tradidisset, Plasticen aggressus de ea egit, vt solet.

Extant verò Philostrati Lemnij Sophistæ Græci, qui ante mille quadringentos annos vixit, Imagines, siue εἰκόνες Græcæ, Latinæ, Gallicæ, quas & Italicas fecit Ioannes Andreotius Lucensis, sed nondum emisit in lucem. Latinas olim fecit Stephanus Niger, quæ & Mediolani editæ sunt anno huius sæculi 1521. apud Ioannem Castellum. Gallicas reddidit Blasius Vigenereus, quibus vberes

PHILOSTRATVS LEMNIVS de imaginib.

addidit

Cautio in Blasio Vigenereo, qui imagines Philostrati Lénij Gallicè vertit. Quid in Pictura precipuũ.

addidit notationes eruditione quidem varia respersas, sed quibus Paracelsum laudet plus æquo, quique vbi agit de imagine Insularum, multa ex Paracelso, ex Platonicis, ex Fabulosis aliis collegerit, quæ non ita ad pietatem recta ferant. Ceterum inprimis spectat in id, quod est in pictura præcipuum, nimirum inuentionem, ordinem, ac dispositionem, quam Græci vocant œconomiam, ex qua artis scientia, gratia, & absolutio pendet.

Blasius autem Vigenereus hæc eadem sibi sic proposuit, vt quicquid reminisceretur earum rerum, quæ ad artem picturæ pertinent, attingeret: antiquam vero exponeret mythologiahm, atque eadem opera complures voces, & locutiones cumularet.

Sed cum (vt ad nos veniam) superioribus temporibus pingendi ars valde exoleuisset, reuixit hoc sæculo, quemadmodum fecere bonarum studia litterarum. Itaque de proportionibus Albertus Durerus Pictor celebris Germanus, & Pomponius Gauricus libro de Sculptura, & alij non pauci egerunt; è quibus pingendi præcepta quædam collegit Petrus Gregorius, atque his quædam de colorum vsu, mox alia de sculptoribus, de statuariis fabris auri, æris, & reliquorum metallorum adiunxit: id vtilitatis afferens, vbi de coloribus agit, vt colores, qui Latinè exprimuntur, Gallicè item exponat.

Albertus Durerus. Pōponi⁹. Gauric⁹. Lib. 12. artis mirabilis c. 5. 6 Petr⁹ Gregorius de statuarijs, & alijs vtiliter egit.

Veruntamen quoniam præſtat vt hæc tractatio de coloribus altius intelligatur, laudauerim, vt qui valent ingenio, legerent integram exercitationem 325. quam aduerſus Cardanum Iulius Cæſar Scaliger ſcripſit. Agit enim accuratiſſimè ac magno iudicio de eſſentia coloris. An lux ſit forma colorum. An colores ſint proprij elementorum. Quid ſit color, quæve eius principia. Quænam diuiſio colorum per ſumma genera. De quattuor primis coloribus. De colorum diuiſione in ſpecies. Quænam colorum nomina, & Vnde.

Iulij. Cæſaris Scaligeri tractatio de coloribus.

Præter hos, venerunt ad meas manus duo qui de vniuerſa pingendi ratione paucos ante annos lingua Italica libros edidere; alter qui Figinus inſcribitur ab Gregorio Commarino Canonico regulari Lateranenſi editus, quo de picturæ fine agitur, ſitne hic id quod dicimus, vtile an delectabile: Deinde de eius vſu apud Chriſtianos: quíſve perfectior ſit imitator, pictor ne an Poeta. Alter eſt Ioannes Baptiſta Armeninus Fauentiuus, de veris Picturæ præceptis, quibus agit de ratione pingendi loca, & exprimendi perſonas. Præfatione autem reprehendit Artifices, qui diſcipulos cælãt artis præcepta: Vſus colorum neceſſitatem oſtendit; docet autem ſine præceptis longiorem eſſe. ac interdum deſperatam artem Picturæ. Ceterum primo libro diſſerit de ſex Pictoribus eximiis huius ſæculi, Raphaele Vrbinate, Michaele Angelo

Mantuæ 1591. apud Franciſcũ Oſannã.

Editus Rauennę an. 1587. apud Franciſcum Thebaldinum.

Quid Ioãnes Baptiſta Armeninus ſingulis ſuis de pictura libris tractet.

Pictores celebres huius sæculi. gelo Bonarota, Titiano Antonio Corrigiensi, Sebastiano Veneto, Iulio Romano, Andrea Sartorio. De dignitate & ampliatione Picturæ. De Graphidis necessitate. De Picturæ origine, & partium eius Cap. 7. 8. 9. libri primi. distinctione. De Institutione eorum qui picturæ se dedunt. Vbi deinde vsque ad primi libri finem de modo, quem Itali vocant *Maniera*, de inuentione, atque iterum de graphide agit.

Secundo libro. Secundo libro de variis luminibus, quæ artifices graphidi adhibent, de recessuum & vmbrarum distinctione, siue discretione. Iterum de necessitate boni modi prius addiscendi, de picturis quæ Fortè recessus. eminent, aut aspectui occurrunt, déque iis partibus, quæ occultantur, quæ ab Italis nominantur Scurzi, quasi decurtationes. De hominis mensura ex antiquis statuis desumpta, déque illorum ideis facile formandis, de reliquis ad Graphidem necessariis, de distinctione, & variis colorum speciebus, eorúmque natura, mixtione, & vsu. De linteis, parietibus, tabulis aptandis ad picturas inducendas. De coloribus quibus oleum admiscetur, déque eorum compositione, ac tritione, ne inuicem confundantur, aut lædantur. De necessitate historicæ notitiæ, ac prudentiæ Pictoris.

Tertio libro. Tertio libro, de distinctione atque cōuenientia Picturarum pro ratione locorum, & qualitate personarum. De industria pingendis basilicis, concamerationibus, & fornicibus & quas vocant Itali Tribunas,

Tribunas, de Sacellis itẽ, quęve in ijs pingenda sint. De ornamẽtis quibus antiqui bibliothecas exornabant. De antiqua ratione, ac cõsuetudine pingẽdi cœnacula, & cellas Religiosorũ, atque Sanctimonialium, Quæve in ijs & à quibus pingenda sint. De picturis in palatijs, déque bonorum artificum exemplis, de varijs ornamentis, de varietate, proportione picturarum, & ornamentorum, vt quibúsque sint vsui: de expresione vultuum naturali (vt aiunt) quęve caussa sit, cur qui præstantiores sunt in graphide, hi interdum minus id assequantur. De Chimeris, quas vocant grottesche, quonam modo pingendæ sint. De Picturis in hortis, villis; quęve insinuanda sint Pictoribus, qui picturas ex ęre, vel ligno excisas imitantur; quid in scalis, atrijs, musęis, hypocaustis, balneis, & alibi sit pingendum. Quid item in frontibus templorum, quidve Prisci in frontibua domorum pingebant, quídve nobis esset in nostris pingendum, quíve colores maximè huic picturę generi quadrent. Quibus virtutibus ac dotibus pręditus esse debeat Pictor. Adduntur exempla celebrium Pictorum veterum atque recentium: è quibus artifices perfici animo, & arte posint.

Picturæ singulorum locorum.

Tertio libro addit appendicem, qua Auctor purgat sese eorum, quæ sibi obijci possent.

Et hęc quidem hi. Veruntamen quæ Gabriel Palęottus Cardinalis zelo erga

N suum

ſuum Archiepiſcopatum impulſus, pio de imaginibus libro egit, eiuſmodi ſunt, vt nemo futurus ſit Pictor, quem pœniteat eum attentè legiſſe.

Ioannem Andream Lilium, & Bartholomæum Ammanatum Architectum, & Sculptorem Florentinum alia de recte pingendis imaginibus præcepta tradidiſſe,

CAP. XXV,

Ioan. Andreas Lilius. Bartholomęus Ammanatus. Academici del Diſegno in Fiorenza.

QVin etiam ante iſtos, quos commemorauimus, Ioan. Andreas Lilius Fabrianenſis Dialogum Alexandro Farneſio Cardinali, & Bartholomæus Ammanatus Florentinus inſignis Sculptor, & Pictor epiſtolam Academicis Graphidis, qui ſua in Patria degunt, emiſit. Dialogo Lilius errores, atque, vt ille Italice vocat, abuſus, qui in pingendis hiſtorijs committuntur, expendit. agit deinceps cordatiſsimè de extremo Iudicio, quod vir alioquin prẹſtans, deque alijs imaginibus, quas alij in Principum etiam Sacellis interdum pinxere: quibus lucubrationibus adtexit, quales eſſe debeant imagines ſacrę. Inter alia vero hęc tradit lectu, & obſeruatu digniſſima.

Vitruui⁹ ingemuit quod Pictores falſa commiſceren- tur, ac pingerent.

Vitruuium ingemuiſſe, homines, qui vere naturam imitari debuiſſent, fabuloſa commentos fuiſſe, quę natura ipſa nequeat efficere. Horatium item de Poetis quibuſdam ea monuiſſe, quę huiuſmodi Pictoribus quadrent.

Pictori-

Pictoribus, atque Poetis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas,
Scimus & hanc veniam petimúsque, damusque
vicissim.
Sed non vt placidis coeant immitia: non, vt
Serpentes auibus geminentur, tigribus agni.

Prudentem itaque artificem debere sese personę, tempori, loco accommodare. Nec vero decere, vt Delphines, aut homines, columnas, aut pyramides, & obeliscos fulciant, résque confundantur. Fictum à fabuloso distare, Fictum id esse, quod vel referat verum, vel vere id queat exprimere. Fabulosum esse, quod cum in rerum natura non sit, ne fictioni quidem conuenit. Pictori autem historico adhuc circūscribendos certiores terminos, quàm Poetę: quod historia suis legib⁹ sit astrictior, quàm Poesis, quę solutior est. Si pictura (vt S. aiebat Gregorius) indoctorum est liber, ecquid è falsa haurietur lucis? Suum igitur cuique dandum, vt seruetur decorum. Ac vero etiam faciendū quod idem inquit Poeta.

In Pictore prudentia requiritur.

Fictum à fabuloso differt.

Pictura indoctorum liber est.

Ætatis cuiúsque notandi sunt tibi mores,
Mobilibúsque decor naturis dādus, & annis.

Quæ cum ad Poetas attineāt, pertinent quoque ad Pictores, qui penicillo naturales affectus exprimunt haud minus (ac quidem multo magis) quàm calamo Poetæ faciant. Quamobrem quod ait Horatius huc facit:

Pictores magis naturales affectus exprimunt, quā Poetæ.

Intererit multum Dauúsne loquatur, Erósne
Maturus ne senex, an adhuc florente iuuēta
Feruidus: an matrona potēs, ac sedula nutrix:

Mercator ne vagus, cultor ne virentis agelli:
Colchus, an Assyrius: Thebis nutritus, an
Argis.

Plin.lib. 35. cap. 5. Id verò effici posse ex eo nos doceri, quod à Timanthe Zeuxis tempore factum est. Eius enim erat Iphigenia Oratorum laudibus celebrata, qua stante ad aras peritura, cum mæstos pinxisset omnes, & tristitię omnem imaginem consumpsisset, patris vultum velauit, quem digne non poterat ostendere: itaque omnibus eius operibus intelligebatur plus, quàm in ijs fuerat pictū. Quod ipsum Poeta quoque planius attigit, inquiens.

Timāthis ars in exprimēdo, patris dolore.

Format enim natura prius nos intus ad omnē
Fortunatum habitum: iuuat, aut impellit
ad iram:
Aut ad humum mærore graui deducit, &
angit:
Post effert animi motus interprete lingua.
Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites, peditésque cachinnū.

Sed & antiquissimè in Ecclesijs pingebantur, & sculpebantur imagines sacræ, eo modo, quem Prudentius describit his versibus.

Prudēti⁹ hymno 9.

Erexi ad cælum faciem, stetit obuia contra
Fucis colorum picta imago Martyris,
Plagas mille gerens totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem,
Innumeri circum pueri (miserabile visu)
Confossa paruis membra figebant stylis.

De altera autem icone sic idem saces Poeta habet.

περὶ στεφάνων, de icone Cassiani Forocorneliani martyris, ficta, & cęlata.

Exemplar

Exemplar sceleris paries habet illitus, in quo
Multicolor fucus digerit omne nefas.
Picta super tumulum species liquidis viget vm-
bris
Effigians tracti membra cruenta viri.

Prudẽtius hymno 11 de Icone Hippolyti martyris picta.

Atqui etiam non sacras imagines quàm ad viuum exprimebant prisci artifices, Claudianus sequenti carmine indicat.

De Pijs fratribus, & statuis eorum.

Ex Claudiano.

Aspice sudantes venerando pondere fratres,
Diuino meritos semper honore coli,
Iusta quibus rapidæ cessit violentia flammæ,
Et mirata vagas reppulit Ætna faces.
Complexi manibus fultos ceruice parentes,
Attollant vultus, accelerentque gradus.
Grandæui gemina sublimes prole feruntur,
Et cara natos implicuere mora.
Nônne vides, vt sæua senex incendia monstrat?
Vt trepido genitrix inuocet ore Deum?
Erexit formido comam, pérque omne metallum
Fusus in attonito palluit ore color
In iuuenum membris animosus cernitur horror,
Atque omen metuens, impauidúsque sui.
Reiectæ vento chlamydes, dextram erigit ille,
Contentus læua sustinuisse patrem.
Ast illi duplices in nodum colligit vlnas,
Cautior in sexu debiliore labor.
Hoc quoque præteriens oculis ne forte relinquas
Artificis tacitè quod meruere manus;
Nam consanguineos eadem cum forma figuret,
Hic propior matri, fit tamen ille patri,
Dissimiles annos solertia temperat artis,
Alter in alterius redditur ore parens.
Et noua germanis paribus discrimina prebens

Diuisit vultus cum pietate faber.
O bene naturæ memores, documenta supernæ
Iustitiæ, iuuenum numina, vota senum.
Qui spretis opibus medios properastis in ignes,
Nil præter sanctam tollere caniciem.
Haud equidẽ immerito tantas virtute repressas
Enceladi fauces obriguisse reor.
Ipse redundantem frenauit Mulciber Ætnam,
Læderet exempli ne monumenta pij.
Senserunt elementa fidem, pater affuit æther,
Terráque maternum sedula iuuit onus.
Quod si notus amor prouexit in astra Lacones,
Æneam Phrygio raptus ab igne pater:
Si vetus Argolicos illustrat gloria fratres,
Qui sua materno colla dedere iugo:
Cur non Amphinomo, cur non tibi fortis Anaphi
Æternum Siculus templa dicauit honos?
Plura licet summæ dederit Trinacria laudi,
Nouerit hoc maius se genuisse nihil,
Nec doleat damnis, quæ deuius intulit ardor,
Nec gemat exustas igne furente domos.
Num potuit pietas flamma cessante probari?
Emptum est ingenti clade perenne decus

Pictorum error in pingẽdis latronibus cum Christo crucifixis.

Varij pictorũ circa Sanctorum imagines errores.

Atqui errant Artifices, cum qui latrones vnà cum Domino Crucibus affixi fuerunt, eos non clauis, sed funibus vinctos pingunt: quod quidem fit ex Ecclesiasticæ Historiæ ignoratione. neque enim inter Cruces, quas effodi iusserat Helena Constantini Imperatoris Mater, quicquam discriminis fuisse compertum est Cũ item Io. Baptistam molli pelle, cetera nudum; cumque ad præ-

ſepe Ioſephum, & apud CHRISTI Crucē Petrum Apoſtolum decrepitos: cũ ſemper Ioãnem Apoſtolum imberbem; cum Mariam Cleophæ, & Alphæi, ac reliquas Marias CHRISTO patiente, adoleſcentes, quamuis iam hę plures filios peperiſſent, qui quidem iam eſſent Apoſtoli; cum Magdalenam ad imum Crucis hærentem, at gemmis, & pretioſis veſtibus ornatam, aut ſeminudam etiam ſuper aris; cum ſanctum Franciſcum egregie depexum, expolitum, elegantem; cum ſancto Hieronymo Cardinali tum rubrum, quo nondum vterentur Cardinales, galerum tribuunt, quem videlicet Innocentius Quartus Pont. Max. octingentos circiter poſt annos inuexit, cum denique (qui error latiſsime irrepſit) CHRISTVM Saluatorem noſtrũ neſciunt, aut nolunt patientem, ac non habentem (vt inquit Propheta) ſpeciem, neque decorem, pingere, qualem monſtrauit populo poſt diriſſima illa flagella Pilatus inquiens. ECCE HOMO: qualémve ſummo in mœrore, & anguſtia Cruci affixum omnes conſpexere.

Pileo rubro à quo tempore vſi, Cardinales.

CHRISTVS quomodo pingendus.

Et quidem ſi quæratur, cur in CHRISTO illa non exprimant, reſpondent, arti inſeruiendum eſſe, vt hæc inprimis agnoſcatur. hoc vero ſeſe conſequi, cum Dominum pulcherrimum, atque elegantiſſimum pingant. At profecto requirit ars, vt tantæ rei veritas, quoad eius fieri poſſit, conſtet. Porrò veriſsimum eſt, Deum voluiſſe, vt Filium ſuum IESVM

ob peccata noſtra fædatum, fundentem ſanguinem, excarnificatum flagellis, ſputis illitum, liuidum, plagíſque confectũ ipſe conſpiceret Mundus. Sic enim ſcelerum pondera interius, ac iuſtius pendi à peccatoribus, atque inde compungi, triſtitiámque ad ſalutem concipi certiſſimum eſt. Ceterum quem Chriſtum, eximius alioquin Pictor Frater Sebaſtianus, in Monte aureo, in Vrbe pinxit columnæ alligatum, & flagellis cæſum, hæc eadẽ flagella potius è goſsipio, aut molli lana, quàm è duriore materia fuiſſe dixeris. Ac tamẽ nõ deſunt variæ CHRISTI Domini ætates, atque myſteria, quæ pluſquàm ſatis futura ſint arti indicandæ, ſiue infantem IESVM naſci, circumcidi, à Magis addorari, in Iordane baptizari; ſiue reſurgentem, vel diſcipulis apparentem; vel ad Cælos aſcendentem cogitemus? ac proinde eum, qualis tum fuerit, pingamus.

Fr. Sebaſtiani Chriſtus in monte aureo flagellis cæſus.

Variæ Chriſti ætates artẽ pictoris indicant.

Sanè verò quando in veterum gentilium ſtatuis acerbitas illa doloris exprimi potuit, quemadmodum in Vaticano Laocoonte cernitur, tantum non expirante, ac præ dolore ſe, filióſque ſerpentibus vinctos diriſsimè torquente, quis neget id effici poſſe in eo, in quem omnium dolorum, ac diritatum genera omnia irruperunt? ſic ergo Blaſium pectinibus ferreis excarnificatum, Sebaſtianũ pluribus ſagittis confoſſum: Laurentium in craticula torridum, lacerum, viſceribus diffuſis, deformem pingendum

Laocoontis ſtatua excellens.

Martyres quomodo pingẽdi.

dum esse, nemo sanæ mentis non dixerit. Quorsum autem mih. obieceris Stephanum lapidatum sin elapidibus. Blasium integris membris, ac formosum, in equuleo sine sanguine, Iacobum Apostolum sine fuste in capite, Sebastianum sine sagittis, Laurentium in igne candidum? Sanè quoniam aiunt ars & musculorum atque venarum monstratio, postulant, vt ita fiat. At ego summam esse artem constantissimè assero, quæ rem ipsam imitetur, martyria in martyribus; fletum in flentibus, dolorem in patientibus, gloriam, & lætitiam in resurgentibus exprimat, & in animis figat. hæc nimirum substantiá artis est: hæc, quæ arti formám indit, quod videlicet inspectione dignum est.

Ars pictoris in imitatione rei præcipuè consistit.

Sed cur hæc non assequantur Artifices, dicam postea, certissimámque rationem ostendam, vnde summo cum merito possint efficere. Interea vero cauendum est, ne, quod de libris Apocryphis diximus, quibus infantia Saluatoris, miraculáve falsa asseruntur, ea pingantur. Quare & Theologi, ac quidem in rerum sacrarum historijs apprimè versati consulendi de tota re sunt, priusquàm tabulæ manum Pictor admoueat.

Cautio quædã pictoribus adhibenda.

Ceterum quę in Iudicio extremo picta sunt ab aliquibus, ea Lilius ita expendit. vt cum de personarum decoro agat, pleraque notet, quæ secus videntur pingenda fuisse, neque enim probat CHRISTI picturam se quasi è Cælo

CHRISTVS Cæ

gravitate & maiestate pingendus. præcipitantis, & Paulo apparentis sine grauitate, ac decoro, sine maiestate ea, quæ Dei Filium, Regémque ipsum Cæli, Terræque decuerat. Quare nec animos ad pietatem promouet, neque deuotionem gignit, ac crudum nescio quid sapit. Quis vero non item improbauerit Angelum Virgini Beatissimę CHRISTI Incarnationem annunciaturum, capite prono tanquam columbam versus Terram deuolantem, ac ruentem, quasi è sacco excuteretur? quis æquo animo ferat (si æquus sit iudex) Paulum Apostolum luce illa circumfusum ac cæcum, sexaginta propemodum annos ætatis ostendentem, cum nec ad dimidium peruenisset? quis in sacræ Passionis Domini mysterio non cupiat minus connitentes, ac non tantis conatibus, gestibúsque laborantes Angelos, & Crucem, Columnam, ac mysteria reliqua ægre sustinentes: quorum quidem nullo negotio quisque Cælum mouere, Solem regere, globum Terræ sustinere possit? dignius itaque reuerentiæ, quæ Angelo debetur, plus dandum omnino est quàm arti cum non è luce fumus, sed ex fumo lux sit haurienda.

Cōuersio Pauli quā ętatem requirat.

Est igitur tanti iudicij mysterium sic exprimendum, vt maximo cum pauore spectetur, quemadmodum Prophetæ, Euangelistæ, Ipse Dominus IESVS, & Patres in eo describendo, Ecclesia in prænunciando curarunt, & curat

Bartholo Iam quod ad Epistolam BARTHOLOMÆI

mæi Ammanati pertinet, dicam primò, cur emiserit: mox quæ sint illius præcepta. Ad sculpendas statuas, vt erat non solum Architectus, sed & Sculptor eximius, cum sæpe adhiberetur à Summis Principibus, non pepercit operæ: cumque nudas de more expressisset, nec vero deinceps, aut mouere loco, aut frangere potuissent, subijt illius mentem, ecquid denique ad posteros commodi, damníve è laboribus suis esset perueuturum: cumque obiectas oculis, nil, nisi speciem turpitudinis ingenerare animis intellexisset, errati sui culpam testari ac deprecari constituit, vt simul testimonium posteritati restaret, ac stimulus, ne Sculptores, aut Pictores deinceps eandem semitam tererent. Quam obrẽ Moysem pulcherrimum Michaelis Angeli Bonarotæ, aliásque illius statuas indutas vestibus proponit imitandas, nudas autem, & Satyros, & Faunos, & alia quæ vel turpis vitæ vel inhonesti desiderij perpetuum tẽstimonium reddunt, constantissimè ablegat.

mçus Ammanatus.

Imagines nudæ ablegãdæ.

Ammanatus imitator Bonarotæ.

Quod vt efficacius suaderet, sibi autem in primis re ipsa Deum propitium redderet statuit (Christo miserãte) sarcire damnum, quod è nudis illis statuis, quas olim effinxerat, inferri posset. Videlicet sciebat stare Diuinam sententiam, quam Domini præcursor edixerat, monens vt dignì pænitentiæ fructus fierent ab ijs qui vellent futuram iram, atque ęternos cruciatus effugere. Itaque

Templum S. ipsi Ioanni, Florentiæ, suis sumptibus auxit, & sanctissimis imaginibus ornauit; ac quicquid rerum, vel pecuniæ è sua olim arte comparauerat, id omne tum in illud contulit, tum ipse & Laura coniunx ingentis pietatis vt & ingenij fęmina operarijs Ecclesię alendis, sanctè diém obeuntes attribuerunt.

Et hęc quidem ita habent, quibus nos in Dei vnius gloriam, & ad animarum salutem, capita, quæ plures ante annos conscripsimus, adijcienda esse existimauimus, si prius dixerimus vnde ad imaginem CHRISTI Crucifixi, Martyrúmque martyria rectè pingenda iuuari artifices possint.

Vnde Artifices Christi Domini patientis, & Martyrum tormenta scitißime, ac magno cum merito poßint exprimere.

CAP. XXVI.

CHRISTI passione, & Martyrum fortitudine nihil vtilius.

PRimum autem id in confesso est, quo honestius, atque vtilius aliquid est, id etiam Diuinæ Maiestati gratius, ac Reipublicæ solere iucundius accidere; cumque nihil vnquam CHRISTI Domini passione sanctissima, & inuicta Martyrum fortitudine vtilius fuerit, hęc expressa summam vtilitatem allatura.

Pictori non tam

Præterea parturiendum esse partum, antequam is pariatur; alioquin fit non partus, sed abortus: quæ cum ita sint, intelligat Pictor sibi & oratione tanquam

in

in re ſummi momenti,& in meditatione concipiendam eſſe non tam ideam futuri operis, quam ſenſum dolorum, quos Dominus IESVS,quique eum ſecuti ſunt intrepide, olim perpetiebantur. Et nos quidem cum de Martyribus, primo Bibliothecæ Selectæ libro,quædam ex antiquo Patre attigerimus, pauca hic de CHRISTI Paſſione dicemus, præfati ſicuti Scriptori vitio verteretur, ſi dum vulnera, ſudores, prælia, cruciatus narrandos ſuſcepiſſet,muſculos tantum,vel eiuſmodi alia exponeret, ſic maximo vitio vertendum eſſe Pictoribus, qui in CHRISTO patiente & in martyribus pingendis, minimam ſummæ rei rationem hactenus habuerint.

idea, quã ſenſus dolorum CHRISTI concipiédus.

NOTA.

Vt igitur funeſtiſsimus CHRISTI Redemptoris, ac vitæ noſtræ Parentis interitus admirationem,& acerbum dolorem in alijs pariat, neceſſe eſt, vt in Pictoris animo, inſit,vnde exiſtat admirationis magnitudo, & impetus doloris erumpat.Si vis enim me flere,prius flendum eſt tibi ipſi, inquit Poeta. Atrociſſimum verò ſpectaculum fuit,Deum intueri & morientem, & mori volentem. in eo diritas hominum, quæ vitam Vitæ ademit: In hoc amor erga homines incredibilis mori ſua ſponte volente perpendendus eſt: preterea inuſta infamiæ nota:tot tormenta, quibus caput, membràque omnia obiecit, vt à nobis omnia depelleret,quæ futura erant, æterna ſupplicia. Ad ludibria, ad ignominiam, ad

Quomodo circa paſſio CHRISTI & Martyrum tormenta depingenda pictor ſe inſtruere debeat.

omnem

omnem examinati vexationem, ſpecies etiam illa, qua natabant Diuino pauimenta ſanguine, cum ab eo cuius animi magnitudo ſemper emergeret, in medijs ictibus, crepitúque plagarum, ne minimus quidem, aut præ dolore gemitus erumperet, aut vox ad miſericordiam implorandam audiretur. Hęc autem & reliqua ſuaſerim, vt è Ludouici Granatæ, Franciſci Coſteri, Vincentij Bruni meditationibus de Vita,& Paſsione Domini, pictor intimis ſenſibus hauriat, ac priuſquam ad tantum myſterium exprimendum acceſſerit, expiet animum Sacramentis. Quod autem hac in re, idem in reliquis eiuſmodi faciendum eſſe dicimus. Porrò hæc tenacius pictori infigentur, ſi ſequentia nonnunquam legantur attentè.

Rationes cur Pictoribus, ac Plaſtis, ſi ſalui eſſe velint, abſtinendum ſit à pingendis imaginibus, & efformandis ſtatuis, quæ laſciuiam, vel falſorum deorum memoriam renouent, amores item, atque inſanias, aut ineptias Chriſtiana Religione indignas ſapiant.

CAPVT XXVII.

PRima. Toto corde, viribus, mente diligendus eſt Deus, ac proinde maior eius gloria toto corde, viribus, mente procuranda eſt. Ideò enim docuit nos Filius Dei, vt oraremus, quod continenter facit Eccleſia, Sanctificetur nomen tuum:

tuum: Adueniat Regnum tuum: Fiat voluntas tua. Id autem quantum sit, legat Pictor Romanum Pij Quinti Pont. Max. Catechismum, vbi agitur de oratione Dominica.

At neque Dei voluntas fit in terra, sicut in cœlo, nec sanctificatur eius nomen, neque regnum eius aduenit in animos hominum, nec gloria ipsius procuratur, sed obscuratur, ac demitur, quoties cunque per turpes imagines priuantur illa munditie, quæ sanguine stetit Filio Dei; cuius liuore sanati, & morte redempti sumus.

Turpes imagines gloriam Dei obscurant.

Secunda. Cælitibus, qui sequuntur AGNVM quocunque ierit, ingratissimum accidit, cum in omnia Vidente, vident Ioues, Veneres, & alia immunda reuocari ab inferis: Quibus sane idolis in puluerem redigendis ipsum intrepidè sanguinem profuderunt, ne qua Diuino nomini restaret in Terris iniuria.

Cęlitib[9], per idolorū statuas fit iniuria.

Tertia. Satanæ quasi litatur à Pictoribus, cum species rerum effingunt, quibus castas è mentibus, quæ Dei sunt templa, cogitationes explodunt. Et Inferno ipsi aliquod accidentale triumphi genus accedit, cum Dæmones sensim eo impudicarum imaginum fuco, tamquàm hamo infelices hominum sensus in suam nassam pertrahunt.

Dæmonibus à Pictoribus per immūdas imagines litatur.

Quarta. Dæmonibus ipsis cooperantur Pictores, tum vt hæresis Iconoclastarum latissimè serpat: tū vt carnis & sanguinis Regnum amplissimè propagetur, Dæmo-

Demones quib. machinis in Europa

Dei cultum euertere conati sint.

Dæmones enim quo potiſsimum tempore abigi ſeſe ex Indijs viderunt, cum Euangelio illhuc importato Pagodes, & reliqua ſua ſimulachra cernerent à Chriſtianis aboleri, duabus machinis Dei cultum in Europa euertere conati ſunt. Earum altera fuere libri impudici, inaníſque, ac falſæ philoſophiæ fucata ſpecies, è quibus fex adulteriorum, & errorum deriuata in animos adoleſcentum, pietati omnes aditus obſtruxit. Altera, monſtroſæ nudarum mulierum imagines, Faunorum, & Satyrorum infames ſtatuæ, atque è terræ viſcerihus ipſa quoque idolorum eruta fragmenta; quæ in ædium frontibus, in turribus, in nobilium villis, in domorum penetralibus iterum locatæ, infauſta illorum memoria renouata, qui æternis ignibus ſunt addicti, Ethniciſmum denuo ſtatuerunt.

Imaginũ ſacrarum abuſus.

Dum verò Sanctorum imagines, & ſacra Domini myſteria, vel ſine dignitate, vel ad libidinem potius, quam ad pietatem pingerentur, vel pictæ inter falſorum Deorum imagines; & ſtatuas collocarentur, vera ipſa religio ex multorum animis paulatim ſublata eſt. Cum autem futurum eſſet CHRISTI Domini aduentus certiſsimum ſignum; vt falſorum Deorum ſimulachra penitus è terra eraderentur, ne vllus ijs cultus, vel honor haberetur; ſanè qui eos rurſus ad ornatum, & memoriam vſurpat, grauiſsima Deum ipſum afficit iniuria, ac CHRISTI lucem, quantum in ſe eſt, extinguit.

CHRISTI aduentus ſignum certiſsimum.

Quinta

Quinta. Pietati summorũ Pontificum, ac sancto illi primorum Christianorum zelo re ipsa pictores aduersantur, cum falsorum Deorum imagines pingunt: eæ enim, sicuti & statuæ omnes, quæ Gentilium Deos referebãt, partim Gregorij Magni Pont. Maximi, atque aliorum mandato Pontificum, partim à populis ipsis Christiana religione iam dudum imbutis, vel cõminutæ, vel disiectæ, vel terra obrutæ fuerãt, vt nefaria superstitio funditus tolleretur; quãdo eam ab humani generis hoste non solũ mordicus retentam, verum etiam varijs artibus ad ætatem ipsius Gregorij Magni in Vrbe propagatam inde perspicimus, quod Bonifacius IIII. qui aliquot annis post Gregorium Pontifex fuit, Pantheon Cybeli, ac reliquis Dijs gentium consecratum, à Phoca Imperatore impetrauit, vt ea superstitione liberatum, & expiatum MARIÆ Virginis Deiparæ dedicaret; quod certè fieri non oportuit, si nullæ omninò gentilitatis reliquiæ superesse putabantur. Piè igitur, sanctéque tum Gregorius, tum alij Pontifices fecerunt, quibus ita mandantibus, ac suadentibus Populus Romanus Deorum signa vel euertit ipse, vel ab alijs euerti passus est, quorum pietatem Pius V. & Sixtus V. Pontifices Maximi sic imitati sunt vt eorum alter ex ædibus Vaticanis huiusmodi statuas aliò amandare cogitauerit: Alter è turre Capitolina deijci iusserit.

Summorum Pontificũ zelus in tollendis gẽtilium statuis.

Bonifici IIII. Pantheon superstitione gentili liberauit.

Populi Romani feruor in comminuendis statuis.

Fuisse autem (inquit Bargæus) bonam magnámque

Ex Petri

Angeli Bargæi epist. ad Petrum Vsimbardum.

magnámque partem Deorum signa quę euersa sunt, inde intelligimus, quod publicè nullis ferè statuæ decerni consueuerant, nisi ijs, qui propter præclara in Rempub. merita eo honore non indigni esse crederentur: priuatim autem, qui aut domi, aut in sepulchris, aut in hortis sibi, vel suis statuerent, haud sanè multos, nisi ex nobilitate, qui huiusmodi honorem sibi ambitiosissimè expetebât, extitisse, ex eo conijcere possumus, quod quæ hodie humi obrutæ reperiuntur, omnes fermè vel Veneres, vel Apollines, vel Ioues, vel Mercurij, vel Bacchæ, vel Satyri, vel aliud quippiam huiusmodi sunt, quod aut ad eam superstitionem, aut ad aliquam gentilitatis fabulam pertinerent. Vt mirum videri non debeat, si in demoliendis, euertẽdisque huiusmodi signis, quæ plurima erant, ea quoque humi deiecta sunt, quæ præstantibus virtute viris posita fuerant. Nam si ad delendum ex hominũ memoria Deorum cultum in impietatis monimenta sæuiẽdum erat, difficillimum profectò fuit cauere, ne vnà cum huiusmodi simulachris illustrium Virorũ statuæ deijcerentur, quarum tamen ingentem numerum à Genserico Vandalorum Rege, vt in Africam, & à Constante Constantini, & Gregoræ filio, vt in Siciliam auehe-rentur, sublatum fuisse legimus: quarum illæ in mari Africo, hæ in freto Siculo aduersis tempestatibus demersæ sunt. Illæ etiam quæ in Adriani mole & plurimæ,

Quibus statuæ Romæ decerneban tur.

Simulachrorum plurimorum interitus.

mæ, & pulcherrimæ ſpectabantur, quo tempore Vittiges Gotthorum Rex Romam obſidebat, in fragmenta ab obſeſſis diffractæ ſunt, & in obſidentium, oppugnatorùmque capita deuolutæ.

Sexta. Sanctæ Eccleſię Spiritui, atque ideò ordinationi Dei reſiſtitur: Ipſa enim in ſynodis, in ſuggeſtibus, in miniſtratione baptiſmi, quo Satanæ, atque huius fraudibus abrenunciatur, id prohibet: nam & vt ne ipſa quidem Deorum nomina vſurparentur, in feriarum nomina conuertit, qui erant, Lunæ, Martis, Mercurij, Iouis, Veneris, Saturni, Solis, dies nuncupati. Cum autem fidei articulus ſit credere vnam Sanctam, Catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam, quam qui non habet Matrem, nec Deum habebit Patrem, Ecquis eam à Spiritu Dei certiſsimè regi credens non peccauerit, qui non ſolum ipſos Deos carmine celebrat, verum etiam ad delectationem & ornatum pingit, ac retinet?

Eccleſia nomina Deorum in feriarũ nomina conuenerit.

Quod ſi gentiles ipſi Philoſophi, Plato, Ariſtoteles, ac reliqui picturas nudarum mulierum prohibuere, quod earum aſpectu animi effæminarentur, praua fouerentur deſideria, & ad ſcelera proniores redderentur, ecquid Chriſtianus Magiſtratus non faciat, cui Deus illuxit, tenebráſque illas ita diſpulit, vt qui Chriſtianus ſit, fateatur oporteat, impium eſſe, qui aſſerat CHRISTVM cum Belial, Arcam Dei cum Arca Dagonis poſſe commorari?

Philoſophi picturas nudas prohibuerunt.

Quin

Quin ſanè omni honeſtati (ne dicam religioni) aduerſatur, ſi nudorum hominum imagines mulieribus, harum autem nudarum, hominum oculis obuerſentur; cum ſiquis honeſti aliquid in corde retineat, vix ſe ipſum conſpicere audeat nudum.

Nudæ imagines pictorum conſcientiæ contrariæ.

Iam verò hæc omnia, vt veræ imitationi, ſic & ipſi Pictorum conſcientiæ contraria eſſe dicimus. Quis enim dum illa pingit, non cogitat turpia, non plerunque incitatur ad libidinem, non ſentit ſe incommodare Reipublicæ? Quod ſi ad conſilium reuocauerit mentem; ac quidem Dominum IESVM, vel Beatiſsimam Virginem, aut Confeſſarios qui ſinceriſsimi ſint conſuluerit, num putas aliud ſentiet, vel audiet, quàm Apoſtolicum illud? Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.

Statuæ nudę à Satana inuectæ.

Et verò ſi fateri velint Pictores id quod res eſt, non negauerint aliqui expertos eſſe ſeſe Satanæ artes, quibus ad ſenſus paſcendos, ſéque ipſos ad omne ſcelus irritandos ingenia, manus, penicillos conuerterent.

Certè Paulus tantus ille pro CHRISTO legatione fungens, cum mulieribus iubet velari capita propter Angelos à quibus conſpiciuntur, ecquantum iuſsiſſet, ne membra, & corporis partes pingerentur, quas ipſa natura docuit tegi?

Addo. Cum Deus ipſe Parentes noſtros poſt innocentiam, atque iuſtitiam originalem amiſſam, veſtibus pelliceis induc-

induerit, vt caro iam spiritui facta rebellis cohiberetur, qui sumus nos, qui putemus tanto cum rerum carnalium apparatu, nos Deo non displicituros, si dexteram nostram contra potentē eius dexteram ad lasciua quæque & impia adhibeamus?

Deus primus parētes vestiri voluit.

Verumenimuerò vt hæc omnia verissima sunt, Diuinámque iram, & vltionem eò acerbiorem merentur, quò ad posteros diutius peruenerint, ita vix dici posit, quantam Pictores ij & laudem, & præmium consequentur, qui posthac pietatem cum picturis coniunxerint, atque animos hac arte nobilissima ad virtutem, atque ad cælestia euexerint.

Pietas cū picturis iungēda.

Nescio quo casu factum est, beneuole lector, vt caput XXVIII. quod de emblematum & symbolorum ratione agabat ad manus nostras non peruenerit. Auctor quidem de ea re a nobis consultus fuit, sed is grauissimis legationis cuiusdam pontificiæ muneribus occupatus nihil respondit fruere igitur interim hoc opere, & illud caput in editione integra Selectæ bibliothecæ, quam breui vt speramus magna cum tua vtilitate emittemus, habiturum te esse confidito. Quod si ante ad nos mittatur, illud post indicem attexemus.

CARMEN IN DEI PATRIS, ET EIVS FILII LAUDEM.

Francisci Bentij è Societate IESV. Paraphrasis est Psalmi 71 Deus iudicium tuum regi da.

Maxime regnator superum, quem regia cæli
Accipit æternis moderantem legibus orbem,
Da Regi, & patrio donat qui nomine Regem
Iudicis officium recti: da, iuris & æqui
Arbiter, æquato geminas examine lances
Immota librare manu, populósque tueri
Iustitia monstrante tuos: ne paupere diues
Plus ferat, atque inopem donis vicisse feratur.
Quin nigros etiam colles, montésque repostos
Pax colat, Astræa veniente reuisere terras.
Pauperibus sua iura dabit: nec pauperis antro
Sub tuguri natis optata opulentia deerit:
Et fandi fictor pendet pro crimine pœnas,
Tunc tibi pro meritis summi reddentur honorēs.
Dum referet Sol mane diē, dum vespere noctem
Luna sub hac serie variantes temporis æuum,
Perq́ ortus obitúsque hominū se sæcula trudent.
Vt pluuia in tacitum vellus descendit: vt imber
Quē pater immensum fæcundis nubibus æther
In gremium terræ matris demittet, & æstu
Torrida iamdudum miserè morientibus herbis
Desuper effusum transmittent prata vigorem.
Hoc duce, Iustitia in terris orietur & agros
Pax teget vndantes spicis noua tempora donec
Signabit varios inducens Cynthia vultus.
Illius imperij, qua sese littus vtrúmque
Porrigit, & fluuius terrarum terminat oram.

Nullus

Nullus erit finis: genibus, pedibúsque voluti
Orabunt veniã Æthiopes: dein territus hostis
Ore petet, lingetq; suo cum puluere terram.
Nec minus & Cilicum, Reges quæque Insula ponto
Obiacet, & reges Arabum, Regésque Sabæi
Dona ferent, dominúmque illum, Regémque potentem.
Agnoscent posito cuncti diademate Reges.
Atque omnis venerata virum, gens seruiet vni.
Idem etiam gemitúsque inopum, mistásque querelas
Audiet, & fessos lacrymis, rerum omniũ egenos
Seruitio eripiet duro, certámque salutem
Afferet & nexus soluet, culpásque remittet.
Nec viles volet esse animas, noménque suorum
Viuere fasilli: & donum prædiuitis auri
Excipiet, quod mittet Arabs: tum vota precantum
Semper, & in laudes certabunt ora canentum.
Nec satis hoc: densæ summis in montibus altè
Ceruicem attollent segetes, Libanúmque comantem
Æquabunt sata: nec cedent nutantia ventis.
Interea & lætas vrbes florere videbis
Ciuibus, haud aliter quam picto gramine cãpos.
Quid? quod & æternum latè increbrescere nomen,
(Filius hoc illi nomen) dum feruidus axem
Sol circum conuertet equos, mirabitur orbis.
Certus enim fore se tali sub Rege beatum,
(Quæ regio in terris, quo sint discrimine gẽtes)
Ipsius haud vnquam cessabit dicere facta,
Quámque potest, claris famam virtutibus addet.

At-

At tibi, qui generi Isacidum dominúsque, Deusq́ʒ es.
Et qui magna facis rerum miracula solus,
Gloria digna manet; quæ nulli incognita sæclo
Omnia percurret tollentum laudibus ora,
Atque omnē augusto complebit nomine terram.
Sic ò sic Genitor. votorum hic terminus esto,
Quæ quondam cecinit Dauid Iessaeia proles.

FINIS.

SCRIPTORES

EMBLEMATVM, NVMISMATVM, SIGNORVM MILItarium, siue aliorum ; quæ, vel nudis symbolis, vel breuibus sententiis adiectis proposita, Spectant quadantenus ad Picturam.

CAP. XXVIII.

ERAT verò animus huic libro tractationem adtexere de Emblematibus, & iis præcipuè symbolis, quæ patria lingua vocãtur ab Italis IMPRESE. Verùm quoniam hoc seculo tota res pertractata est à pluribus, sat fuerit sic eos recensere, quorum fœtus agnoscere potui: vt pernoscatur, vnde illa sumi aptiùs possint, quæ ve cautiones iis sint adhibendæ, quibus sint quàm honestissima.

Et sanè, quæcumque in Diuina Historia Moses symbolis texit, tamquã in omni Ægyptiorum doctrina eruditus; multa suppeditant, quæ nobis indicent rectissimum, atque sublimem Emblematum, siue aliorum quorumlibet signorum vsum inde elici posse.

Tentauit hoc nouissimè, qui Emblemata sacra è præcipuis vtriusque testamẽti historiis cõcinnauit Bernardus Sellius Nouiomagus æneis tabulis incisa : è quibus, vt pauca huc cõferã: Tabulæ creationis hominis inscripsit hæc paucissima verba.

Lugduni Batauorum, apud Franciscũ Raphelengium 1593.

Na

verba, ADVMBRATA HVMANITATE DIVINITAS. Tabulæ verò vetationis esus pomi, LIBERALIS INTERDICTIO. Tabulæ autem impositionis nominum creaturis, ILLIBATÆ SAPIENTIÆ VIS. Formationis Euæ ex costa, E DIMINVTIONE AVGMENTVM. Eius vetiti pomi, MALORVM CAPVT SVPERBIA. Maledictionis serpenti, CONSILIVM ABSCONDITVM. Eiectionis primorum parentum è Paradiso, ADEST SCELERIBVS VLTOR A' TERGO DEVS. Caimi Abelē interficientis, CORRVPTÆ NATVRÆ EFFECTVS. Caimi profugi, CARNIFEX SVI IPSIVS CONSCIENTIA. Et quæ alia pleraque è vetere testamento desumpta sententiam ad conficiendum emblema habent adscriptam. At Emblemata noui testamenti eiusmodi sunt, qualia ex istis, quæ pauca huc adieci, intelligi possunt. Nimirum tabulæ aduentus Magorum, qui Christum Dominum adorant, verba hæc inscripta sunt, GENTIVM LVX. Christi autem docentis in templo, GRATIARVM THESAVRVS. Io. Baptistæ in Deserto prædicantis, LVCIS DIVINÆ CORVSCATIO. Satanæ Christum tentantis, CONTVSA EFFRENIS STOLIDITAS. Nuptiarum in Chana Galilææ, NATVRÆ INNOVANDÆ ARGVMENTVM. Prædicationis beatitudinum, DIVINÆ DISCIPLINÆ SCHOLA. Christi leprosum sanantis, MEDICINA TVTISSIMA. Et id genus pleraque ex vniuerso nouo testamento.

Sed & qui diuinas litteras antiquitus interpre-

interpretati, sensus mysticos vberius sunt persecuti, copiosissimè inde materiam ingeniis huc collineantibus præbuerunt, quæ stimulos ad virtutem adderent, frenum ad vitia cohibenda iniicerent.

Ac cùm Deus vnicuique rei vim indiderit, qua exerat sese; ac quasi latentes explicet sensus, quibus eius gloriam quodammodo concinat: nemini dubium est, quin quicunque de rebus scripsere naturalibus, hi dederint multiplicem occasionem ea symbola conficiendi, quæ vniuscuiusque statui, vel conditioni congruant, & quadrent.

Vt verò præcipuè hoc præstitere Patres, qui sua in Leuiticum Pentateuchi edidere commentaria; sic qui inter alios hoc tempore Luysius Legionensis Augustinianus Theologus Hispanus, Diuinorum librorum primus Salmanticæ interpres scripsit in Cantica Salomonis eleganter (licet concise) suppeditat multa, quæ ad conflanda ritè emblemata facere possint. Luysius Legionēsis Augustinianus.

Ceterùm quibus Ethnici Poëtæ sunt visi plurima in hoc genere subministrasse; quíque deinceps mythologias eorum curarunt ad mysteria referre, quæ in iis abdita esse putarũt, falsi sunt plus quã satis. Parum enim auri è tanto cœno eruas, vel cõmodè ad Christianã pietatem in mentes insinuandam ea conuertas, quæ plerumque obscœnitate, flagitiis, & impio Deorum cultu sunt permixta. Et Palæphatus quidẽ Græcus auctor, aliqua eius-

modi,ſicut Græci alii interpretes; deinde verò Lilius Giraldus, Marſilius Ficinus, Natalis Comitum noſtro hoc ſeculo Latinè curarunt exponere: vt ſi quid è fabulis Poëtarum excernendum inde ſit,quod non ſtatuere mendacium, ſed excitare ad virtutes,atque ad honeſtatẽ queat ingenia,id fiat quàm circumſpectiſſimè. At peruelim,ſi quis iſtos legere cupiat, perlegat in primis tũ quæ de Ethnicis Poëtis atque Pictoribus hoc libro, ac primo Bibliothecæ ſelectæ ſcripſimus: tum quæſtiones decẽ Hiſpanica lingua anno huius ſeculi quinquageſimo primo editas Antuerpiæ,quæ Tonſtadus conſcripſerat de falſis Diis, de quibus Poëtæ ſunt locuti.

Sanè verò quæcunque vocata ſunt à priſcis Hieroglyphica,quorum hodiéque extant monimenta in antiquis lapidibus multum ad Emblemata condenda afferunt lucis.

Ac qui Pierium legit poſt Orum, & Chæremonem, qui iſtiuſmodi nonnulla tractarunt intellexit, ecquid inde commodi ad honorem percipi queat.

Emblema quid, quóue differat à Gnome, ſiue ſententia; deinde item à Parabola; & ab Ænigmate. Demum auctores nonnulli, qui Emblemata edidere, atque eadem explanarunt.

Claudius Minoës. Antuerpiæ editus 1574.

QVod Claudius Minoës Diuionenſis Gallus, in commentariis in Alciati Emble-

Emblemata ſuis appoſitè dixit, idem & nos aſſerimus: nempe Emblema dici quicquid interſeritur ornatus cauſſa, non modò in parietibus & pauimentis, verùm etiam in aliis pleriſque omnibus rebus, vaſis, dateris, veſtimentis, cuiuſmodi ſunt clauiculi, aut imagines aureæ, vel argenteæ: Vniones item ac gemmæ, παρὰ τὸ ἐμβάλλεσθαι aut ἐπεμβάλλεσθαι, quod deſignat interſerere, interponere, iniicere. Antiquitùs enim lapillis quadratis, & minutè ſectis atque expolitis, in quibus icones quædam erant intertextæ, ornabantur Regiæ magnatum, ac Principum ædes; quemadmodum aiunt Pauſanias, & alij. Quamobrem metaphoricè emblemata ſic vocantur, quibus imagines, agalmata, pegmata, & id genus alia inuenta, variè, & eruditè explicantur. Tritum autem eſt illud Marci Tullii è Lucillio: Emblema quid & inde. Pauſanias. M. Tullius.

Quàm lepidè lexeis compoſtæ, vt teſſerulæ omnes
Arte, pauimento, atque emblemate vermiculato.

Sũt igitur Emblemata (inquit Claudius Minoës) reconditæ cuiuſdam eruditionis ſpecimina, quæ cogitationem requirunt, quæq; cum nouitate, quam præ ſe ferunt vtilitatem cum honeſta delectatione conditam non minimam habere debent. Addit Andreas Alciatus, Emblemata eſſe inuenta quædam, vt quiſque poſſit addere torulos veſtibus, & petaſis parmas: vt etiã ἀφώνοις, hoc eſt ſine voce vti notis, ac ſymbolis in exprimendis animi tacitis notio- Andreas Alciatus.

Cicero in Orat. perfecto, vbi agit de medio-cri genere dicendi.

nibus. Nimirum torulos vocat eminẽtias quasdam in vestibus, corollis, & similibus aliis. Addit (inquit aliquos vt in corona toros, omnémque orationem ornamentis modicis verborum, sententiarúmque distinguit.

Inscriptio anima Emblematis Alciato, at Ruscellio non item.

Iam Emblematis ratio, præter inscriptionem, quam rei totius animam nominat Alciatus, negat non omnino rectè Ruscellius: duo admirabiliter complectitur, Picturam, & Poësin, vt altera sit alterius interpres. Differt autẽ Emblema à Gnome simpliciter accepta: sicuti etiam à Parabola, & ab Ænigmate.

Emblema quo-modo à gnome sive à sententia & à parabola, & ab ænigmate differat.

In Emblemate quidem potest inesse sententia, si modò emblema sumamus metonymicè pro carmine siue epigrammate, quo explicatur ἄγαλμα, siue emblema. At verò hoc ipsum quod dicimus Emblema sæpenumero verbis caret; nulla vt inscriptio vocum, quæ in iis, quæ Italicè (vt diximus) nominantur *Impreſe*, requirantur.

Sententia porrò, & Emblema differunt, vt res à verbis. At Parabola, est sermo in ore omnium: Emblema in ore sapiẽtium: Ænigma obscurius est, quàm Emblema. Sciendum est item, Emblematum, alia esse naturalia, alia Mythologica, vel Historica; quæ rem gestam inuolucro quodam complectuntur: alia deniq; & quidẽ complura, quæ moribus informandis accommodantur. Ceterùm qui Emblemata hoc seculo edidêre, hi sunt, qui quidem ad nostri notitiam vel manus peruenerint: Andreas Alciatus, sed cùm hic carmina singu-

ſingulis emblematibus addiderit, quę potiis videantur emblematum eſſe expoſitiones; idcirco quibuſdam viſa ſunt impropriè dicta fuiſſe Emblemata. Et verò in Alciati emblemata (licet non omnia) ſcripſerat Sebaſtianus Stokamerus Germanus, quæ cùm primò ex Torneſii Lugdunenſis typographia prodiiſſent, deinceps à Plantino emiſſa ſunt auctiora, & longè alia quàm priora. Sed, vt diximus, Claudius Minoës eadem omnia commentariis & ſcholiis accuratè illuſtrauit. Bartholomæus autem Anulus breuibus & Laconicis verbis, omnium ferè emblematum ſententiam eſt complexus:

Academia Caſalis S. Euaſii.

Arnigius pro Academia occultorũ Brixię.

Academia Affidatorum Ticini, & ex iis Farra Academicus.

Bocchius.

Camillus Camillius.

Coſtalius.

Gabriel Symeon.

Gulielmus Baldeſanus eius operis tertio libro, quod ſtimulum ad virtutem Italicè ſcripſit, ac Romæ edidit.

Petreius Toloſas, qui Moroſophiã cẽtũ Latinis, totidẽ Gallicis tetraſtichis ſcripſit.

Hannibal Charus.

Hieronymus Ruſcellius, qui etſi in hoc etiam ſtudiorum genere laborauit: pleraque tamen reticere poterat, & debebat de iis Emblematibus, quæ ad exprimendum animi ſenſum erga mulieres edũtur.

Iulius Cæſar Capocius.

Italicè hæc hibetur inscriptio: Ragionamento di Luca Contile dell' Imprese. stāpato in Pauia.

Lucas Contilis pro Affidatis Ticinēsibus Academicis, librum vberem edidit de proprietatibus Emblematum. Cùm autem egisset de octo prærogatiuis homini concessis; ac proinde asseruisset eundem hominem natura esse rerum abditarum perscrutatorem: originem autem Symbolorum ad Ianum, siue Noë, atque antiquiores, qui ei successere, retulisset; egit de insignibus, & Symbolis, quibus Cæsares ad testandam potestatem suam vtebantur: Quænam item symbola, vel insignia Pontificibus, Imperatoribus, siue Cæsaribus, & Regibus: Quæ item antiquis Romanorum legatis conueniebant: demum adtexit propria Ticinensium Academicorum emblemata.

Ludouicus Dominicus.
Paulus Iouius Nouocomensis.
Scipio Ammiratus, qui & Rota.
Taëgius Iurisconsultus.
Torquatus Taxus.

Iam verò leges condendorū Emblematum, siue aliorum symbolorū hæ sunto, vt breues nec omnino obscuræ, sed quàm honestissimæ. Inter symbolum autem & inscriptionem ea proportio sit, quæ est tamquam inter animum & corpus. Neque verò symbola sint ambigua, veluti herbarum dubiarum, aut animalium, vel auium maximè inter sese similium: Ceterùm absit ab iis quidquid indignationem, odium, maledicta, turpitudinē, assentationem sapiat; adsit autem quod ad pietatem, ad virtutes, ad honestatem animos possit accendere

accendere; quale illud Caroli Borromæi Cardinalis, *Cerui sitientis ad fontes aquarum*, vt se sitire Christum ostenderet. Quale item Academici Ticinencis, qui vt altè retineret in animo, quam virtutem colere constituerat, hoc est HVMILITATEM, cùm pingi curasset aquam ex altiore riuo seu fonte manantem, atque inde posteà altius assurgentem, hæc verba adiecit: SI DEFERAR EFFERAR.

Symbola alia, quæ olim in numismatibus, siue monetis cudendis apprimebantur, & ad emblemata condenda materiam subministrare possunt, quæ collata cum sacris suam infirmitatem indicant.

AT Romani, vti, & feliciter Græci auersę numismatum parti soliti sunt symbola, & icones apprimere; quibus etsi gestorum memoriam posteritati commēdabāt, id tamē plerūque in eorundē Cæsarū assentationem cedebat. Quod, qui Ethnicum secuti morem ad nostra quoque tempora inflandis potius quàm docendis animis detorquent, haud rectè faciunt. Nos quę in variis numismatibus Iulii & Augusti Cæsarum apparēt, ita hîc breuissimè recensebimus; vt collata cum sacris intelligi possit, quam augustiora & veriora sunt, quæ diuinæ sapientiæ; virísque qui sibi, mundo, ac Satanæ imperarunt, symbola responderint.

In aduersa igitur parte eorundem nu-

mismatum Iulii & Augusti Cæsaris. Vel caput ipsius cum astro super verticem. Vel Mars nudus cum hasta,& clypeo cum litteris his, ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΤΡΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ. Vel sella cum laurea C. Iulio Cæs. Dictatori ex S. C. posita; vel Martis simulachrum : vel statua equestris Pacificatoris protenta dextera : vel sella cum laurea : vel statua equestris togata,& Auguralis. Vel signa militaria : Aquila legionaria sub trophæo inter duo cohortalia signa : vel victoria in biga : vel caput Lepidi: vel caput Antonii, cum lituo : vel caput fæminæ inter tria crura, Siciliæ,siue Trinacrię symbolum. Καῖσαρ αὐτοκράτωρ τριῶν ἀνδρῶν. Vel tres dextræ iunctæ caduceum & fasces tenentes cum Orbe, & securi, symbolum Triumuiratus inter Cæsarem, Lepidum, & Antonium initi : vel Cæsar, Lepidus, & Antonius Triumuiri R. P. C. astantes tripodi, accumbente humi concordia : vel caput Lepidi cum lituo, vel caput Antonii cum vrceolo, vel caput Antonii cum lituo: vel templum D. Iulii cum statua Iulii Cæsaris habitu Pontificali, & capeduncula: vel Aspergillum, Vrnula, Lituus, capeduncula : vel vexillum, siue signum cohortis, Aquila Legionaria, Aratrũ, Decempeda: vel Tripus cum astro, & ramusculis lauri: vel lituus, tripus, patella: vel Victoria insistens proræ nauis: vel hæc verba, αὐτοκράτωρ Καῖσαρ τριῶν ἀνδρῶν: vel laurea ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ: vel Clypeus & hastę puræ decussatæ: vel duo togati corona radiata

diata coronati : vel Cometes siue sydus Iulium. Vel Herma cum capite solis radiato & fulgore ad pedes: vel Victoria orbi insistens, Labarum sinistra, Lauream dextra tenens: vel Armenia stans cum hasta in dextra, arcu in sinistra: vel Arcus triplex cũ titulo Cæsari erectus: vel Colũna rostrata cũ statua Cæsaris paludati: vel Corona quercea votiua pro salute Cæsaris: vel Pax: vel Venus victrix: vel Capricornus cum orbe, gubernaculo, & cornucopiæ: vel Taurus, vel Bos cornupeta: vel Clypeus clauiculatus: vel templum: vel Apollo Citharœdus rupi insidens: vel Prora nauis: vel Caput multis inscriptum litteris, aspergillum, securis, Albogaterus. CÆSAR DIVI F. IMP. PONT. III. VIR. R. P. C. Vel Ara siue basis Cæsari ex S. C. posita: vel Nauis turrita: Crocodilus Palmæ arbori alligatus: vel Clypeus inter duos ramos oleaginos, siue Laureos: vel Ara votiua Fortunæ reduci, pro reditu Cæsaris: vel Laurea cum littera V. Vel manipulus spicarum: vel Capricornus in medio Coronæ Laureæ: vel Sacerdos agens iugum boum: vel Sphinx Ægyptia cum sistro ante pedes: vel Victoria Aræ rotundæ insistẽs cum anguibus hinc, inde: vel Victoria insistens rostro nauis: vel Crocodilus Ægyptius. Et si qua sunt alia signa, quæ deinceps aliis Cæsaribus vel similia fuere attributa, vel dicata. Quæ quidem collata cum iis, quæ Christo Domino, vel Beatissimæ eius Matri Virgini è diuinis scripturis ab Ecclesia solent

lent tribui; hæc eminentiſſimum aliquid, ac Diuinum ſpirant, præ illis, quæ ethnica conſuetudo ad eorum laudem retulit; qui denique æternis ſuppliciis fuere addicti. Ergo filii Dei Symbola eiuſmodi fuerint, qualia ex his ſiue attributis ſumi poſſunt, qualia illa ſunt: IESVS ſplendor gloriæ. Candor lucis æternæ. Oriens ex alto lux. Gloria Domini. Deus Dei noſtri. Flos campi. Sol iuſtitiæ. Vmbraculum ab æſtu. Spes à turbine. Turris fortiſſima. Vitis vera. Lignum viride. Via, veritas, & vita. Oleum effuſum. Odor agri pleni. Agnus dominator. Corona ſanctorum omnium. Bonus paſtor ouium. Stella maris. Gemma pretioſa. Speculum vitæ. Theſaurus fidelium; & alia innumera. Sic item ex ijs, quæ B. Virgini Matri Dei tribuuntur alia poſſunt efformari ſymbola, quæ è Diuinis petita ſcripturis auguſtiſſimum aliquid ſapiunt, atque cæleſte. Qualia illa: Lunam ſub pedibus habens. Stellis duodecim coronata. Puteus aquarum viuentium. Porta clauſa. Stella maris. Hortus concluſus. Et alia ſexcenta, quæ item ad ſanctos Apoſtolos, & ad alios cum CHRISTO in cælis commorantes ſuo ordine ſub Virgine ſanctiſſima, iuſtiſſimè referunrur.

Signa, quæ ab Ethnicis, & antiquis Romanis gerebātur in bello, quænam erant: & quantum distent ab ijs, quæ cordati, & Christiani duces curare debent, vt in suis Vexillis pingantur.

INter militaria signa primum semper obtinuisse locum Aquilam in confesso est apud veteres historicos; eámque proprium fuisse signum legionis. Quin & qui sub Aquilam confugiebant viri facinorosi salui erant. Præter Aquilam autem, quattuor in exercitu Romano erant ferè signa Lupus. Minotaurus. Equus. Aper. quorum solidæ effigies, singulis ordinibus, vt ait Plinius, hoc est, vt Paulus Manutius interpretatur, singulis manipulis præferebātur, vt primæ legionis manipuli Lupis, verbi gratia: secundæ Minotauris: tertiæ Equis: quartæ Apris vterentur. Atqui, vt Plutarchus notat, Romani aliis signis vtebantur, in quibus Draconum, Deorum, & Imperatorum essent effigies pictæ, cùm prisca illa incunte militia, fœni manipulum perticæ alligatum consueuissent certo militum numero præferre.

Verùm enimuero licèt Aquila, Lilia, & cetera eiusmodi signa plerumque à Christianis militibus gestantur; omnibus tamen in honore primo est Crucis symbolum, quod cælitus Constantino primo Imp. ostensum, vt in eo signo vinceret, cessit in vsum Christianorum Cæsarum, & Regum. Ablegata porrò fuere bestia-

rum

rum, & falſorum Deorum ſigna, & in horum locum ſuffecti cuſtodes & tutelares Angeli, ac ſancti, qui Deo exercituum ſeruiunt: Vel Virtutis aut fortitudinis aliquod ſymbolum adiectum, quod ſolidam in Deum fiduciam accendat, & foueat. Quamobrem quanto iuſtiora debent eſſe bella Chriſtianorum, qui pro publica pace, ac pietate præliantur prælia Domini; tanto quiſque magis eiuſmodi ſigna in vexillis, & ſignis habere debent, quæ vbique Chriſtianam pietatem ſpirent.

Idem dixerim de inſignibus familiarum, in quibus ſiquid eſſet, quo antiqua aduerſus alios odia fouerētur, aut aliud quidquam minus honeſtum eſſet, ſuaſerim omnibus, vt eadem abraderent, vel emendarent; atque è Diuina ſcriptura aliquod dictum quàm breuiſſimum adiicerent, quod poſteris ſuis aliquod ad virtutem documentum afferret.

INDEX OMNIVM RERVM PRÆCIPVARVM, QVÆ IN HOC OPERE continentur.

* * *

O

tur

de

eadem:

Pentecost

FINIS.

Deo IESV *Christo æterni Dei æterno Filio honor & gloria.*

Penteco st

[illegible]

lica

FINIS.

Deo IESV *Christo æterni Dei æterno Filio honor & gloria.*

ACCEPIMVS in Vrbe hunc libellum, amice lector, multis additis non[illegible] manuscriptis, & Græcis præsertim variorum poetarum carminibus locupletatum. Quæ cum ita aptare voluerimus, vt fere semper Græcis Latina interpretatio ex altera faciei pagina resideret, cum magno nostro dolore accidit, vt aliqui errores in Græcis præsertim versibus nobis exciderint. Contigit etiam vt librarij manu (cuius opera in describendis manuscriptis versibus Græcis auctor vsus fuerat) propter characterum formas minus vsitatas [illegible] fuerit ad o[illegible] difficultate, vt vix eā legere potuerimus. Cum etiam in primis ijs nostræ operæ tentamentis, quæ pr[illegible] prælo subitum committamus, Correctori emendanda proponimus, adeo crebri essent errores, factum etiam est, vt eum aliqui quamuis oculatū fefellerint, & quidam ab eo obseruati, à nobis fuerint minimè animaduersi. Inuenti præterea sunt ab eo qui indicem confecit, in ipso exemplari aliqui errores: quorum culpam nos præstare, nec possumus, nec debemus. Vt vt sit, inseremus hic errores præcipuos qui post librum editū sunt animaduersi, quos tu ipse si placet, in tuo codice emendabis.

Pag. 13. lin. 12. Quin etiam lege Quintianum. 20. l. 19. poemata. 30. l. 20. conficiendum. 59. l. 30. reuerentibus. eodem 34. pollicitis. 60. l. penult, piùm. 61. l. 20. Pater ipse, 62. l. 9. lucida. ead. 23. σωτῆρος. 25. Αἰὼν. 26. αἰθέρος. 84. l. 22 ὕμνοι. 86. l. 25 θεομήτορ. 87. l. 1. nostri. 11. vertendam. 88. l. 8 δυσφεραν. 109. μινυθοισαν. 12. ἱρμανον. 16. τύροι. 19. ἀερ]άζων. pen. ἄγνον.

89. l. 1.

89.1.*præclarum.* 90.l. ἀλληλον. 8.θεοτερπὲς.
10.αρδον.11 χαρίτων.22.ἀγαυῷ 24.πάντων.
92.l.5.ἐμῶν.6.[illegible] 14.κεδναν. 15 τόσον. 20.
πιδένεσι.22 [illegible] 24 ἐπεξένω. 28.παρθε-
νιοσᾶ χειρὶ.9[illegible] 16.[illegible]δνι.18 καὶ θη 26.παριςᾶς.
89.θνατῶν. 96 l.5.ὃν 14.ἐγκώμιον. 16.λιπό-
μεθα.97.l.17 fin. *Demonstrans splendidam diui-*
*tiatem.*98.l.25.ἄλλο φίλοι. 101.l.11 *habitan-*
dum. 102.l.4. πάνλοο. 103.l.13. *sinu. ead.*27.
*Qui ei.*106.l.16.τεύσατον 110.l.14.θεὸν.18.ἀνθὶ
19.ἀν, σας *fin.*ἀνδᾶ 113 *antep.vsque* &. 114.
l.6.βραχὺς.11.ἀγεμόνσιν. 18.θανὼν.20.πατρόο.
22.λάοσσόον.25.γᾶνος.116.l.22.23.*versus im-*
mutati sic enim legendum τεῦξαν ἄνακτες ἄ ρον
τύπερ ἀνs καλλιον.25.χρυσαορος θ'.*fin.*δέων.
118.l.10.λωβᾶν 120.l.5. ερ άνκις.9.παραινεῖν.
25.δρῶν. 125.l.2.ἔπει. 130.l. 24.πύλας.32.
καλύψει. 133. l.14. *Antiochiæ* 16. σαρκικοὶ.
134.l.4.ἀκτήνων.αἰῶνα. 15.ἐστι ἀλήθινον.27.l.
27 διάκετε.137.*Versus qui est in principeo pagi-*
næ debrt esse in fine. Sic Tauros furantur diui
prædantur & ollas desiderãtur præterea hi duo
versus, qui non fuerunt in Manuscripto exem-
plari. Quósque poli sedes aureas habitare dece-
ret. Hos caries densisq; infestat Aranea telis,
qui versus respondent Græcis paginæ sequentis
*capitalibus.*191.l.1.*Serpentes*, 140.l 6.*in secu-*
*lum.*141. ἄφθαρτον. 25.κακὸν. 142.l.10.ἐξ ὅ.
144.l.29.*procacibus.*148.*pen.*χθονίοιο. 153.l.9.
*Iosephus.*28.*eosque.* 161.l.13.*pudicitiam.*167.*in*
mar.domus 192.l.21.*cantitabo.*23.*puellulorum.*
193.l.29 *Amor.*194.l 16.*victor.*205.l.17.*dan-*
*da.*25 *iussa* 206. l. 7. *manantem.* 25. *referas.*
208. l.3. *gemma,* 24. *reddet.* 210. l.2. *anchora.*
25.*Tu pugnæ.* 211.l.36.*hominem.* 218.l.3, *alus.*
16.*quis-*

io. quoſquam. 219.l.17. ſupplicus. 24. informem comam vultum. 221.l.2. Domini propriuſve. 222.l.18. His vbi. 237.l.27. lapidem. 239. l.8. in germania..19. Catholici 24.l.12. At apparatum. 24. Latinè. 215. l.25. redijt. 260 l.21 hortantur. 262.l.2. poetæ. 263.l.15. in obſcenũ, 6. cruorem. 265. l.25. iniucundum. 266 l.25. veternum. 267.l.penult, læta. 273.l.penult. 274.l.penult. nurus. 275. l.7. reparare. 32. liquida è regione. 285.l.14. Cumque. 287.l.26 fauentinus.

L A V S D E O.

